

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

**15 листопада 2023 р.
м. Житомир, Україна**

.....
**November 15, 2023
Zhytomyr, Ukraine**

**Сучасні досягнення та
перспективи науки та освіти**

.....

**Modern achievements and
prospects of science
and education**

Міжнародна
науково-практична
конференція

Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти

Матеріали

15 листопада 2023 р.

м. Житомир, Україна

International
scientific and practical
conference

Modern achievements and prospects of science and education

Proceedings

November 15, 2023

Zhytomyr, Ukraine

Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 15 листопада 2023 р). Research Europe, 2023. 198 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти", яка відбулася 15 листопада 2023 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2023
© Research Europe, 2023

Modern achievements and prospects of science and education : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2023, November 15). Research Europe, 2023. 198 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Modern achievements and prospects of science and education", which took place on 15th November 2023. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2023
© Research Europe, 2023

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Галян А. І.

Теоретико-методичні засади педагогічної просвіти
вчителів біології щодо забезпечення здоров'я учнів. 12

Гіза О. А., Арабаджи-Тіпенко Л. І.

Формування екологічного світогляду учнів під час
вивчення інтегрованого курсу "Я досліджую світ"..... 15

Романова Т. В., Кифенко А. М., Голян Х. В.

Інтонування у хоровому колективі. 18

Скрипка А. С.

Використання віртуальних екскурсій
у навчанні української літератури. 21

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Бандус Н. О.

Інтерактивні технології в освіті: відкриття
нових горизонтів для студентів. 25

Бойко А. В.

Розробка андроїд додатку для адаптивного навчання
математики в позаурочний час для учнів старшої школи. 29

Горбаченко Д. О.

Штучний інтелект в сучасній освіті. 32

Горідько Н. М., Бабиш М. Є.

Технологія мікронавчання – новий освітній тренд. 34

Dotsenko, D., Koliha, R.

The influence of intellectual technologies on increasing
the motivation of students to learn a foreign language. 36

Моргунова О. В.

Впровадження сучасних технологій у навчання
говорінню на уроці англійської мови у старшій школі. 38

Романюк В. Л.

Використання веб-квест технології у формуванні
іншомовної професійно-комунікативної компетентності
здобувачів вищої освіти у ВВНЗ. 41

Стельмашенко А. В.

Проблематика використання інтерактивних методів навчання
зарубіжної літератури в умовах дистанційного навчання. 44

Холмакова Ю. В., Рибінська Ю. А.

Сучасна модель змішаного навчання. 48

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Виповська Л. О.

Пальчикові ігри як засіб розвитку
мовлення дітей раннього віку. 51

Міськова Н. М., Коневич Н. Ю.

Особливості формування логіко-математичної
компетентності дітей дошкільного віку. 53

Таран Ю. І.

Теоретичні засади вивчення основ культури
спілкування у дітей старшого дошкільного
віку засобом сюжетно-рольової гри. 57

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Білоус С. О.

Використання платформи WordWall у процесі
викладання англійської мови для формування іншомовної
комунікативної компетентності молодших школярів. 59

Ворнік О. В.

Педагогічні умови формування дослідницьких умінь
молодших школярів у навчально-виховному процесі. 62

Ігнатенко Н. В.

НУШ як інноваційна освітня технологія. 65

Полінок О. В.

Проектна діяльність на уроках української мови учнів 10 класу. 69

Субашкевич Р. А.

Інноваційні технології навчання на уроках
української мови та читання у початковій школі. 72

Хомин О. І.

Розвиток креативності через інтерактивні методи навчання. 75

Чепурна Л. Г., Маруда О. Г.

Формування умінь працювати з підручником учнів
з інтелектуальними порушеннями на уроках географії. 77

Шибівська С. Р.

Інклюзивна освіта: проблеми та шляхи вирішення. 80

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бессалова Т. В., Живага О. В.

Досвід розбудови систем внутрішнього забезпечення
якості вищої освіти університетами України. 84

Гомонюк О. М., Левко М.І.

Метод проєктів як спосіб ефективного навчання
майбутніх фахівців соціономічних професій. 87

Запольська Ю. А.

Професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців
природничого профілю як основа розвитку фахової підготовки. 90

Кравець Н. П.

Кондуктивна педагогіка в системі
навчального процесу студентів. 94

Савіна Н. Б., Зінкевич О. В., Бондарєва Т. Г.

Організація процесу проходження попередньої
експертизи дисертацій здобувачів наукового
ступеня доктора філософії (PhD). 97

Ситнікова О. В.

Студентоцентризований підхід до формування у майбутніх
бакалаврів філології готовності до міжкультурної взаємодії. 100

Tuliakova, K., Bondarenko O.

International conference as a way of developing
students' confidence in public speaking. 104

Шумейко З. Є.

Формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців державної кримінально-виконавчої служби. 106

Щедрина М. К.

Можливості використання ChatGPT у закладах вищої освіти. 109

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Bilan, M.

Language learning courses for migrants in Canada as a tool of their integration. 111

Kobel, I.

APA style for publications in social sciences through the prism of the book "Design of research: approaches based on qualitative, quantitative and mixed methods" by J. and D Creswell's. 114

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Павлюк Н. М., Пашук Б. В.

Санітарно-просвітницька робота в практиці медичної сестри сімейної медицини. 117

Валецький Ю. М., Калинчук С. В., Каленюк А. Л., Васюхник О. А.

Реалії роботи екстреної медицини. 120

Романюк Л. Б., Вашковець А. А., Сідельник Н. Я.

Застосування пробіотичних препаратів при цукровому діабеті II типу. 124

Шамшин О. П.

Трансформація ролі комп'ютера в розв'язанні задач з фізики та відповідні психолого-педагогічні виклики. 127

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Гудзь А. В.

Аналіз діяльності військового кореспондента в умовах широкомасштабного вторгнення 2022 – 2023 років. 130

Житар І. В., Матвійчук Т. П.

Джерела поповнення української
психологічної терміносистеми. 133

Колінько О. П.

Літературний імпресіонізм як
особлива сфера людської психіки. 135

Крищенко Л. В.

Соціально-психологічні чинники
самотності у підлітковому віці. 138

Логош Ю. В.

Особливості розвитку самооцінки психологів. 141

Лущик А. М.

Особливості адаптації учнів першого класу до
навчальної діяльності в період військового стану. 143

Маковецька В. І.

Психолого-педагогічна адаптація дітей з особливими
освітніми потребами до закладу дошкільної освіти. 146

Маторіна Н. М.

Прозопис Бруно Шульца в контексті
західноєвропейського модерністського роману. 149

Павленко Д. І.

Специфіка образної системи сучасного маскулінного
роману (на прикладі твору "Месопотамія" С. Жадана). 154

Романович І. С.

Соціально-психологічний тренінг як метод формування
готовності педагогів до роботи з дошкільниками
з особливими освітніми потребами. 157

Супрун А. Г.

Нова свобода в умовах нової реальності. 159

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Александрович А. В.

Дослідження аналітичного інструментарію для ефективного
управління бізнес-процесами на підприємстві. 161

Головенко І. О.

Роль і місце обліку готової продукції в
сільськогосподарському виробництві. 164

Губа Д. М., Проскурня О. М.

Розвиток відновлювальних джерел енергії в Україні
в довоєнний період та їх стан під час воєнного стану. 166

Лапінкова А. О., Мицишин О. Я.

Аналіз економіки країн за допомогою програмного
рішення Tableau, з фокусом на країни угоди NAFTA. 169

Лось Д. В.

Розвиток NFC-технологій в Україні. 173

Лотиш О. Я., Новосад В. Ф.

Моделі стратегічного і тактичного управління
виробничими витратами підприємства. 176

Сук П. Л.

Розрахунок амортизації необоротних активів за
методом на основі чистого доходу від реалізації. 180

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Чорнодуб С. О., Облом К. О.

Організація самостійної роботи студентів
в умовах дистанційного навчання. 185

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....

SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Поташник А. Ю., Шукатка О. В.

Роль спортивного харчування у досягненні успіху. 188

Проненко В. І.

Особливості фізичної підготовки спортсменів
із використанням технологій фітнесу. 190

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 12. CULTURE AND ART

Осієвський В. В.

Культурно-туристський кластер "Центральний регіон"
на Кіровоградщині: основні заходи та етапи реалізації. 194

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Галян А. І.,

УДК 372.857

здобувач вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний
університету імені Івана Франка, м. Дрогобич

Науковий керівник:

Монастирська С. С.,

канд. біол. наук, доцент,

Дрогобицький державний педагогічний
університету імені Івана Франка, м. Дрогобич

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ

Сьогоднішні трансформації в системі початкової, загальної середньої та вищої освіти ставлять високі вимоги щодо рівня професійної підготовки майбутнього педагога, зокрема, його академічної, дидактичної та психологічної готовності до професійної діяльності. Вважаємо, що цілеспрямована різнобічна підготовка здобувача вищої освіти сприятиме його високій конкурентоспроможності на момент закінчення ЗВО, здатності творчо підходити до реалізації провідних завдань професійної діяльності.

Зміни структури і змісту загальної середньої освіти, що відбуваються в останнє десятиліття, виклики сьогодення, травматизація, спричинена війною, значно впливають на стан здоров'я учнів. Ось чому його збереження є одним із компонентів діяльності сучасного педагога та передбачає формування відповідних компетентностей, а також готовності до здійснення цієї діяльності.

З одного боку, вчитель постає носієм базових знань про здоров'я учнів, забезпечення їхньої мотивації до навчання тощо. З іншого, він є суб'єктом професійної діяльності, що забезпечує з-поміж інших і здоров'язбережувальний компонент. Значущою з огляду на означене є просвітницька діяльність у сфері збереження індивідуального здоров'я учнів.

Готовність вчителя до педагогічної просвіти щодо збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу передбачає наявність у нього знань з основ індивідуального здоров'я, основ наук про людину, реалізації здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій. Водночас він має вміти організувати та проводити просвітницьку діяльність, бути мотивованим до її здійснення, спричиняючись до творення інформаційного

простору та освітнього середовища, в якому пріоритет індивідуального здоров'я визнається, а увага до засобів його підтримання є предметом обговорення.

Засадами до подібних міркувань стали результати проведеного нами опитування вчителів та здобувачів вищої освіти (майбутніх вчителів біології). Констатовано, що третина здобувачів вищої освіти 3-го та 4-го років навчання, трохи більше половини опитаних студентів-магістрантів та майже половина вчителів-біологів вважають педагогічну просвіту в галузі збереження індивідуального здоров'я актуальним напрямком діяльності школи.

Половина третьокурсників, чверть четвертокурсників, третина магістрантів, а також 15 % вчителів вважають, що просвітництво в сфері збереження індивідуального здоров'я має здійснюватися в межах відповідної освітньої галузі. Водночас третина (33 %) вчителів-біологів та дещо менший відсоток здобувачів вищої освіти (8 % (3-й курс), 27 % (4-й курс), 11 % (магістранти) пропонують включити питання збереження індивідуального здоров'я у зміст інших освітніх галузей, що вивчаються.

Серед напрямків педагогічної просвіти респондентами виокремлюється профілактика шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії тощо), навчання правилам особистісної гігієни. Для третини вчителів та майже половини здобувачів вищої освіти не менш актуальним видом діяльності є фізичний розвиток дітей та підлітків. І все ж найбільше респондентів (53 % вчителів і близько 73 % студентів) схильні вважати всі напрямки роботи важливими для пропагування здорового способу життя.

Констатовано невисокий рівень компетентності педагогів у питаннях організації та проведення просвітницької роботи з учнями. Так, 15 % педагогів не змогли відповісти на це питання. Із 85 % досліджуваних, що відповіли на питання, половина (50 %) вважають бесіду провідним методом просвіти. Для чверті опитаних провідним методом є практичні роботи та ігровий метод. Не надто популярним є методом залучення фізкультурних пауз. Ще 10 % опитаних вважають цю просвітницьку діяльність прерогативою позакласних заходів. Залишено поза увагою психологічний контекст забезпечення індивідуального здоров'я учнів.

Результати теоретичного аналізу літератури та експрес-діагностики уможливають виокремлення таких компонентів готовності вчителя біології до педагогічної просвіти серед учнів в сфері основ їхнього здоров'я: професійно-педагогічний, соціально-психологічний, особистісний. Проаналізуємо їх.

Професійно-педагогічна готовність фахівця до педагогічної просвіти і "просування" ідеї важливості індивідуального здоров'я повинна ґрунтуватися на академічних знаннях (вікової фізіології, морфології, фізіології, екології, основ генетики та біохімії людини), їх прикладних аспектів (знання про здоров'я людини та її стани), володінні знаннями щодо розрізнення норми та відхилень у здоров'ї учнів, профілактики порушень у стані здоров'я [3].

Водночас учитель повинен володіти низкою умінь, а саме: загальнонауковими (аналітичними, дедуктивними, методологічними), дослідницькими (діагностичними, моделюваннями, творчими), психологічними (знання вікових особливостей учнів, закономірностей психічного розвитку, закономірностей організації навчальної діяльності тощо); педагогічними (постановки цілей та завдань, проектування освіти в галузі основ індивідуального здоров'я; побудови його змісту; адекватного вибору форм, методів та засобів просвітницької діяльності у школі та поза нею; технології педагогічної діяльності (мовленнєво-комінюкативної, педагогічного впливу тощо).

Соціально-психологічна готовність передбачає високий рівень знань психології навчальної діяльності, вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей учнів, розуміння закономірностей їх поведінки та діяльності, психології спілкування з дітьми та дорослими [4]. Не зайвим буде уміння здійснювати просвітницьку роботу з огляду на індивідуальні особливості учнів [1]. Окрім перелічених характеристик, важливою умовою готовності вчителя до просвітницької роботи є його професійна спрямованість, психофізичні характеристики та індивідуальні можливості.

Особистісна готовність вчителя до педагогічної просвіти в контексті збереження індивідуального здоров'я школярів – це наявність особистісних якостей, які б сприяли його професійній діяльності, спонукали до професійної активності [2]. Особистісна готовність передбачає мотиваційну зрілість, що виявляється в прагненні до саморозвитку, розкритті креативного потенціалу, комунікативного зростання тощо. Водночас особистісна готовність з педагогічної точки зору передбачає гуманне ставлення до дитини, відповідальне ставлення до професійної діяльності, особистісну гідність педагога, професійну солідарність з колегами, педагогічну творчість, духовну спрямованість.

Отже, педагогічна просвіта щодо забезпечення основ індивідуального здоров'я є важливою складовою сучасної системи освіти. Проведене аналізування проблеми забезпечення індивідуального здоров'я учнів засвідчує його актуальність та необхідність удосконалення роботи щодо якісної підготовки фахівців у цьому напрямку. Педагогічна просвіта функціонально пов'язана з провідними напрямками збереження та формування здоров'я, що здійснюються у сучасній освітній практиці: моніторингом здоров'я, профілактикою шкідливих звичок, психологічним захистом, статевим та духовно-моральним вихованням дітей та підлітків, застосуванням здоров'язберезувальних технологій.

Список використаної літератури

1. Гальцева Т., Братаніч Б. Психологічна готовність педагогів до комунікації на основі гуманістичних цінностей. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. Т. 33 (72). № 2. С. 153-159.

2. Клопота Є., Ротко О. Особистісна готовність як складник професійної компетентності педагогів в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2021. Вип. 1. С.125-132.

3. Павлик Н. Особливості психологічної готовності сучасного педагога до творчої професійної діяльності в умовах нової української школи: наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України. Київ: Пед. думка, 2021. 23 с.

4. Терещенко В. Формування психологічної готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями: дис... канд. психол. наук; 19.00.07 / ДВНЗ "Університет менеджменту освіти". Київ, 2009. 24с.

Гіза О. А.,

УДК 372.8

здобувач вищої освіти,
Мелітопольський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

Арабаджи-Тіпенко Л. І.,

канд. біол. наук,
старший викладач кафедри
ботаніки і садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ"

Сучасний світ стикається з різними екологічними викликами, від зміни клімату до зменшення біорізноманіття, забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів. Ці проблеми стають все більш актуальними, і вони мають серйозний вплив на якість життя майбутніх поколінь. У зв'язку з цим, екологічна освіта та формування екологічного світогляду серед учнів початкової школи стають однією з найважливіших складових сучасної освітньої системи. Екологічне виховання молодших школярів є надзвичайно важливою складовою процесу освіти, адже саме на цьому етапі формуються основні цінності, переконання та погляди дітей щодо природи та навколишнього середовища [1]. Мета екологічного виховання в початковій школі полягає у формуванні екологічної свідомості, розвитку позитивних ставлень до природи та навчанні дітей приймати відповідальні рішення щодо власної поведінки у природному

середовищі [2]. Завдяки екологічному вихованню молодше покоління отримує можливість стати більш обізнаним і відповідальними громадянами, здатними приймати рішення, спрямовані на збереження природи та створення сталого майбутнього. Таким чином, екологічне виховання відіграє важливу роль у підготовці нового покоління до викликів, пов'язаних із збереженням планети та сталим розвитком.

Актуальність даної роботи визначається наступними ключовими чинниками: сучасний світ стикається з серйозними екологічними проблемами, такими як зміна клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманітності. Ці проблеми впливають на всі аспекти життя суспільства і стають ключовими викликами для майбутніх поколінь. Інтегрований курс "Я досліджую світ" надає унікальну можливість зрозуміти природу та взаємозв'язок між різними аспектами оточуючого світу. Вивчення цього курсу дозволяє молодшим школярам досягнути глибоке розуміння природи і ролі людини в ній, а також розвивати аналітичні та критичні навички, необхідні для розв'язання складних екологічних проблем; формування екологічного світогляду в рамках інтегрованого курсу допомагає виховувати в учнів екологічну відповідальність і готовність приймати рішення, спрямовані на збереження природи та сталий розвиток. Це важливий крок у напрямку формування майбутніх громадян, які розуміють важливість екологічних питань і готові діяти для їх розв'язання. Нами були використані наступний комплекс методів: метод спостереження, інтерактивні методи навчання, метод інтерв'ювання.

Для досягнення високої ефективності навчання та формування екологічного світогляду молодших школярів в інтегрованому курсі "Я досліджую світ", було проведено експериментальне дослідження. Головною метою цього дослідження було визначення того, чи може урок на тему "Як зберегти природу" сприяти підвищенню рівня сформованості екологічного світогляду учнів. Робота передбачала проведення порівняльного аналізу результатів навчання між експериментальною та контрольною групами учнів.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Запорізької гімназії №29. Експериментом були охоплені учні двох класів, інтегрований які вивчають курс "Я досліджую світ". Вибірка становила 40 дітей 4-их класів. Нами були проведені контрольні зрізи з метою визначення рівня сформованості екологічної культури учнів. Методика експериментального дослідження з формування екологічного світогляду молодших школярів в інтегрованому курсі "Я досліджую світ" передбачала проведення дослідження, яке включає такі етапи: теоретичний, практичний, кінцевий та основні критерії оцінки показників: високий, достатній, середній та початковий рівні. З метою перевірки теоретичних положень ми провели експериментальне дослідження особливостей формування екологічного світогляду молодших школярів у процесі навчально-

виховної діяльності. Експеримент проходив у три етапи. Теоретичний етап: на цьому етапі проводився аналіз літературних джерел, розробка теоретичної основи дослідження. Нами були проаналізовані наукові праці та методичні матеріали, пов'язані із формуванням екологічного світогляду у молодших школярів. Була розроблена методика дослідження та визначено основні критерії та показники, які будуть вимірюватися під час експерименту. Під час практичного етапу здійснювався збір даних, був проведений урок на тему: "Як зберегти природу" для формування екологічного світогляду серед учнів. Кінцевий етап: на заключному етапі ми провели аналіз та обробку отриманих результатів експерименту. Визначили, наскільки ефективними були заходи, спрямовані нами на формування екологічного світогляду молодших школярів.

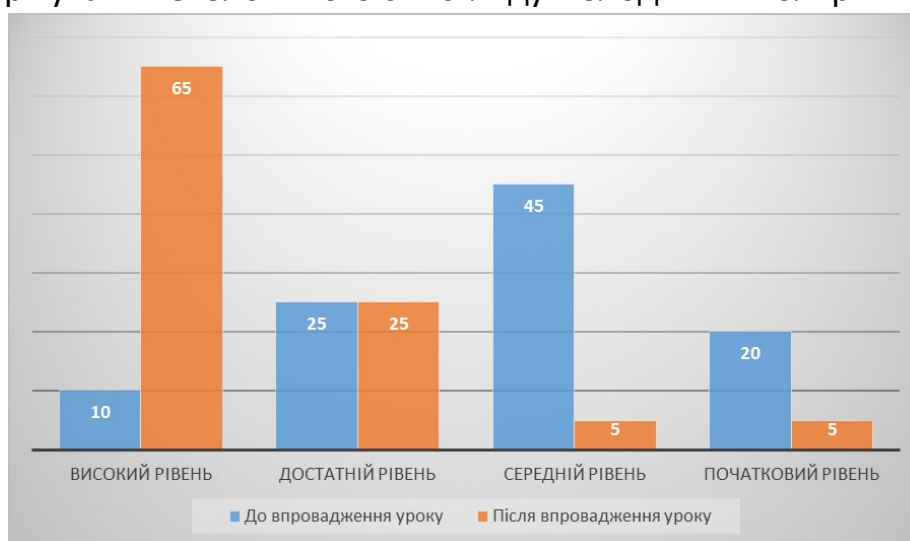

Рис. 1. Показники рівня сформованості екологічного світогляду молодших школярів до та після впровадження педагогічного експерименту

На основі рекомендацій щодо норм оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів з інтегрованого курсу "Я досліджую світ", рекомендованих Міністерством освіти України, ми визначили наступні критерії та рівні оцінювання: високий рівень: учень повністю відповідає на всі запитання, володіє глибокими знаннями про природу та її охорону, усвідомлює важливість збереження природи, у нього сформовані позитивне ставлення до природи та екологічна відповідальність; достатній рівень: учень відповідає на більшість запитань, володіє достатніми знаннями про природу та її охорону, усвідомлює важливість збереження природи, у нього сформоване позитивне ставлення до природи; середній рівень: учень відповідає на деякі запитання, володіє фрагментарними знаннями про природу та її охорону, усвідомлює важливість збереження природи, у нього сформоване позитивне ставлення до природи; початковий рівень: учень не відповідає на запитання, не володіє знаннями про природу та її охорону, не усвідомлює важливість збереження природи, у нього не сформоване позитивне ставлення до природи.

Згідно з результатами тесту (рис. 1), більшість учнів (65 %) правильно відповіли на всі запитання, що стосувалися природних ресурсів, екологічних проблем та заходів щодо їх вирішення. Учні також показали високий рівень сформованості екологічної свідомості, висловивши своє позитивне ставлення до охорони природи та вказавши на практичні заходи, які вони вживають для її збереження.

Отже, за результатами тестування, рівень знань учнів про природні ресурси, екологічні проблеми та важливість збереження природи суттєво підвищився, учні краще розуміють важливість збереження навколишнього середовища, підвищили та закріпили знання про основні природні ресурси та способи їх охорони, а також використання практичних заходів для збереження природи.

Список використаних джерел

1. Войтович А.Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів в Україні та Європі : компаративний аспект / Анна Юріївна Войтович // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2016. – № 2 (133) лютий. – С. 149 – 154.
2. Куріченко І. А., Шугита І. Ю. Екологічне виховання як засіб соціалізації учнів молодших класів під час уроків природознавства. Екологічний вісник Криворіжжя, 2015, 1: 115-117.

Романова Т. В.,
викладач-методист,
спеціаліст вищої категорії,
Фаховий коледж "Універсум" Київського
університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

УДК 372.878

Кифенко А. М.,
канд. пед. наук,
спеціаліст вищої категорії,
Фаховий коледж "Універсум" Київського
університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Голян Х. В.,
викладач, спеціаліст першої категорії,
Фаховий коледж "Універсум" Київського
університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ІНТОНУВАННЯ У ХОРОВОМУ КОЛЕКТИВІ

У музичній педагогіці сформовано основні категорії, що відображають або визначають ключові музичні явища й процеси: музично-слухова активність, музична уява, музичне мислення, музичне сприйняття, музична інтонація. Слово,

(λόγος) нерозривно пов'язане з інтонуванням несе смисловий код природи людства, є джерелом смислу, виразності й краси музичної інтонації.

Проблема інтонування є ключовою. Різні аспекти інтонування із залученням засобів виконавської майстерності досліджували Н. Голубовська, М. Ігумнов, Г. Нейгауз, В. Пухальський, С. Фейнберг та ін. Співвідношення музичного образу та інтонації – у центрі наукових студій Г. Гольдшмідта, Ю. Кремльова, І. Рижкіна, Б. Ярустовського та ін. Поле зору науковців Б. Асаф'єва, Ю. Іванова, О. Батовської, Л. Ластовецької, О. Сіненко, Т. Смирнової, О. Сбітневої, С. Світайло, К. Кушнір В. Чучмана, Н.Кречко є наукове обґрунтування проблеми інтонування у хорі.

Інтонування у хоровому колективі нерозривно пов'язано зі співом *a cappella* в зонному строї, який спирається на стійкі інтервали: октаву, квінту, кварту. З'ясування сутності точності інтонування виконавця ґрунтується на розумінні категорії "музичний слух". Термін "музичний слух" характеризується, як правило, дуже об'ємним змістом, який включає мелодичний, гармонічний, абсолютний, відносний, звуковисотний, вокальний та тембровий слух. У словнику української мови "музичний слух" визначається, як здатність сприймати та відтворювати музику [7]. Ю. Юцевич поняття "музичний слух" обґрунтовує, як здібність до створення і виконання музики на основі сприймання елементів музичної мови (висоти, сили, тривалості, тембру), а також функціональних зв'язків між ними (ладового, ритмічного почуття та різних видів слуху), аналізу співвідношення звуків, запам'ятовування та відтворення їх. За А. Готсдинером, "музичний слух – це здатність розрізняти музичні звуки, сприймати, переживати й розуміти зміст музичних творів" [1, с. 43].

Більш комплексну дефініцію музичного слуху дає О. Ростовський, який зазначив, що музичний слух – це здібність сприймати, уявляти та усвідомлювати музичні враження. Організований та розвинутий музичний слух – це єдина складна здібність, яка направлена на цілісне сприйняття та інтонування музичного твору як вираження його ідейно-образного змісту [2].

Для розуміння хорової музики важливими елементами є емоційне переживання, тонкість слуху та вміння точно інтонувати.

Визначну роль у формуванні точності інтонування у хоровому колективі відіграє розвиток інтонаційного слуху. Інтонаційний слух ми визначаємо як здатність розрізняти в межах інтервальної зони інтонаційні відхилення і відтворювати голосом одну з інтонацій цієї зони. Необхідним фактором розвитку інтонаційного слуху співаків є ладове чуття. Ладове усвідомлення інтервалів є критерієм точності їх виконання. Б. Теплов, спираючись на значний експериментальний матеріал, переконливо доводить: тонкий слух, що володіє здатністю розрізняти висоту ще не гарантує точності інтонування. "Чуттєвість до точності інтонації – це чуттєвість до ладових забарвлень звуків" [6, с. 185]. Особливості ладового виховання слуху розкриваються з урахуванням комплексного розгляду ладу як сукупності трьох його компонентів: мелодійних тяжінь у звукоряді ладу, характерних акордів ладу і функціонального зв'язку акордів і звуків у ладі. Інтервали в

музичному творі сприймаються і відтворюються в тому чи іншому ладі. Слухаючи або виконуючи інтервал, співак його подумки поміщає в ладову систему.

Важливим аспектом слухово-інтонаційної роботи учасника студентського хорового колективу, як складової культури інтонування, є вироблення чуття співвідношень між тонами, диференціації фактурних пластів по вертикалі. Правильне інтонування – це стрижнева умова якісного художнього виконання. Неточне ж інтонування змінює ладово-висотні співвідношення між звуками, руйнує їхній інтонаційний зміст.

Проблема інтонування у хоровому колективі тісно пов'язана і з вокальним слухом. За В. Морозовим, "вокальний слух – це передусім не тільки слух, а складне музично-вокальне почуття, яке ґрунтується на взаємодії слухових, м'язових, зорових, дотикових, вібраційних відчуттів [2]. М'язове відчуття є одним з основних помічників вокального слуху. Воно пов'язане з роботою голосового апарату, з довільними й мимовільними м'язовими рухами. За І. Сеченовим, "людина, яка вміє співати, знає наперед, як їй налаштувати усі м'язи, що управляють голосом, щоб відтворити визначений і заздалегідь призначений музичний тон..." [5, с. 53]. Правильність звучання в хорі досвідчений керівник вивіряє, покладаючись на своє власне м'язове відчуття, миттєво оцінюючи "технологію утворення" звуку. І за необхідності корегує звучання в хорі. Вібраційні відчуття з'являються у хориста в результаті роботи верхнього та нижнього резонаторів. Вони служать засобом контролю над голосом, його тембровим звучанням і є складовою частиною вокального слуху.

Основою хорового виконавства є точно вивірений стрій. Для того, аби виробити чистий стрій, треба навчити учасників хору контролювати слухом своє виконання, "підстроїти" власне інтонування до бажаної висоти, що виявляється в умінні проспівати звуки в зонному строї, дещо вище або нижче. На думку К. Пігрова: "Чистота інтонації наріжний камінь, на якому ґрунтується мистецтво хорового співу" [4, с. 180]. У поглядах К. Пігрова головне місце відводиться ладовим орієнтирам; диригент вважав, що зв'язок інтонування з ладом розширює коло уявлень про це явище.

Важливою проблемою у формуванні точності інтонування є розвиток вокально-слухових координуючих умінь співаків хору. Так, відсутність сформованості елементарних навичок саморегулювання процесу фонації призводить до формування негативних вокальних стереотипів, які в подальшому важко піддаються корегуванню.

Важливим аспектом точності інтонування є спів *a cappella* у зонному строї де формується навичка так званого "підстроювання" власного інтонування до потрібної висоти. Для того, аби виробити чистий стрій, треба навчити учасників хорового колективу контролювати слухом своє виконання. Темперований лад фортепіано, на думку М. Переверзева, "лише приблизно відбиває справжній сенс нотного тексту" і далекий від інтонаційних уявлень співаків [3, с. 206]. На перших етапах розучування хорових творів фортепіано ще може допомогти

свідомому його осмисленню, але надалі – становить основну перешкоду до розвитку інтонаційних взаємозв'язків між звуками. Саме тому потрібно намагатися мінімально використовувати фортепіано в роботі з хором, що дає дуже відчутний ефект при виробленні навички точного інтонування.

Отже, проблема інтонування у хоровому колективі вирішується інтегровано. Одним із основних завдань диригента хорового колективу є робота над взаємозв'язком фізіологічних, емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів діяльності особистості, а саме: розвитком інтонаційного та вокального слуху, вокально-слухових координуючих умінь, слухових уявлень хористів.

Список використаних джерел

1. Готсдинер, А. Л. (1993). Музыкальная психология. Москва: Малое изд. предприятие "Магистр". с. 43
2. Морозов, В. П. (1989). Вокальный слух и голос. Киев: Музична Україна с. 84.
3. Переверев, Н. К. (1989). Исполнительская интонация. Москва: Музыка, с. 206.
4. Пігров, К. (1964). Керівництво хором. Київ: Муз. Україна. с. 180.
5. Сеченов, И. М. (1947). Рефлексы головного мозга. Избран. философские и психологические произведения. Москва: Госполитиздат, 135–155.
6. Теплов, Б. (1947). Психология музыкальных способностей. Москва; Ленинград: АПН РСФСР. с. 185.
7. Юцевич, Ю. Є. (2009). Музика: словник-довідник. (2-ге вид., переробл. і доп.). Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.

Скрипка А. С.,
здобувачка вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 371.321

Науковий керівник:

Жила С. О.,
д-р філол. наук,
професор кафедри української мови і літератури,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Віртуальні екскурсії набувають все більшої популярності в освіті як засіб покращення навчального досвіду учнів. Такий засіб навчання здатен покращити рівень зацікавленості в матеріалі, сприяючи кращому розумінню теми уроку. У

літературі віртуальні екскурсії пропонують унікальну можливість дослідити культурний та історичний контекст художніх творів. Ми розглянемо використання візуалізованих проєктів під час навчання української літератури. Зокрема, буде обговорено визначення віртуальних екскурсій, переваги їх використання, включно з наведеними прикладами успішного впровадження, а також запропоновано вибір інтерактивних турів та їх інтеграцію відповідно до навчальної програми [1].

Віртуальні екскурсії — це інтерактивні мультимедійні презентації, які дозволяють користувачам досліджувати місце в режимі онлайн, об'єкт або концепцію. В освіті такі подорожі можна використовувати для доповнення або заміни традиційного навчання в класі. Їх можна розділити на дві основні категорії: екскурсії на 360 градусів та інтерактивні екскурсії. Перший тип тура забезпечує панорамний огляд місця, а другий дозволяє користувачам взаємодіяти з конкретним віртуальним середовищем. Цінність таких відвідин у навчанні української літератури полягає в тому, що вони можуть забезпечити візуальне уявлення про історико-культурний контекст художніх творів, що може покращити розуміння учнями тексту. [3].

Використання віртуальних екскурсій у навчанні української літератури має безліч переваг. По-перше, засіб може покращити розуміння учнями літературних творів, надаючи візуальні образи, які доповнюють текст. По-друге, інтерактивні тури сприяють використанню додаткових джерел для вивчення певної персоналії, зокрема музеї, художні галереї та історичні місця. Це може допомогти здобувачам освіти контекстуалізувати текст і зрозуміти культурні впливи, які сформували його. По-третє, тури сприяють інтерактивному та захоплюючому навчанню, що може підвищити залученість та мотивацію освітян в самостійному дослідженні нової теми [6. с.10].

Наприклад, можна успішно використати інтерактивний метод у навчанні, застосувавши віртуальні екскурсії до своїх планів уроків, щоб покращити розуміння учнями історичного та культурного контексту української літератури певної теми. Наприклад, доповнивши урок творчості І. Франка віртуальною екскурсією Львівським національним музеєм, наочність дозволила б учням оглянути музейну колекцію рукописів, артефактів та особистих речей письменника. Реакція освітян на тур, була б, на нашу думку, переважно позитивною [4].

Обираючи віртуальні екскурсії для викладання української літератури, необхідно враховувати кілька факторів. По-перше, тур має відповідати персоналії, що вивчається. По-друге, основною характеристикою подорожі є ясність та точність інформації відповідно до зображуваного експонату. По-третє, екскурсія має відповідати віку, розвитку учнів та освітнім стандартам. Оскільки цифрові технології нині активно розвиваються, і щороку в мережі з'являється велика кількість нових віртуальних турів. Зокрема, Львівський національний

музей, Музей Тараса Шевченка та Український літературний музей у Києві пропонують своїм відвідувачам тури в режимі онлайн.

Щоб інтегрувати віртуальні екскурсії в навчальну програму, вчителі можуть додавати їх відповідно до планів уроків або використовувати як окрему діяльність. Використовуючи онлайн тур, важливо переконатися, що він відповідає освітнім стандартам і навчальним цілям. Педагоги також повинні впевнитися, що віртуальні екскурсії є доступними для всіх освітян і не ставлять жодного учня в не вигідне становище через їхній доступ до технологій. Інтегруючи віртуальні екскурсії в навчальну програму, викладачі можуть покращити навчальний досвід учнів і надати унікальну можливість дослідити культурно-історичний контекст української літератури [3, с. 12].

Незважаючи на переваги використання віртуальних екскурсій під час навчання української літератури, є й деякі проблеми, які слід враховувати перед впровадженням засобу на урок. Технічні проблеми, як-от підключення та сумісність платформи з гаджетом, можуть обмежити доступ до турів, особливо в школах з обмеженими ресурсами. Крім того, нині існує невелика кількість платформ українською мовою, яка може задовольнити потреби користувачів в отриманні потрібної інформації. Нарешті, вчителям може знадобитися навчання та підтримка, щоб ефективно інтегрувати віртуальні екскурсії у свої плани уроків.

Важливо порівнювати віртуальні екскурсії з традиційними методами навчання, щоб зрозуміти їхні відповідні переваги та недоліки. Онлайн тури пропонують більш інтерактивний та цікавий досвід навчання, але традиційні методи, такі як читання та лекції, забезпечують глибокий аналіз тексту. Однак інтерактивні подорожі та традиційні методи можуть доповнювати один одного, причому віртуальні екскурсії забезпечують візуальне представлення тексту або життя персоналії, а традиційні методи – більш ретельний аналіз. Збалансоване використання різних методів навчання має важливе значення для забезпечення всебічного досвіду навчання учнів [1].

Майбутнє віртуальних екскурсій в освіті перспективне, з потенціалом для подальшого розвитку застосування. Оскільки технологія продовжує розвиватися, онлайн тури можуть стати ще більш захоплюючими та інтерактивними, створюючи сприятливі умови для опанування знань. Крім того, тури можна розширити до різних предметних областей, надаючи учням унікальну можливість досліджувати літературу з точки зору культури. Однак важливо продовжувати досліджувати та оцінювати технології в освіті, щоб переконатися, що вони є ефективними для покращення досвіду освітян [5].

Отже, віртуальні екскурсії пропонують унікальну можливість покращити досвід навчання учнів української літератури, надаючи візуальне уявлення про історичний та культурний контекст творів. Незважаючи на деякі труднощі

проведення турів, такі як технічні проблеми та обмежена доступність, подорожі можна ефективно інтегрувати в навчальну програму, щоб забезпечити інтерактивне та захоплююче навчання. Онлайн подорожі слід використовувати разом із традиційними методами навчання, щоб забезпечити збалансований підхід до опанування знань. Оскільки технології продовжують розвиватися, віртуальні екскурсії можуть стати більш захопливими та інтерактивними, забезпечуючи ефективний досвід навчання для освітян.

Список використаних джерел

1. Александрова Є.В. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм організації навчального процесу / Э.В.Александрова // Історія України. – 2010. – No 10. – С. 22–24.
2. Верес К.О. Інноваційні технології в екскурсійному супроводі [електронний ресурс] / К. О. Верес – Режим доступу – <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/june-2014>.
3. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: зб. наук. праць/наук. ред. Завальнюк О.М.– Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – 208 с.
4. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов – К. : "Центр учбової літератури", 2013. – 178 с.
5. Перспективи впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Матеріали науково-практичної інтернет-конференції. /Кол.авт/ – Вінниця: Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, 20 листопада – 4 грудня 2009 року. – 244 с.
6. Подліняєва О.О. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. URL: spec.vntu.edu.ua/conf/pdf/conf_402-415.pdf.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Бандус Н. О.,

УДК 371.321

здобувач вищої освіти,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Науковий керівник:

Вейландє Л. В.-В.,

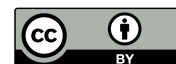
канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогічної

освіти та соціальної реабілітації,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

**ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ:
ВІДКРИТТЯ НОВИХ ГОРИЗОНТІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ**

У світі, який надзвичайно швидко розвивається та змінюється, сучасна освіта постає перед завданням адаптуватися до вимог часу. Зрозуміло, що студенти, які вчаться сьогодні, повинні бути підготовлені до викликів завтрашнього дня. Однак яким чином навчальні заклади можуть гарантувати, що їхні випускники будуть готові до непередбачуваних завдань та задач, які їх чекають?

Відповідь лежить у поєднанні традиційних методів навчання з інноваційними підходами. Однією з ключових інновацій, які суттєво змінюють сучасну освіту, є інтерактивні технології. Ці технології не лише відкривають нові горизонти для навчання, але й змінюють спосіб та принципи навчання студентів.

Інтерактивні технології пропонують студентам не просто слухати лекції та читати підручники, але брати активну участь у навчанні, створювати, досліджувати, обговорювати та вирішувати складні завдання. Вони відкривають можливість для індивідуалізованого навчання та розвивають критичне мислення, комунікативні навички та творчий потенціал студентів.

Метою нашого дослідження є розкриття важливості інтерактивних технологій у сфері освіти. Ми ретельно проаналізуємо різні аспекти використання цих технологій, оцінимо їхні переваги і розкриємо, як вони сприяють розширенню можливостей навчання та готовності студентів до вирішення складних завдань у

майбутньому. Але для того щоб зрозуміти суть інтерактивних технологій, ми повинні розуміти, що є інтерактивним навчанням. Відповідно до О. М. Пошетун, "інтерактивне навчання" – це метод пізнання, який ґрунтується на взаємодії учасників освітнього між собою за допомогою діалогу. Це сприяє розвитку навичок спільної діяльності. Такий підхід спирається на принцип "кожен навчає всіх і всі навчають кожного [3, с. 7]. За Л. В. Пироженко, "інтерактивне навчання" – це спосіб пізнання, що реалізується у формі спільної діяльності учнів. Усі учасники навчального процесу взаємодіють, обмінюються інформацією, спільно вирішують завдання, створюють ситуації, аналізують власні дії та дії своїх колег, поглиблюються в спільну роботу для розв'язання завдань [4, с. 192].

Отже, ми можемо зробити висновок, що інтерактивне навчання робить важливою активну взаємодію та спільну діяльність між учасниками освітнього процесу. Цей підхід перетворює навчання на взаємний діалог та обмін знаннями. Кожен учасник навчального процесу стає одночасно тим хто вчить та тим хто навчається, сприяючи взаємному розвитку та вдосконаленню. Це дозволяє створити динамічне навчальне середовище, де кожен може внести власний вклад у процес навчання та сприяти спільному досягненню цілей.

Такий підхід до навчання акцентує на важливості спільної та взаємодопоміжної роботи учасників групи для досягнення кращого розуміння та опанування навчального матеріалу. Це сприяє розвитку навичок спільної діяльності, критичного мислення та аналітичних здібностей. В цілому, інтерактивне навчання створює сприятливі умови для глибокого та повного засвоєння навчального матеріалу, а також сприяє розвитку ключових навичок, які стануть невід'ємною частиною успішної адаптації в сучасному суспільстві.

Розглядаючи інтерактивний підхід, важливо звернути увагу на технології, які використовуються в його рамках. Детальний аналіз цього підходу дозволяє виявити технології інтерактивного навчання, що сприяють активній взаємодії та більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Необхідно розуміти, що інтерактивні технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу та розвитку навичок, необхідних для успішної адаптації в сучасному суспільстві.

"За визначенням Волкової, "інтерактивні технології навчання" – сукупність методів, засобів і форм організації навчання, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості й спрямовані на досягнення поставлених дидактичних цілей" [1, с. 14].

Отже, інтерактивні технології навчання є комплексним набором методів та засобів, спрямованих на активізацію взаємодії між учасниками навчального процесу. Вони ґрунтуються на принципах співпраці та співтворчості, спрямованих на досягнення визначених навчальних цілей. Отже, використання інтерактивних

технологій стимулює активну участь студентів у навчальному процесі, сприяючи ефективному засвоєнню знань.

Сьогодні існує величезна кількість різноманітних інтерактивних технологій навчання, які підвищують ефективність навчального процесу та роблять його більш цікавим як для студентів так і для викладачів. На разі не існує єдиної класифікації інтерактивних технологій. Наприклад, О. Пометун та І. Пироженко розподіляють інтерактивні технології навчання на чотири групи, а саме:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, "два-чотири – всі разом", "карусель", "синтез думок", "коло ідей" та інші);

- інтерактивні технології колективно-групового навчання ("мозковий штурм", "навчаючи-учусь", "ажурна пилка", "аналіз ситуації", "дерево рішень" та інші;

- технології ситуативного моделювання (рольова гра, інсценізація);

- технології опрацювання дискусійних питань ("Метод пресс", "Займи позицію", дискусія, дебати) [2]

Подана вище класифікація інтерактивних технологій навчання надає різноманітні методи для підвищення ефективності навчального процесу. Кожна з чотирьох груп технологій спрямована на сприяння активності, взаємодії та залученості студентів у процес навчання. Використання цих технологій може поліпшити розуміння матеріалу, розвивати критичне мислення і комунікаційні навички, а також створити більш цікаву та захоплюючу навчальну атмосферу як для студентів, так і для викладачів.

Використання інтерактивних технологій в освіті відкриває безліч можливостей та переваг, які сприяють покращенню результативності навчального процесу. Інтерактивні технології перетворюють традиційну лекцію на динамічне та захоплююче середовище, де студенти можуть активно взаємодіяти з матеріалом та один з одним. Давайте розглянемо деякі з основних переваг використання інтерактивних технологій:

- забезпечують більшу взаємодію студентів з викладачами та іншими студентами;

- допомагають розвивати аналітичне мислення студентів;

- створюють умови для домінування діяльності студентів у навчальному процесі;

- стимулюють творчий потенціал;

- розвивають критичне мислення студентів;

- сприяють формуванню навичок;

- дозволяють організовувати навчальний процес за власним бажанням;

- стимулюють співпрацю, а не конкуренцію;

- є привабливими і можуть бути адаптовані до різних стилів навчання стимулюють активну участь [5, с. 2].

Використання інтерактивних технологій у сфері освіти перетворює навчальний процес на захопливу та результативну подорож. Ці технології створюють сприятливе середовище для взаємодії між студентами та викладачами, а також між самими студентами. Вони розвивають аналітичне та критичне мислення, сприяють творчому розвитку та формуванню навичок. Інтерактивні технології дозволяють адаптувати навчання до потреб кожного студента і стимулюють активну участь у навчальному процесі.

Загалом інтерактивні технології в освіті відкривають нові горизонти для студентів, надаючи їм доступ до безмежних можливостей для навчання та розвитку. Ця інноваційна парадигма освіти створює унікальне навчальне середовище, де студенти можуть активно взаємодіяти з інформацією та матеріалами, розвивати критичне мислення і творчий потенціал.

Інтерактивні технології дозволяють студентам вчитися у власному темпі, використовуючи різноманітні навчальні ресурси, включаючи відеоуроки, віртуальні лабораторії та інтерактивні підручники. Це сприяє індивідуалізації навчання, дозволяючи кожному студенту вибирати той спосіб навчання, який найбільше відповідає його потребам і стилю. Завдяки інтерактивним технологіям, студенти можуть більше залучатися до навчального процесу, адже з об'єктів навчання перетворюються на суб'єктів.

Крім того, інтерактивні технології дозволяють створити більш реалістичне навчальне середовище, адже навчання стає більш практичним. Це дозволяє студентам навчатися через живий досвід і відчувати наближеність до предмета навчання. У підсумку, інтерактивні технології в освіті дарують студентам нові можливості для саморозвитку та підвищення якості навчання.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Галицин К., Хом'як А. Інтерактивні технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 160 с.
3. Остапчук О. Шляхи підвищення інноваційного потенціалу методичної роботи. Шлях освіти. Київ, 2018. № 2. 9-15 с.
4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2015. 192 с.
5. Сагер Л.Ю., Сигида Л.О. Переваги інтерактивних методів навчання та їх значимість для формування фахових компетенцій студентів економічних спеціальностей. URL: <https://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d181.pdf> (дата звернення: 04.11.2023).

Бойко А. В.,
здобувач вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці

УДК 372.851

РОЗРОБКА АНДРОЇД ДОДАТКУ ДЛЯ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС ДЛЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Вступ. У сучасному світі інформаційних технологій навчання математики набуває новий обличчя завдяки мобільним технологіям. Діти виявляють великий інтерес до навчання через мобільні пристрої, на відміну від багатьох дорослих. Щодня мільйони учнів використовують мобільні додатки на своїх смартфонах, і ця тенденція стрімко розвивається. Для них це не просто інструменти, а справжній стиль життя та засіб комунікації. Ігнорування або заборона використання таких гаджетів в навчанні може призвести до конфліктів та відчуження від навчального процесу.

Останні дослідження та публікації з даної проблематики підкреслюють можливості апаратних мобільних платформ та інструментів для створення мобільних додатків [1, 2]. Проте, швидкий розвиток апаратного забезпечення мобільних пристроїв вимагає постійного аналізу мобільних платформ і технологій для створення високоякісних навчальних програм.

Постановка проблеми. Проблема полягає в тому, що ефективність "мобільної освіти" значно визначається характеристиками мобільних пристроїв. Мобільні пристрої – це невеликі портативні гаджети з операційною системою, такими як iOS, Android, Windows Phone, призначені для роботи в мобільних мережах і підтримують Wi-Fi. Вони виділяються своєю компактністю, індивідуальністю, простотою в користуванні, можливістю підключення до Інтернету та сумісністю зі стаціонарними комп'ютерами і ноутбуками. Важливою особливістю є довгий час автономної роботи, а також швидкість запуску та вимкнення. Мобільні додатки розробляються спеціально під певні платформи, такі як Android, Windows Phone або iOS.

Виклад основного матеріалу. Науковці наголошують, що використання мобільних пристроїв в процесі навчання сприяє подоланню мовних бар'єрів, розвитку навичок дослідницької роботи, підвищенню мотивації для засвоєння життєво важливих навичок та застосуванню їх у повсякденному житті.

Навчальні мобільні додатки повинні мати інтерактивний інтерфейс, який призначений для користувача, містити діалогові функції та елементи мультимедіа, спрямовані на самостійну роботу учнів (під керівництвом вчителя або без його

участі) та допомагати вирішувати актуальні завдання в процесі навчання, спонукаючи користувача до подальшого вдосконалення своїх навичок. Прикладами розроблених мобільних додатків для вивчення математики можуть бути такі програми, як "Кхан Академія", "Мармурова математика" та "Moose Math".

Розглянемо послідовність створення мобільного додатку для адаптивного навчання математики в позаурочний час для учнів старшої школи. Для розробки системи використовувалися середовища Android Studio та технологія MVC. У проекті використовувалася база даних SQLite, яку можна було замінити на більш розширену та популярну систему Firebase. Мобільний додаток був розроблений мовою Dart на платформі Flutter у середовищі Android Studio.

Для кращого розуміння архітектури додатку необхідно створити UML-діаграму класів, яка надає статичне відображення структури моделі. Ця діаграма показує статичні (декларативні) елементи, такі як класи, типи даних, їх структуру та відношення між ними. Для візуалізації стилю, дизайну та функціональності, ми поділяємо проект на складові, використовуючи технологію MVC. Папка "Models" відповідає за представлення. Базовий файл специфікації "pubspec. yaml" генерується при створенні нового проекту Flutter і розміщується в корені проекту. Він містить метадані про проект, які потрібні для правильної роботи інструментів Dart і Flutter. Файл "pubspec. yaml" написаний у форматі YAML, який призначений для зручного читання людьми, але важливо пам'ятати, що відступи (табуляція та пробіли) мають важливе значення.

У файлі "pubspec. yaml" визначаються залежності, які потрібні для проекту, такі як пакети (і їх версії), шрифти та файли зображень. Загальні типи ресурсів включають статичні дані (наприклад, файли JSON), файли конфігурації, значки та зображення різних форматів (JPEG, WebP, GIF, анімовані WebP / GIF, PNG, BMP і WBMP).

Розроблений мобільний додаток спрямований на виконання різних математичних завдань в багатьох векторах одночасно.

Проектований сервіс пропонує ряд можливостей для покращення процесу навчання математики з використанням мобільних пристроїв. Використання мобільних пристроїв дозволяє подолати мовні бар'єри та розвивати навички дослідницької роботи. Ми пропонуємо інтерактивний інтерфейс, який допомагає користувачам самостійно працювати з матеріалами та мотивує їх для засвоєння математичних навичок. Використовуючи технології, такі як Android Studio, Dart, SQLite, та MVC, ми створили додаток, який допомагає вирішувати актуальні завдання навчання математики. Наша система також підтримує тестування окремих функцій додатку, щоб забезпечити його якість та ефективність.

Інтерфейс додатку розроблений з урахуванням принципів простоти використання та інтуїтивної взаємодії з користувачем. Для цього було використано наступні підходи:

- користувацький інтерфейс (UI) розроблений відповідно до рекомендацій дизайну Material Design від Google. Цей дизайн-рух орієнтований на створення інтерфейсів, які є простими у використанні та приємними для очей;

- всі елементи інтерфейсу мають чіткі та зрозумілі назви. Це допомагає користувачам швидко знайти потрібну інформацію;

- інтерфейс адаптований для використання на різних пристроях. Це дозволяє користувачам отримувати доступ до додатку з будь-якого мобільного пристрою.

Функції додатку. Додаток надає користувачам наступні функції для покращення навичок з математики:

1. Навчання у вигляді перегляду коміксів на конкретну тематику з уроків. Комікси є ефективним способом подачі інформації, оскільки вони є цікавими та легко запам'ятовуються. Це пов'язано з тим, що комікси використовують такі прийоми, як анімація, гумор та яскраві образи.

2. Перегляд відео-уроків для більш детального вивчення матеріалу або його засвоєння. Відео-уроки дозволяють користувачам отримати докладні пояснення з математики від експертів. Це може бути особливо корисним для учнів, які мають труднощі з розумінням певних тем.

3. Виконання додаткових завдань різної складності які не подаються у книгах певного класу. Додаткові завдання допомагають користувачам удосконалити свої навички з математики та отримати додаткові знання. Це може бути корисним для учнів, які хочуть отримати додаткові знання або підготуватися до контрольної чи іспиту.

4. Розвиваюча гра яка спрямована для навчання швидкого та легкого розрахунку простих дій з цифрами. Гра є захоплюючим способом покращити навички з математики. Це пов'язано з тим, що гра є конкурентною та мотивує користувачів до досягнення кращих результатів.

Висновки. Після вивчення наявних програмних рішень в сфері мобільного навчання математики було прийнято наступні важливі рішення. Для розробки проєктованого сервісу було обрано такі інструменти:

- основним середовищем розробки став Android Studio;
- мовою програмування вибрано Dart на платформі Flutter через його зручний синтаксис, актуальність і конкурентоспроможність, гнучкість і низький обсяг;
- СУБД SQLite була обрана для швидкості операцій з даними;
- для розробки програмного забезпечення була використана технологія MVC, яка була використана для реалізації інтерфейсу користувача. Надалі було проведено обов'язкове тестування додатку, і ми продемонстрували приклади тестів окремих функцій нашого мобільного застосунку.

Список використаних джерел

1. Мінтій І. С. Розробка мобільного додатку для розвитку математичних здібностей на платформі Android. *Матеріали міжнародної науково-технічної конференції "Сталий розвиток промисловості та суспільства"*. Кривий Ріг, 2015. С. 31.
2. Vilous V. Мобільні додатки для навчання математики як засіб підвищення мотивації учнів школи. *Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету"*, 2017. № 3. С. 303–309.

Горбаченко Д. О.,
здобувач вищої освіти,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 004.8

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Штучний інтелект (ШІ) в сучасній освіті відіграє ключову роль, перетворюючи традиційні підходи до навчання та створюючи нові можливості для зростання якості освіти. Однією з найбільш значущих переваг використання ШІ в освіті є індивідуалізація навчання. Адаптивні системи, що використовують штучний інтелект, можуть налаштовувати навчальні матеріали та завдання з урахуванням індивідуальних потреб і темпу учня.

Однак, разом із цим, виникають питання етики та безпеки. Важливо розвивати та впроваджувати ШІ в освіті, дотримуючись принципів конфіденційності та захисту особистих даних учнів. Крім того, виникає виклик у забезпеченні ефективного контролю за розвитком інтелектуальних систем, щоб уникнути можливих негативних наслідків.

Ще один важливий аспект освітнього застосування ШІ є покращення оцінювання. По-перше, автоматизовані системи оцінювання на базі ШІ забезпечують швидкі та точні результати. Вони в змозі автоматично оцінювати завдання, перевіряти тестові роботи та аналізувати проекти. Це значно зменшує час, який вчителі витрачають на рутинні процеси перевірки та дозволяє їм більше уваги приділяти індивідуальному супроводженню учнів. По-друге, ШІ дозволяє враховувати не лише кількісний показник правильних і неправильних відповідей, але й якість розв'язання завдань. Технології аналізу мови та машинного навчання можуть оцінювати рівень розуміння матеріалу, креативність та логічне мислення учнів, роблячи оцінювання більш глибоким та повноцінним. Однак, важливо враховувати етичні аспекти використання ШІ в

оцінюванні. Системи повинні бути прозорими, і користувачам повинна бути доступна інформація про те, як саме проводиться оцінювання, та яким чином враховуються різноманітні аспекти робіт учнів. Також необхідно уникати виникнення біасу в алгоритмах та надавати можливості для перегляду результатів та подання апеляцій.

Штучний інтелект також створює можливості для розвитку критичного мислення учнів. Використання інтерактивних ігор та симуляцій, побудованих на основі ШІ, може сприяти активній участі учнів у навчальному процесі. Такий підхід стимулює творчість та аналітичне мислення, що важливо для успіху в сучасному інформаційному суспільстві.

У подальшому розвитку освіти за допомогою ШІ, необхідно зосереджуватися на педагогічних аспектах використання технологій. Вчителі повинні мати відповідні навички для ефективного використання інтелектуальних систем у своїй роботі та впровадження їх у педагогічний процес. Співпраця між педагогами та розробниками ШІ є ключовою для успішного впровадження та адаптації цих технологій в навчальних програмах. Взаємодія вчителів з інтелектуальними системами в освіті є важливим етапом у розвитку сучасної педагогічної практики. Забезпечення вчителям відповідних навичок та підготовки допомагає максимально використовувати потенціал інтелектуальних технологій для поліпшення навчання та розвитку учнів.

Ще однією областю для розгляду є збільшення доступності технологій у навчанні. Нерівності в розподілі технологій та доступі до Інтернету можуть створити цифровий розрив між різними групами учнів. Тому важливо розвивати стратегії, щоб забезпечити рівний доступ до технологій для всіх учнів та вчителів. Загальний підхід повинен бути комплексним, охоплюючи як технічні аспекти, так і соціокультурні виміри. Тільки таким чином можна забезпечити, що переваги технологій у навчанні стануть доступними для всіх, а не лише обмеженої кількості учнів і вчителів.

Загалом, використання штучного інтелекту в освіті створює перспективи для реалізації індивідуального підходу до навчання, покращення оцінювання та розвитку критичного мислення. Проте, важливо забезпечити етичне використання та безпеку технологій, а також активну участь педагогів у впровадженні та розвитку цих інновацій.

Список використаних джерел

1. Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект. Сучасний підхід. Том 1. Рішення проблем: знання і міркування. Вільямс, 2021. 706 с.
2. Курвилль А., Бенджіо И., Гудфеллоу Я. Глубокое обучение. 2020. 652 с. URL: <https://akoni.net/328471-glubokoe-obuchenie> (дата звернення: 23.12.2022).

3. Бостром Н. Надрозум: шляхи, небезпеки, стратегії. Київ : Наш формат, 2020 452 с.
4. Домінгос П. Верховний алгоритм: як машинне навчання змінить світ. М., 2016. 336 с.
5. О'Ніл К. Зброя математичної руйнації: як більші дані збільшують нерівність і загрожують демократії. Київ : Наш формат, 2019. 620 с.
6. Тегмарк М. Життя 3.0: бути людиною в епоху штучного інтелекту. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.
7. Агравала А., Ганс Дж. та Голдфарб А. Прогнозують машини: проста економіка штучного інтелекту. Harvard Business Review Press, 2018. 550 с.
8. Дранишников Л. В. Інтелектуальні методи в управлінні: навчальний посібник. Кам'янське : ДДТУ, 2018. 416 с.
9. Brown Carol Ann, Smith Brad IT as a weapon: what dangers are fraught with the development of high technologies. Alpina, 2020. 456 p.

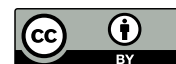
Горідько Н. М.,

УДК 371.321

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Національний транспортний університет, Київ

Бабич М. Є.,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний транспортний університет, Київ

ТЕХНОЛОГІЯ МІКРОНАВЧАННЯ – НОВИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД

Після впровадження онлайн-навчання у всьому світі став популярним відносно новий напрямок та підхід до навчання, який є найефективнішим для сучасних здобувачів освіти, – мікронавчання. Він має високий рівень залучення студентів, допомагає утримати їх увагу, сприяє довготривалому запам'ятовуванню інформації та знижує перенавантаження.

Мікронавчання – це короткі уроки чи завдання з теми (на 5-10 хвилин), які допомагають студентам за мінімум часу повністю зануритись у тему. Але це має бути вузькопрофільна та коротка тема. Це можуть бути невеликі навчальні блоки з текстом, зображеннями, мультимедією, інфографікою, іграми, тестами чи квізами [1, с. 26]. Тобто ідея цього підходу полягає в тому, що студент засвоює інформацію невеликими шматочками. Цей метод можна впроваджувати під час звичайних аудиторних занять або під час дистанційного навчання.

Варто зазначити, що пояснення та закріплення матеріалу має тривати однакову кількість часу.

На заняттях з іноземної мови зручно практикувати мікронавчання, пропонуючи студентам короткі відео. Ефективно подавати відеопояснення теми тривалістю 5-7 хвилин, а потім близько 5 хвилин – закріплення матеріалу.

Для закріплення матеріалу під час мікронавчання можна використовувати звичайні тести або тематичний пазл, де студенти продемонструють отримані знання (для цього є багато спеціальних програм). Варто лише обрати доречний метод перевірки, відштовхуючись від теми заняття.

До кожного заняття можна розробити стислий конспект, вправи і творчі завдання, перелік матеріалів для опрацювання. Матеріали різноманітні – від карт і малюнків до першоджерел чи цікавих статей. За допомогою тестів можна закріпити знання чи зробити самоперевірку або ж вони можуть стати просто домашніми завданнями.

Ефективне мікронавчання передбачає кілька обов'язкових фаз:

- попереднє обмірковування: коли студент ставить собі запитання, чому і навіщо він це буде вивчати;

- безпосередньо фаза виконання: перегляд навчального відео, наприклад. На цьому етапі дуже важливим є постійний самоконтроль і рефлексія (варто ставити собі додаткові питання і знаходити на них відповіді);

- фаза самооцінювання – студент виконує тест, щоб побачити, наскільки успішно він засвоїв тему [2, с. 153].

Отже, загальний принцип ефективності мікронавчання полягає у тому, що увага студентів акцентується на одному завданні з постійною самоперевіркою і з можливістю поступово рухатися до наступного блоку нової інформації.

Проте слід наголосити, що мікронавчання не варто використовувати, якщо потрібно пояснити студентам багатоступеневу концепцію чи якщо тема заняття потребує поглибленого вивчення. Окрім того, для опанування іноземної мови, мікронавчання слід поєднувати із традиційнішими способами подачі матеріалу, організовуючи навчання у змішаному форматі.

Оскільки мікронавчання передбачає подрібнення інформації на невеликі блоки [3] (а сучасні студенти саме так і звикли засвоювати інформацію), то перевагами його застосування є те, що студенти не втрачають мотивацію до навчання та є максимально залученими в освітній процес. Так, мікронавчання – це про цікавий матеріал у стислому вигляді, коли логічно та структуровано викладена найважливіша інформація з теми. Студенти з великою ймовірністю швидко завантажать коротке відео у свій гаджет та зможуть передивлятися його у зручний час.

Таким чином, мікронавчання є сучасним інноваційним трендом в освітньому процесі, який дозволяє викладати контент невеликими, дуже стислими фрагментами,

зосередженими навколо однієї навчальної цілі. Цю технологію не можна назвати універсальною, проте, вона сприяє мотивації та залученні студентів до активної навчальної діяльності, підвищує відсоток інформації, що запам'ятовується довготривалою пам'яттю. У сучасних умовах мікронавчання дозволяє надати цільовій аудиторії можливість долучитися до освітнього процесу у зручний час із використанням доступного девайсу.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К.Л. Мікронавчання: поняття, особливості, переваги / К.Л. Бугайчук // Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє: Збірник науково-методичних праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 20.04.2017 р., м. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна. С. 26-27.
2. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс. Навч.посібник/За ред.В.М.Кухаренка, 3-е вид.-Харків: НТУ"ХПІ", "Торсінг". (2002) –320 с.
3. Alqurashi E. Bite-sized Learning: Small, Short and Focused. URL: <https://teaching.temple.edu/edvice-exchange/2018/03/bite-sized-learning-small-shortand-focused>.

Dotsenko, D.,

UDC 372.881.1

student of higher education,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

Kolihan, R.,

student of higher education,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

THE INFLUENCE OF INTELLECTUAL TECHNOLOGIES ON INCREASING THE MOTIVATION OF STUDENTS TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE

Motivation is one of the most frequently used words in the modern world. This term is commonly used in the phrase: "How can I motivate myself and others?" Some students lack of motivation and do not care about studying. On the other hand, there are students who have a strong motivation to challenge the difficulties of academic life. Motivation for education, encouragement, and the intention to make learning interesting for students have always been among the main goals in the field of education.

The relevance of this issue is driven by the need for educators, psychologists, and parents to employ pedagogical methods tailored to the individual student in formation, aiming to enhance motivation and develop intellectual, communicative, and creative abilities when learning the English language.

Defining the problem and the relevance of the topic allows formulating the research aim: to analyze the means of creating conditions for the development and maintenance of high motivation in students' learning activities during English language lessons.

Intelligent technologies are technologies that use artificial intelligence, machine learning, neural networks and other methods to analyze, simulate, optimize and automate various processes, including training. Smart technologies can have a positive impact on the motivation of students to learn a foreign language, if they take into account the following factors:

1. Individual characteristics and needs of students, their level of knowledge, interests, learning style, pace, goals and expectations.
2. Learning context, conditions, resources, tasks, content, methods, forms and evaluation criteria.
3. Satisfaction from learning, challenge, interest, value, utility, self-assessment, self-regulation, self-efficacy, responsibility, and interaction.

Some examples of intelligent technologies that can enhance students' motivation to learn a foreign language include:

1. Adaptive learning systems: These systems analyze the student's profile, progress, and behavior, and then adapt the educational materials, tasks, hints, feedback, and recommendations according to their needs and goals. This allows students to learn at their own pace and at a level that matches their abilities.
2. Gaming and simulation environments: These environments create engaging, immersive, realistic, and interactive learning scenarios. Students can use the foreign language in various situations, solve problems, collaborate, and compete with other participants, making the learning process interesting and captivating.
3. Generative and creative systems: These systems allow students to create their own educational content, such as poems, stories, songs, code, drawings, etc., using the foreign language. Students receive constructive feedback and advice from the system, fostering their creative development and enhancing their interest in learning the language.

Incorporating these intelligent technologies into language education not only makes the learning process more engaging but also ensures that students are actively involved in their learning journey. By providing tailored, interactive, and creative opportunities, these systems contribute significantly to increasing students' motivation to learn a foreign language and fostering a lifelong love for language and learning.

Список використаних джерел

1. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-pidvisenna-navcalnoi-motivacii-ucniv-na-urokah-anglijskoi-movi-114979.html>.
2. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/4.pdf.
3. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/51_2022/97.pdf.

Моргунова О. В.,
здобувач вищої освіти,
Державний заклад "Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

УДК 372.881.111.1

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ГОВОРІННЮ НА УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Вступна частина з актуальністю: В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій освітня сфера зазнає значних змін. Актуальність впровадження сучасних технологій у процес навчання говорінню на уроці англійської мови виходить на перший план. Це зумовлено потребою у розвитку комунікативних навичок учнів, які є ключовими у сучасному глобалізованому світі.

Цілі та завдання: Основною метою дослідження є аналіз і оцінка ефективності застосування сучасних технологій у викладанні англійської мови. Завданнями дослідження є: вивчення сучасних підходів до навчання говоріння, оцінка їх впливу на якість освіти, та розробка рекомендацій щодо інтеграції цих технологій у навчальний процес.

Аналіз методик і точок зору:

1.1. Особливості сучасних технологій у навчанні іноземних мов: цілі та завдання:

Розгляд інноваційних платформ, як-от Duolingo або Rosetta Stone, та їхній вплив на мотивацію та залученість учнів.

Аналіз інтерактивних методів, наприклад, використання VR та AR для імітації мовного середовища.

1.2. Сутність поняття "говоріння" та його місце серед інших видів мовленнєвої діяльності:

Детальний аналіз говоріння як активного процесу мовлення, що включає аспекти як-от вимова, інтонація та ритміка.

Взаємодія говоріння з іншими мовленнєвими навичками та їх вплив на загальне засвоєння мови.

1.3. Сучасні технології в навчанні чотирьох видів мовленнєвої діяльності:

Огляд використання ігрових елементів (гейміфікації) для підвищення зацікавленості учнів.

Переваги застосування портфоліо як методу візуалізації прогресу у навчанні.

1.4. Особливості конструювання уроків з англійської мови:

– розробка уроків з використанням проблемного навчання та проектної методики для поглиблення розуміння мови;

– залучення інтерактивних технологій, таких як електронні дошки, мультимедійні презентації, для створення більш динамічного та ефективного навчального середовища.

Власні думки щодо проблематики: Сучасний світ вимагає від освітньої системи швидкої адаптації до новітніх технологічних змін. Я вважаю, що інтеграція цифрових технологій у викладання іноземних мов, особливо англійської, є не тільки необхідною, але й неминучою. Технології, як-от інтерактивні платформи, віртуальна реальність та ігрові методи, можуть значно підвищити інтерес та мотивацію учнів, роблячи процес навчання більш ефективним та захоплюючим.

Опис можливих шляхів і векторів:

1. Розвиток цифрових навчальних платформ: Створення та впровадження інтерактивних платформ, які включають елементи гейміфікації та адаптивного навчання, може значно поліпшити засвоєння мовних навичок.

2. Використання інтерактивних методів: Застосування VR (віртуальної реальності) для створення іммерсивного мовного середовища дозволяє учням відчувати себе частиною реального діалогу, що сприяє покращенню навичок говоріння.

3. Застосування проектної методики та портфоліо: Розвиток проектних навичок у поєднанні з веденням портфоліо може допомогти учням краще організувати своє навчання та візуалізувати свій прогрес.

4. Інтеграція проблемного навчання та інтерактивних технологій у конструювання уроків: Розробка уроків, які використовують проблемне навчання, допомагає учням критично мислити та вирішувати реальні завдання, використовуючи навички англійської мови.

Інтеграція сучасних технологій у навчання англійської мови відкриває нові горизонти для підвищення ефективності освіти та залучення учнів. Основною метою є створення гнучкого, інтерактивного та стимулюючого навчального середовища, яке відповідає потребам сучасного світу.

Підсумкова частина з оцінками досягнутих результатів:

У ході дослідження "Теоретичні засади дослідження необхідності впровадження сучасних технологій у навчанні говорінню на уроці англійської мови", було ретельно проаналізовано ряд ключових аспектів.

1. Особливості сучасних технологій: Результати показали, що інтеграція цифрових інструментів у навчання англійської мови значно підвищує мотивацію та інтерес учнів. Використання інтерактивних платформ, онлайн-курсів та мультимедійних ресурсів сприяло покращенню розуміння та засвоєння мовних структур.

2. Сутність поняття "говоріння" та його місце у навчанні: Дослідження підкреслило, що розвиток навичок говоріння є фундаментальним для ефективного засвоєння англійської мови. Говоріння як активний компонент мовленнєвої діяльності вимагає цілеспрямованого підходу в навчанні.

3. Сучасні технології у навчанні мовленнєвої діяльності: Результати вказують на значний вплив ігрових технологій, методу проєктів, портфоліо учня, проблемного навчання та інтерактивних технологій на всі чотири види мовленнєвої діяльності. Це допомагає учням не тільки краще засвоювати мову, а й розвивати критичне мислення та творчі здібності.

4. Конструювання уроків з англійської мови: Розробка уроків, що інтегрують сучасні технології, виявилася ефективною у підвищенні рівня володіння мовою учнів старшої школи. Інноваційні підходи забезпечують більшу залученість та активність учнів під час навчання.

У підсумку, дослідження підтвердило значні переваги впровадження сучасних технологій у процес викладання англійської мови. Це відкриває нові можливості для підвищення ефективності навчання та створення більш динамічного та залучаючого навчального середовища.

Список використаних джерел

1. Байбородова, О. А. (2020). Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка*. 2(59), 11-16.
2. Біляєва, Н. В. (2019). Використання сучасних технологій у навчанні говорінню іноземної мови. *Науковий вісник Миколаївського університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологія*. 1(138), 24-27.
3. Васильєва, С. В. (2021). Впровадження сучасних технологій навчання іноземної мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка*. 2(48), 13-16.
4. Гаврилова, В. В. (2018). Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні говорінню іноземної мови. *Науковий вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Серія: Педагогіка*. 1(31), 22-25.
5. Дем'яненко, Н. О. (2022). Інноваційні підходи до навчання говорінню іноземної мови засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Педагогіка*. 5(96), 11-14.

6. Кириченко, Н. В. (2019). Використання сучасних технологій у навчанні говорінню іноземної мови. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. 6(130), 17-20.

7. Ковальчук, В. В. (2020). Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчання говорінню іноземної мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка*. 1(47), 12-15.

8. Лісова, О. В. (2019). Використання сучасних технологій у навчанні говорінню іноземної мови. *Науковий вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Педагогіка і психологія*. 2(35), 24-27.

Романюк В. Л.,

УДК 371.321

старший викладач кафедри мовної підготовки,
Інститут державного управління та наукових
досліджень з цивільного захисту, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВВНЗ

Реформування та модернізація освіти, пандемія та воєнний стан стали основними чинниками впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у закладах вищої освіти. Адже інтеграція інформаційних технологій в освітній процес дає можливість якісно засвоїти навчальний матеріал, зробити навчання інтерактивним, комунікативно спрямованим та наочним [2].

Основним завданням закладів вищої освіти є – активізувати творчий потенціал студентів та занурити їх в іншомовне середовище, добираючи та застосовуючи різні форми, засоби та методи навчання. Один з таких засобів – технологія веб-квесту, що сприяє розвитку іншомовної компетентності.

Проблему використання ІКТ та особливостей використання веб-квестів досліджували вітчизняні науковці Т. Бондаренко [1], Л. Желізняк [3], М. Кадемія [4] та ін.

Професійна компетентність – це теоретичні і практичні знання, що здобуває людина під час навчання та реалізовує під час виконання професійних обов'язків. Серед структурних компонентів професійної компетентності виокремлюють таку складову, як професійна іншомовна комунікативна компетентність [7, с. 36].

Іншомовна комунікативна компетентність – це готовність та здатність особистості до успішного спілкування, використовуючи засоби іноземної мови у

всіх видах мовленнєвої діяльності, досягати взаєморозуміння, взаємодії та співпраці з носіями мови відповідно до норм та культурних традицій в умовах прямого й опосередкованого контактів [5].

Формування іншомовної професійної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів – це творчий та складний процес, перш за все, для викладача. Адже для вищих військових навчальних закладів актуальними є такі проблеми:

1. Неоднорідність навчальних груп: за віком; рівнем іншомовної підготовки курсантів; життєвим досвідом – у групі як випускники загальноосвітніх шкіл, так і військовослужбовці за контрактом.

2. Особливість військових навчальних закладів: підпорядкованість курсантів вимогам єдиного навчально виховного процесу; дотримання військової дисципліни та правопорядку; високий ступінь самоуправління; чітка регламентація стосунків і функціональна залежність членів групи, яку визначає система субординації; інтенсивність спілкування членів групи; єдиноначальність у координованій діяльності [8, с. 31-32].

Під *веб-квестом* (англ. quest – подорож, мандрівка) розуміють комп'ютерну гру, в якій гравець має досягти певної мети, використовуючи власні знання і досвід, спілкуючись з учасниками квесту [4, с. 68].

Берні Додж, професор Університету Сан-Дієго (США), у 1995 році запропонував визначення квесту та виділив три принципи його класифікації:

- за тривалістю: короткі та довгосторокові;
- за предметним змістом: монопроекти, міжпредметні веб-квести;
- за типом завдань: переказові (retelling tasks), компіляційні загадки (compilation tasks), загадкові (mystery tasks), журналістські (journalistic tasks), планувальні (design tasks), творчі (creative product tasks), з побудови консенсусу (consensus building tasks), ті що переконують (persuasion tasks), самопізнавальні (self-knowledge tasks), аналітичні (analytical tasks), оцінні (judgment tasks), наукові (scientific tasks) [9].

Робота над веб-квестом складається з таких етапів:

- вступ: чітко прописано терміни виконання та подано саме завдання;
- завдання квесту: папка з матеріали, що необхідні для виконання завдання;
- план квесту: поетапний опис процесу виконання завдання;
- висновки: результати виконання завдання, які можуть бути представлені усно, у вигляді презентації, написання есе тощо.

Мета веб-квесту – самостійно опрацювати практичне завдання та на основі отриманих результатів створити і презентувати власний проект.

Пропонуємо веб-квест, спрямований на поглиблення мисленнєвих та мовленнєвих знань і вмінь курсантів за спеціальністю 081 "Право" за темою "Operations: Crime Investigation" (згідно з [6]).

Task. Imagine that you are the inspector Granger. And you have the task to investigate the murder and arrest the murderer.

Process and resources:

1. Read the text "Murder in a country house" (Lessons 12 Operations: Crime Investigation in the Google Classroom).

2. Redraw the scene of the crime.

3. Analyze witness statements.

4. Choose three possible suspects among the people in the house.

5. Recreate the murder.

Conclusion. By completing this Web-quest, you will be able to use the vocabulary to concerning the branch of crime investigation in context and create the scene of the crime.

Отже, використання технології веб-квест сприяє формуванню іншомовної професійно-комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Адже веб-квести активізують творчу діяльність, формують та вдосконалюють пізнавальну здатність, розвивають вміння самостійно одержувати та застосовувати знання у професійній діяльності, сприяють розвитку критичного мислення, грамотно формулювати думку як в усній, так і у письмовій формі. Адже виконуючи завдання квесту, здобувач освіти самостійно вирішує різні завдання, вивчаючи та аналізуючи їх, обирає способи вирішення та є безпосереднім учасником процесу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. №13. С. 224-230.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

3. Желізняк Л. Технологія "Веб - квест" на уроках інформатики. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734 (дата звернення: 12.11.2023).

4. Кадемія М. Ю. Інноваційні технології навчання: словник-глосарій: навчальний посібник для студентів, викладачів / М. Ю. Кадемія, Л. С. Євсюкова, Т. В. Ткаченко. Львів : СПОЛОМ, 2011. 196 с.

5. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів: навч. посібник / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

6. Практичний курс англійської мови для працівників правоохоронних органів: посібник-практикум / Побережна Н. О., Пакулова Т. В., Нагорна Ю. А., Тимофіїва К.М., за ред. кан. пед. наук Побережної Н.О. Д. : ЛІРА, 2016. 338 с.

7. Романюк В. Л., Лещенко А. В. Інтерактивні методи навчання у формуванні професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник "Київського інституту Національної гвардії України"*. № 1 (2). 2023. с. 34-41. <https://doi.org/10.59226/2786-6920.1.2023.34-41>

8. Романюк В. Л., Лещенко А. В. Синхронне та асинхронне навчання у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. № 7 (141). 2023. с. 30-37. <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2023-7-8795>

9. Dodge B. Web-Quest Taskonomy: A Taxonomy of Tasks. URL: <http://webquest.org/sdsu/taskonomy.html> (дата звернення: 12.11.2023).

Стельмашенко А. В.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені М. Драгоманова, м. Київ

УДК 378.147

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Головною метою цієї статті є дослідити проблемні аспекти у галузі використання інтерактивних методів навчання на прикладі уроків зарубіжної літератури серед учнів середньої школи в умовах дистанційного навчання. Історія терміну методика викладання починається з часів 19 століття. В той час виникла потреба у створенні, розвитку та систематизації методів навчання. Одним з основних етапів було створення організацій, а саме педагогічних шкіл, для підготовки вчителів, а також створення посібників з методики викладання. Від того часу, методика викладання стала один з найважливіших аспектів викладацької діяльності, що вимагає ретельну розробку та аналіз прийомів та методів навчання учнів.

З приходом діджиталізації, методика викладання набула нових особливостей, такі як наприклад інтерактивні методи подання інформації. Це можуть бути відео та аудіо матеріали, а також способи візуального сприйняття інформації, такі як мультимедійні презентації. Введення нових, інтерактивних

методів навчання, вимагає також створення нових методологічних підходів. Наприклад, при проведенні уроку зарубіжної літератури можна використати мультимедійну презентацію як і для ознайомлення учнів з новим матеріалом, а також для повторення та закріплення вже вивченого. Залучення учнів до інтерактивної співпраці, дозволяє поглибити їх знання, та значно розширити їх сприйняття інформації через візуальні елементи. Не менш важливим прийомом при поданні матеріалу є його обговорення. Колективна робота учнів також спонукає їх до більш швидшого засвоєння матеріалу, до здатності критичного аналізу, а також спрямована на розвиток комунікативних навичок серед учнів. Колективне обговорення допомагає учням швидше та якісніше розвивати власні думки, а також сприймати думки оточуючих та аналізувати їх. Такий метод добре розвиває пам'ять учнів, навички спілкування, а також систематизації та сприймання інформації. Мультимедійний урок зарубіжної літератури може включати в себе багато прийомів, такі як залучення до спільного обговорення та дискусій щодо проблемних питань того чи іншого твору, пошук істини через наявні факти з біографії письменника чи самого тексту твору, створення усної чи письмової характеристики персонажів твору або автора, робота з завданнями представленими в інтерактивному вигляді, до прикладу це можуть бути такі завдання як: кроссенс, бодібіографія (рис. 1) письменника або героя твору, кросворд (рис. 2) тощо. Ці методи дозволяють зацікавити учнів, а також залучити їх до розвитку творчих здібностей у процесі вивчення.

Якщо розглядати конкретно ситуацію уроку зарубіжної літератури за умов дистанційного навчання, можна зробити висновки, що при дійсно правильному підході, використання інтерактивних методів може бути не тільки реальним, а ще й цікавим та продуктивним для самих учнів. За допомогою електронних ресурсів таких як наприклад GoogleMeet, Zoom, Microsoft Teams, процес дистанційного навчання стає доступнішим. Адже дані сервіси дозволяють не тільки створювати конференції, а ще й демонструвати екран, для показу мультимедійної презентації, до об'єднання учнів у групи (у деяких з вище згаданих програм це називається "кімнати"), що також дозволяє залучити учнів до колективної співпраці в умовах дистанційного навчання. Не менш важливим методом є також створення спільних проектів за допомогою електронних ресурсів, які також дозволяють надати доступ декільком користувачам та дають змогу працювати декільком людям одночасно. Для більшої конкретики, пропоную розглянути це на прикладі завдання створення хмаринки слів. Учням надається доступ до спільного файлу, у який кожен може додавати свої зміни. Такий вид діяльності, дозволяє не втрачати змоги розвитку колективної співпраці між учнями, а також надає можливість розвитку творчих здібностей на прикладі аналізу певного твору або біографії автора.

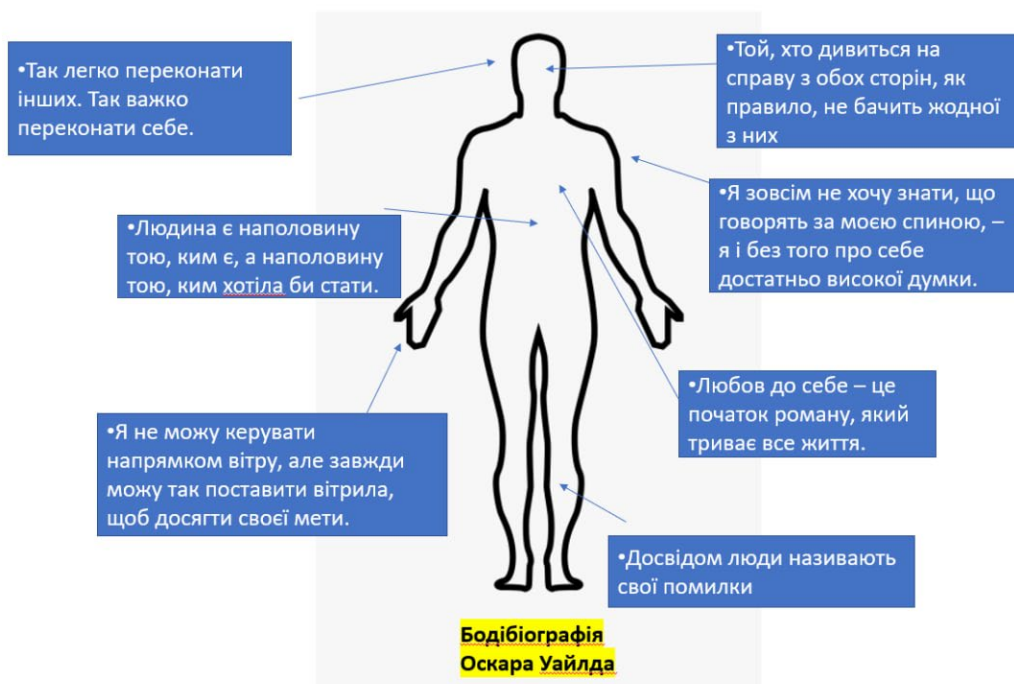

Рис. 1. Бодібіографія Оскара Уайлда з використанням цитатної характеристики

Рис. 2. Завдання кросворд по вивченню роману "Портрет Доріана Грея" О. Уайлда

Мультимедійні засоби при проведенні уроку зарубіжної літератури можуть бути використані на різних етапах уроку, наприклад у вигляді постановки проблемного питання, це може бути цитата з твору. На цьому етапі слід додати обговорення її учнями, адже після роботи з основною частиною презентації їх думка та сприйняття може різко відрізнятись від того, яке було на початку. Адже

на основі поданої інформації учні можуть зробити більш глибокі висновки та провести самоаналіз. Також, мультимедійну презентацію можна використовувати при ознайомленні учнів з новою темою, використовуючи фото та відео елементи, які будуть містити інформацію про автора або твір, який вивчається. Не менш важливою є заключна частина, а саме – висновки. На даному етапі, учням можна дати завдання до обговорення, наприклад: "Якою на вашу думку, міг би бути фінал твору?" або "Як би ви були автором твору, чи змінили б ви хід подій у твору або його заключну частину?" Такий метод дозволяє поглибити учнів у процес аналізу твору та розвиває їх аналітичні здібності. Якщо розглядати мультимедійну презентацію або інший інтерактивний ресурс наприклад тест в електронній формі, у аспекті одного з методів контролю знань, слід зазначити, що в умовах дистанційного навчання це може викликати деякі труднощі. До прикладу це відсутність достовірності, що робота була складена саме цим учнем, адже зараз у відкритому доступі інтернету є безліч інформації, якою учні можуть скористатись. Шляхом вирішення даної проблеми, може бути індивідуальна робота учня наприклад створення власного проекту на прикладі того чи іншого твору. Таку роботу можна виконати за допомогою мультимедійної презентації. Ця робота може включати в себе творчу частину, а саме підхід до оформлення презентації, введення учнями дискусійних питань, які будуть обговорені під час його виступу на уроці. А також створення власних умовиводів та проведення досліджень щодо проблемних аспектів твору. Важливою частиною будуть заключні слайди, де учень буде презентувати власні висновки та думки. Такий вид діяльності, може бути не тільки зручним в умовах дистанційного навчання, а ще й цікавим та корисним для самих учнів. Адже це надасть їм можливість розвивати вміння пошуку та сортування інформації, її аналізу та переосмислення.

Отже, залучення інтерактивних методів за умови дистанційного навчання дозволяє учням освоїти нові та поглиби вже отримані знання, розвивати творчі здібності, навички до комунікації з іншими учасниками дискусії. Інтерактивні методи дозволяють залучити учнів до більш детального та глибокого вивчення твору, а також надають можливість систематизувати інформацію для більш чіткого та швидкого її сприйняття учнями.

Список використаних джерел

1. Осадча К., "Сучасні зарубіжні дослідження дистанційних технологій навчання", С. 3.
2. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - 2004.
3. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Рідна школа. – 2014, С. 7-10.

Холмакова Ю. В.,

УДК 37.018.4

викладач кафедри іноземної філології,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

Рибінська Ю. А.,

д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

СУЧАСНА МОДЕЛЬ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Змішане навчання – це освітня концепція, за якої учень отримує знання як самостійно в Інтернеті, так і особисто з викладачем. Такий підхід дає можливість контролювати час, місце, темп і шлях засвоєння матеріалу. Змішане навчання дозволяє поєднати традиційні методи та сучасні технології. Модель не передбачає радикальної відмови від класичної освіти, оскільки денна форма навчання забезпечує важливі мовленнєві та соціокультурні навички. Учень відвідує "живі" заняття в аудиторії, але також широко використовуються так звані Computer-Mediated Activities, тобто посередником навчальної діяльності є комп'ютер, онлайн-режим, мобільні пристрої та спеціальні навчальні програми/платформи/ресурси. Змішане навчання базується на трьох принципах: дистанційне навчання, навчання в аудиторії та навчання через Інтернет (онлайн навчання). Спочатку термін "змішане навчання" не мав чіткого визначення. У літературі одночасно використовувалися кілька термінів зі схожим значенням: "змішане навчання" (blended learning), "гібридне навчання" (hybrid learning), а також "навчання через технології" (technology-mediated instruction), "web-enhanced навчання" і "змішане навчання" (mixed-mode instruction).

Термін "змішане навчання" описує спосіб, у який eLearning інтегрується або поєднується з більш традиційною структурою в класі, пропонуючи незалежне навчання. Цей конкретний підхід до навчання гарантує, що аудиторія залишається залученою, а їхній загальний досвід навчання є продуктивним. Стратегія навчання більш популярна серед людей, які мають унікальні стилі навчання, оскільки ця стратегія задовольняє індивідуальні потреби з більшою гнучкістю та зручністю.

Сучасна модель змішаного навчання передбачає, що:

– всі практичні навчальні матеріали доступні студентам і можуть бути легко використані для самостійного навчання, тобто навчальні матеріали існують не тільки в друкованому, а й в електронному вигляді;

- викладач складає ресурсну карту, де вказує основні та додаткові матеріали, Інтернет-посилання, якими студент може скористатися під час певного мовного курсу;
- є можливість спілкуватися онлайн за допомогою таких інструментів, як чат, форум, блог, вікі;
- розробляються індивідуальні та групові проекти, що розвиває навички пошуку, аналізу інформації, вчить працювати в команді, правильно розподіляти обов'язки та відповідати за прийняті рішення;
- використовуються аудіо та відео лекції, які роблять процес навчання простим та насиченим.

Технологія змішаного навчання спрямована на розвиток вміння учнів самостійно планувати та організовувати свою діяльність, орієнтуючись на кінцевий результат. Учні вчаться приймати рішення, робити усвідомлений вибір і нести за нього відповідальність. В учнів формуються вміння та навички роботи в інформаційному просторі, самостійно шукати, відбирати та аналізувати інформацію, подавати результат за допомогою різних сучасних технологій, тобто формуються необхідні мовленнєві та соціокультурні компетенції.

Очевидно, що модель змішаного навчання узгоджується з концепцією модернізації сучасної освіти, що базується на запровадженні нових освітніх стандартів та входженні до Болонського процесу та інших міжнародних угод.

Інновації у викладанні іноземних мов пов'язані не лише з використанням нових методів навчання на основі змішаного навчання, нових способів організації занять на основі модульного навчання, що передбачає розвиток індивідуальних освітніх траєкторій, самостійне навчання з використанням інформаційних технологій, а й методів навчання. Для оцінювання результатів освіти в сучасних умовах. Наприклад, бально-рейтингова система оцінювання навчальних досягнень студентів забезпечує безперервну комплексну оцінку якості навчальної роботи студента і запроваджується в університеті як гнучкий та дієвий інструмент, що створює мотивацію студентів для досягнення високих результатів. Все більше уваги приділяється мовному портфолію або портфолію учня, яке являє собою пакет навчальних матеріалів, що містить результат навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою.

Навчальна автономія означає готовність і здатність учнів контролювати свою навчальну діяльність: планувати, організовувати, оцінювати, коригувати свою навчальну роботу. При цьому не менш важливим є набуття учнем умінь і навичок, які дозволяють самоосвіту і самовдосконалення. Водночас вибір тих чи інших стратегій навчання значною мірою залежить від індивідуальних особливостей учнів, насамперед від когнітивного стилю навчання.

Звичайно, запроваджуючи інноваційні методи та технології у викладанні іноземної мови, необхідно пам'ятати про ефективність впроваджуваних

інновацій у навчальний процес, оскільки інновації потребують критичного підходу, комплексного аналізу. Оцінка якості неможлива без регулярного вивчення ситуації. У зв'язку з цим гостро постає питання проведення моніторингових досліджень, які дозволять своєчасно виявити труднощі у плануванні, організації, змісті, перебігу навчального процесу, проблеми адаптації педагогів і студентів до нових умов освітнього середовища та, після Аналізуючи ситуацію, допоможе прийняти правильні рішення.

Як і будь-яка інша стратегія навчання, змішане навчання також має позитивні та негативні сторони. У сучасному світі навчальне та робоче середовище пропонує неперевершені можливості для фасилітації онлайн-навчання лише завдяки застосуванню підходу змішаного навчання. Цю стратегію навчання можна застосувати до будь-якої програми, яка дотримується цінностей традиційного навчання та включає в себе цифрові медіа. Цей підхід набагато ефективніший, ефективніший і привабливіший для людей, ніж будь-який інший.

Отже, щоб найкращим чином досягти ваших навчальних цілей, розробники контенту повинні розумно включати технологічні та інші відповідні аспекти в навчальний контент. Зрештою, змішане навчання створює більшу залученість серед учнів, збільшує відсоток утримання в організаціях, підтримує учнів більшою мотивацією, забезпечує найкраще навчальне середовище та полегшує програми як особистого, так і професійного розвитку.

Дійсно, воно має цінності традиційного навчання і водночас пропонує велику здійсненність завдяки використанню технологічних досягнень для економії часу та грошей. Ця навчальна стратегія дала початок багатьом навчальним платформам у всьому світі і зараз є одним із найбільш поширених інструментів навчання.

Список використаних джерел

1. Movchan S. Advantages and Disadvantages of Blended Learning / Blog. URL: <https://raccoongang.com/blog/advantages-and-disadvantages-blended-learning> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Guide to Blended Learning. Chapter 5: Technologies for Blended Learning / Commonwealth of Learning. URL: <https://openbooks.col.org/blendedlearning/chapter/chapter-5-technologies-for-blended-learning/#:~:text=come%20and%20go.-,Learnin,g%20Management%20Systems,of%20a%20blended%20learning%20environment> (дата звернення: 11.11.2023).
3. Pappas C. The Use of Social Media in Online Training: Benefits and Drawbacks / e-Learning Industry, Blog. URL: <https://elearningindustry.com/use-social-media-online-training-benefits-drawbacks> (дата звернення: 11.11.2023).

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Виповська Л. О.,

практичний психолог,

Пирятинський ліцей № 6, м. Пирятин

УДК 371.321

ПАЛЬЧИКОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників готовності дитини до шкільного навчання, адже рівень розвитку мовлення прямо залежить від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук. Зазвичай, якщо рухи пальців розвинені відповідно до віку, то й мовленнєвий розвиток — у межах вікової норми. Якщо ж розвиток рухів пальців відстає, то затримується і розвиток моторної сторони мовлення, хоча загальна моторика при цьому може відповідати нормі. На жаль, не всі батьки знають про таку взаємозалежність, а тому часто втрачають можливість вчасно допомогти дитині уникнути проблем у мовленнєвому розвитку.

Багато батьків розуміють необхідність розвитку малюка від народження і з великим інтересом займаються з дітьми. Але щоб заняття були ефективними, а малюк отримував від них задоволення, вони завжди мають бути цікавими, веселими і обов'язково відповідати віку малюка.

Кожному з нас доводилося зустрічати дітей чотирьох – п'яти років, які тримають ложку в кулаці, не вміють правильно тримати пензлик чи олівець, користуватися ножицями, іноді не можуть застебнути ґудзики, зашнурувати черевики, зав'язати шарф тощо.

Не секрет, що деяким батькам простіше посадити дитину перед телевізором або за комп'ютер, включивши повнометражний мультфільм або поставивши гру на годинку, щоб дитина не відволікала від розмов по телефону з подругою або інших дорослих справ. Лише деякі батьки визнають той факт, що їм важко спокійно чекати, поки їхня дитина самостійно зашнурує черевики, застебне всі маленькі ґудзики на сорочці, доїсть кашу тощо. Тому вони купують замість черевиків зі шнурками черевики на липучках, замість сорочки — светр на блискавці, самі годують дитину, щоб звільнити час для інших справ. Мало хто з батьків замислюється над тим, що така економія часу позбавляє їхню дитину змоги розвивати рухи пальців рук, а отже, і поліпшувати якість мовлення.

Дитина пізнає світ через власне тіло. Мабуть, кожна мама помічала як маля у віці 2-3 місяців починає вивчати свої руки, смокче пальці, кулачки.

Пальчикові ігри – це чудовий інструмент раннього розвитку, який не потребує фінансового ресурсу. Лише час та бажання батьків. Робота пальців, тісно пов'язана з

діяльністю головного мозку, тому погладжування, пощипування, стискання у кулачки дитячих пальчиків дуже корисне для розумового розвитку малюка.

Сучасні дослідження фізіологів говорять про тісний взаємозв'язок між рухами пальців, кисті та розвитком мислення. Маніпуляції рук впливають на функціонування центральної нервової системи, розвиток мовлення. Прості рухи кистей допомагають зняти загальне напруження, а також власне з рук, розслаблюють губи, що сприяє поліпшенню вимови звуків, розвитку мовлення дитини.

Доведено, що кожен з пальців руки відповідає певній ділянці у корі великих півкуль головного мозку. Розвиток рухів пальців передуює появі артикуляції складів. Таким чином, мовлення перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки. З 6 місячного віку можна стимулювати тактильні відчуття пальчиків, давати торкатися тканини з різною текстурою, погладжувати пір'їнкою, котити по долоньці м'ячики з різним рельєфом.

Діти 1-2 років гарно сприймають пальчикові ігри, що виконуються однією рукою. Трирічки можуть гратися двома. Наприклад, одна рука зображає будиночок, а інша — кішку, що вбігає в цей будиночок.

Щоб гра була не тільки веселою, а й корисною, потрібно не просто загинати пальчики, а легенько їх масажувати: починаючи з мізинчика і закінчуючи великим пальцем. "Варимо" кашу на долоньці теж досить інтенсивно, круговими рухами, розминаючи руку. Не забувайте грати по черзі то з правого, то з лівою ручкою. Віршики, які супроводжують пальчикові вправи, проспівуйте або промовляйте ритмічно, роблячи вправи в такт словам. Основою для пальчикового масажу може стати й будь-який дитячий вірш. Головне, щоб він подобався і малюку, і мамі.

Пальчикові ігри – це не тільки універсальні вправи, а й цікава та весела забава, що дозволяє продуктивно взаємодіяти батькам з дитиною, що допомагає відволікти, розважити, зайняти дитину у дорозі, черзі тощо.

Висновки: Важливо, з самого раннього дитинства розвивати дрібну моторику рук. Гімнастика для пальчиків дозволяє реалізувати комплексний розвиток дрібної моторики рук, мовлення, мислення, почуття ритму. Для розвитку дрібної моторики рук, зорово-моторної координації, просторової орієнтації потрібно використовувати продуману систему вправ із різноманітними предметами. Ці вправи пропонувати дітям на фронтальних заняттях, у вільний час. Варто рекомендувати й батькам виконувати такі завдання вдома разом із дітьми. Для дітей дуже важливо, що, тренуючи такі побутові навички, як-от: застібання ґудзиків, зав'язування й розв'язання шнурків, вузлів, бантів, упевнене користування ножицями, їхні пальчики стають усе більше спритними й умілими. Таким чином, слід зазначити, що є всі підстави розглядати кисть руки дитини як орган, що активізує й стимулює діяльність кори головного мозку, підвищує працездатність усіх її відділів, позитивно впливає на формування в дошкільників вищих пізнавальних функцій, особливо мислення й мовлення. А для того, щоб дрібна моторика рук виконала велику місію,

покладену на неї, необхідно організувати належну роботу. Тільки розвиваючи рухи рук дитини регулярно, всебічно, методично грамотно, можна досягти найбільшого ефекту від усієї проведеної роботи.

Список використаних джерел

1. Бачина О. В. Коробова Н. Ф. Пальчикова гімнастика з предметами. – К.: Издательство „АРКТИ”, 2007. – 86 с.
2. Кольцова М. М. Ребенок учится говорить. – Екатеринбург Издательский центр "ФАКТОРИЯ", 2006.- 150с.
3. Печора К. Л., Пантюхина Г. В. Голубева Л. Г. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. – М.: Издательский центр „Владос”, 2004. - 143 с.
4. Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах. Методичні рекомендації МОН України // Дошкільне виховання, 2008, № 9. – С. 18 –23.
5. Школьник С. Веселі пальчики // Дошкільне виховання, 2009, № 1. – С. 22 –23.
6. Якименко С. Чарівні рученята. Розвиток дрібної моторики руки : Навчальна книга Богдан, 2012. 40 с.
7. Яковлева Н. В. Ліплення. Конспекти занять для роботи з дітьми 4—5 років. Х.: Ранок, 2009.—64 с

Міськова Н. М.,

УДК 372.851

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,
Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

Коневич Н. Ю.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука", м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дедалі більшої актуальності набуває сьогодні компетентнісний підхід у навчанні та вихованні дошкільнят. Педагог має не тільки забезпечити засвоєння дітьми певної інформації, а й сприяти становленню відповідних компетенцій. Дорослий стає авторитетною, довіреною особою, яка створює середовище, що

розвиває, забезпечує комфортні умови для життєдіяльності дитини, виступає передусім партнером, а не контролером її діяльності. Поряд з іншими компетенціями питання формування математичної компетенції є принциповим для особистісно орієнтованої моделі освіти.

Завдяки працям В. Байденка, Ю. Варданян, Л. Карпової, Н. Кузьміної, І. Зимньої, А. Маркової, О. Пошетун, С. Ракова, В. Сластьоніна, Л. Хоружої, А. Хуторського в педагогічній науці склалися основи теорії компетентнісного підходу: визначено сутність, зміст і структуру професійної компетентності, виявлено умови, розроблено технологічні основи її формування.

Деякі аспекти формування та розвитку логіко-математичних уявлень та умінь вивчалися Н. Баглаєвою, З. Михайловою, А. Столяром, Р. Соболевським та ін. В працях Н. Баглаєвої визначений комплекс умінь, що характеризує логіко-математичну компетентність, виділені деякі прийоми розвитку у дітей узагальнених способів розв'язання математичних завдань, засоби побудови ними своєї пізнавальної діяльності.

Базовий компонент дошкільної освіти "математичну компетенцію" визначає як уміння дитини виявляти інтерес до математичних понять, усвідомлювати і запам'ятовувати їх; розуміти відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах 10); бути обізнаною зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади на додавання і віднімання в межах 10. Оволодіння цими операціями оптимізує загальний розвиток дітей.

Зміст математичного розвитку дошкільників подано у Державному стандарті дошкільної освіти в освітній лінії "Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі". Щодо формування математичної компетенції дітей визначається коло важливих питань, а саме:

1. Роль вихователя у логіко-математичному розвитку дітей полягає у створенні умов, за яких можливо надавати допомогу кожній дитині розкрити свій потенціал, навчити її самостійно пізнавати світ, бо основним чинником розвитку дошкільника є його власна діяльність.

2. Увага не на результат пізнавальної діяльності дитини, а на процес її здійснення, адже від цього залежить усвідомленість отриманих знань в ході самостійної пізнавальної діяльності.

3. Принципова особливість чинних програм стосовно математичного змісту дошкільної освіти полягає у тому, що традиційний математичний аспект знань поєднаний з логічним. Отож, щоб забезпечити логіко-математичну підготовку дітей, необхідно формувати і розвивати у них уміння здійснювати і математичні, і логічні операції.

Сьогодні математична підготовка дошкільників має складатися з двох основних напрямів: логічного та математичного. Основними формами організації навчальної роботи з математики є:

- ігри;
- спостереження;
- індивідуальна практична діяльність;
- дидактичні ігри та вправи логіко-математичного змісту;
- спеціальні заняття з математики та логіки (а також інтегровані та комплексні заняття);
- навчальні (освітні) ситуації з математики (тривалістю 3-5 хв за участю 2-3 дітей).

Усі ці форми роботи повинні мати цілеспрямований керований характер і проводитися з обмеженою кількістю дітей. В групах дітей раннього віку не передбачаються спеціальні заняття з цікавої математики, а із сенсорного розвитку - 2 заняття на тиждень, на яких вирішуються також і завдання логіко-математичного змісту [1].

Основними методичними підходами до навчання дошкільників математики є:

1. Навчання математики має проходити через гру у цікавій і захоплюючій формі.
2. Мотивація математичної діяльності дітей має бути ігровою.
3. Максимум уваги "слабким" дітям. Необхідно уникати негативного оцінювання дитини і результатів її діяльності.
4. Вихователю слід навчитися складати індивідуальну програму розвитку дитини, активно здійснюючи індивідуально-диференційований підхід до математичної освіти дошкільників.
5. Працювати з індивідуальними навчальними картками на занятті. Залучати дітей до самоконтролю та взаємоконтролю при виконанні завдань на картках.
6. Активно пропагувати роботу в парах та мікрогрупах.
7. Застосовувати принцип інтеграції математичних знань в різних видах діяльності дітей протягом дня.
8. На заняттях з математики використовувати фізкультхвилинки математичного змісту або рухливі ігри з логічним навантаженням математичного змісту. З метою забезпечення психічного здоров'я дітей, зняття психологічної напруги варто відводити місце психогімнастиці.
9. Постійно підтримувати зв'язок нового матеріалу з раніше вивченим дітьми. Ознайомлення з новим математичним поняттям краще будувати на навчальних іграх та традиційній методиці розвитку елементарних математичних уявлень у дошкільників.
10. Чергувати різні за видом та складністю завдання, казкові сюжети, хвилинки відпочинку.
11. Враховуючи наочно-дійовий (образний) характер мислення дошкільників, на заняттях з математики варто активно використовувати натуральну, зображувальну та графічну наочність (картки-графи, блок-схеми, таблиці, план-схеми, моделі, символічні зображення тощо), особливо у старшому дошкільному віці.

12. Діагностувати логіко-математичний розвиток дітей варто як на контрольно-діагностичних заняттях, так і в повсякденному житті у формі спостережень, індивідуальної роботи, співбесід з дітьми тощо.

13. Спонукати дошкільнят застосовувати засвоєні знання і вміння у нестандартних ситуаціях.

Логіко-математична освіта ґрунтується на науково-теоретичних та експериментальних розробках провідних психологів і педагогів, котрі розкривають можливість і механізми формування у старших дошкільників логіко-математичних уявлень (доступність понять для розуміння, послідовність опрацювання тощо) і вважають проблему формування компетенцій однією з найактуальніших [2].

Формування у дошкільників елементарних математичних уявлень на заняттях і поза ними сприяє становленню дитини як особистості. Вихователь повинен передавати засоби пізнання світу, формувати у дитини базу особистісної культури, в тому числі базу культури пізнання. Основними критеріями визначення життєвої компетенції дошкільняти, його особистісної зрілості є оптимальний для віку розвиток пізнавальної активності: дитина володіє належним обсягом життєво необхідної і доступної віку інформації, схильна до самостійного розв'язування нескладних проблем, уміє елементарно аналізувати, порівнювати, групувати, обчислювати, вимірювати, логічно міркує, робить самостійні висновки; любить експериментувати, вишукувати істину.

Таким чином, математична компетенція старших дошкільників – це сукупність певного обсягу знань, умінь і навичок, уміння дітей використовувати в повсякденному житті набуті математичні знання; вільно орієнтуватися в просторі й часі. Саме в старшому дошкільному віці відбувається перехід від наочно-образного до логічного мислення. За умови правильно організованої навчально-виховної роботи вже п'яти-шестирічна дитина здатна порівнювати, узагальнювати, класифікувати, аналізувати і синтезувати. З'являється здатність дитини до мислення модельними образами, які за допомогою схем, символів матеріалізують приховані зв'язки між предметами та явищами.

Логіко-математична освіта – важлива передумова для реалізації пріоритетного завдання – розбудови дошкільної освіти в частині осучаснення її змісту, що регламентується, насамперед, новими програмами. Апробуючи і впроваджуючи нововведення, здійснюючи індивідуалізацію і диференціацію при організації процесу навчання та виховання, передусім слід пам'ятати про налагодження гармонійних взаємозв'язків з кожною дитиною, створення зони комфорту і розвитку дошкільника.

Список використаних джерел

1. Зайцева Л. Компетентісний підхід в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2011. № 11. С. 9–11.
2. Замелюк М. Сучасний вихователь – креативна особистість. *Дошкільне виховання*. 2013. № 10. С. 13–15.

Таран Ю. І.,

УДК 371.321

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Науковий керівник:

Олефіренко Т. О.,

канд. пед. наук, професор,

декан педагогічного факультету,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

Вивчення матеріалів наукових праць та досліджень педагогів і психологів дозволило з'ясувати, що поняття "культура спілкування" розглядається як "сукупність корисних для суспільства стійких форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, у різних видах діяльності" [2]. Слід зазначити, що культура спілкування пов'язана з моральними почуттями та уявленнями. У зв'язку з цим Л. Якименко наголошує, що у змісті культури спілкування дошкільників умовно виділяють такі компоненти: культура діяльності, культура поведінки, культурно-гігієнічні навички та звички [4].

Дошкільне дитинство – це саме той вік, коли відбувається формування психічних процесів, моральних та духовних установок. Як підкреслює Т. Піроженко, [3] стосунки старших дошкільників зі своїми ровесниками та дорослими стають більш складними та насиченими. Діти володіють необхідним словниковим запасом для ефективного спілкування. Тому саме у старшому дошкільному віці зростає мовленнєва активність, подовжуються та ускладнюються мовленнєві висловлювання, зростає роль мовлення як засобу регулювання поведінки, формуються основи культури спілкування.

Гра є основним видом діяльності для старших дошкільників, де вони не лише імітують дії з предметами, але також відтворюють взаємини між людьми, що сприяє формуванню основ культури спілкування [1]. Гра – це загальноприйняте наукове поняття. У психології, філософії, педагогіці термін "гра" має різну інтерпретацію. Ігрові моделі застосовуються в різних науках та прикладних галузях знань, що мають справу зі складними системами прогнозування процесів, спричинених різними факторами. Гра також включена у пізнавальні процеси, художню та наукову творчість і мистецтво, психотерапію та ін.

Ігри можна класифікувати за такими зовнішніми ознаками (рис. 1) [1].

Рис. 1. Класифікація ігор

Узагальнивши праці педагогів і психологів, було зроблено висновок, що для формування основ культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку найбільш значними є сюжетно-рольові ігри як ясний, доступний метод та близький до ситуації взаємодії відносин між дорослим і дитиною. Важко переоцінити роль сюжетно-рольових ігор у формуванні комунікативної діяльності, зокрема навичок, необхідних для подальшого навчання у наступному щаблі освіти – у початковій школі.

Таким чином, можна зробити висновок, що культура спілкування старших дошкільників означає, що дитина виконує норми та правила взаємодії з дорослими та однолітками, базуючись на принципах поваги, доброзичливості, використанні відповідного словникового запасу та форм звернень. Сюжетно-рольова гра спрямовує дитину на розширення структури спілкування, оптимальний вибір форм і методів взаємодії, формування та розвиток гнучкості комунікативних здібностей. Гра сприяє гармонійному включенню дітей у світ цінностей та людських відносин, дає змогу спільно організовувати заходи. Отже, сюжетно-рольові ігри є ефективним засобом формування основ культури спілкування дитини старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності: дис. ... канд. пед наук: 13.00.08 / Південноукраїн. нац. пед ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. 274 с.
2. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення. Харків: ОВС, 2002. 144 с.
3. Регулююча дія ціннісних орієнтацій у житті дитини: монографія / Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман, Л.І. Соловійова, О.І. Федорчук, Л.Д. Токарева; за ред. Т.О. Піроженко. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2020. 222 с.
4. Якименко Л. Ю., Луценко В.О. Особливості міжособистих відносин в дитячому колективі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. 2012. Випуск 16. Книга 1. С. 389–396.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Білоус С. О.,

УДК 372.881.111.1

здобувачка вищої освіти,

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

Науковий керівник:

Щербакова О. Л.,

д-р філос. в галузі освіти, старший викладач,

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ WORDWALL У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із головних завдань удосконалення системи шкільної освіти є створення умов для самореалізації та розвитку учнів. Одним із способів оптимізації, інтенсифікації освітнього процесу, орієнтованого як на навчальні, так і на виховні цілі, є інноваційні технології, що пов'язані, перш за все, з впровадженням у навчальний процес комп'ютерних та Інтернет-технологій.

Сучасні реалії та перехід більшості освітніх установ на дистанційне навчання показали, що у вже складно уявити навчання іноземним мовам без використання онлайн-засобів.

Насамперед, актуальність та доцільність використання інтернет ресурсів полягають у:

- сприянні інтенсифікації освітнього процесу за рахунок збільшення кількості запропонованої інформації;
- підвищенні ефективності засвоєння навчального матеріалу під час одночасного викладу вчителем необхідних відомостей та показу демонстраційних фрагментів;
- спрямованості форми навчання на практичну підготовленість учнів: володіння англійською мовою [1, с. 60].

До того ж, використання інтернет ресурсів сприяє розвитку таких компетентностей як: готовність до самоосвіти; підвищення інформаційної та комунікативної компетентностей.

Тому, перш за все, для вирішення певних дидактичних завдань у практиці навчання іноземної мови можуть виявитися корисними ресурси та послуги, які надає Всесвітня мережа.

На уроках англійської мови за допомогою комп'ютера можна вирішити цілу низку наступних завдань [1, с. 61]:

- формування навичок та вмінь читання, використовуючи матеріали глобальної мережі;
- вдосконалення вміння письма та аудіювання;
- поповнення словникового запасу;
- формування в учнів стійкої мотивації до вивчення англійської мови.

Одним із способів вирішення проблеми концентрації уваги учнів є помірне використання інтерактиву на уроці, що став новою "педагогічною модою", яка є досить продуктивною і корисною водночас. Це викликано не тільки психолого-педагогічними особливостями учнів початкової школи, які не пристосовані до сприймання традиційних і певною мірою застарілих методів, а й вимушеним переходом освітнього процесу на дистанційну форму у зв'язку з поширенням COVID-19 та оголошенням воєнного стану в Україні. Як наслідок, більшість учителів обирають методи навчання, які мотивують учнів до вивчення іноземної мови та підвищують їх інтерес до процесу навчання.

WordWall – платформа, яка легка у використанні і допомагає створювати вправи, які ідеально підходять для інтерактивної дошки, для індивідуальної роботи на комп'ютерах та проведення дистанційних уроків. Вона не вимагає спеціальних знань і навичок від вчителя і дозволяє створювати інтерактивні вправи з використанням зображень і тестів. Вбудований пошуковик зображень автоматично знаходить і пропонує зображення. Крім того, онлайн-редактор дозволяє виконувати вправи дистанційно і збирати статистику виконання завдань учнями.

Онлайн-вправи являють собою прості, але повноцінні комп'ютерні ігри, умовою проходження яких буде вирішення завдань, поставлених вчителем відповідно до вимог конкретного уроку. Зміст і наповнення кожної гри можна змінювати, доповнювати в міру просування учнів за програмою вивчення англійської мови. Крім того, завжди є можливість скористатися готовими напрацюваннями колег з усього світу.

До найбільш часто використовуваних шаблонів для тренування лексичних навичок можна віднести такі шаблони ігор: "Зіставлення", "Розшифрувати", "Діаграма з позначками", "Випадкові карти", "Випадкове колесо", "Анаграма", "Створення пар", "Кросворд". При цьому для роботи на онлайн-занятті вчителю краще обирати шаблони, за допомогою яких організовується активне залучення

учнів до фронтальної чи групової роботи. Наприклад, "Зіставлення" чи "Випадкове колесо" [3].

До найбільш часто використовуваних шаблонів для тренування граматичних навичок можна віднести такі шаблони ігор: "Вдар крота", "Проткни кулю", "Зіставлення", "Магнітні слова", "Літак", "Класифікація", "Гонитва в лабіринті", "Пропущене слово", "Випадкове колесо", "Вікторина".

Шаблон "Впорядкувати за рангом" – це ранжування слів, речень, зображень, використовується на уроках для складання плану тексту, розстановки за алфавітом чи граматичними ознаками. Найдоцільніше буде зупинити свій вибір на таких шаблонах, як "Класифікація", "Зіставлення", "Пропущене слово", так як при їх використанні вчителю дуже зручно запропонувати учням групові види робіт і організувати індивідуальне опитування [3].

Шаблон "Колесо фортуни" (Random wheel) пропонує випадковий вибір завдання, речення, запитання чи теми для роботи. Вносить елемент гри в процес формування граматичних навичок і урізноманітнить освітній процес. Використовується також у трансформаційних вправах, сприяє активізації нової граматичної структури, може використовуватися також і на етапі контролю мовних навичок, при навчанні говорінню на ситуативній основі.

Для формування розмовно-синтаксичних навичок, тобто розвитку діалогічного мовлення, вчителю іноземної мови безсумнівно буде дуже зручним шаблон "Номер за порядком", який надає своєрідний конструктор діалогу, за допомогою якого учні вибудовують діалогічні репліки у потрібному порядку. Ще один корисний шаблон - це "Встав пропущене слово", коли вже складений діалог необхідно доповнити семантично значущими словами, виділення яких з контексту дозволить звернути на них увагу учнів, і, тим самим, посприяти кращому запам'ятовуванню лексики та діалогічних реплік в цілому.

Отже, основними перевагами застосування платформи WordWall у процесі викладання англійської мови є:

- активізація вивченої лексики;
- контроль молодших школярів;
- мотивація учнів;
- сучасний підхід;
- можливість побудови особистого доробку завдань;
- простота та зручність [2, с. 80].

Загалом, хочеться зазначити, що різноманітний інструментарій запропонованих WordWall шаблонів дає педагогу невичерпне джерело для педагогічної творчості, особливо для організації та проведення інформативних і водночас цікавих дистанційних занять.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія. Харків: Вид-во КП "Міська друкарня", 2020. 409 с.
2. Прушковська І. В. Дистанційне навчання англійської мови: виклики й вирішення. *Теорія і технологія іншомовної освіти*: матеріали IV (VIII) Міжнародної науково-практичної конференції 30 жовтня 2020 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 79–80.
3. WordWall – простий спосіб для створення власних навчальних ресурсів. URL: <https://wordwall.net/uk> (дата звернення: 12.11.2023).

Ворнік О. В.,

УДК 371.321

здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

Науковий керівник:

Білявська Т. В.,

канд. філол. наук, доцент,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Зміст освіти повинен відповідати потребам суспільства, враховуючи його реальні можливості. Освіта повинна забезпечувати високий рівень науковості та практичної значущості навчального матеріалу. У сучасних умовах складної соціально-економічної ситуації, система освіти зазнає постійних реформ, щоб відповідати вимогам суспільства та наукового розвитку.

Концепція Нової української школи покликана формувати компетентних особистостей, здатних до використання набутих знань у житті. Передача знань не повинна бути єдиною метою навчання, більш важливою є здатність учнів застосовувати отримані знання. Для цього необхідно формувати життєві компетентності, які складаються з умінь, знань та ціннісних орієнтирів, необхідних для успішної реалізації у житті, навчанні та праці [2].

Для того, щоб сформувати ключові та предметні компетентності учнів у процесі шкільної освіти, необхідно використовувати педагогічні технології навчання, які створюють умови для набуття практичного досвіду діяльності.

Навчально-дослідницька діяльність є однією з провідних таких технологій, оскільки вона має наступні переваги: формує творчу, самостійну та ініціативну позицію учнів; розвиває загально-навчальні уміння та навички; реалізує принцип зв'язку навчання з життям [1].

За дослідженнями С. Пічугіна дослідницька діяльність молодших школярів має відповідати таким педагогічним вимогам [4]:

- забезпечувати взаємозв'язок дослідницької діяльності з іншими видами пізнавальної діяльності;
- організовувати дослідницьку діяльність з урахуванням можливостей учнів та особливостей їх життєвого досвіду;
- забезпечувати розвиток індивідуально-творчого підходу до кожного учня, зокрема, шляхом розробки індивідуальних тем досліджень;
- створювати умови для співпраці між учнями, їх батьками та вчителем в процесі проведення дослідницької діяльності;
- підтримувати мотивацію до дослідницької діяльності шляхом заохочення досягнень учнів, організації конкурсів, виставок та інших форм роботи з результатами досліджень.

У нашому дослідженні педагогічні умови формування дослідницьких умінь молодших школярів у навчально-виховному процесі визначаємо, як *сукупність умов, факторів, які будуть забезпечувати розвиток та ефективність функціонування педагогічної системи*.

Аналіз методично-наукової літератури з питань дослідження [3], дозволив виокремити три основні педагогічні умови формування дослідницьких умінь молодших школярів.

1. Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів при організації дослідницької діяльності

Першим важливим аспектом цієї педагогічної умови є врахування вікових особливостей молодших школярів. Згідно теорії розвитку дитини, учні початкової школи перебувають на конкретно-операційній стадії розвитку мислення, тому дослідницька діяльність має бути побудована на практичних діях з реальними об'єктами та явищами, спостереженні, експериментуванні.

Другим важливим моментом є врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Це стосується рівня розвитку пізнавальних процесів, навчального стилю, інтересів та схильностей. Тому дослідницькі завдання мають передбачати можливість індивідуального вибору проблеми, форми і темпу роботи, з урахуванням здібностей та уподобань дитини.

Такий підхід забезпечує відповідність змісту і форм дослідницької діяльності віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів. Це сприяє підвищенню мотивації, ефективності навчання та розвитку дослідницьких умінь учнів.

2. Використання методу проєктів як провідного при організації дослідницької діяльності.

Метод проєктів є одним з найбільш ефективних для організації дослідницької діяльності учнів, оскільки передбачає вирішення практичної проблеми, яка вимагає дослідження.

Проєктна діяльність включає всі етапи дослідницького процесу - від висунення гіпотези до презентації результатів. Учні вчаться самостійно формулювати проблему, шукати шляхи розв'язання, збирати необхідну інформацію, аналізувати і узагальнювати.

Метод проєктів дає можливість враховувати індивідуальні особливості та інтереси учнів, пропонуючи теми проєктів за вибором. Робота в мікрогрупах також сприяє реалізації дослідницьких здібностей кожної дитини.

Отже, проєктний метод є оптимальним для організації й активізації дослідницької діяльності молодших школярів, розвитку їх дослідницьких умінь.

3. Створення сучасного інформаційно-освітнього середовища початкової школи.

Сучасне інформаційно-освітнє середовище передбачає широке використання ІКТ та інтернет-ресурсів для забезпечення дослідницької діяльності учнів. Це дозволяє отримувати необхідну інформацію, проводити віртуальні дослідження, створювати мультимедійні продукти.

Важливим є використання інтерактивного цифрового обладнання – комп'ютерів, планшетів, інтерактивних дошок. Це надає широкі можливості для пошуку інформації, проведення дослідів, фіксації і обробки результатів.

Доцільно використовувати цифрові освітні платформи, що містять готові уроки, курси, тренажери. Це сприяє формуванню дослідницьких умінь школярів у цікавій інтерактивній формі.

Отже, створення сучасного інформаційно-освітнього середовища значно розширює можливості організації ефективної дослідницької діяльності молодших школярів.

Таким чином, визначені нами педагогічні умови перебувають у тісному взаємозв'язку і тільки їх комплексне застосування сприяє забезпеченню та ефективності функціонування педагогічної системи, підвищує рівень сформованості дослідницьких умінь молодших школярів у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти: постанова Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2023)

2. Довбенко С. Освітній простір нової української школи: перший досвід та перспективи. *Гірська школа українських Карпат*, 2018. № 18. С. 18–23.

3. Лиходєєва Г. В. Навчально–дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого–педагогічній літературі. *Дидактика математики : проблеми та дослідження*. 2007. № 27. С. 89-94.

4. Пічугін С. С. Навчально-дослідницька діяльність молодших школярів на уроках математики. *Початкова школа*. 2008. № 6. С. 43–49.

Ігнатенко Н. В.,

УДК 371.321

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої
історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

НУШ ЯК ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ

Критичний аналіз ключових положень освітніх реформ є важливим джерелом формування сучасної стратегії шкільної освіти, здійснення якого дозволяє глибше усвідомити динаміку властивих для неї трансформацій. Особливого значення у цьому контексті набуває науково-теоретичний аналіз наймасштабнішої за період незалежності України діючої освітньої реформи "Нова українська школа", вивчення концептуальних положень якої дозволяє глибше усвідомити динаміку властивих для неї трансформацій.

Поява НУШ як інноваційної моделі/технології, що прагне задовольнити інтелектуальні запити суспільства III тис., була зумовлена трансформаційними процесами у вітчизняній системі освіти поч. XXI ст. В основу простору аксіології освітньої парадигми цього періоду було покладено філософію дитиноцентризму, яка, визнаючи людину з її власним внутрішнім світом і особистими потребами вищою цінністю буття, відтак ставила її індивідуальність у центр педагогічної взаємодії [1, с 181]. Такий підхід поєднував у собі вимогу глибинної і конкретно визначеної індивідуалізації навчально-виховного процесу та формування механізмів її втілення на основі різних форм диференціації з урахуванням інтересів довгострокової і поточної соціальної практики. Тож по мірі розгортання реформи філософія дитиноцентризму концептуалізувалася у ній в кількох напрямках: створення навчального середовища, здатного перетворити освіту на яскравий елемент життя учнів; забезпечення свободи педагогічної творчості; активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти; забезпечення

практичної спрямованість навчальної діяльності, виховання "вільної незалежної особистості", яка "запалюється любов'ю та керується розумом"; дотримання свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності; створення морально-психологічного комфорту дитини [1, с. 182].

Зазначимо однак, що спродуковане НУШ коло ідей було згруповане не лише навколо теорії дитиноцентризму. Під впливом властивої йому діалектичної єдності концептів холізму (цілісності) та плюралізму (множинності), вітчизняна філософія освіти почала розвиватися як симбіоз різних (інколи протилежних) філософських систем, субстанціальний простір існування яких вкотре доводив, що будь-які типи світогляду відіграють свою унікальну роль у вирішенні нагальних проблем людства [2, с. 119]. Виходячи із цього, на етапі формування нового змісту освіти, що мав утворити "динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, які характеризують здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність" [3, с. 10; 15], НУШ апелювала до двох фундаментально різних теорій сучасності - теорії відкритого суспільства К. Поппера та комунікативного розуму Ю. Габермаса. Перша моделювала навчальний простір за принципом: дай учням все те, в чому вони відчувають початкову потребу, щоб стати незалежними від нас і спроможними робити свій вибір. Друга - орієнтувалася на створення системи міжособистісних зв'язків, спрямованих на взаєморозуміння, інтеграцію, діалог та підтримку постійного функціонування стабільності у суспільстві. Попри деяку суперечність (іноді до протиріччя), сформований ними єдиний науковий дискурс дозволив окреслити домінантну спрямованість сучасних освітніх реформ в межах трьох базових принципів: гуманітаризації; диференціації; інтеграції [4, с. 120].

Практичні настанови закріплені у даних принципах знайшли відображення у дидактичних правилах педагогіки партнерства, лейтмотивом якої в теорії НУШ стало гасло: "Учитель повинен не просто провести урок – 45 хвилин, а реалізувати його разом з учнями" [3, с. 15]. Переносячи ідею співпраці між учасниками освітнього процесу "зі світоглядних обширів у нормативну площину" та розглядаючи педагогіку партнерства одночасно як педагогічну технологію, критерій, за яким можна оцінювати якість освітнього процесу та новий інструментарій навчання [5], НУШ задекларувала дану ідеологію змін в освіті як інструмент подолання інертності мислення та переходу на якісно новий рівень побудови взаємин між усіма учасниками освітнього процесу [3, с. 15]. Головні принципи модифікованої НУШ педагогіки партнерства були викладені в "Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року" [6]. Серед них: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у

відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [6].

Зорієнтована на отримання конкретного навчально-виховного результату, педагогіка партнерства, в ході освітніх реформ повинна була виконати функцію механізму дитиноцентричної переорієнтації усієї системи міжособистісної комунікації у вітчизняному ЗЗСО. При цьому використання терміну "партнерство" було покликане нівелювати попередній негативний досвід суб'єкт-об'єктної взаємодії і вибудувати позитивні асоціативні зв'язки, що характеризуються співпрацею, довірою, здатністю до самоаналізу (рефлексії) власної навчальної діяльності та її результатів [7, с. 289]. У такому ключі, практикоорієнтована модель НУШ протиставила традиційній парадигмі навчання, для якої результатом вважається система знань, умінь і навичок учня, акцентовану на розвиток здатності особи до практичних дій у певному контексті, компетентнісну освіту [8].

Розглядаючи компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність, провідні освітянські документи задекларували компетентнісно орієнтований підхід пріоритетом розвитку вітчизняної системи освіти XXI ст. [3]. Це, своєю чергою, дозволило концептуалізувати сучасну вітчизняну систему освіти як стратегічно-ціннісну модель - трикутник зі знань, навичок, а також – в залежності від трактування – ставлення або цінностей, які в сукупності зобов'язані забезпечити поступову переорієнтацію провідної освітньої парадигми з переважаючої трансляції знань і формування навичок на створення умов для набуття здобувачем освіти досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій та соціальних ролей в умовах швидкої трансформації реальності.

Реалізація компетентнісного підходу в системі педагогіки партнерства НУШ тісно пов'язана з особистісно-зорієнтованим і діяльнісним підходами до навчання. Перший, як дидактична основа освітнього процесу, покликаний забезпечувати задоволення індивідуальних освітніх потреб та інтересів учнів відповідно до особливостей їх інтелектуального, емоційного і фізичного розвитку. Другий, як психологічне підґрунтя організації наскрізного освітнього процесу, через спеціально підібрані (в основному ігрові) прийоми і способи взаємодії педагога з учнями, покликаний навчити останніх ставити питання до світу навколо, не боятися помилок, ризикувати, пробувати знову і знову. У поєднанні з компетентнісним підходом, гносеологічна основа якого націлена на вироблення ціннісних ставлень і готовності здобувачів освіти до застосування набутого досвіду в розв'язанні

різноманітних життєвих проблем, вони трансформують інноваційний зміст НУШ у засіб освітньої діяльності, що в кінцевому рахунку формує життєздатну, конкурентоспроможну, інноваційно налаштовану, креативну особистість, підготовлену до успішного життя в суспільстві [9, с. 54].

Однак, як слушно зауважив І. Підласий, партнерство, як і будь-яку іншу модель освіти, не можна оголосити або ввести з нової чверті. Щоб ідея спрацювала і не залишилася порожнім гаслом її необхідно підкріпити методикою [10, с. 118]. Дана аксіома концептуалізувала процесуальну частину НУШ у напрямку створення технологічного підґрунтя задекларованих змін. У своєму прагненні "опредметнити" майстерність педагога реформа дедалі частіше апелювала до концепту "дидактична/навчальна технологія", розглядаючи його як спосіб реалізації змісту навчання, практичний механізм повної керованості навчальним процесом, проектування й повторюваності навчального циклу в межах конкретної навчальної дисципліни [11, с. 66].

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що для отримання задекларованих реформою "Нова українська школа" змін передусім необхідно усунути суперечності між традиційною моделлю навчання та викликами нової суспільної парадигми. В рамках базової середньої освіти цей алгоритм реалізується через творення нового освітнього середовища, спроможного забезпечити необхідні умови, засоби і технології для навчання, подолання інертності мислення та переходу на якісно новий рівень побудови взаємин між учасниками освітнього процесу. У такому розумінні технологізація освіти може розглядатися як спосіб системної організації інноваційної освітньої діяльності спрямований на оволодіння учасниками освітнього процесу культурою мислення; уміння формувати ефективні комунікаційні стратегії, демонструвати культуру мислення, виявляти навички щодо організації культурного діалогу, застосовувати інформаційні та комунікаційні технології для інформаційного забезпечення навчальної діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Прохорчук В. Філософія дитиноцентризму в просторі аксіології освіти. *Київські філософські студії: матеріали наук. конф.*, м. Київ, 17-18 трав. 2018 р. Київ, 2018. С. 180-184.
2. Зязюн І. А. Гуманізм освіти ХХІ століття: філософський і психологічний аспект. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2002. № 2. С. 24-35.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ. 2016. 135 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20sередnya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Лаута О. Д. Становлення та розвиток методології та філософії освіти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 53. С. 117-120. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/5864/5403>.

5. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. 2019. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli>.

6. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>.

7. Черв'якова Н. І. Педагогіка партнерства як основа формування інноваційного освітнього середовища нової української школи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 1 (324). Ч. II. С. 287-294. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/78/78> (дата звернення 19.01.2022).

8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

9. Компетентнісна модель Іншої Освіти 2021. URL: <https://insha-osvita.org/kompetentnisna-model-inshoi-osvity-2021>.

10. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти. *Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: дидактико-методичні аспекти: дайджест №2*. 2012. С. 3-9.

11. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Вид. група "Основа". 2009. 360 с.

Полінок О. В.,

УДК 372.881.1

канд. пед. наук,

викладач циклової комісії з видавничої

справи, культури та української філології,

Фаховий коледж "Універсум" Київський

університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 10 КЛАСУ

Сучасні реалії спонукають учасників освітнього процесу, зокрема вчителів-словесників, до пошуку ефективних шляхів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. В умовах змішаного навчання, як показують спостереження, ефективними методами, що активізують навчальну діяльність десятикласників, мотивують їх до раціональної командної роботи, є інтерактивні методи в оптимальному поєднанні з традиційними.

Урізноманітненню видів навчальної діяльності старшокласників сприяють інтерактивні методи навчання, що стимулюють учнів до активного пізнавального пошуку, мотивують до мовного самовираження, розвитку "мовного смаку". У студії зосереджено увагу на методі проєктів, оскільки він сприяє індивідуалізації та самостійності навчальної діяльності учнів.

Цей метод виник у другій половині XX ст. США і базувався на теоретичних концепціях "прагматичної педагогіки", засновником якої був американський філософ, реформатор освіти Джон Дьюї.

У 20-30-х роках XX ст. метод проєктів почали використовувати в практиці вітчизняної школи. За часів незалежності нашої держави метод проєктів поступово повертається в педагогіку. Питанням ефективності реалізації методу проєктів у процесі навчання української мови присвячені наукові розвідки: О. Горошкіної, Т. Груби, О. Караман, С. Сисоевої, О. Сухомлинської, та інших українських науковців.

За визначенням С. Сисоевої, метод проєктів є однією з педагогічних технологій, „яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті (саме педагогічною технологією, хоча у назві технології використовується слово „метод”) і сприяє формуванню уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства” [2, с. 73–80].

Метод проєктів – метод навчання, що полягає в розв’язуванні певної навчальної проблеми шляхом творчого пошуку й презентації результатів у вигляді проєкту” На думку О. Горошкіної, проєкти "допомагають трансформувати знання в уміння й навички" учнів [1, с. 81].

Узагальнюючи подані трактування, доходимо висновку, що метод проєктів забезпечує системну вмотивовану реалізацію послідовних дій, спрямованих на підготовку особистості до успішної самореалізації в майбутньому як конкурентоздатний професіонал і реалізується в проєктній діяльності.

Ідея методу проєктів полягає у спрямуванні навчально-пізнавальної діяльності школярів на результат, який отримують при вирішенні чітко означеної проблеми. Отже, навчання учнів повинно бути спрямоване не тільки на засвоєння знань, а й на практичне їх застосування.

Подаємо приклади апробованої системи вправ і завдань.

1. Прочитайте висловлення відомих українців про роль мови у формуванні й самовираженні особистості. Визначте тему й основну думку кожного з них. Випишіть основну інформацію з кожного тексту.

Текст №1. Скалічена мова – отупляє, оупляє людину, зводить її мислення до примітива. Бо мова – це лад мислення, це віконця, через які людина бачить світ. Що ж вона побачить, коли віконця – у кіптяві, засновані павутинням, засиджені мухами? .. Отже, шлях боротьби за високу успішність лежить передусім через мовну культуру, бо мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, усього розумового виховання, високої, справжньої інтелектуальності (В.Сухомлинський).

Текст № 2. Мова підносить людину над світом природи, виділяє людину як інтелектуальний феномен, здатний пізнавати, освоювати і творити світ. Мова дає можливість людині зреалізувати себе як духовну особистість, ідентифікуватися з власним „я”, з колективом, суспільством, нацією. Вона моделює вчинки людини. Знецінення мови знецінює її носіїв - мовців, знецінює націю і її духовну культуру (Л.Мацько).

Зробіть висновок. Чи впливає знання мови на професійне становлення людини?

Зміст і мета пропонованої вправи передбачає добір інтерактивних методів навчання в створених мікрогрупах класу (кожна з мікрогруп працює над одним висловленням).

Підсумком виконання вправи став колективний проєкт учнів "Видатні діячі науки і культури про роль мови", згідно з умовами якого кожен десятикласник дібрає вислови (по 4-5). Наведемо приклади виконання учнями завдань:

- особа, що не зросла на рідній мові, загублена для нації, бо ціле життя буде безбатченком і справи рідної нації будуть їй чужі (І. Огієнко);

- мова є знаряддям і водночас матеріалом створення культурних цінностей. Фольклор, художня література, театр, пісня – усе це дає підстави стверджувати, що мова – основа культури, її храм. Мова – носій культури. Культура кожного народу зафіксована в його мові (В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький);

- через мову проявляється характер особи, її ставлення до об'єкта. Власне мовне середовище й формує людину, яка через Слово стверджується (П. Мовчан);

- люди спілкуються між собою, передають знання наступним поколінням, користуючись спеціальними мовними знаками – словами, реченнями. ... Щоб мова виконувала роль головного засобу спілкування, щоб нею передавалися набуті людьми знання, її знаки повинні бути постійними, усталеними, всім зрозумілими (В. Русанівський);

- мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства (О. Потебня).

Отже, використання методу проєктів на уроках української мови дає змогу зробити навчально-виховний процес динамічним, різноманітним, психологічно збалансованим, сформувати мотивацію саморозвитку, сприятливі стосунки між учасниками проєктної діяльності, допомагає розвивати організаційні здібності, творчі задатки школярів, збагачувати їхній особистісний досвід. Усе це стимулює позитивне ставлення учнів старших класів до навчання української мови [4, с. 27].

Список використаних джерел

1. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю. Луганськ : Альма-матер, 2004. 362 с.
2. Сисоева С. О. Особистісно орієнтовані технології: метод проєктів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2002. Вип. 1. С. 73–80.

3. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

4. Полінок О. В. Формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проектів у процесі навчання української мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 241 с.

Субашкевич Р. А.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 372.881.1

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі модернізації освітнього процесу важливе завдання полягає в розвитку творчої особистості, здатної вдосконалювати свої навички та успішно впроваджувати їх у життя. Ця мета вимагає від учнів ряду важливих навичок, таких як критичне мислення, аналіз, інтерпретація інформації, та ефективний пошук та застосування знань. Однак, на шляху до цієї мети, важливе значення має вивчення української мови та літератури, які глибоко впливають на формування свідомості та розвиток культурних цінностей. Мотивація учнів грає ключову роль у процесі навчання та засвоєння цих дисциплін. Один із шляхів до досягнення цих цілей полягає в застосуванні інноваційних технологій у навчанні.

Інноваційні технології навчання – це сучасні методи, підходи та інструменти, які використовуються для поліпшення процесу навчання та засвоєння знань. Головною метою інноваційних технологій навчання є збільшення ефективності та результативності навчання, а також підготовка учнів до вимог сучасного світу.

Ці технології включають в себе використання сучасних педагогічних підходів, використання інтерактивних ресурсів, веб-платформ, мультимедійних засобів навчання, відкритих онлайн-курсів та багато іншого. Вони дозволяють навчальним закладам і вчителям створювати захоплююче та інтерактивне навчальне середовище, де учні можуть активно залучатися до навчання та розвивати свої навички та здібності.

Методика використання інноваційних технологій передбачає:

- удосконалити систему організації навчання на різних етапах уроку;
- посилити мотивації навчання;

- поліпшити якість навчання й виховання, що підвищить інформаційну культуру здобувачів освіти;
- підвищити рівень підготовки здобувачів освіти у галузі сучасних інформаційних технологій;
- продемонструвати можливості комп'ютера не тільки як засобу для гри [2].

Застосування інноваційних технологій на уроках допомагає виконати такі дидактичні завдання:

- засвоїти базові знання з предмета;
- систематизувати набуті знання;
- сформувати навички самоконтролю;
- сформувати мотивацію до навчання в цілому;
- надати навчально-методичну допомогу здобувачам початкової освіти у самостійній роботі з навчальним матеріалом [2].

Одним із засобів інноваційних технологій є використання інтерактивної дошки "SMART Board". Її головна відмінність від презентації полягає в тому, що вона забезпечує можливість використовувати інтерактивні завдання. Така діяльність на уроці в умовах очного навчання або в онлайн форматі сприяє розвитку пізнавальних інтересів здобувачів, їхній включеності в освітній процес, допомагає глибше та ґрунтовніше засвоїти тему [5, с. 175].

Працюючи з інтерактивною дошкою, учні одразу можуть вносити корективи чи доповнення, виділяти, підкреслювати важливий, потрібний матеріал, вставляти замість крапок потрібні букви чи слова, ставити пропущені розділові знаки тощо. Виділення кольором тексту допомагає акцентувати увагу на окремих теоретичних відомостях, правилах, ілюстраційному матеріалі, зразку виконання завдання і т. ін. На будь-якому етапі уроку за допомогою функції "Multitouch" учитель може залучити до роботи одразу декількох учнів. Цікаво, що вчитель має можливість на уроці разом з учнями швидко створити опорний конспект, заповнити будь-яку таблицю, у нетрадиційній формі подати виклад навчального матеріалу [5, с. 175].

Н. Манагарова зазначає, що важливим інтерактивним механізмом, який сприяє розширенню кругозору, формуванню творчого потенціалу, розвитку логічного мислення є інтелектуальні ігри. Вони допомагають формувати в дітей уміння керувати процесом творчості, фантазувати, розв'язувати складні проблемні ситуації, які сприяють формуванню життєвих компетентностей. Для організації парної та групової роботи учнів на уроках української мови Н. Манагарова пропонує використовувати такі інтерактивні вправи: "Збери слово", "Казки навиворіт", "Повтори навпаки", "Схожі хвостики", "Веселий потяг", "Слово у слові". Досить цікавою є гра "Чарівні перетворення". Потрібно до поданого слова підібрати якнайбільше нових слів, замінюючи лише одну літеру. Якщо це неможливо, замінити дві: "нора – нога – ноша – наша – Маша – миша – муха – мука – рука – ріка – Ніка – Ніла – Ніна" [1, с. 11].

Також важливий напрямок – використання онлайн-застосунків та сайтів. Під час навчання в українській освіті вони допомагають не лише побачити і зрозуміти головне, а і швидше генерувати нові ідеї на основі більш розвиненого кругозору, доступу до отримання нових знань через мережу Інтернет. Використання онлайн-застосунків на будь-якому етапі уроку допомагає стимулювати розвиток мислення, спостережливості, уяву, викликати зацікавлення у учнів, сприяють самонавчанню. Оскільки мислення учнів початкової школи є наочно-образним, то використання онлайн-застосунків, які здебільшого мають яскраво оформлений контент сприяють швидкому сприйняттю інформації, осмислення змісту навчального матеріалу і розвитку уяви. Наявність цих факторів допомагає спонукати дітей до нешаблонного осмислення навчального матеріалу, що в свою чергу сприяє реалізації розвитку творчого мислення молодших школярів [4, с. 28].

З метою підвищення інтересу учнів до навчання, поглиблення їх знань та реалізації освітніх завдань навчального предмета "Українська мова. 1-4 класи" педагоги можуть використовувати такі сайти, як: LearningApps.org – сайт для створення інтерактивних вправ, ThingLink – база інтерактивних картинок, Padlet – інтерактивна дошка, Simpol – сервіс опитувань, Glogster – соціальна мережа, завдяки якій можна створювати інтерактивні плакати. Впровадженню хмарних технологій сприяє сервіс Google, а саме: GoogleDrive – безкоштовне хмарне сховище даних, сумісне з Диском, Google Фото, Gmail-пошта. Форми Google є відмінними помічниками вчителя, які дозволяють створювати і проводити вікторини, опитування, тести, анкети. Всі результати упорядковані в електронній таблиці, яку з легкістю можна скачати чи дивитися онлайн. Робота з Google формами може бути як фронтальною, так і індивідуальною, тому підходить і для дистанційного навчання [3, с. 148, 149].

Отже, інноваційні технології навчання в сучасних умовах відкривають перед учнями безмежні можливості для ефективного вивчення української мови та літератури. Вони допомагають створити стимулююче навчальне середовище, розвивати творчість та критичне мислення студентів, та роблять процес навчання більш доступним і захопливим. Інноваційні підходи у навчанні української мови є необхідною складовою формування компетентних та культурно освічених громадян, готових до подальшого саморозвитку та внесення внеску у суспільство.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. Гуманітарний корпус, 2019. 10-12. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27948/gum_29%20%20.pdf?sequence=1#page=10.
2. Колеснік О. В. Мобільні технології на уроках української мови та літератури. Онлайн – тестування в процесі навчання та контролю. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/mobilni-tehnologi-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-onlayn-testuvannya-v-procesi-navchannya-ta-kontrolyu-220086.html>.

3. Семишкур М., Нечипоренко К. Застосування хмарних технологій на уроках української мови у початковій школі. 2018. 148 с. <https://kppo.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/72/2018/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf#page=148>.

4. Соколова Н. В. Розвиток творчого мислення школярів на уроках української мови засобом використання онлайн-застосунків у 3 класі : кваліфікаційна (магістерська) / науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Олена Анатоліївна Павлик. Кривий Ріг, 2022. 89 с.

5. Ягнич М. Використання інтерактивної дошки на уроках української мови в 5-6 класах. Українська словесність у полікультурно-освітньому просторі сьогодення: збірник тез доповідей міжнародної наукової конференції, 23-24 вересня 2021 р. Одеса: ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського". 2021. С. 174-177. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13135/1/Yahnych%202021.pdf>.

Хомин О. І.,
здобувачка вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 371.321

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Інтерактивні методи навчання - це підхід до освіти, що активно залучає учнів у процес навчання, сприяючи їхній активній участі та взаємодії. Вони створюють динамічне навчальне середовище, де кожен учень має можливість відчувати себе частиною процесу та розвинути власні навички та знання.

Інтерактивні методи включають в себе різноманітні форми: від групової роботи та дискусій до використання технологій, проектів та рольових ігор. Вони активізують учнів, сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та творчості, дозволяють учням не лише засвоювати інформацію, а й застосовувати її, розвивати навички самостійного мислення та аналізу, а також навчитися співпрацювати у команді. Це сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації до навчання.

У ході інтерактивного навчання учні вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації, оцінювати альтернативні думки, приймати обмірковані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організовується індивідуальна, парна та групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові гри, проводиться робота з документами та різними джерелами інформації, використовуються різні види творчих робіт.

Сьогодні школа має справу з індивідуальністю, самобутністю особистості, тому індивідуальність мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні. У центрі уваги сучасного педагога, діяльність якого спрямована на формування життєвокомпетентної особистості, повинні бути такі інноваційні методи, прийоми та технології, які сприяють розвитку творчих здібностей учня, вихованню інтелектуально вільної особистості з високодуховною позицією, що готова до компетентного вибору життєвого шляху і освіти. Якнайактивніше сприяє цьому інтерактивне навчання, що вирішує одночасно декілька завдань [1]:

- розвиває комунікативні навички та вміння, допомагає встановити емоційні контакти між учнями, формувати характер;
- виконує інформаційну функцію, забезпечує учнів необхідною інформацією;
- розвиває загальні навчальні навички та вміння (аналіз, синтез, постановка мети і т. п.), логічне та критичне мислення;
- розвиває креативність учнів, здатність до творчого розв'язання поставлених завдань;
- забезпечує вирішення виховних задач, оскільки привчає працювати в команді, розвивати світогляд, виявляти й реалізувати індивідуальні можливості;
- виконує здоров'язбережувальну функцію за рахунок оптимізації навчального процесу, релаксації, зміни видів діяльності [1].

У даному досвіді наведено загальну класифікацію інтерактивних методів, що сприяють розвитку креативності, розкриттю обдарованості учнів на різних етапах вивчення теми, а саме [1]:

- творчі завдання;
- робота в групах;
- навчальні ігри (рольові, ділові, виховні);
- "енерджайзери";
- обговорення та вирішення проблем (проектний метод, дискусія, дослідження);
- вивчення та закріплення нового матеріалу (інтерактивна лекція, проблемна лекція, учень в ролі вчителя, робота з наочними посібниками, практичне заняття);
- соціальні проекти (змагання, спектаклі, вистави, виставки);
- використання суспільних ресурсів (запрошення експертів, екскурсії) [1].

Використання інтерактивних методів, таких як групова робота, дискусії, проекти, рольові ігри та використання сучасних технологій, дозволяє учням виявити свою унікальність та розвивати креативне мислення. Це сприяє розвитку їхнього потенціалу та здатності до новаторства.

Інтерактивні методи створюють можливості для вираження ідей, сприяють обміну думками та сприйняттю різноманітних поглядів. Це сприяє розвитку критичного мислення, творчості та уміння працювати у команді.

Звичайне урокове завдання математики може бути творчим, коли використовуються інтерактивні методи. Наприклад, діти можуть вирішувати складну математичну задачу у формі гри, де кожен крок у розв'язанні доповнює загальний сюжет або створює нову ситуацію для гри.

Припустимо, є завдання про обчислення площі ділянки. Замість звичайної задачі, вчитель може створити ігровий сценарій, де учні зобов'язані вирішити цю задачу, щоб "врятувати планету від засухи". Учні, ділячись на групи, працюють разом, використовуючи математичні знання для розв'язання задачі.

Такий підхід дозволяє дітям застосовувати математику в реальному контексті та розвиває їхню творчість через співпрацю та пошук нестандартних рішень.

Отже, використання інтерактивних методів навчання сприяє не лише засвоєнню знань, але й розвитку креативності та критичного мислення, що є важливими навичками у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Інтерактивне навчання як засіб розвитку креативності та обдарованості учнів на уроках англійської мови URL: https://pedvistavka.at.ua/publ/2015_ko_specifika_navchalnikh_predmetiv/inozemni_movi/interaktivne_navchannja_jak_zasib_rozvitku_kreativnosti_ta_obdarovanosti_uchniv_na_urokakh_anglijskoji_movi/40-1-0-839.

Чепурна Л. Г.,

УДК 372.891

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психокорекційної
педагогіки та реабілітології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Маруда О. Г.,

викладач кафедри психокорекційної
педагогіки та реабілітології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Сучасний етап розвитку шкільної освіти вимагає перегляду і переосмислення деяких підходів до навчання дітей у спеціальній школі. Особливо це стосується навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. Актуальними завданнями є розробка та впровадження новітніх засобів та технологій. Проте, важливим на сьогодні залишається і проблема навчання дітей самостійній роботі з підручником на уроці.

Відомо, що підручник є важливим джерелом знань. Необхідність створення особливих підручників для учнів з інтелектуальними порушеннями в Україні не лише як основного засобу навчання, а й важливого чинника якісного функціонування спеціальних освітніх установ усвідомлювали науковці й практики в галузі дефектології (Л. С. Дробот, І. Г. Єременко, Л. К. Одинченко, В. М. Синьов). Це стосувалося проблеми створення україномовних шкільних підручників як з читання та української мови, математики, географії, природознавства, так і з інших загальноосвітніх предметів для усіх класів спеціальної школи.

У контексті дослідження заслуговують на увагу сучасні наукові праці Г. О. Блеч, В. І. Бондаря, В. О. Липи, С. П. Миронової, В. М. Синьова, С. В. Трикоз та ін., в яких висвітлено різні аспекти теорії і практики навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Формування в учнів уміння самостійно працювати з підручником належить до дуже важливих і складних завдань спеціальних шкіл. Від їх розв'язання залежить успіх у оволодінні учнями знаннями, уміннями та практичними навичками, що, безумовно, будуть необхідними їм у самостійному житті після закінчення школи. Але формування у дітей з інтелектуальними порушеннями таких умінь має великі труднощі, які пов'язані з своєрідністю пізнавальної діяльності й недорозвиненням мовлення. Тому в практиці роботи шкіл нерідко виникають недоліки у розв'язанні цих завдань і випускники шкіл виявляються не підготовленими до самостійної роботи з книгою як джерелом набуття знань. Саме це і стало предметом нашого дослідження. На основі спостережень на уроках географії, ми намагалися виявити, які саме форми організації та прийоми самостійної роботи з підручниками є найефективнішими.

Спостереження показали, що в старших класах спеціальної школи самостійна робота з підручником немає систематичного характеру. В ході самостійної роботи з підручником перед учнями найчастіше ставиться мета запам'ятати навчальний матеріал, а не осмислити його, співставити компоненти, визначити причинно-наслідкові зв'язки, виділити головне в тексті. Аналіз навчального тексту і його осмислення здійснюється з великою допомогою вчителя (шляхом навідних питань або підказок). Неналежна увага надається самостійності роботи з підручником. Тому у учнів навіть старших класів виробляється настанова лише відтворювати прочитаний текст за питаннями вчителя. Користуючись лише питаннями репродуктивного характеру, майже не користуючись питаннями, які допомагають формувати розумові дії, а саме питання частково пошукового і творчого характеру [1, с. 49–53].

У формуванні уміння самостійно працювати з підручником досягають вчителі, які з початкових класів пропонують учням вправи для самостійного їх виконання. Це вправи на відшукування в тексті незнайомих слів, визначення і

пояснення їх значення. Складання плану прочитаного, визначення головної думки тексту і його частин тощо. Вчитель повинен заздалегідь підібрати матеріал для вправ, який має бути дозованим з поступовим ускладненням. Тільки таким чином забезпечиться розвиток мислення та сформулюються потрібні вольові якості для розумової роботи [2, с. 30–34].

На основі аналізу особливостей пізнавальної діяльності учнів спеціальної школи В. М. Синьовим розроблено завдання, які можна застосувати для самостійної роботи учнів з підручником. Розроблені ним методи та прийоми, сприятимуть кращому засвоєнню учнями умінь під час роботи з підручником. Типи завдань передбачають:

1. *Аналіз* навчального матеріалу з метою виділення у ньому головного, встановлення логічного складу інформації;
2. *Порівняння* предметів та явищ, які вивчаються, за схожістю та різницею;
3. *Виділення* суттєвих ознак у об'єктах вивчення, *абстрагування* та *диференціацію* суттєвого і несуттєвого;
4. *Узагальнення* суттєвих ознак та визначення певних понять і закономірностей шляхом побудови індуктивних розумових заключень;
5. *Конкретизацію* узагальнень;
6. *Виявлення* причинно-наслідкових зв'язків;
7. *Складання плану* навчального тексту та його відтворення тощо [3, с. 283–284].

Використання таких завдань в роботі допоможе учням у засвоєнні різних видів навчально-пізнавальної діяльності.

До основних умов систематизації знань В.М. Синьов пропонує віднести попереднє пропедевтичне роз'яснення учням логічної послідовності вивчення теми; постійне залучення учнів до активного розкриття причинно-наслідкових зв'язків між явищами; включення завдань на від диференціювання суттєвих фрагментів навчальної інформації від другорядних; використання завдань на відтворення учнями сукупності знань по темі за складеним планом [3, с. 282–284].

Тож для досягнення успіхів у формуванні уміння працювати з підручником вчителю потрібно регулярно давати учням посильні вправи для самостійної роботи, поступово ускладнювати їх та урізноманітнювати види завдань. Доцільно використовувати такий корекційний прийом, як словесні звіти про виконану практичну роботу.

Список використаних джерел

1. Головата А.О. Удосконалення навчальних планів, програм та підручників з географії для допоміжних шкіл України (1970 – 1990 рр.) / А.О. Головата // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К., 2014. – Вип. 28. – С. 49–53.

2. Головата А.О. Зміцнення змістовного та методичного компонентів географічної освіти розумово відсталих дітей в Україні (1970 – 1990 рр.) / А.О. Головата // Теоритичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами : зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2015. – С. 30–34.

3. Синьов В. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії : вибрані наукові праці. Київ : "МПЛеся", 2010. – 779 с.

Шибівська С. Р.,
здобувач вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 376.1

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На нашу думку, питання інклюзивної освіти сьогодні стає важливим фактором для успішності навчальної діяльності не лише майбутнього вчителя, але й усієї освітньої системи в цілому. Визначена категорія викликає суттєві труднощі та протиріччя, що ставить під сумнів не лише ефективність навчання, а й справедливість та рівноправ'я в освітньому середовищі. Постановка проблеми полягає в тому, що інклюзивна освіта, яка спрямована на забезпечення доступності навчання для усіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб, стикається з великими труднощами у впровадженні та реалізації. Питання фінансування, необхідність професійної підготовки вчителів, адаптація навчальних програм, а також відсутність ефективної системи підтримки для учнів із різними особливостями стають ключовими викликами. Дослідження цієї проблеми є критично важливим для подальшого розвитку освіти, оскільки воно спрямоване на визначення шляхів подолання перешкод і створення ефективної та справедливої системи інклюзивної освіти.

Вивчення наукових джерел дозволяє зазначити, що проблема освіти дітей з особливими освітніми потребами є предметом зацікавлення багатьох науковців як в країні, так і за кордоном (О. Акімова, Р. Андрієва, В. Андрущенко, В. Бондарєв, Л. Коваль, А. Колупаєва, П. Таланчук, М. Синьов). Це викликає потребу в подальшому дослідженні цієї проблеми, зокрема, у контексті впровадження інклюзивної освіти.

Вивчення та аналіз сучасних проблем, що виникають у сфері інклюзивної освіти, з метою визначення ефективних стратегій та рекомендацій для поліпшення якості та доступності освітніх послуг для осіб з різними освітніми потребами.

В сучасній Україні спостерігається становлення нової освітньої стратегії, яка покликана гарантувати участь кожної дитини у освітньому процесі, забезпечуючи при цьому реалізацію її права на отримання освіти. Сучасні навчальні заклади повинні бути спроможні виховувати та навчати дітей, представників різних етнічних груп та культур, які спілкуються на різних мовах та мають різні можливості та інтереси. Отже, важливо, щоб школа враховувала ці різноманітності та уникала уніфікації в підходах до різних дітей.

Інклюзивна освіта виходить, перед усім, із реальності постійного зростання кількості дітей, які потребують індивідуального підходу до навчання. Крім того, наростає не лише кількість дітей із фізичними або розумовими обмеженнями, але й спостерігається якісна трансформація характеру освітніх потреб у кожній окремої дитини. Ідеологія інклюзивної освіти покликана виключати будь-яку форму дискримінації та забезпечувати рівне ставлення до всіх осіб, проте одночасно створює спеціальні умови для задоволення освітніх потреб дітей із різними особливостями.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні відкриваються нові горизонти, пов'язані із переосмисленням підходів до навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Здобутки європейських країн, США, Канади, а також останні події в нашій країні свідчать, що діти із специфічними потребами можуть отримувати освіту не лише в спеціалізованих закладах, але й у загальноосвітніх школах, застосовуючи інтегровану чи інклюзивну моделі. Остання передбачає забезпечення якісної освіти для всіх дітей, незалежно від рівня їхнього розвитку. Ефективність навчання учнів початкової школи із психофізичними вадами у загальноосвітніх закладах залежить від усвідомлення та подолання численних бар'єрів у впровадженні інклюзивної освіти. Серед цих викликів особливо варто визначити архітектурну недоступність шкіл, нестачу знань і упередженість адміністрації та педагогів шкіл, а також батьків учнів без особливих потреб у відношенні до інклюзивної освіти. Інші важливі виклики включають відсутність матеріально-технічної бази для інклюзивної освіти у школах, непідготовленість педагогів та психологів загальноосвітніх закладів, а також відсутність спеціальних посад (медичних працівників, логопедів, корекційних педагогів) для забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей із специфічними потребами [2, с. 42].

Для успішної впровадження інклюзивної освіти в початковій та середній школі необхідно зосередитися, перш за все, на формуванні сприятливого освітнього середовища та застосуванні практичних методик. Цей процес має охоплювати всі рівні освітньої системи, включаючи навчання студентів педагогічних університетів і систему підвищення кваліфікації досвідчених вчителів-практиків [3, с. 40].

Проблеми інклюзивної освіти:

1. Недостатні ресурси: однією з найважливіших проблем інклюзивної освіти є недостатність фінансових та людських ресурсів. Школи та навчальні заклади часто не мають достатньої кількості спеціалізованих вчителів та матеріально-технічного обладнання для задоволення потреб учнів із різними особливостями.

2. Соціальне упередження: існує певний рівень соціального упередження щодо індивідів із особливими потребами. Це може призводити до нерівного ставлення вчителів, учнів та батьків, що ускладнює створення сприятливого середовища для інклюзивної освіти.

3. Нестандартні методи навчання: забезпечення ефективного навчання для різних учнів із різними особливостями вимагає розробки та впровадження нестандартних методів навчання. Багато шкіл стикаються з викликами у забезпеченні індивідуального підходу до кожного учня.

Гарантії права на освіту закріплені у Конституції України, Законі "Про освіту" та інших нормативних актах країни. Згідно з Конституцією, загальна та середня освіта є обов'язковою. Однак можливості для дітей із інвалідністю отримати середню освіту насправді обмежені. Професійне навчання для осіб із інвалідністю визначається як ключовий механізм для підвищення їхнього соціального статусу, створення можливостей для збільшення рівня доходів та розвитку необхідних навичок і вмінь для ефективної праці. Основною метою такого професійного навчання є інтеграція осіб із інвалідністю у суспільство. Проте в Україні, щодо осіб із інвалідністю, порушуються принципи доступності освітніх послуг у всіх їхніх формах та типах, що надаються державою. Це також включає рівні умови для повноцінної реалізації їхніх здібностей, таланту, всебічного розвитку, гуманізму та демократизму. Реальність полягає в тому, що певні категорії осіб із інвалідністю в Україні мають можливість отримувати освіту лише у спеціальних навчальних закладах, що вказує на необхідність міждисциплінарного підходу до справи [4, с. 34].

Недостатнє фінансування загальної освіти та інклюзивної освіти зокрема становить значущу бар'єрну перешкоду для їхнього повноцінного розвитку. Таким чином, настає необхідність у збільшенні фінансової підтримки для розвитку матеріальної бази освітніх установ з метою їх перетворення у доступне середовище для навчання [1, с. 68].

Шляхи вирішення проблем інклюзивної освіти:

1. Збільшення фінансування: Держави та місцеві органи влади повинні зробити ставку на збільшення фінансування інклюзивної освіти. Це дозволить школам надати необхідні ресурси для ефективного навчання учнів із різними потребами.

2. Професійна підготовка вчителів: Вчителі мають отримати відповідну підготовку для роботи з учнями із різними особливостями. Це може включати в себе курси з психології, спеціальної педагогіки та інші форми підготовки.

3. Стимулювання соціальної інклюзії: Для подолання соціального упередження важливо створювати умови для взаємодії між учнями з різними потребами. Проекти та заходи, спрямовані на формування позитивного спілкування, можуть допомогти в цьому.

4. Інноваційні методи навчання: Впровадження інноваційних методів навчання, таких як використання технологій, групова робота та індивідуалізовані підходи, може покращити результати навчання учнів із різними потребами.

Інклюзивна освіта – це не лише право, а й велика можливість для розвитку кожного індивіда. Доленосні зусилля у вирішенні проблем цієї галузі освіти покращать якість навчання і створять більш рівні умови для всіх учнів.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А. Навчальний курс "Вступ до інклюзивної освіти" / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. – К., 2010. – 19 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М., Білозерська І. О., Ленів Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Київ. 2012. – 308 с.
3. Олійникова Н. Д. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами: Посібник для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, батьків. Первомайськ, 2011. 136 с.
4. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.- метод. посіб.] / [А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.] ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бессалова Т. В.,

УДК 37.07

канд. іст. наук,

старший науковий співробітник

відділу історії та соціології науки і техніки,

ДУ "Інститут досліджень науково-технічного потенціалу

та історії науки ім. Г. М. Доброва" НАН України, м. Київ

Живага О. В.,

канд. іст. наук,

старший науковий співробітник

відділу історії та соціології науки і техніки,

ДУ "Інститут досліджень науково-технічного потенціалу

та історії науки ім. Г. М. Доброва" НАН України, м. Київ

ДОСВІД РОЗБУДОВИ СИСТЕМ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ

У ХХІ ст. світ стикається з безпрецедентним за своїми масштабами розвитком вищої освіти та усвідомленням її ролі для економічного, інноваційного та соціального розвитку, яке супроводжується прагненням до покращення її якості. Аналіз європейської освітньої політики засвідчив, що якість освіти та забезпечення її якості стала однією із основних складових реформи в системі вищої освіти країн, що приєдналися до Болонського процесу. Як показав досвід європейських країн, ефективна система забезпечення якості повинна ґрунтуватися на засадах синергії процесів і механізмів як зовнішнього, так і внутрішнього забезпечення якості та їх гармонійному поєднанні.

Встановлено, що в сучасних умовах розвитку та реформування системи вищої освіти України, увага до проблем якості освіти багаторазово зростає в контексті її євроінтеграційних прагнень. Так, після приєднання України до Болонського процесу, забезпечення якості вищої освіти на засадах європейських стандартів і рекомендацій (ESG) та створення систем, що супроводжують ці процеси, було визначено пріоритетним напрямом освітньої системи України. Зазначимо, що поняття "якості" охоплює всі основні функції та напрями освітньої діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) та передбачає взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії та практики. Необхідність розвитку систем забезпечення якості вищої освіти зумовлена також рядом інших внутрішніх і зовнішніх факторів. Це – розвиток масової вищої освіти, що призводить до послаблення академічних стандартів; зростаюча конкуренція на ринку освітніх послуг; демографічна криза; швидка зміна вимог ринку праці щодо професійних

компетентностей фахівців; недостатній рівень державного фінансування освітньої сфери та необхідність оптимізації діяльності університетів тощо.

Існуючі виклики в сфері вищої освіти та нові завдання, що стоять перед нею, вказують на необхідність пошуку нових підходів та визначення нових пріоритетів майбутнього розвитку, розширення функцій та переосмислення її ролі та місії в сучасному суспільстві. Доведено, що в цих умовах основні можливості університетів адекватно діяти та протистояти потенційним загрозам пов'язані, в першу чергу із формуванням внутрішніх систем забезпечення якості освіти та реалізацією ЗВО сукупності політик, процедур, стандартів освітніх програм, що складають основу системи та кваліфікацій, які присвоюються закладом освіти.

Проведений аналіз стану внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти ЗВО, показав, що до 2010 року в університетах України не розроблялося спеціальних механізмів, або інструментів забезпечення якості вищої освіти, хоча проблема її якості декларувалася на державному рівні. Як зазначає І. І. Бабин, "управління якістю було частиною неформальних саморегулювальних механізмів академічного співтовариства, не пов'язаних із зовнішньою оцінкою, що й не було предметом спеціальної відповідальності університетів" [1].

Активізації діяльності ЗВО України по запровадженню елементів і механізмів забезпечення якості та пов'язаних з ними процедур сприяла законодавча база, що стала основою для розбудови систем внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти [2, с. 33]. Документом, що започаткував процес створення систем забезпечення якості освіти став Указ Президента України від 25.06.2013 р. "Про схвалення Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" [3], в якому вперше на національному рівні було сформульовано завдання розроблення системи показників якості освіти, які відображають умови, процеси та освітні результати. Подальшим поштовхом для якісних змін в системі вищої освіти і зокрема, в забезпеченні її якості, стали прийняті Закони України "Про вищу освіту" (01.07.2014 р.) [4] та "Про освіту" (05.09.2017 р.) [5], з прийняття яких, процеси розбудови системи внутрішнього забезпечення якості освіти в ЗВО значно активізувалися.

Встановлено, що розбудова внутрішніх систем стала важливим напрямом діяльності ЗВО України. Проведене дослідження їх діяльності дозволило зафіксувати позитивну тенденцію включення все більшої кількості ЗВО в процеси розбудови систем забезпечення якості вищої освіти на інституційному рівні. Показано, що зусилля ЗВО були направлені на: підготовку стратегічних документів та перспективних планів розвитку освітніх закладів, в яких питання забезпечення якості визначені як пріоритетні; визначення організаційної моделі системи; розробку нормативно-правової бази системи; формування загальноуніверситетських організаційних структур з питань забезпечення якості вищої освіти; впровадження студентоцентрованого підходу тощо. Це свідчить про їхнє розуміння важливості розвитку цього напрямку та прагнення забезпечувати якість освітніх послуг, які вони надають. Проте, ця робота, як засвідчило дослідження, потребує усунення існуючих недоліків.

Наприклад, в деяких ЗВО спостерігаються проблеми із впровадженням визначених законодавством підходів до формування внутрішніх систем забезпечення якості, в результаті чого система моніторингу якості зводиться до збору даних про академічну успішність студентів та аналізу роботи викладачів. Так, процедури рейтингування студентів і викладачів стали доволі поширеними в ЗВО, але їх результати не завжди використовуються в якості інструменту аналізу та реагування, відсутня систематична обробка накопиченої інформації та її доступність для зацікавлених сторін. Звичайною практикою для ЗВО стає використання інформаційних систем для організації освітнього процесу, однак не всі вони достатньо ефективно використовуються. Є певні труднощі у доступі до актуальної інформації про критерії, правила та процедури оцінювання якості знань студентів, процедури і критерії щодо кваліфікації та фахового рівня викладацького складу, про освітні програми тощо.

Визначено, що для ефективного функціонування системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти важливим є її постійне коригування та вдосконалення з урахуванням змін, що відбуваються у внутрішніх та зовнішніх умовах діяльності університетів на локальному рівні. Аналіз та своєчасне виявлення проблем є необхідними для підтримки діючих систем та створення нових можливостей для їх розвитку. Сприятиме вдосконаленню роботи внутрішніх систем забезпечення якості формування в академічних спільнотах ЗВО усвідомлення того, що забезпечення якості освіти повинно стати головним пріоритетом їх діяльності. Прагнення до якості має бути невід'ємною складовою реалізації освітніх, наукових та соціальних функцій ЗВО. Для цього важливо посилити в закладах вищої освіти роботу з формування сталої культури якості як одного з інструментів покращення управління та підвищення академічної якості, відсутність якої породжує низку проблем у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Проведене дослідження показало, що внутрішня система забезпечення якості вищої освіти, яка формується в ЗВО України, наразі перебуває на стадії розбудови, тому зарано вважати процес створення цілісної та послідовної системи в європейському розумінні завершеним. Втім, узагальнюючи досвід університетів, важливим завданням для них є подальша розбудова системи, яка через реалізацію комплексу чітко визначених процедур та заходів та їх дотримання, здатна гарантувати та підтримувати визначений законодавством рівень вищої освіти, забезпечувати високий рівень підготовки фахівців та викладання, сприяти впровадженню освітніх інновацій та підтримувати розвиток в навчальному закладі наукових досліджень. Підкреслено, що ця робота потребуватиме системності, послідовності в реалізації прийнятих рішень та активного впровадження в ЗВО культури якості, застосування сучасних підходів та реалізації низки мотиваційних заходів зі сторони університетів, а також реальної державної підтримки освітньої сфери та гарантування на державному рівні безперервного інвестування в процеси розбудови систем забезпечення якості освіти, необхідних матеріальних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Бабин І. І. Забезпечення якості вищої освіти: європейський, національний та інституційний рівні. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2011/NiO_1_2011.
2. Досвід участі Київського національного університету імені Тараса Шевченка в розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (за матеріалами проєкту QUAERE: монографія / В. Бугров, А. Гожик, М. Мазуркевич та ін.; за заг. ред. Л. Губерського. К.: ВПЦ "Київський Університет", 2018. 343 с.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Затверджено Указом Президента від 25.06.13 № 344/2013. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.14 № 1556-VII. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Гомонюк О. М.,

УДК 371.321

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

Левко М. І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
та військового перекладу,
Національна академія сухопутних військ
імені Гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У педагогічній науці часто вживаються поняття метод проєктів та проєктна технологія. І хоча це різні поняття, вони тісно пов'язані одне з одним.

Метод проєктів – це підхід до навчання, за допомогою якого студенти активно включаються у процес вивчення через виконання реальних проєктів або завдань. Цей метод допомагає студентам застосувати свої знання та навички на практиці, розвиває ключові компетенції майбутніх фахівців.

Проектна технологія – це конкретний набір інструментів та методів, які використовуються при плануванні та реалізації проєктів у контексті освіти або бізнесу. Проектна технологія включає такі етапи, як: формулювання цілей та завдань проєкту, планування, організація ресурсів, виконання діяльності та оцінка результатів. Вона допомагає структурувати процес роботи над проєктом та забезпечує його успішне завершення.

Отже, метод проєктів є загальною філософією навчання, тоді як проектна технологія – це конкретний інструментарій, що використовується для планування й управління проєктами в рамках цієї філософії. Проектна технологія є одним із способів реалізації методу проєктів.

В освіті проектна технологія зазвичай використовується для структурування навчального процесу та організації роботи студентів у рамках проєктів. Вона допомагає визначити цілі, завдання, етапи роботи, ресурси та оцінку виконання проєкту. Проектна технологія також інтегрує міжпредметні зв'язки, що дає можливість розвивати ключові компетенції студентів та практичні навички.

Значення методу проєктів у навчанні майбутніх фахівців соціономічних професій складно переоцінити, адже робота над проєктом стимулює самостійне навчання студентів, розвиває творче мислення, комунікативні навички, вміння працювати у команді, проблемне мислення.

Наведемо приклади методів проєктів, які можна використовувати під час навчання майбутніх фахівців соціономічних професій:

1. Дослідницький проєкт із аналізу соціальних проблем. Студенти можуть обрати певну соціальну проблему, наприклад, безробіття, доступність освіти або соціальну нерівність та провести дослідження цієї проблеми. Вони вивчають літературу, проводять опитування або збирають статистичні дані. Результати дослідження можуть бути подані у вигляді аналітичного звіту, презентації чи статті. Цей проєкт допоможе студентам розвинути навички аналізу соціальних явищ, збору та аналізу даних, а також критичного мислення.

2. Проєкт із розроблення та реалізації соціальної програми. Студенти розробляють і реалізують проєкт соціальної програми, наприклад, програму навчання для вразливих груп населення, програму підтримки молоді, програму з профорієнтації та інші. Вони проводять аналіз потреб і розробляють детальний план дій, залучаючи зацікавлені сторони та працюючи у команді. Потім студенти зможуть реалізувати програму та оцінити її ефективність. Цей проєкт дає змогу студентам застосувати свої знання та навички в галузі соціальної роботи, управління та розроблення програм, а також розвинути навички проєктного управління й оцінки.

3. Кейс-стаді. Студенти аналізують реальні кейси із практики соціономічних професій. Вони вивчають складні ситуації, проблеми в організаціях, соціальні

конфлікти та розробляють плани дій для їх розв'язання. Кейс-стаді дозволяє студентам застосувати теоретичні знання у практичному контексті, сприяє розвитку аналітичних і проблемних навичок, а також комунікативних навичок і подання своїх рішень.

4. Соціально-психологічний проект. Студенти проводять соціально-психологічний проект, наприклад, дослідження соціальної взаємодії, міжгрупових відносин або впливу соціальних факторів на поведінку. Вони використовують різні методи дослідження, такі, як: опитування, інтерв'ю або спостереження для збору даних. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді наукової статті, презентації або практичних рекомендацій. Цей проект допоможе студентам розвинути навички дослідження, аналізу даних та розуміння соціально-психологічних процесів.

Це лише деякі приклади методів проектів, що можна використовувати під час навчання майбутніх фахівців соціономічних професій. Важливо адаптувати ці методи відповідно до конкретних освітніх цілей та потреб студентів.

Метод проектів передбачає поєднання різних прийомів і стратегій, що допомагають студентам ефективно планувати, розробляти і реалізовувати проекти. Розкриємо основні прийоми, які пов'язані з методом проектів:

1. Формулювання цілей та завдань проекту. Один із перших кроків в роботі над проектом – чітко визначення цілей та завдань, що потрібно досягти. Цілі допомагають визначити кінцевий напрям роботи, а завдання є конкретними кроками, що необхідні для досягнення цих цілей.

2. Планування й організація. Планування є важливим етапом методу проектів. Студенти мають розробити план дій, включаючи визначення етапів роботи, ресурси, часові рамки та відповідальності.

3. Дослідження і збір інформації. Дослідження та збір інформації є суттєвими компонентами методу проектів. Студенти мають звернутися до різних джерел інформації, провести аналіз і розглянути різні точки зору щодо заданої теми або проблеми.

4. Аналіз і критичне мислення. Аналіз інформації та застосування критичного мислення є невід'ємною частиною методу проектів. Студенти мають оцінити інформацію, побудувати логічні зв'язки, засвоїти ключові поняття та здійснити критичний аналіз, щоб ухвалити обґрунтовані рішення або пропозиції в рамках проекту.

5. Створення продукту або результатів. Однією з цілей методу проектів є створення конкретного продукту чи результатів. Це може бути дослідницька робота, презентація, доповідь, бізнес-план, соціальна програма, технічний проект та багато іншого. Важливо, щоб студенти надавали особливої уваги якості та закінченості продукту, який вони створюють.

6. Презентація та зворотний зв'язок. Виступ перед аудиторією або подання результатів проекту є важливою частиною методу проектів. У процесі презентації студенти можуть продемонструвати свої досягнення, поділитися знаннями, обмінятися досвідом з іншими та одержати зворотний зв'язок для покращення своєї роботи.

7. Рефлексія та самооцінка. Після завершення проєкту важливо провести рефлексію та самооцінку. Студенти можуть проаналізувати свій досвід, оцінити власні досягнення, позначити проблемні моменти та розробити плани для покращення у майбутньому.

Ми розкрили лише деякі прийоми, які можуть бути використані у методі проєктів. Метод проєктів гнучкий і може змінюватись залежно від конкретних вимог та цілей освітньої програми або проєкту. Важливо підібрати й адаптувати прийоми відповідно конкретних потреб студентів та цілей проєкту.

Список використаних джерел

1. Деркаченко Ю. В., Яковенко Ю. Л., Ємельянова А. О. Метод проєктів як один із ефективних засобів розвитку критичного мислення студентів під час вивчення історичних та правознавчих дисциплін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 72. том 1'2019. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи С. 155–160.

2. Іжко Є. С. Метод проєктів як один із засобів оптимізації автономного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2014. № 2. С. 92–98.

Запольська Ю. А.,
аспірантка,
викладач кафедри іноземних мов,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 371.321

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців природничого профілю є ключовим елементом їхньої фахової підготовки. Сучасний світ вимагає від фахівців з природничих наук не лише глибоких знань у своїй галузі, але і здатності ефективно комунікувати та співпрацювати на міжнародному рівні.

Розвиток компетентностей у студентів вищих навчальних закладів – це складний та багатоплановий процес, який передбачає формування різних видів компетенцій. Однією з найважливіших є професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців природничого профілю. Ця компетентність включає в себе ряд важливих аспектів, які допомагають студентам успішно інтегрувати іншомовні навички в свою професійну діяльність.

Професійна іншомовна компетентність передбачає здатність студентів ефективно спілкуватися на іноземній мові у професійному контексті. Вони повинні бути здатні представляти свої наукові дослідження, обговорювати їх з колегами з інших країн, та взагалі взаємодіяти з міжнародною спільнотою у своїй галузі.

Професійна іншомовна компетентність передбачає глибоке розуміння та застосування іншомовних термінів та понять у своїй галузі. Студенти повинні бути здатні використовувати іноземну мову для опису своїх наукових відкриттів та розуміння літератури з іноземних джерел.

Отже, професійна іншомовна компетентність важлива для майбутніх фахівців природничого профілю, оскільки вона допомагає їм успішно інтегрувати іншомовні навички в свою професійну діяльність та сприяє активній участі в міжнародному науковому співтоваристві. Високий рівень сформованості професійної іншомовної компетентності передбачає вільне управління іншомовними метадискурсами. Професійна іншомовна компетентність як інтегральна особливість професійно-ділових і особистісних якостей майбутнього фахівця повинна бути багатофункціональною, системною, цілісною, гнучкою, мобільною. Вона збільшує світобачення майбутнього фахівця, сприяє успішно реалізовувати свою професійну діяльність (наприклад, у співпраці з зарубіжними колегами), що дає підстави вважати її однією з універсальних основ професійної компетентності [2, с. 97].

Формування професійної іншомовної компетентності студентів залежить від їх здатності навчатися, здійснюється на основі знань з фонетики, лексикології, граматики, стилістики іноземної мови, фахово-предметних знань, мовленнєвих умінь та практичного досвіду, відбувається в межах ситуативного контексту, пов'язаного з академічними умовами навчання і спеціалізацією. Метою вивчення майбутніми фахівцями природничого профілю іноземної мови повинно бути формування у них практичних навичок усного і писемного мовлення, слухання, розуміння і читання, вміння застосовувати ці навички для вирішення комунікативних завдань [1, с. 15].

Процес професійного становлення майбутніх фахівців природничого профілю – цілісна система. На кожному з етапів навчання у студентів формуються відповідні знання, вміння, навички, компетенції, що є компонентами професійної іншомовної компетентності [3, с. 224].

Задля визначення інваріантних компонентів професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю ми повинні звернутися до дескрипторів чи елементів природничих наук. Специфіку професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей великою мірою визначають підходи до їх професійної підготовки, іншомовної професійної підготовки, формування змісту навчання іншомовного фахово зорієнтованого спілкування, відображення у змісті

навчання міжпредметних зв'язків дисциплін гуманітарного циклу з дисциплінами фундаментального і фахово зорієнтованого циклів, психологічні характеристики майбутніх фахівців природничих спеціальностей.

Знання, поряд із уміннями, навичками та стратегіями є інваріантними компонентами професійної іншомовної компетентності фахівця будь-якого профілю. У процесі розвитку професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю, у них повинні бути сформовані відповідні знання з циклів фахово зорієнтованих, фундаментальних, гуманітарних (рідна мова, іноземна мова, латинська мова) дисциплін. Існує розмаїття вмінь, які повинні бути сформовані в студентів природничих спеціальностей у процесі навчання у вищих освітніх закладах [4, с. 246].

Професійна іншомовна компетенція формується на основі компонентів ключових компетенцій: інформаційної, навчальної та методичної. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відіграє сьогодні вагомую роль в підвищенні ефективності іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Інформаційна компетенція як компонент структури професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю – здатність вирішувати навчальні, побутові, професійні завдання з використанням інформаційних та комунікаційних технологій [3].

Навчальна компетенція як інваріантний компонент групи ключових компетенцій у структурі професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей – уміння вчитися, використовуючи з максимальною ефективністю наявні засоби і форми навчання; здатність і вміння співпрацювати у процесі навчання з викладачем та іншими студентами, виконувати навчальні завдання різного типу, використовувати здобуті знання [2, с. 11].

Професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців природничого профілю відіграє ключову роль у їхній фаховій підготовці. Мова є інструментом спілкування та освітнього процесу, а в сучасному світі міжнародний аспект у багатьох наукових галузях і професіях стає все більш важливим.

Багато наукових досліджень та розробок у природничих науках здійснюються в міжнародному співробітництві і для майбутніх фахівців природничого профілю важливо володіти іншомовними мовами для сприяння комунікації та співпраці зі світовими науковими групами, бо здатність спілкуватися на іноземних мовах дозволяє майбутнім фахівцям взаємодіяти з колегами з інших країн, розуміти та поважати культурні різниці, що є важливим аспектом співпраці в міжнародному науковому співтоваристві.

Отже, професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців природничого профілю є важливим фактором, що сприяє їхньому успіху в сучасному світі. Інтеграція іноземних мов у навчальні програми сприяє розвитку цілісної підготовки та готовності до викликів сучасного глобального середовища.

Швидка динаміка розвитку технологій, поява небезпечних загроз, включаючи пандемії, спонукає до пошуку нових шляхів розвитку освіти та самовдосконалення. Дистанційне навчання, зокрема змішана форма навчання, з'явилося досить давно, але саме в наш час заповнило простір освітньої сфери і зайняло почесне місце ефективного інструменту навчання з різних дисциплін. Сьогодні цей тип освіти охопив майже весь навчальний процес на всіх рівнях – від дитячих садків до університетів. Освітній сектор сміливо зіткнувся з глобальною пандемією COVID-19 і миттєво адаптувався до нових умов функціонування протягом карантинного періоду.

Віддалена форма освіти заповнила практично всі ніші освітньої діяльності, продемонструвавши ряд переваг у використанні та застосуванні, а саме: свобода та гнучкість, індивідуальність, мобільність, незалежний вибір темпу, залучення більшої кількості людей різного віку, прості формування віртуальних спільнот, що дозволяє обговорювати між представниками різноманітних верств навчального процесу певні проблеми, виклики та обмінюватися досвідом чи інформацією тощо.

Вивчення іноземної мови полягає у її практичному застосуванні відповідно до комунікативних ситуацій, а основним принципом комунікативного навчання є мовна діяльність. Студенти повинні навчитись вирішувати реальні та нереальні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови. Цей підхід представляє собою реалізацію такого способу навчання, при якому здійснюється систематизоване, співвідносне та упорядковане навчання іноземній мові як засобу спілкування в умовах модульованої мовної діяльності на заняттях.

Висновок полягає в тому, що професійна іншомовна компетентність є необхідною складовою фахової підготовки майбутніх фахівців природничого профілю. Вона робить їх конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці та дозволяє активно впливати на світову науку та інновації. Фахова підготовка та іншомовні навички повинні йти рука в руку для досягнення успіху в сучасній глобалізованій сфері природничих наук.

Список використаних джерел

1. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. М. Колодько; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. 20 с.
2. Рибінська Ю.А. Методичні основи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів засобами креативного перекладу [Текст] : монографія / Ю.А. Рибінська. – Тернопіль: Астон, 2013. 299 с.
3. Rychen D. S. Competencies for a Successful Life and Well-functioning Society / D. S. Rychen, L. H. Salganik. – Toronto : Hogrefe & Huber, 2003. 224 p.

4. Sharma P. Cognitive and Learning Factors in Web-Based Distance Learning Environments / P. Sharma, M. Hannafin, J. R. Hill, K. Oliver, E. Glazer // Handbook of distance education // M. G. Moore, W. G. Anderson. – London : Lawrence Erlbaum Associates, 2003. P. 245 – 260.

Кравець Н. П.,

УДК 371.321

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психокорекційної
педагогіки та реабілітології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

КОНДУКТИВНА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ

Освітня політика України спрямована на забезпечення належного навчання усіх громадян, зокрема й дітей із дитячим церебральним паралічем.

Аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної, соціальної літератури дозволив зробити висновок про значення кондуктивної педагогіки (системи керованого навчання) для корекції, абілітації та реабілітації притаманних дітям із дитячим церебральним паралічем порушень психофізичного розвитку з метою підготовки їх до успішного навчання у закладах як спеціальної, так і загальної освіти з інклюзивною формою навчання. Значення та особливості кондуктивної педагогіки для належної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем експериментально й практично довів угорський лікар і педагог Андраш Петтьо ще в середині двадцятого століття. Але в Україні ідеї кондуктивної педагогіки набувають поширення у XXI столітті. Зокрема, Н. Султанова (2020), аналізуючи значення кондуктивної педагогіки для застосування її в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами зазначає, що "кондуктивна педагогіка розглядає дитину як особистість в цілому, використовуючи в роботі з нею системний підхід, застосовуючи реабілітаційні заходи в усіх видах діяльності дитини" [5, с. 53]. Також, продовжує автор, неабияке значення в кондуктивній педагогіці надається роботі в групах, завдяки чому налагоджуються стосунки дитини з іншими дітьми через наслідування під час спільної участі в різноманітних заходах, оскільки дитина опановує комунікативні уміння, навчається контактувати й спілкуватися з однолітками [5, с. 54].

Як сучасну технологію соціальної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем вважає кондуктивну педагогіку І. Артеменко (2016), розглядаючи

питання реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем з погляду застосування кондуктивної педагогіки, розкриваючи сутність, зміст і принципи кондуктивної педагогіки та акцентуючи увагу на особливостях реабілітаційної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем завдяки використанню засобів кондуктивної педагогіки. Поряд із загальновідомими принципами кондуктивної педагогіки І. Артеменко виділяє ще ряд принципів кондуктивної педагогіки:

- принцип природовідповідності в реабілітаційній роботі з дитиною;
- реабілітації всіх можливостей дитини і стимулювання її самоактивності;
- створення відчуття фізичної та психологічної безпеки;
- індивідуального підходу в реабілітаційній роботі;
- принцип найбільш доцільного використання індивідуальних та інтеграційних можливостей у реабілітаційній роботі;
- принцип гуманізації [1, с. 39-40].

К. Наконечна вбачає в кондуктивній педагогіці дієвий та ефективний метод лікування й навчання дітей із множинними руховими порушеннями, що спричинені органічним враженням мозку, зокрема й дітей з дитячим церебральним паралічем [3, с. 104]. І. Омелянович доведено доцільність використання меблів Андраша Петьо з метою корекції та реабілітації дітей з дитячим церебральними паралічем, які мають виражені інтелектуальні порушення [4].

З огляду на це, дисципліну "Кондуктивна педагогіка" опановують студенти, які навчаються за освітньо-професійною програмою "Реабілітаційна педагогіка" другого (магістерського) рівня вищої освіти на факультеті спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Метою опанування навчальної дисципліни "Кондуктивна педагогіка" студентами спеціальності 016. Спеціальна освіта є формування у студентів теоретико-практичних знань та умінь щодо оволодіння професійними компетентностями стосовно застосування корекційно-компенсаторної та абілітаційно-реабілітаційної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем завдяки використанню кондуктивної педагогіки, забезпечення командного системного супроводу дитини в системі керованого навчання.

Основними завданнями дисципліни "Кондуктивна педагогіка" є:

- формування у студентів компетентностей стосовно абілітаційно-реабілітаційної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем шляхом застосування кондуктивної педагогіки (системи керованого навчання);
- розкриття характерних особливостей психосоціального розвитку та абілітації й реабілітації дітей у віці від 1 до 6 років;
- обґрунтування методів і прийомів абілітації й фізичної реабілітації дітей в системі керованого навчання залежно від їхніх типологічних та індивідуальних особливостей;
- організація психофізичних умов, що забезпечать дитині з дитячим церебральним паралічем стабілізацію й можливість активності та підготовку до символічної комунікації у сфері пізнавального й соціального розвитку, спілкування.

На заняттях студенти знайомляться з історією створення кондуктивної педагогіки (системою керованого навчання) угорським лікарем і педагогом Андрашем Петьо, принципами й методами кондуктивної педагогіки, особливостями психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дитину з дитячим церебральним паралічем. Увага звертається на роль, місце, функції кондуктивного педагога (провідника) щодо особливостей його роботи як з кожною дитиною з дитячим церебральним паралічем, так і з групою дітей; з організацією роботи кондуктивного педагога (провідника) з батьками дітей. Визначено основні риси діяльності кондуктивного педагога, який ефективно організовує корекційно-абілітаційну та реабілітаційну роботу з дітьми з дитячим церебральним паралічем та консультування їхніх батьків. Майбутні спеціалісти знайомляться з особливостями психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дитину з дитячим церебральним паралічем. Також студенти навчаються дотримуватися індивідуального підходу до дітей з дитячим церебральним паралічем, адже майбутній спеціаліст має володіти уміннями дотримуватися індивідуального підходу до дитини, до батьків дітей з дитячим церебральним паралічем. Тому отримані теоретичні знання студенти підкріплюють на практичних і лабораторних заняттях, під час виконання самостійної роботи. Навчаються аналізувати інтеграційні процеси, що відбуваються в мозку дитини у віці від 1 до 6 років життя та їхній вплив на психофізичний розвиток дитини з дитячим церебральним паралічем. Враховують, що "діти з дитячим церебральним паралічем психічно виснажені, не здатні до тривалого напруження, мають розлади емоційно-вольової сфери, що проявляються у дратівливості, вередливості, плачу, відстають в розвитку мовлення, мають ускладнене спілкування" [2, с. 22].

Отже, опанування студентами теоретичних основ дисципліни "Кондуктивна педагогіка" та підкріплення практичними навичками забезпечить успішне оволодіння загальними та спеціальними компетентностями, що стосуються дисципліни та позитивно проявиться після закінчення навчання під час роботи за отриманою у закладі вищої освіти спеціальністю.

Список використаних джерел

1. Артеменко І. Е. Кондуктивна педагогіка як сучасна технологія соціальної роботи з дітьми, хворими на дитячий церебральний параліч // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. № 3-4. С. 37-43.
2. Кравець Н. П. Дотримання принципу індивідуального підходу в навчанні дітей з порушеннями рухових функцій. *Формування освітніх і науково-дослідницьких компетентностей у підготовці майбутніх ортопедagogів, реабілітологів та психологів: матеріали науково-педагогічного стажування.* (Черкаси, 23-січня – 10 лютого 2023 р.) Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2023. С. 19-25.

3. Наконечка К. В. Кондуктивна педагогіка як метод фізичної реабілітації пацієнтів із органічним ураженням мозку. *Актуальні питання сучасної медицини і фармації*: збірник тез доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів (Запорізький державний мед. університет, м. Запоріжжя, 17 травня 2022 р.). Запоріжжя: ЗДМУ, 2022. С.103-104.

4. Омелянович І. М., Трохимець Н. В. До проблеми використання кондуктивної педагогіки у роботі з дітьми з церебральним паралічем //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Вип. 15. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. С. 208-212.

5. Султанова Н. В. Реабілітаційні технології в системі соціально-педагогічної роботи з особливими дітьми: навчально-методичний посібник. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2020. 102 с.

Савіна Н. Б.,

д-р екон. наук, професор,
проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Зінкевич О. В.,

канд. екон. наук, доцент,
начальник відділу підготовки здобувачів
наукових ступенів та організації захисту дисертацій,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Бондарєва Т. Г.,

канд. екон. наук, доцент,
провідний фахівець відділу підготовки здобувачів
наукових ступенів та організації захисту дисертацій,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРОХОДЖЕННЯ ПОПЕРЕДНЬОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДИСЕРТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ (РНД)

У Національному університеті водного господарства та природокористування (далі – НУВГП) функціонує Центр аспірантури та докторантури у структуру якого входить відділ підготовки здобувачів наукових ступенів та організації захисту дисертацій (далі – відділ). Основними завданнями відділу є забезпечення

організації освітнього процесу здобувачів наукового ступеня доктора філософії та організації атестації здобувачів наукових ступенів усіх рівнів. Для вирішення завдань своєї діяльності відділ комунікує з різними структурними підрозділами університету, в тому числі з фаховим науковим семінаром НУВГП.

Організація атестації здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії (далі – здобувач), у НУВГП здійснюється відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [1].

Попередня експертиза дисертацій проводиться на засіданні фахового наукового семінару склад членів якого затверджується наказом ректора університету за поданням проректора з наукової роботи та міжнародних зв'язків.

Для проведення експертизи дисертації здобувач повинен подати письмову заяву (з проханням провести попередню експертизу дисертації та надати висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації) на ім'я голови фахового наукового семінару НУВГП. Заяву погоджує начальник відділу підготовки здобувачів наукових ступенів та організації захисту дисертацій.

Для попередньої експертизи дисертації здобувач повинен підготувати такі документи:

- дисертацію (друкований та електронний варіант);
- звіт про перевірку дисертації на академічну доброчесність;
- академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми;
- копії документів, що підтверджують практичне значення одержаних результатів;
- висновок наукового керівника з оцінкою здобувача та його роботи під час підготовки дисертації;
- копії публікацій за темою дисертації, в т. ч. не менше ніж три наукових публікації, які розкривають основний зміст дисертації.

Дисертація та підготовлений пакет документів подаються здобувачем у секретаріат фахового наукового семінару НУВГП для ознайомлення і проведення попередньої наукової експертизи. Також здобувачем завчасно передається дисертація для ознайомлення експертам, які призначаються з числа науково-педагогічного персоналу НУВГП за рекомендацією гарантів відповідної освітньо-наукової програми.

За організацію засідання фахового наукового семінару НУВГП відповідає секретар. Засідання веде голова фахового наукового семінару НУВГП. На засіданні здобувач має зробити доповідь про основні результати виконаного дисертаційного дослідження. Завершивши доповідь, здобувач повинен дати короткі аргументовані відповіді на поставлені учасниками фахового семінару запитання по суті виконаного дисертаційного дослідження. У ході засідання експерти мають виступити зі своїми узагальненими оцінками, висновками, рекомендаціями та пропозиціями. В обговоренні може взяти участь кожен учасник засідання фахового наукового семінару. Після всіх виступів доповідачу доцільно дати пояснення на адресовані йому зауваження. Підкреслимо, що ухвала фахового семінару приймається відкритим голосуванням всіма його учасниками [2, с. 14].

Задля забезпечення максимальної об'єктивності та всебічності наукової експертизи засідання з обговорення дисертації має носити принциповий і дискусійний характер.

Рішення рекомендувати чи не рекомендувати дисертацію до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді НУВГП приймається за результатами відкритого голосування членів фахового наукового семінару. За умови отримання позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач має право звернутися до вченої ради НУВГП з письмовою заявою про утворення разової ради. Висновок видають здобувачеві у 2 примірниках. Варто зазначити, що він чинний протягом одного року з дати його затвердження до моменту подання дисертації до розгляду у спеціалізовану вчену раду.

За підсумками проведеного наукового фахового семінару його секретар готує відповідний витяг із протоколу. Документи засідань фахового наукового семінару НУВГП зберігають у відділі підготовки здобувачів наукових ступенів та організації захисту дисертацій.

Процедуру визнання рівня наукової кваліфікації здобувача наукового ступеня доктора філософії узагальнено на рис. 1.

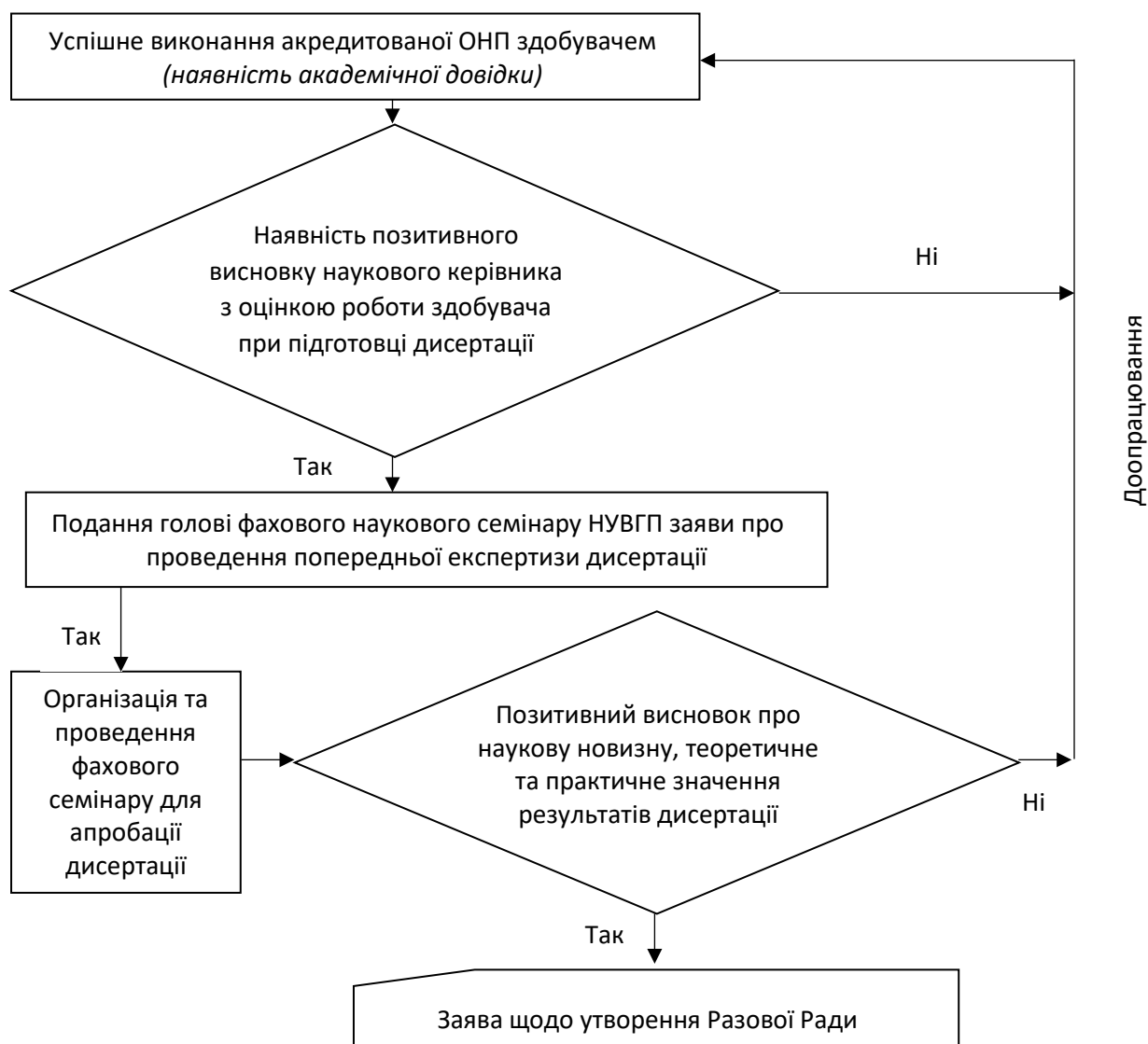

Рис. 1. Процедура визнання рівня наукової кваліфікації здобувача наукового ступеня доктора філософії

Ефективна організація процесу проходження попередньої експертизи здобувачів наукового ступеня доктора філософії є важливою передумовою для успішного отримання ступеня доктора філософії.

Список використаних джерел

1. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. URL: <http://surl.li/ncvit> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Філінюк А. Г. Підготовка та апробація дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії з спеціальності 032 Історія та археологія : методичні поради. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2021. 32 с.

Ситнікова О. В.,

УДК 371.321

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, м. Ізмаїл

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЛОЛОГІЇ ГОТОВНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Одним з найбільш актуальних питань сьогодення є підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти, зокрема бакалаврів філології. Наголосимо, що саме ці фахівці забезпечують перекладацьку та викладацьку діяльність, утім їх ефективність залежить від рівня сформованості компетентності міжкультурної взаємодії. Ця проблема пов'язана з такими важливими науково-практичними завданнями, як-от формування професійної компетентності, здатності до іншомовної комунікації, взаємодії з представниками інших культур та народів.

Різні аспекти питання формування компетентності міжкультурної взаємодії розкривалися у таких ракурсах, як теоретичний базис професійної підготовки бакалаврів філології до фасилітаційної взаємодії з учнями (М. Князян), формування

компетентностей бакалаврів та магістрів філології (Л. Суцценко, О. Хромченко), методи організації пізнавальної діяльності (О. Артеменко, І. Задорожна).

Утім питання реалізації студентоцентрованого підходу до формування компетентності міжкультурної взаємодії потребує більш ґрунтовного висвітлення.

Насамперед слід зазначити, що компетентність міжкультурної взаємодії майбутніх бакалаврів філології відображає здатність до аналізу та узагальнення інформації про культурну спадщину народів світу, особливості їхньої життєдіяльності та комунікації, використання цих знань у перекладацькій та викладацькій діяльності з метою досягнення високих результатів у професії.

Забезпечити ефективність формування окресленої компетентності є можливим за умов упровадження студентоцентрованого підходу, котрий передбачає встановлення партнерських відносин між усіма учасниками навчального процесу в закладах вищої освіти, врахування особливостей розвитку кожного студента, забезпечення його індивідуального освітнього маршруту [1-3; 6].

Наголосимо, що вимоги врахування здібностей, забезпечення умов для кращого розумового, емоційно-вольового, фізичного розвитку кожного студента в закладах освіти ґрунтуються на ідеях української педагогічної думки епохи Відродження та Просвітництва.

Так, дослідження праць Іоанікія Галятовського, Єпіфанія Славинецького, Мелетія Смотрицького, статутів братських шкіл свідчить, що в закладах освіти впроваджувався індивідуальний підхід, зокрема передбачалося врахування здібностей школярів, наприклад, викладач мав орієнтуватися на те, "хто скільки навчитися може за своїми силами; лише не вчити одного старанніше, ніж іншого..." [4, с. 37]. Окрім цього, викладачів закликали спостерігати та станом школярів та вивчати причини тієї чи іншої поведінки: "а якщо буде в дітях знайдено щось невідповідне науці, то це має бути вивчене" [4, с. 39]. У центрі уваги педагогів тієї доби було формування самостійності мислення відповідно до віку тих, хто навчався, виховання у них альтруїзму, прагнення до пізнання, творчості, рефлексії. Особлива увага в творах мислителів того часу приділялася організації взаємодії на гуманістичних засадах, повазі, підтримці, допомозі.

Ці ідеї висловлював і Григорій Сковорода, який закликав виховувати молодь відповідно до її задатків. Однією з провідних ідей у його творах є правильний вибір життєвого шляху, праці, яка б стала "сродною", тобто такою, що дозволяє реалізувати внутрішній потенціал, здібності, прагнення приносити користь людям у взаємодії з ними.

Дотримувалися зазначених поглядів й філософи, письменники, представники української педагогічної думки XIX століття (Михайло Драгоманов, Олександр Духнович, Костянтин Ушинський, Іван Франко), наприклад Костянтин Ушинський

у своїх творах особливу увагу звертав на необхідність досліджувати й приймати дитину такою, якою вона є, з її позитивними якостями та недоліками, згідно з чим й упроваджувати ті чи інші методи навчання й виховання. Педагог зокрема говорив про те, що "вихователь повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є насправді, з усіма її слабостями і в усій її величі, з усіма її буденними дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами [5, с. 185]. Науковці багаторазово стверджували, що реалізувати власні здібності дитина може саме в колективі, співпрацюючи, поділяючи чийсь думки й висловлюючи свої припущення й пропозиції.

Отож, проектуючи окреслені вище ідеї на площину студентоцентрованого підходу до професійної підготовки бакалаврів філології, маємо змогу узагальнити, що воно базується на таких вимогах до організації навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти, як-от

- дослідження особливостей розвитку здобувачів вищої освіти, їхнього потенціалу, можливостей та цілей;
- сприяння максимальній творчій самореалізації студентів;
- гармонізація взаємовідносин у колективі;
- формування усвідомлення важливості досягнення майбутніми фахівцями цінних для соціуму результатів;
- виховання прагнення до особистісно-професійного саморозвитку.

Варто звернути особливу увагу на те, що в контексті студентоцентрованого підходу є можливим забезпечити ефективність формування компетентності міжкультурної взаємодії, оскільки сам цей підхід вимагає демонстрації тих якостей, що актуалізуються в такій взаємодії, а саме гуманного ставлення, толерантності, поваги до інших, інтересу до історії та культури народів світу, їхніх надбань у галузях соціально-політичного та економічного розвитку.

Наголосимо, що цей підхід сприяє динамічній інтеріоризації знань та вмінь, котрі відносимо до компонентів компетентності міжкультурної взаємодії. Так, викладачі відповідно до потреб та інтересів здобувачів вищої освіти допомагають оволодіти широким комплексом знань про традиції, особливості організації побуту, сфери життя представників різних народів, мови яких вивчаються у закладі вищої освіти. Задля цього пропонуються диференційовані за змістом вибіркові освітні компоненти та впроваджуються індивідуально відповідні кожному студенту методи та методичні прийоми навчання.

Натомість уміння, котрі відносимо до структури компетентності міжкультурної взаємодії, доцільно формувати як у контексті обов'язкових та вибірових освітніх компонентів, так і в позааудиторний час, організовуючи, наприклад:

- фестивалі культур;

- концертні виступи, що презентують мистецтво різних етносів;
- зустрічі з яскравими представниками літератури, живопису, музики, театру, кіно тощо;
- дискусії з країнознавчої тематики;
- прес-конференції з проблем актуального розвитку мистецтва країн світу;
- конкурси "Що? Де? Коли?" з питань культури народів, мова яких вивчається у закладі вищої освіти.

Протягом цих заходів має сенс доручати такі завдання кожному студенту, які б найкраще відповідали його здібностям та інтересам, дозволяли поглибити ерудицію з проблем міжкультурної взаємодії та оволодіти її техніками.

Отже, студентоцентризований підхід до формування готовності до міжкультурної взаємодії у майбутніх бакалаврів філології дозволяє забезпечити результативність цього процесу завдяки вивченню та врахуванню індивідуальних особливостей та прагнень кожного студента, наданню можливості організації власної освітньої траєкторії, залучення здобувачів вищої освіти до різноманітних заходів полікультурного характеру, які сприяють розширенню знань та розвитку вмінь реалізовувати міжкультурну взаємодію.

Список використаних джерел

1. Артеменко, О. В. Методологічні підходи до формування готовності студентів ВНЗ до науково-дослідної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 30. С. 94-98. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2013_30_17.pdf.
2. Задорожна, І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки : монографія. Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2011. 414 с.
3. Князян, М. О. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Випуск 76. С. 84-88. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.18>.
4. Хрестоматія з історії педагогіки : в 2-х т. Т. I / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, професора А. В. Троцько. Харків : ХНАДУ, 2011. 456 с.
5. Хрестоматія з історії педагогіки : в 2-х т. Т. II / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, професора А. В. Троцько. Харків : ХНАДУ, 2011. 524 с.
6. Kniazian, M., Khromchenko, O., Sushchenko, L. (2021). Development of future teachers' project competence to desing learning process of GE, ESP, LSP. *The journal of teaching English for specific and academic purposes*. 9(3), 495-504. doi.org/10.22190/JTESAP2103495K.

Tuliakova, K.,
PhD, Associate Professor,
National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute", Kyiv

UDC 371.3

Bondarenko, O.,
teacher,
National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute", Kyiv

INTERNATIONAL CONFERENCE AS A WAY OF DEVELOPING STUDENTS' CONFIDENCE IN PUBLIC SPEAKING

Introduction. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" provides a variety of conferences. Students from different countries and different universities can join together at international conferences to solve problems, exchange ideas, and learn from one another. These conferences are becoming increasingly important in modern-day world, speaking and presenting materials in English is a key skills for young generation.

We **aim** to consider how participation in international conference can actively help to develop students' speaking skills and outline the main basic principles to become confident.

Results. Students can give a presentation, take part in a panel discussion. Here are some hints on how to get yourself organized so that the experience can be both scientifically productive and enjoyable. Figure 1 below demonstrates these hints.

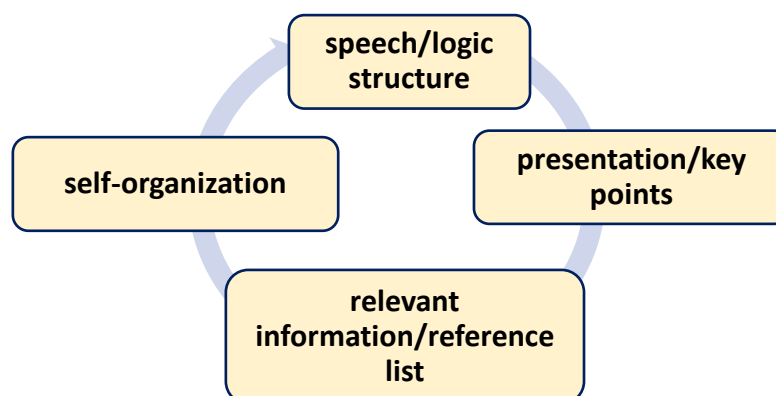

Fig. 1. The elements of successful
preparation for an international conference

We teach students to be well prepared: to find relevant information, to write speech, to create a visually stunning presentation, to predict possible questions and be ready to answer to these questions; to engage the audience: telling stories from personal experience, giving interesting facts etc. Furthermore, an excellent presentation consists not only of content, but also it is non-verbal communication and voice. We teach them to pay mind to their tone, inflections, and generally how they can use voice to create more interest. Public speaking is a skill like any other—to become great at it, you need to practice. Presenting the results of your research is a good way to practice public speaking.

Our research demonstrates the increase of students' confidence in public speaking after taking part in our international student's conference "Ukrainian and Foreign Science: Yesterday, Today, Tomorrow. 2022. Figure 2 presents a short overview of the survey. This study relies on a convenience sample of 150 first year students from the Faculty of Biomedical Engineering and the faculty of Sociology and Law, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. Students were invited to participate in the survey via an online message sent via a Telegram channel dedicated to online English classes.

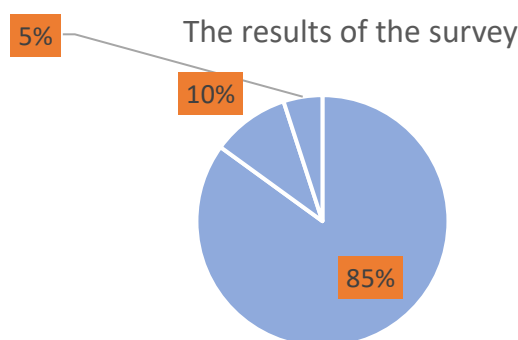

Fig. 2. Percentage of students who are interested in taking part in international conferences

Figure 2 presents a short overview of the survey: 85 % of respondents admitted that their level of confidence has grown significantly; 10 % – the level has not changed, and 5 % – could not decide. However, during the interview, 88 % of respondents admitted that they would like to take part in a conference and submit their publications in near future. We can conclude about the importance of international conferences.

Conclusion. Thus, we analyzed the benefits of taking part in international students' conferences, identified the key elements in preparation. If students think they are not excellent at public speaking, they are setting themselves up for failure and shame because they are creating a self-fulfilling prophesy. The correlation between preparation and nervousness is consistent. There is a difference between

"knowing what you are talking about," and "knowing what you are going to say." Thinking about presentation can be helpful, but that sort of preparation will not give students a sense of what they are actually going to say. Some students do not practice effectively, and this can result in the wrong idea that practice is not helpful. Moreover, we encourage our students to practice in front of mirrors, so that they can watch themselves perform and evaluate how they talk.

Шумейко З. Є.,

УДК 371.321

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і гуманітарних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної
служби, м. Чернігів

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

На сучасному етапі розвитку в науковій літературі набуло поширення поняття "соціокультурна компетенція", яке застосовується передусім стосовно соціальних взаємозв'язків різних культурних груп і передбачає сформованість системи знань та навичок, пов'язаних із суспільними, культурними й історичними процесами, а також прагнення здобувати нові знання під час зіткнення з новими життєвими ситуаціями та незнайомим оточенням.

У межах професійної підготовки майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби це поняття набуває нових значень, пов'язаних із формуванням у здобувачів освіти засадничих принципів європейського співтовариства, що передбачають демократизацію, інтернаціоналізацію, розвиток міжнаціональних зв'язків, гармонізацію суспільних відносин, толерантне ставлення до представників різних етносів, культур і віросповідань.

Вважаємо, що в контексті дослідження особливостей формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби доцільно розглянути ідею "європейського виміру в освіті" (European dimension in education), яка є упродовж тривалого часу одним із напрямів політики Європейської Економічної Співдружності.

Дослідники сформулювали основні складові європейського виміру в освіті, що передбачають посилення соціокультурної складової у змісті середньої і вищої освіти, зокрема: "знання про Європу, в Європі та для Європи", освіта молоді на засадах демократії, соціальної справедливості, поваги до прав людини та

відчуття європейської ідентичності; опанування знань, необхідних для мобільності; сприяння розвитку демократичного суспільства, що ґрунтується на спільних знаннях і взаємоповазі, а також боротьбі з расизмом та антисемітизмом, ознайомлення зі спільною спадщиною та різноманіттям європейських культур; розвиток у молоді почуття європейської ідентичності, підготовка її до участі в економічному і соціальному житті співдружності; підвищення рівня знань молодого покоління про Європейський Союз та країни-члени, а також їхню історію, культуру й економіку [1].

У Педагогічній конституції Європи визначено структурні складові змісту соціокультурної компетенції, зокрема: соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, толерантність і обізнаність ((само)-поінформованість) (*Pedagogical Constitution of Europe*) [5]. У цьому контексті варто наголосити, що Moll L., Arnot-Norfffer E. розглядають *соціокультурну мобільність* як "квалітативну характеристику індивіда", яка об'єднує мотиваційну, інтелектуальну, психологічну та інші різновиди готовності особистості до професійної діяльності в полікультурному середовищі [3]. Вони сформулювали низку вимог щодо сформованості соціокультурної мобільності, зокрема: здатність орієнтуватися в полігамній культурі різних народів світу та представників різних культур на основі визнання їхніх духовних цінностей; готовність вивчати іншу культуру, розуміти її, робити висновки для себе й не заперечувати культурні відмінності в духовному світі націй та етнічних груп; гнучкість під час розв'язання міжкультурних суперечок [3].

Стосовно *обізнаності ((само)-поінформованості)* у сфері культури, то її дослідники визначають як систему знань, уявлень та досвіду сприйняття власної культури, а також інших культур, що засвідчує здатність особистості здобувати новий культурний досвід [2]. У контексті професійної підготовки майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби зазначимо, що цей складник соціокультурної компетенції має відображати особливості прийняття рішень у різних культурних контекстах, тобто майбутній фахівець має оптимально адаптувати свої підходи, думки та рішення, щоб забезпечити досягнення позитивних результатів в умовах міжкультурної взаємодії.

Третім складником є *толєрантність* (від лат. *tolerantia* – стійкість, витривалість, терпимість), яку розглядають як терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв. У межах освітнього процесу в майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби формування толєрантності відбувається на основі концепції полікультурної освіти, яка спрямована на їхню подальшу професійну діяльність в різноманітному середовищі з урахуванням специфіки етнічного, соціального, релігійного контекстів.

Емпатія як складова соціокультурної компетентності науковцями інтерпретується в значенні "ситуативно-когнітивно-афективного стану" [2]. Зміст цієї складової

розробляється на засадах ставлення до групи курсантів як до єдиного цілого, створення суспільно справедливого контенту, що спрямований на безпосередню протидію расистським стереотипам, ксенофобії, а також іншим проявам нерівності через аналіз соціальних, економічних та культурних реалій, у яких живуть курсанти. Вважаємо, що цілеспрямований розвиток емпатії в майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби сприятиме створенню демократичної аудиторії, у якій буде забезпечено соціально справедливі освітні можливості, незалежно від їхньої раси, соціального й фінансового стану.

Головними вимогами до сформованості ще одного складника соціокультурної компетенції – *лідерства* – є вміння організовувати багатокультурне середовище, яке ґрунтується на соціальній справедливості. Дотримання цієї вимоги пов'язане з упередженнями щодо етнокультурної специфіки інших, міждисциплінарним змістом та практикою роботи з матеріалом, який відображає складні глобальні концепції та особливості розв'язання соціальних проблем, а також заохоченням інших ставати відповідальними громадянами та приймати соціально справедливі рішення [4].

Отже, сформованість соціокультурної компетенції в майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби сприятиме їхній зорієнтованості на цінності й принципи європейської культури, на засвоєння європейського історичного, освітнього й культурного досвіду, утвердження принципів демократії, толерантності, гуманізму, соціальної справедливості. На формування досліджуваного феномену впливає низка чинників, а саме: соціальне середовище, панівні в суспільстві стереотипи й уявлення, система виховання і взаємини між людьми, цінності, на які особистість орієнтована. Відповідно, необхідна цілеспрямована робота з формування як соціокультурної компетентності в цілому, так і окремих її складових у майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби.

Список використаних джерел

1. Авшенюк Н. М., Десятов Т. М., Дяченко Л. М., Постригач Н. О. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика: монографія. Кіровоград, 2014. 280 с.
2. Hughes Sr., Marcus K. The Power of Empathy: A Critical Narrative Inquiry of Cultural Competencies in New Teachers. Theses and Dissertations. URL: <https://digitalcommons.lmu.edu/etd/472>.
3. Moll L. C., Arnot-Hopffer E. Sociocultural competence in teacher education. *Journal of Teacher Education*. 2005, № 56(3), P. 242–247.
4. Pang V., Stein R., Gomez M., Matas A., Shimogori Y. Cultural competencies: Essential elements of caring-centered multicultural education. *Action in Teacher Education*, 2011. №33, P. 560–574.
5. Pedagogical Constitution of Europe. URL: http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=802.

Щедріна М. К.,
аспірантка,
Національна академія
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 004.8

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ChatGPT є потужним трансформатором, що використовує штучний інтелект для генерування тексту, подібного до людського письма. Він був розроблений лабораторією досліджень штучного інтелекту OpenAI у 2020 році. В епоху штучного інтелекту ChatGPT використовується не лише для розв'язання професійних задач, але й має широкий спектр застосування у вищій освіті.

ChatGPT може швидко завершити розпочате вами речення, дати відповідь на поставлене питання, згенерувати різноформатні текстові масиви, запропонувати відгуки, скласти список літератури, розробити індивідуальні плани навчання та силабуси, допомогти вам у професійному спілкуванні, а отже значно швидше виконувати поставлені завдання, ніж людина.

Однією із ключових функцій ChatGPT у вищій освіті є здатність генерувати ідеї з будь-якої тематики (*brainstorming*) і допомагати в написанні есе, курсових, бакалаврських та магістерських робіт, а також наукових статей та дисертацій. Окрім цього, С. Атлас, зазначає, що ChatGPT має здатність аналізувати авторські стилі користувачів, а отже підлаштовується до чітко зазначених стилів та вимог форматування [1]. Саме завдяки цій здатності ChatGPT може надати поради щодо корегування та редагування тексту для покращення чіткості та зв'язності написаного вами тексту. Така функція особливо корисна для іноземців, для яких мова тексту не є рідною, або для студентів з дисграфією, особливістю, коли людині важко писати у зв'язку з порушенням здатності мозку обробляти слова та їхнє написання. У навчанні чат може стати в нагоді студентам, щоб отримувати відгуки про роботу, що вони написали ще до здачі тексту викладачеві. Таким чином, після отримання такого роду відгуків, студенти можуть покращити якість написаних ними текстів та економити час двох сторін: викладача та студента.

До переваг роботи ChatGPT відносять також функцію ставати в нагоді студентам у вивченні іноземних мов. Наприклад, студенти можуть використовувати ChatGPT для створення мнемонічних карток, адаптованих до їхніх навчальних потреб: легкого запам'ятовування нової лексики, морфологічних компонентів слів, а також їхніх еквівалентів у рідних для студентів мовах.

Звернемо увагу на те, що ChatGPT може широко застосовуватися у викладанні. По-перше, чат має функцію автоматизованого оцінювання письмових робіт студентів, надаючи квалітативний відгук до написаного тексту. По-друге, викладачі можуть послуговуватися порадами чату щодо підбору необхідної літератури для модулів, за які вони відповідають. По-третє, чатом користуються для створення

планів уроків, презентацій та інших матеріалів. По-четверте, чат має функцію автоматичного машинного перекладу, а отже його можна використовувати для перекладу навчальних матеріалів та їхньої адаптації для більшої доступності для студентів та викладачів, які є носіями різних мов. По-п'яте, ChatGPT також може допомогти викладачам у створенні тестів, іспитів, а також рубрик оцінювання робіт студентів за попередньо вказаними параметрами.

Водночас, ChatGPT можна використовувати в адміністративних аспектах роботи закладів вищої освіти, наприклад, для створення автоматичних відповідей на типові запитання студентів, викладачів і співробітників чат-ботами. Це може значно звільнити час для адміністраторів, секретарів кафедр та факультетів, щоб зосередитися на більш складних завданнях. Окрім цього, ChatGPT можна використовувати, щоб пропонувати віртуальні тури університетським містечком, надаючи майбутнім студентам та їхнім родинам інтерактивний та захоплюючий спосіб ознайомлення з університетом та його навчальними програмами.

Безумовно, використання ChatGPT змінює систему вищої освіти, оскільки наразі вже широко використовується у навчанні, викладанні, дослідженнях, а також адміністративній роботі закладів вищої освіти. Однак вкрай важливо, як зазначають M. Sullivan, A. Kelly, P. McLaughlan, враховувати, що з його використанням суспільство постає перед багатьма проблемами: етичність використання чату, можливі порушення правил академічної доброчесності та упередженість інформації, згенерованої чатом, а також неперсоналізованість відповідей на поставлені чату питання [2]. Для уникнення окреслених проблем, на нашу думку, мають бути оновлені на інституційному рівні стандарти академічної доброчесності з поясненням нововведених політик щодо використання ChatGPT (наприклад, вимога щодо зазначення використання ChatGPT у списках використаних джерел).

Важливо підкреслити, що використання ChatGPT не може замінити унікальні здібності та навички викладачів, оскільки чату бракує здатності розуміти контекст і нюанси конкретного предмета чи сфери. A. Strzelecki відносить до недоліків ChatGPT також нездатність зрозуміти емоційні та психологічні потреби студентів або надати соціальну та емоційну підтримку, яку спроможні надати викладачі [3]. Саме викладачі мають здатність розуміти емоційні та психологічні потреби студентів, а також надавати їм необхідну підтримку.

Таким чином, використання ChatGPT у закладах вищої освіти передбачає нові можливості у викладанні, навчанні та адмініструванні, але важливою проблемою залишається питання етики, довіри та надійності.

Список використаних джерел

1. Atlas, Stephen. "ChatGPT for higher education and professional development: A guide to conversational AI." (2023).
2. Sullivan, Miriam, Kelly, Andrew and McLaughlan Paul. "ChatGPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning." (2023).
3. Strzelecki, Artur. "To use or not to use ChatGPT in higher education? A study of students' acceptance and use of technology." *Interactive Learning Environments* (2023): 1-14.

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.....

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Bilan, M.,

UDC 37.013.83

PhD student of Andragogy Department,
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and
Adult Education of National Academy of
Educational Sciences of Ukraine, Kyiv

LANGUAGE LEARNING COURSES FOR MIGRANTS IN CANADA AS A TOOL OF THEIR INTEGRATION

Canada has always been an attractive country for migrants. Nowadays it also occupies one of the leading places among other countries. According to U.S. News and World Report in 2021 [1] Germany is ranked as No 3, Japan as No 2 and Canada as No1 best country for immigrants in the world. However, it was not the case in the 20th century and earlier. Until the 1960s there were almost no conditions for their successful integration of migrants in Canada. Cardinal changes in Canadian immigration policy took place in the 1960s. Among them it is worth mentioning a change in the nature of immigration: selection of immigrants based on not on the immigrants' nationality but on their professional skills [2]; introduction of a multiculturalism in relation to immigrants. The changes were caused by a number of objective reasons, in particular, the growth of immigration; the need to develop a clear national identity; the growth of an aggressive American cultural presence and its impact; dissatisfaction expressed by immigrant groups regarding the designation of French and English as official languages under which they did not have the opportunity to choose what language to learn. They were simply told by immigration authority bodies and enlisted for corresponding language courses [3].

The aim of the thesis is to highlight one of the above-mentioned changes in Canadian immigration policy – introduction of multiculturalism through language learning programs for migrants.

To achieve the established aim a number of tasks were to be performed. Firstly, to explain the essence of multiculturalism. Secondly, to outline and describe the available language learning programs for migrants in Canada. Thirdly, to analyze multicultural aspects in the selected programs.

When it goes about multiculturalism, it is necessary to mention that the idea emerged in 1971 in response to growing tension between French-speaking and English-speaking Canadians. The efforts to increase, respect and celebrate cultural

diversity across the country were represented in Canadian Multiculturalism Act in 1988. It is said that multiculturalism is "a positive instrument of change that aims to remove barriers that preclude the involvement, equity, and representation of all citizens in Canada's institutions, as well as their access to those institutions" [1]. Thus, multicultural policy is aimed at providing equal rights to all Canadians those who were native-born and those who immigrated to Canada.

An effective tool of integrating migrants into Canadian society is through language learning. In view of this, Canadian immigration bodies offer a number of language learning courses where the idea of multicultural equity is promoted.

For example, the well-known program for immigrants was the "Settlement Language Program", the purpose of which was to provide support to newcomers to Canada who did not have other opportunities to learn one of the official languages. This program became especially popular in the province of Manitoba.

Despite the fact that the multicultural policy provided the opportunities for studying both official languages, in practice it turned out that English-language courses were better funded and more in demand. To remedy the situation, in 1990 the Canadian Federal government granted the French-speaking province of Quebec the right to fund and monitor the "Settlement Language Program".

Another program was from the Department of Manpower and Immigration in the Government of Canada that offered English language courses for immigrants. The course involved not only learning English as the official language of the country, but also paying for their accommodation and preparing immigrants for employment. The program included the study of ethnic characteristics of the population, their cultural and historical traditions and values. However, the program had certain shortcomings. The main issue was gender. English language courses were designed for the "breadwinner" in the family. As a rule, traditionally this was considered a man. Therefore, men predominated among the course participants.

A well-known educational program for immigrants that successfully proved itself was the Labor Market Language Training (LMLT) program. The program was developed in 1991 using the Australian model of learning English as a foreign language. It focused on the professional direction of language learning. Its main task was to increase the level of English language proficiency of immigrants for communication in a social and professional environment in order to increase their employment opportunities and to form a sense of self-confidence and the ability to self-realization. Despite its significant tasks, the program did not last long, it was replaced by another educational program at the federal level – Language Instruction for Newcomers to Canada (LINC).

LINC is a free language training course for eligible adult immigrants. It is funded and promoted by Immigration, Refugees and Citizenship Canada (IRCC). The task of the LINC program is to provide vulnerable groups of immigrants and refugees with the opportunity to avoid discrimination on the basis of language, to guarantee their social inclusion and employment. The LINC program was developed and implemented in 1992. Its goal was to help newcomers master one of the official languages of the host country at a sufficient and basic level.

Thus, knowledge of one of the official languages should contribute to the integration of immigrants and refugees into Canadian society. Although the program operated throughout the country, it was called differently in the provinces. Thus, in British Columbia it was known as ELSA (English Language Services for Adults), and in Manitoba it was part of the ESL learning system and was known as "Adult English as a Second Language – AESL". Additionally, the LINC program was initially offered at three levels (LINC 1, 2, and 3). Currently, it is available up to the fifth level of complexity, but not in all provinces. The program, as a rule, was designed for 900 hours of study. Training under the LINC program was mainly conducted on the basis of secondary schools and libraries, although it could also be implemented at workplaces.

To support the multicultural policy LINC program is generally offered in English. However, it is also possible to learn French and some institutions offer it in French. In both languages migrants are offered either full-time or part-time classes. Recently, a number of innovations have appeared in this program such as classes for certain ethnic communities or women, a more flexible system of providing educational services that takes into account the needs of older people.

The above-mentioned gives reason to conclude that the language courses offered to immigrants in Canada develop not only their speaking skills and ability to communicate in English or French, but also introduce them to the history, culture of the host country, ethnic groups and their traditions. All this knowledge contributes to the successful integration of immigrants into the new society, where the ideas of multiculturalism are promoted and valued.

References

1. Whitt R. What we can learn from Canada's Multiculturalism Policy? *UNM Newsroom*. 2021. URL: <https://news.unm.edu/news/what-we-can-learn-from-canadas-multiculturalism-policy> (date of access: 02.11.2023).
2. Derwing T. M., Munro, M. J. Canadian policies on immigrant language education. *Comparative multicultural education policies in Canada and the United States: Symbol and substance*. Vancouver, BC: UBC Press, 2007. P. 93-106.
3. Esses V., Gardner R. C. Multiculturalism in Canada: Context and current status. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 1996. 3(23). P. 1-11.

Kobel, I.,

UDC 37.013.83

Dr. Ph.D. (Alberta), Candidate of Pedagogical
Sciences (Drahomanov), Associate Professor
of the Department of Practical Psychology,
Lviv Regional Institute of Postgraduate
Teacher Education, Lviv

**APA STYLE FOR PUBLICATIONS IN SOCIAL SCIENCES THROUGH
THE PRISM OF THE BOOK "DESIGN OF RESEARCH: APPROACHES
BASED ON QUALITATIVE, QUANTITATIVE AND MIXED
METHODS" BY J. AND D CRESWELL'S**

At present Ukrainian humanities pursue a global goal - integration into the world scientific community and adaptation to international standards, which are followed in international professional publications. Those publications in turn serve as a tool of scientific potential. The requirements for manuscripts that are accepted for publication at the leading professional sites in the world are quite high, and international indexation which is introduced on a rigid selection takes into account the content, forms and methods of research.

An urgent need appeared several years ago to help those Ukrainian researchers who were motivated to publish in leading English professional magazines. It turned out that it was necessary to bring the level of work of Ukrainian authors closer to the requirements of these publishers, which were followed by the decades [1].

In this regard, the MES Order No. 1112 [2] brought forward a requirement that all research and teaching staff in higher education as well as all postgraduate students searching for scientific degrees should compulsorily publish in foreign professional journals. A few years later, Order No. 1220 of [3] approved new requirements for the publication of the results of theses and monographs for the degree of Doctor and Candidate of Sciences. The question "How to write an article to be published abroad?" became vital for hundreds of Ukrainian researchers.

Due to the new requirements of the Ministry of Education and Science a new term has emerged in the vocabulary of Ukrainian researchers and faculty – "APA Style", the style of the American Psychological Association [4]. Ukrainian Wikipedia notes that "APA style (APA) Style is a widespread form of academic work in the West, developed by the American Association of Psychologists in the West" [4].

APA (deciphered as the American Psychological Association) is a common style for presenting essays and articles for publishing in social sciences. APA style is guiding not only the format of the manuscript and the rules for the references, but also advises approaches for organizing and structuring the research design and process of

its implementing in such a way as to facilitate developing a scientific report on research results that will have enough weight for publication [5].

In the Ukrainian context, in order for an article or a report on research results have a chance to be published in leading English - language publishers, first of all the study itself must meet the standards of this style.

The book of the J. and D. Creswell's "Design of Research: Approaches based on Qualitative, Quantitative and Mixed Methods" is an "encyclopedia" of the idea of the planning and implementing the design of any research involving a human factor, so that later it had a possibility to be presented in a style understandable for English literature [6]. It is a kind of a scientific and methodological guide that will help to plan a research or write a paper in accordance with the recommendations and requirements of the APA, as well as will offer the conceptual framework, process and compositional approaches for the design of a proposal or research project on the basis of qualitative, quantitative and mixed methods in the health and social sciences. [25; 7 p.]. The increasing predominance of qualitative research, the emergence of approaches based on mixed methods and the growth of quantitative designs created the need for translation of this edition, which contains a unique comparison of these three approaches in the study [7, p. 8]

APA style covers aspects of academic writing that most relate to psychology, education, social sciences, nursing, business, communications, engineering and related fields [6]. In particular, it is about the preparation of drafts of manuscripts, which are submitted for publication in the journal, and the preparation of a large graduate or postgraduate student work as well [8].

The book "Design Research: Approaches based on Qualitative, Quantitative and Mixed Methods" is following the APA style rules, but does not cover the general rules explained in widely accessible books in style and examples of use of various aspects of academic writing that have little related to behavioral and social Sciences.

The book was translated into Ukrainian and published in the Publishing House of the Ukrainian Catholic University in 2023.

References

1. Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах: методичні рекомендації. Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" ; Українська бібліотечна асоціація. — Київ: УБА, 2016.

2. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук: наказ МОН від 17.10.2012 № 1112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12> (дата звернення 21.02.2022).

3. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук: наказ МОН від 23.09.2019 № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19> (дата звернення 21.02.2022)
4. Стиль АПА. Матеріали з вікіпедії-вільної енциклопедії. URL: <https://w.wiki/8BeK> (дата звернення 30.08.2023).
5. Publication manual of the American Psychological Association, 7th ed Посібник з публікації Американської психологічної асоціації (7-е видання). URL: <https://doi.org/10.1037/0000165-000> (дата звернення 26.08.2023)
6. Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches / John W. Creswell, and J. David Creswell, Fifth edition. Los Angeles 2018. ISBN 978-1-5063-8670-6.
7. Джон В. Кресвелл, Дж. Девід Кресвелл "Дизайн дослідження: підходи на основі якісних, кількісних і змішаних методів / Перекл. Ігор Кобель, Тарас Кобель. Львів: Видавництво українського католицького університету, 2022. 284 с.
8. Mastering APA Style Student Workbook, Seventh Edition (2021) Робочий зошит для студентів у стилі АПА (7-е видання) URL: <https://doi.org/10.1037/0000271-000> (дата звернення: 26.08.2023).

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Валецький Ю. М.,

УДК 614.2

д-р мед. наук, професор, завідувач
кафедри медсестринства та екстреної медицини,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Валецька Р. О.,

канд. мед. наук, доцент кафедри
медсестринства та екстреної медицини,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Павлюк Н. М.,

асистент кафедри
медсестринства та екстреної медицини,
завідувачка відділення "Сестринська справа",
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Пашук Б. В.,

здобувачка вищої освіти,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА В ПРАКТИЦІ МЕДИЧНОЇ СЕСТРИ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ

Вступ. Епідемія туберкульозу в світі та в Україні триває. Дана хвороба не подолана в жодній країні світу. Туберкульоз є глобальною проблемою системи охорони здоров'я та національної безпеки держави, так, як є однією з 10 провідних причин смерті у світі. В Україні, через активні військові дії, погіршився рівень життя населення, збільшились процеси міграції, мають місце хронічні стреси, що несприятливо впливає на імунітет та інші чинники розвитку туберкульозу. Ми в своїх попередніх роботах вивчали епідеміологічну ситуацію з туберкульозу в нашій країні та констатували її погіршення останні роки. Відомо, що санітарна грамотність населення впливає на стан його здоров'я. Санітарно-просвітницька робота є одним з елементів функціонально-посадових обов'язків медичної сестри сімейної медицини [1–20].

Метою нашої роботи було вивчити стан санітарної грамотності населення Волинської області з питань туберкульозу та розробити заходи з її покращення.

Матеріали та методи. Розробили анкету опитування, яка складалась з питань, якими, на нашу думку, повинні бути поінформованими громадяни без медичної освіти. Провели анонімне анкетування 103 мешканців Волинської області у віці від 18 до 69 років. Чоловіків було 44 (42,72 %), жінок – 59 (57,28 %). Міських жителів було 38 (36,89 %), мешканців села – 65 (63,11 %).

Результати та обговорення. Аналізуючи отримані дані анкетування, ми виявили якою інформацією, що стосується профілактики туберкульозу, мешканці області володіють недостатньо. Враховуючи це, ми пропонуємо в процесі проведення санітарно-просвітницької роботи (лекції, бесіди) медичними сестрами сімейної медицини надавати інформацію наступного змісту: 1) на туберкульоз може захворіти кожен; 2) туберкульоз може уражувати не тільки легені; 3) профілактичні огляди на туберкульоз в Україні безкоштовні; 4) лікування туберкульозу в Україні безкоштовне; 5) туберкульоз виліковний; 6) туберкульозом можна заразити рідних та близьких; 7) частіше хворіють на туберкульоз ті, хто курить та вживає алкоголь; 8) туберкульоз протягом кількох місяців людина може не відчувати, тому важливими є профілактичні огляди; 9) першими ознаками туберкульозу можуть бути: підвищена втомлюваність, похудання, погіршення апетиту, кашель або покашлювання, періодичне підвищення температури тіла до 37,1 – 37,3°C у вечірній час, підвищена пітливість.

Висновки.

1. Епідемія туберкульозу триває.
2. Медичні сестри сімейної медицини повинні активно проводити санітарно-просвітницьку роботу з питань туберкульозу.
3. Має місце низька санітарна грамотність населення Волинської області з питань туберкульозу.

Список використаних джерел

1. Обов'язки сімейної медичної сестри. URL: <https://studfile.net/preview/7483880/page:9> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Тодоріко Л. Д., Тодеріка Я. І. Роль мелатоніну у формуванні туберкульозного запалення, прогноз щодо впливу на ефективність лікування в умовах пандемії COVID-19 (огляд літератури). *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. 2022. № 4. С. 36–44.
3. Global tuberculosis report 2021. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240037021> (last accessed: 10.11.2023).
4. Тодоріко Л. Д., Петренко В. І., Валецький Ю. М., Шевченко О. С., Сем'янів І. О., Сахелашвілі М. І., Грищук Л. А. Досягнення та складні питання щодо подолання туберкульозу в Україні (консолідований погляд з різних регіонів). *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. 2020. № 1 (40). С. 10–17.
5. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Грищук Л. А., Сахелашвілі М. І., Загорулько В. М., Мажак К. Д., Пахарчук С. М., Патракеєва Л. Я. Епідеміологічні тенденції щодо туберкульозу в Україні на початку пандемії COVID-19. *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. 2021. № 4 (47). С. 36–42.
6. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Грищук Л. А., Загорулько В. М., Патракеєва Л. Я., Пахарчук С. М. Туберкульоз в Україні під час пандемії COVID-19. *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. 2022. № 4 (51). С. 45–50.
7. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Федонюк Н. Р., Патракеєва Л. Я., Пахарчук С. М., Новак-Мазепа Х.О., Пашук Б.В. До питання туберкульозу в Україні під час пандемії COVID-19. *Перспективи та інновації науки. (Рубрика "Медицина")*. 2023. № 6 (24). С. 17–25.

8. Пашук Б. В., Валецький Ю. М. Епідеміологічна ситуація з туберкульозу у Волинській області в 2022 році. *Шляхи розвитку науки, освіти, суспільства в умовах сьогодення* : збірник тез науково-практичної конференції (Немішаєве, 15 березня 2023 р). С. 321–324.

9. Пашук Б. В., Валецький Ю. М. Боротьба з туберкульозом на Волині. Збірник матеріалів VII Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції (Луцьк, 22 березня 2023 р.) / уклад. С. Марчука, І. Ковальчук. Луцьк : ПП Мажула Ю. М., 2023. С. 239–241.

10. Пашук Б. В., Валецький Ю. М. Ситуація з туберкульозу на Волині у 2022 році. *Воєнний стан: Медицина. Освіта* : збірник матеріалів 10 Міжнародної науково-практичної конференції. (Бахмут-Полтава-Харків, 23 – 24 березня 2023 р). Бахмут-Полтава-Харків : ХНМУ, АМУ, БМФК, 2023. С. 131–133.

11. Валецький Ю. М., Новак-Мазепа Х. О., Ничипорук В. О., Пашук Б. В. Ситуація щодо поширення туберкульозу у Волинській області станом на 1.09.2022 року. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень* : матеріали IV міжнародної наукової конференції (Тернопіль, 4 листопада 2022 р). Тернопіль. С. 275–276.

12. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Новак-Мазепа Х. О., Патракеєва Л. Я., Пахарчук С. М., Пашук Б. В. Актуальність вивчення питання COVID-19. *Медичні та біологічні науки: міждисциплінарний аспект* : матеріали Міжнародної студентської міждисциплінарної науково-практичної internet-конференції до Всесвітнього дня анатомії (Харків, 14 жовтня 2022 р). Харків. С. 93–95.

13. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Патракеєва Л. Я., Новак-Мазепа Х. О., Дильдіна А. А. Актуальність туберкульозу під час пандемії COVID-19. *Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: проблеми та перспективи* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Рівне, 12 – 13 жовтня 2022 р). С. 95–100.

14. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Калинчук С. В., Новак-Мазепа Х. О., Фудонюк Н. Р., Пашук Б. В. Сучасні реалії та дискусійні питання туберкульозу в Україні. *Імунопатологія при захворюваннях органів дихання і травлення. Міжнародна пульмонологічна школа* : XI Науковий симпозіум з міжнародною участю (Тернопіль, 12 – 13 жовтня 2023 р). С. 16–22.

15. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Калинчук С. В., Каленюк А. Л., Неділько І. М. Позитивні та негативні складові боротьби з туберкульозом в Україні (2023 рік). *Медсестринство в умовах конфліктів та катастроф* : II Медсестринська міжнародна наукова конференція (Седльце, 26 жовтня 2023 р). С. 5–6.

16. Валецький Ю. М., Валецька Р. О., Загорулько В. М., Пахарчук С. М., Патракеєва Л. Я. Епідеміологія туберкульозу в Україні на початку пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми профілактичної медицини*. 2022. Вип. 23. С. 28–38.

17. Валецький Ю. М., Гришук Л. А., Валецька Р. О., Неділько І. М., Загорулько В. М. Туберкульоз в Україні на початку пандемії COVID-19. *Science, Practice and Theory : Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference* (Tokyo, February 1 – 4, 2022). 2022. P. 282–290.

18. Valetskyi Y., Valetska R. Medical and economic aspects of tuberculosis control in Ukraine during the COVID-19 pandemic. *Health Security. In the area of the Poland-Belarus-Ukraine Cross-Border Cooperation Programme* : scientific papers of the Intern. Scient. Conf. (19 – 21 May 2021. Lutsk, Warsaw). 2021. P. 153–167.

19. Валецький Ю. М., Валецька Р. О. Боротьба з туберкульозом в Україні під час пандемії COVID-19. Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. Імунопатологія при захворюваннях органів дихання і травлення. *Міжнародна пульмонологічна школа* : матеріали IX наук. симпоз. (Тернопіль, 7–9 жовтня 2021 р). Тернопіль, 2021. № 3 (46). С. 94–95.

20. Валецький Ю. М., Валецька Р. О. Особливості та ризики боротьби з туберкульозом в Україні під час пандемії COVID-19. *Імунопатологія при захворюваннях органів дихання і травлення. Міжнародна пульмонологічна школа* : матеріали VIII наук. симпоз. з міжнародн. участ. (Тернопіль, 1 – 3 жовтня 2020 р). Тернопіль : ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського, 2020. С. 16–17.

Валецький Ю. М.,

УДК 614.2

д-р мед. наук, професор, завідувач
кафедри медсестринства та екстреної медицини,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Калинчук С. В.,

канд. мед. наук, доцент кафедри
медсестринства та екстреної медицини,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Каленюк А. Л.,

старший викладач кафедри
медсестринства та екстреної медицини,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

Васюхник О. А.,

викладач першої категорії циклової комісії
хірургічних дисциплін, педіатрії, акушерства та гінекології,
КЗВО "Волинський медичний інститут", м. Луцьк

РЕАЛІЇ РОБОТИ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЦИНИ

Актуальність. Екстрена медична допомога – важлива ланка охорони здоров'я. Вона працює згідно стандартів надання екстреної медичної допомоги (ЕМД) пацієнтам, які перебувають у невідкладних станах та регламентуючих документів і законів України [1–8].

Мета: провести аналіз виїздів бригад екстреної медичної допомоги у Волинській області за 9 місяців 2023 року та порівняти з аналогічним періодом 2022 року.

Основні результати. За 9 місяців 2023 року до КП "Волинський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф" надійшло 132 044 звернень громадян про екстрену медичну допомогу, що на 4 140 звернень більше ніж за 9 місяців 2022 року. Кількість відмовлених необґрунтованих викликів, або наданих консультацій становить 41 787 або 31,6 % до загальної кількості звернень, що на рівні 9 місяців 2022 року.

За добу здійснювався в середньому 331 виїзд бригад екстреної медичної допомоги, навантаження на одну бригаду становить 4,6 виклика.

За 9 місяців 2023 року здійснено 90 257 виїздів бригад ЕМД або 68,3 % від загальної кількості звернень, що на 3 270 виїздів більше, ніж за аналогічний період 2022 року.

Структура виїздів була такою:

1. Раптові захворювання та стани становили 66 835; їх питома вага збільшилась з 73,5 % у 2022 році до 74,0% у 2023 році.

2. Нещасні випадки та травми – 8 766 (9,7 %) ; їх питома вага залишилась на рівні минулого року.

3. Виїзди до хронічно хворих – 2 701; їх питома вага залишилась на рівні минулого року, і становить 3,0 %.

4. Виїзди на непрофільні виклики – відсутні. За 9 місяців 2022 року питома вага складала – 0,07 %.

5. Позалікарняні пологи та патологія вагітності – 291; їх питома вага зменшилась з 0,5 % до 0,3 %.

6. Перевезення пацієнтів, породіль до лікувальних закладів і травмпунктів – 5 485; їх питома вага збільшилась з 5,5 % у 2022 році до 6,0 % у 2023р.

7. Безрезультатні виїзди – 2 849; їх питома вага зменшилась з 3,83 у 2022 році до 3,10 % у 2023 році.

8. Технологічні виїзди – 3 330; їх питома вага – на рівні минулого року і становить 3,7%, у 2023 році - 3,9 %.

Здійснено виїздів у міську місцевість 57 426 (63,6 %); у 2022 – 55 322 (63,6 %).

Доїзд бригад ЕМД у міську місцевість до 10 хвилин – 41 621, що становить 72,5 %, у минулому році питома вага становила 71,2 %.

Здійснено виїздів у сільську місцевість – 32 831 (36,4 %); у 2022 році – 31 665 (36,4 %).

Доїзд бригад ЕМД з моменту звернення у сільську місцевість до 20 хвилин: питома вага становить 61,3 %, у 2022 році – 64,4 %.

Кількість осіб, яким надана медична допомога під час виїздів бригад ЕМД – 85 918 (95,2 % від кількості виїздів), у 2022 році – 81 437 (93,6 % від кількості виїздів).

Кількість осіб, доставлених бригадами ЕМД на госпіталізацію становить – 36 348, що становить 40,3 % від виїздів, а за 9 місяців 2022 року було 33 808 осіб, або 38,7 %, в т. ч.: за направленням бригад ЕМД – 30 857, що становить 84,9 % до доставлених на госпіталізацію, а за 9 місяців 2022 року було 28 857 (85,4 %).

Кількість виїздів бригад ЕМД на випадки, що закінчились летально, становить: 9 місяців 2023 – 1 184 (1,4 % від кількості осіб, яким надана медична допомога); 9 місяців 2022 року – 1 163 (1,4 % від кількості осіб, яким надана медична допомога):

– смерть до приїзду бригади ЕМД за 9 місяців 2023 року – 697 (0,8 % від кількості осіб, яким надана медична допомога); 9 місяців 2022 року – 816 (1,0 %);

– смерть у присутності бригади ЕМД за 9 місяців 2023 року – 487 (0,6 % від кількості осіб, яким надана медична допомога); за 9 місяців 2022 – 347 (0,4 %).

Кількість виїздів бригад ЕМД з приводу дорожньо-транспортних пригод за 9 місяців 2023 року – 794 (0,9 % до кількості виїздів); 9 місяців 2022 року – 740 (0,8 %).

Кількість потерпілих при дорожньо-транспортних пригодах за 9 місяців 2023 – 935 (1,1 % від осіб, яким надана медична допомога); за 9 місяців 2022 року – 604 (0,7 %). Смерть у присутності бригад ЕМД за 9 місяців 2023 року зафіксовано у 11 випадках, за 9 місяців 2022 року у 12 випадках.

За 9 місяців 2023 року було здійснено 33 успішні реанімації, що становить 6,3 % до усіх 520 серцево-легеневих реанімацій; за 9 місяців 2022 року було проведено 22 успішні реанімації, що становило 6,0 % з 369 усіх проведених серцево-легеневих реанімацій.

За 9 місяців 2023 року бригадами екстреної медичної допомоги проведено 12 успішних кардіоверсій, за 9 місяців 2022 року – 4 успішні кардіоверсії з нестабільною гемодинамікою при шлуночкових тахікардіях, пароксизмі фібриляції передсердь.

Протягом 9 місяців 2023 року бригадами ЕМД здійснено 489 виїздів до пацієнтів з гострим коронарним синдромом з елевацією сегмента ST; доставлено на госпіталізацію 448 (91,6 %) осіб, з них 432 (96,4 % від числа госпіталізованих) доставлені на госпіталізацію до профільних закладів охорони здоров'я області, які визначені НСЗУ для лікування пацієнтів з гострим коронарним синдромом.

За аналогічний період 2022 року здійснено 473 виїзди до пацієнтів з гострим коронарним синдромом з елевацією сегмента ST; доставлено на госпіталізацію 432 (91,33 %), з них 401 (92,8 %) доставлені на госпіталізацію до профільних закладів охорони здоров'я області, які визначені НСЗУ для лікування пацієнтів з гострим коронарним синдромом.

За 9 місяців 2023 року серед пацієнтів з гострим коронарним синдромом з елевацією сегмента ST переважають чоловіки і складають 297 осіб (60,7 %).

Найчастіше це жителі міста – 303 особи (62,0 %). У 68,5 % випадках переважають особи старше 60 років.

Протягом 9 місяців 2023 року бригадами ЕМД здійснено 3 431 виїзд до пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу, 3 244 (94,5 %) пацієнтів доставлені на госпіталізацію з гострим порушенням мозкового кровообігу; з них 3 111 (95,9 %) доставлені на госпіталізацію до профільних закладів охорони здоров'я області, які визначені НСЗУ для лікування пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу.

Протягом 9 місяців 2022 року здійснено 2 921 виїзд до пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу; 2 678 (91,7 %) пацієнтів доставлені на госпіталізацію; 2 523 (94,2 % від госпіталізованих) пацієнтів доставлені на

госпіталізацію до профільних закладів охорони здоров'я області, які визначені НСЗУ для лікування пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу.

Серед пацієнтів з гострим порушенням мозкового кровообігу незначно переважають жінки і складають 1 879 осіб (54,8 %).

Найчастіше це жителі міста – 1 928 осіб (56,2 %). У 79,8 % випадках переважають особи старше 60 років. Особи до 45 років становлять 4,3 %, від 45 до 60 років – 15,9 %. Зафіксовано підозру на гостре порушення мозкового кровообігу у 4-х дітей.

Серед осіб з гострим порушенням мозкового кровообігу старше 60 років переважають жінки – 1 599 (58,4 %) осіб. Якщо проаналізувати осіб старших 60 років, то серед них старші 75 років 1 052 (38,4 % від осіб старше 60, або 30,7 % від усіх осіб з підозрою на гостре порушення мозкового кровообігу).

Серед осіб старше 75 років переважають жінки – 746 (71,0% від осіб старше 75 років).

Протягом 9 місяців 2023 року було здійснено 8 766 виїздів з приводу нещасних випадків та травм; з них 1 139 виїздів – кримінальні, 154 виїзди з приводу самогубства. Із 1 139 кримінальних травм – у 30 випадках зафіксовано смерть пацієнта (5 випадків – смерть у присутності бригади).

З 152 самогубств, у 23 (15,1 %) зафіксовано смерть, зокрема 7 – смерть в присутності бригади.

Висновки.

1. За 9 місяців 2023 року бригади екстреної медичної допомоги працювали інтенсивніше ніж за аналогічний період 2022 року (здійснили на 3 270 виїздів більше).

2. За 9 місяців 2023 року бригадами екстреної медичної допомоги непрофільні виїзди не здійснювались, на відміну від аналогічного періоду попереднього року.

3. Відмічається зменшення питомої ваги безрезультатних виїздів з 3,83 % у 2022 році до 3,10 % у 2023 році.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Правил виклику бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги та Порядку транспортування пацієнтів (постраждалих) бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги у заклади охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 26.03.2021 р. № 583. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-21> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. № 1271. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-normativ-pributtya-brigad-ekstrenoyi-shvidkoyi-medichnoyi-dopomogi-na-misce-podiyi-i161220-1271> (дата звернення: 10.11.2023).

3. Про затвердження Примірного табеля оснащення структурних підрозділів системи екстреної медичної допомоги : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.06.2020 р. № 1311. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1311282-20> (дата звернення: 10.11.2023).

4. ДСТУ EN 1789:2019 Колісні транспортні засоби. Автомобілі швидкої медичної допомоги (EN 1789:2007+A2:2014, IDT). [Чинний від 01-01-2020]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2008. 54 с.

5. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання медичної допомоги постраждалим внаслідок дії агентів біологічної зброї : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.06.2022 р. № 1116. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ33736> (дата звернення: 10.11.2023).

7. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги пацієнтам із підозрою на гострий мозковий інсульт у системі екстреної медичної допомоги : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 р. № 2203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1120-20> (дата звернення: 10.11.2023).

8. Медичне сортування пацієнтів різних вікових груп у відділенні екстреної (невідкладної) медичної допомоги : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.02.2022 р. № 210. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-03012022--210-pro-zatverdzhennja-standartu-ekstrenoi-medichnoi-dopomogi-medichne-sortuvannja-pacientiv-riznih-vikovih-grup-u-viddilenni-ekstrenoi-nevidkladnoi-medichnoi-dopomogi> (дата звернення: 10.11.2023).

Романюк Л. Б.,

УДК 614.2

канд. мед. наук, доцент,
доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології,
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль

Вашковець А. А.,

здобувачка вищої освіти,
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль

Сідельник Н. Я.,

здобувачка вищої освіти,
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБІОТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ II ТИПУ

Цукровий діабет (ЦД) є четвертою патологією серед неінфекційних хвороб, котрі є основною причиною смертності, захворюваності та економічних криз у світі. На сьогодні в Україні поширеність цукрового діабету сягає близько 1 млн. пацієнтів, однак враховуючи те, що на кожен зареєстрований випадок припадає

два-три випадки недіагностованого захворювання, то вже зараз можна говорити про більше ніж 1,5-2 мільйони хворих на ЦД, і 90 % всіх випадків складає діабет II типу [1]. Існує багато досліджень щодо зв'язку стану мікробіому людини та розвитку ЦД: з одного боку порушення у складі мікробіоти є сприяючим фактором розвитку діабету, з іншого сам діабет супроводжується змінами мікробіоти певних біотопів. Пробіотики є препаратами, що нормалізують стан мікробіому різних ділянок тіла людини, зокрема кишківника, тому очевидно, що вони спричинятимуть певний вплив на стан пацієнтів із ЦД II типу.

Метою нашого дослідження було вивчити дані літератури присвячені впливу пробіотичних штамів мікроорганізмів на перебіг та стан пацієнтів із цукровим діабетом II типу.

Матеріали та методи. Нами опрацьовано 10 наукових публікацій у інформаційних базах PubMed, Medscape, сформовано певні тези та висновки з приводу впливу на перебіг ЦД II типу призначення пробіотичних препаратів.

Результати огляду та їх обговорення: Однією з головних причин розвитку ЦД вважається ожиріння, особливо у тих у кого існує генетична схильність до діабету [2]. Кишковий дисбіоз тісно пов'язаний із розвитком метаболічних порушень, збільшенням плазмових концентрацій ліпополісахариду, отриманого з кишкової мікробіоти, котрий бере участь у запуску вироблення різних цитокінів і втягнення у процес запальних клітин. Численні дослідження доводять, що пробіотики знижують пов'язане системне запалення та окисне пошкодження при ЦД та дія пробіотиків при резистентності до інсуліну, викликає збільшення кількості природних кілерів печінки Т-клітин [3, 4]. Фен-Чінг Сьє, доктор філософії в Гаосюньському медичному університеті, що знаходиться в Тайвані, і Американська асоціація молочних наук виявили, що при споживанні пробіотиків скорочуються маркери запалення та окисного стресу, покращується контроль глікемії та метаболізму інсуліну. Пробіотичні препарати мають властивість виробляти молочну кислоту, наприклад біфідобактерії та лактобактерії можуть знизити рівень глюкози та толерантності до глюкози при діабеті [5, 6].

Базуючись на даних про зміни кишкового мікробіому у пацієнтів із ЦД II типу, а саме врахувавши те, що зміни мікробіоти кишківника відбуваються у даних пацієнтів за рахунок, в основному анаеробної мікрофлори, було розроблено новий пробіотичний продукт (Pendulum Glucose Control), що містить штами кишкових бактерій, які знаходяться у меншій кількості у хворих на ЦД II типу, який помірно покращує рівень глюкози в крові [7, 8].

Цей пробіотик містить олігосахариди *Akkermansia muciniphila* та *Bifidobacterium infantis*, продуценти бутирату *Anaerobutyricum hallii*, *Clostridium beijerinckii* та *Clostridium butyricum*, а також "пробіотичні" харчові волокна - інулін. Під час плацебо рандомізованого дослідження було виявлено достовірне значне зниження рівня глюкози та середнє зниження гемоглобіну A1c на 0,6 %. Крім того, саме інулін може зробити дієтичне лікування ЦД II типу більш ефективним, оскільки пацієнтам потрібна як клітковина, так і мікроби, щоб ферментувати клітковину та виробляти коротколанцюгові жирні кислоти.

Ефект зниження рівня глюкози в крові при вживанні даного пробіотика, частково пов'язаний з виробленням бутирату, який зв'язується з епітеліальними клітинами в кишечнику для секреції глюкагоноподібного пептиду-1 (GLP-1), що призводить до пригнічення секреції глюкагону. А *Akkermansia muciniphila* захищає кишковий епітелій і продемонструвала деякі докази покращення чутливості до інсуліну та інших корисних метаболічних ефектів у пацієнтів з ЦД II типу.

Однак препарати на основі даного мікроорганізму під час клінічних досліджень виявили і ряд негативних моментів, зокрема при супутній патології з боку статевих систем: ендометріоз, полікістоз яєчників; запальні захворювання кишківника, хворобі Паркінсона тощо [9]. Незважаючи на це, при комплексній оцінці стану пацієнта, препарати на основі *Akkermansia muciniphila* є перспективним терапевтичним пробіотиком проти метаболічних розладів, таких як ожиріння, діабет 2 типу та серцево-судинні захворювання [9].

Багато досліджень підтверджують позитивний вплив пробіотичних добавок на загальний стан здоров'я пацієнтів з діабетом II типу. Зокрема, такі препарати покращують рівень глюкози в крові натщесерце, чутливість до інсуліну та системний запальний і антиоксидантний статус [10]. Крім того, у хворих на ЦД II типу, які отримували пробіотики, спостерігалось покращення мікробного складу кишківника та запобігання переміщенню бактерій між біотопами. Деякі дослідження засвідчили, що додавання пробіотиків може запобігти та покращити перебіг гестаційного ЦД [10].

Таким чином, вплив пробіотичних препаратів на перебіг ЦД II типу та якість життя таких хворих має ряд позитивних моментів, однак їх інтенсивність залежить від конкретного мікробного складу пробіотика. Аналізуючи отримані результати слід зазначити, що необхідні подальші дослідження для розробки конкретної процедури ад'ювантного лікування на основі пробіотиків для лікування ЦД.

Список використаних джерел

1. Väättäinen S, Cederberg H, Roine R, Keinänen-Kiukaanniemi S, Saramies J, Uusitalo H, Tuomilehto J, Martikainen J. Does Future Diabetes Risk Impair Current Quality of Life. A Cross-Sectional Study of Health-Related Quality of Life in Relation to the Finnish Diabetes Risk Score (FINDRISC). PLoS One. 2016 Feb 3;11(2):e0147898. doi: 10.1371/journal.pone.0147898.
2. Tapp RJ, O'Neil A, Shaw JE, Zimmet PZ, Oldenburg BF. Is there a link between components of health-related functioning and incident impaired glucose metabolism and type 2 diabetes. The Australian diabetes obesity and lifestyle (AusDiab) study. *Diabetes Care*. 2010;33(4):757–62. 10.2337/dc09-1107.
3. Zhang Q, Wu Y, Fei X. Effect of probiotics on glucose metabolism in patients with type 2 diabetes mellitus: A meta-analysis of randomized controlled trials. *Medicina (Kaunas)*. 2016;52(1):28-34. doi: 10.1016/j.medici.2015.11.008. Epub 2015 Dec 29.
4. Pasupathi P, Chandrasekar V, Kumar US. Evaluation of oxidative stress, enzymatic and non-enzymatic antioxidants and metabolic thyroid hormone status in patients with diabetes mellitus. *Diabetes Metab Syndr Clin Res Rev* 2009;3:160-5.

5. Hsieh FC, Lee CL, Chai CY, Chen WT, Lu YC, Wu CS. Oral administration of *Lactobacillus reuteri* GMNL-263 improves insulin resistance and ameliorates hepatic steatosis in high fructose-fed rats. *Nutr Metab (Lond)*. 2013 Apr 17;10(1):35. doi: 10.1186/1743-7075-10-35.
6. Wang S, Zhu H, Lu C, Kang Z, Luo Y, Feng L, Lu X. Fermented milk supplemented with probiotics and prebiotics can effectively alter the intestinal microbiota and immunity of host animals. *J Dairy Sci*. 2012 Sep; 95(9): 4813-4822. doi: 10.3168/jds.2012-5426.
7. Dao MC, Everard A, Aron-Wisnewsky J, Sokolovska N, Prifti E, Verger EO, Kayser BD, Levenez F, Chilloux J, Hoyles L; MICRO-Obes Consortium; Dumas ME, Rizkalla SW, Doré J, Cani PD, Clément K. *Akkermansia muciniphila* and improved metabolic health during a dietary intervention in obesity: relationship with gut microbiome richness and ecology. *Gut*. 2016 Mar;65 (3):426-36. doi: 10.1136/gutjnl-2014-308778. Epub 2015 Jun 22.
8. Perraudeau F, McMurdie P, Bullard J, Cheng A, Cutcliffe C, Deo A, Eid J, Gines J, Iyer M, Justice N, Loo WT, Nemchek M, Schicklberger M, Souza M, Stoneburner B, Tyagi S, Kolterman O. Improvements to postprandial glucose control in subjects with type 2 diabetes: a multicenter, double blind, randomized placebo-controlled trial of a novel probiotic formulation. *BMJ Open Diabetes Res Care*. 2020 Jul; 8(1):e001319. doi: 10.1136/bmjdr-2020-001319.
9. Chiantera V, Laganà AS, Basciani S, Nordio M, Bizzarri M. A Critical Perspective on the Supplementation of *Akkermansia muciniphila*: Benefits and Harms. *Life (Basel)*. 2023 May 24;13(6):1247. doi: 10.3390/life13061247.
10. Kesika P, Sivamaruthi BS, Chaiyasut C. Do Probiotics Improve the Health Status of Individuals with Diabetes Mellitus? A Review on Outcomes of Clinical Trials. *Biomed Res Int*. 2019 Dec 14;2019:1531567. doi: 10.1155/2019/1531567.

Шамшин О. П.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних дисциплін,
Національна академія Національної
гвардії України, м. Харків

УДК 004.38

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ КОМП'ЮТЕРА В РОЗВ'ЯЗАННІ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ ТА ВІДПОВІДНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ВИКЛИКИ

Цифрова трансформація суспільства, перехід у постіндустріальний період виробничих відносин потребує своєчасного перетворення всіх видів освіти, щоб зробити його ефективним та актуальним для постійно зростаючої кількості студентів. Сучасний розвиток суспільства призвело до появи та зростання

проблем глобального масштабу техногенного, екологічного, когнітивного, соціального плану, вирішення яких носить фундаментальний технічний характер, і потребує більш науково та технічно грамотних фахівців. Розвиток сучасної економіки базується на високотехнологічних галузях, що вбирають останні фундаментальні та прикладні відкриття науки та техніки. Це викликає зростання числа вчених та інженерів природничого профілю з високим рівнем освіти. Якщо раніше глибокі наукові знання були долею невеликого прошарку студентів, які планували надалі займатися наукою, то сьогодні така освіта необхідна для дедалі ширшого кола студентів, які розуміють необхідність набуття фундаментальних знань для кар'єрного зростання. Це підтверджується статистикою економічно розвинених країн, у яких дедалі більша кількість студентів, розуміючи необхідність використання фізики у своїй майбутній спеціальності, вибирає курси фізики незважаючи на те, що надалі вони не планують ставати вченими-фізиками [1].

Що означає покращення фізичної освіти? Насамперед це якісна зміна мислення студентів, їх навичок, глибини знань фізики та вміння вирішення фізичних завдань, подібно до розуміння та вміння властивого експертам та фахівцям-фізикам, які бачать зміст, сутність фізики як організовану структуру загальних закономірностей, положень, що описують природні явища та встановлені експериментальним шляхом закономірності і використовують систематизовані концептуальні способи вирішення завдань, які застосовуються до широкого спектру ситуацій, дослідів, досліджень, що варіюються. З погляду "новачка", яка властива більшості людей, фізика – це набір ізольованих пазлів, частин інформації, які часто мають авторство - закони Ньютона, Ома, Кірхгофа, Вольта, Фарадея, Бора, – але які слабко пов'язані з реальним світом. На їхню думку, вивчення фізики зводиться до запам'ятовування, "вивчання" цих законів, формул і алгоритмів їх використання при вирішенні фізичних задач, які розглядають вкрай рідкісні, специфічні, спрощені ситуації.

Усі новаторські способи навчання спрямовані на те, щоб дати можливість середньому студенту навчитися мислити як експерт, користуватися своїми знаннями як експерт. Традиційна фізична освіта, як, втім, і вся природнича, передбачає передачу інформації студентам на лекціях, а закріплення її на практичних і лабораторних заняттях і у вигляді самостійної домашньої роботи. При цьому виділяють кілька аспектів навчання: концептуальне розуміння, пряма передача інформації, знань та основних фізичних закономірностей. Загальним недоліком традиційних концепцій є низька засвоюваність матеріалу, що з психологічними особливостями людини: 10 % здатні сформулювати через 15 хвилин після пояснення основні ідеї матеріалу, який викладався, якщо це новий їм матеріал. Всі сучасні технології освіти з використанням інтерактивних методів, різних педагогічних методик спрямовані на зміну психології студента і покликані різними способами, траєкторіями дійти шостого рівня в таксономії Блума – рівню творчості, експерта, фахівця [2].

Уміння вирішувати задачі з фізики є важливим елементом у системі фізичної освіти, тому що дозволяє досягти ряду цілей: студенти бачать практичне застосування отриманих теоретичних знань, що робить процес навчання більш усвідомленим і змінює відношення до навчання; сприяє розвитку логічного мислення, конкретизації знань, яка зв'язує теоретичний лекційний матеріал з його практичним застосуванням. У процесі розв'язку задач з фізики розвивається ряд особистих здібностей: розумові, творчі, логічні, кмітливість, спостережливість, самостійність і акуратність.

Перехід від класичної системи освіти до сучасної, у якій основну роль відіграє самоосвіта, вимагає розробки нових методів і підходів у системі навчання й контролю знань студентів. Скорочення аудиторних занять пропорційно знижує можливість розгляду прикладів розв'язання задач на практичних заняттях, числа розв'язуваних задач, перевірки самостійності виконання індивідуальних завдань. Тому в практиці навчального фізичного процесу постійно використовуються інформаційно-комунікаційні технології. Традиційні методи розв'язання задач з фізики з появою мов програмування в 60-х роках минулого сторіччя доповнилися використанням різних програмних середовищ. Причому, у міру розвитку комп'ютерної техніки, виникнення й розвитку комп'ютерної екосистеми, розвиваються відповідні методи комп'ютерного розв'язку фізичних задач.

У роботі докладно розглядається еволюція ролі комп'ютера в розв'язанні фізичних задач і пов'язані із цим педагогічні й психологічні аспекти навчання.

Список використаних джерел

1. Science & Engineering Indicators 2020, Science and Engineering Labor Force. (n.d.). ncses.nsf.gov. Retrieved from <https://ncses.nsf.gov/pubs/nsb20198/u-s-s-e-workforce-definition-size-and-growth>).
2. Park J and Lee L, 2004, Analysing cognitive or non-cognitive factors involved in the process of physics problem-solving in an everyday context, *International Journal of Science Education*, 26, 13. p.1577–1595.

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Гудзь А. В.,

УДК 070

викладач кафедри військової журналістики,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КОРЕСПОНДЕНТА В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ 2022 – 2023 РОКІВ

Перш за все, у ході підготовки до виїзду у зоні бойових дій слід зважати на стан речового, технічного та морально-психологічного забезпечення офіцера. Наявність засобів індивідуального захисту (бронежилет, каска, аптечка), форми одягу; необхідних фото, відео та аудіофіксаторів; а також висока вмотивованість та готовність до участі у здійсненні заходів з організації якісної інформаційної боротьби та підготовки інформаційних матеріалів про хід та результати протистояння російським окупаційним військам – є нагальними потребами, які слід враховувати у ході підготовки.

Безперечно, серед елементів технічного забезпечення у військового кореспондента повинні бути в наявності фото, відео та аудіо девайси.

Якісний фото та відеоконтент нині доступний із використанням як традиційних відео, фото, аудіофіксаторів, так і за допомогою мобільних девайсів. Досвід виконання редакційних завдань у зоні бойових дій демонструє: компактні мобільні телефони дозволяють замінити габаритні камери для продукції матеріалів. Вони також полегшують безпосередню роботу на передовій – воїни відчують менший дискомфорт перед мобільним девайсом, телефон легше захистити в умовах обстрілів та ведення вогню, вони менше піддаються осколковим та кульовим ураженням від на відміну від камер, також телефони дозволяють працювати більш оперативніше.

Водночас, під час оформлення контенту поширеним є використання сучасних програм оброблення фото та відеоконтенту, а також залучення професійних програм до обробки текстів.

Безпосередня участь у здійсненні заходів з підготовки інформаційного контенту з районів виконання бойових завдань з метою інформування громадськості про хід бойових дій, підняття іміджу ЗС України, а також висвітлення успіхів підрозділів сил безпеки і оборони України шляхом продукації контенту про хід бойових дій та висвітлення воїнів військових частин і підрозділів.

Під час виконання завдань комунікація з посадовими особами військових підрозділів здійснювалася у контексті виконання редакційних завдань – як героїв матеріалів, а також для організації комунікації з підлеглими командирів окремих підрозділів.

Взаємодія з пресофіцерами здійснювалася безперервно: для організації зйомок, взаємодія підтримувалася у ході виконання завдань та у процесі постпродакшну. Планування роботи здійснювалося щоденно, зважаючи на умови обстановки. У ході виконання завдань посадова особа у сфері комунікацій могла вказати на елементи варті висвітлення або заборонені до оприлюднення. Після опрацювання матеріалу пресофіцер міг внести корективи та правки до драфту матеріалу, а також робити запити стосовно обміну відзнятим контентом.

Представники морально-психологічного забезпечення, цивільно-військового співробітництва виступали як герої матеріалів, а також як посадові особи, які володіють обстановкою; у ході виконання завдань деякі з них заміщували пресофіцерів підрозділу і здійснювали супровід мобільної прес-групи до військових, з якими організовувалася робота.

У ході виконання завдань одним із напрямків роботи була взаємодія з цивільними журналістами. Представники українських та закордонних медіа цікавилися роботою військових кореспондентів для уникнення неточностей формулювання та поширення контенту. Цивільні журналісти надавали підтримку у пересуванні до позицій, а також організовувалася взаємодія для обміну відзнятим контентом з місця події.

Фактчекінг – основа під час збору інформації у ході комунікації з підрозділами на передовій та під час підготовки інформаційного контенту. Для перевірки фактів найбільш дієвим способом є комунікація з різними представниками підрозділу.

Наприклад: під час підготовки матеріалу про бойову роботу РСЗВ "Вампір" для уникнення неточностей варто здійснити комунікацію з усіма членами розрахунку й дізнатися цикл роботи артилерійського підрозділу для точного оприлюднення елементів їх роботи.

Після оформлення драфту варто проконсультуватися з воїнами підрозділами повторно, звернутися до пресофіцера підрозділу, а також прокомунікувати з пресслужбою оперативно-тактичного угруповання на предмет достовірності фактажу. Безперечно, напередодні виїзду до підрозділу варто ознайомлюватися з Наказом Головнокомандувача ЗС України №73 "Про організацію взаємодії між Збройними Силами України та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану" від 03.03.2022 для уникнення висвітлення заборонених елементів.

Робота військового журналіста в умовах бойових дій у контексті виконання редакційного завдання відрізняється відсутністю чіткого бачення потенційного матеріалу.

Зокрема, задум доволі часто відрізняється від реальності обстановки. Досить часто через напружені умови обстановки пресофіцер змінює локацію і, відповідно, тематичний напрямок проведення зйомки. Наприклад, за домовленістю із воїнами-танкістами зйомка переносилася кілька разів, натомість, був здійснений виїзд до розрахунку артилеристів. Іншим прикладом може слугувати попередня домовленість із підрозділом кулеметників, зйомка матеріалу про них, подальший підбір фактажу про операторів БПЛА, але неможливість відзняти задуманий матеріал через загострення обстановки і необхідність покинути позиції.

Водночас, позитивним аспектом роботи з воїнами є можливість комунікації з представниками різних військових професій і пошук героїв для якісних історій про героїв сучасної війни.

Тим не менш, досить передбачувані у задумі та втіленні є інформаційні матеріали (висвітлення завданих армією РФ руйнувань інфраструктури об'єктів, постраждалих від війни міст і тому подібне).

Жанрові форми у формуванні контенту залежать від військового журналіста і обираються самостійно. Загальні тенденції дифузії жанрів притаманні також і матеріалам з передових ліній оборони.

Зворотній зв'язок з аудиторією відслідковувався через коментарі під постами, кількість переглядів та особистою комунікацією. Можна дійти висновку, що найбільш поширеними жанрово-тематичними напрямками стали репортажі з присутністю елементів бойової роботи техніки та озброєння, високий суспільний інтерес відслідковується стосовно затрофесної техніки підрозділами ЗС України, також високий фідбек наявний у публіцистичних матеріалах про героїв.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства оборони України № 612/2017 Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17>.

2. Сенік Б. М. Збірник законодавчих, нормативно-правових та інших актів щодо зв'язків з громадськістю у Збройних силах [Електронний ресурс] / Б. М. Сенік // Управління зв'язків з громадськістю Збройних сил України. – 2020. – С. 344–347. – Режим доступу до ресурсу: http://stratcom.nuou.org.ua/wpcontent/uploads/2020/12/zbirnyk_norm_prav_z_PR_ZSU.pdf.

3. Наказ першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 19.01.2016 № 45 "Про упорядкування порядку допуску представників засобів масової інформації" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.mil.gov.ua/content/other/pravila_12122016_.pdf.

Житар І. В.,

УДК 159.9

канд. філол. наук, доцент кафедри
українського ділового мовлення,
Національна академія Служби
безпеки України, м. Київ

Матвійчук Т. П.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри мовних дисциплін,
Державний університет інфраструктури
та технологій, м. Київ

ДЖЕРЕЛА ПОПОВНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Постановка проблеми. Психологічні терміни позначають наукові поняття і в сукупності утворюють психологічну термінологічну систему. Основними ознаками психологічного терміна є: чітка сфера його застосування і точне співвідношення слова (словесного комплексу) та об'єкта дійсності, що відбивається ним.

Вивчення запитання передбачає розгляд таких проблем: генезис й еволюція психологічних термінів; їх зв'язок із походженням та розвитком суспільства; найдавніші терміни психології; власне українські психологічні терміни; грецькі та латинські терміни психологічної сфери; полонізми, германізми, росіянізми в термінології української психології; взаємодія національних та інтернаціональних елементів у процесі становлення і формування української психологічної термінології.

Основні матеріали дослідження. При визначенні джерела термінів-інтернаціоналізмів враховуємо думки сучасних мовознавців О. Г. Муромцевої, Ю. А. Сорокіна, М. М. Шанського, О. Є. Біржакової, Л. А. Войнової, Л. Л. Кутіної, В. М. Аристової, які вважають, що треба мати на увазі "не первісне етимологічне джерело, а найближче – ту мову, в якій склалося це значення і з якої воно потрапило з цим значенням безпосередньо або через посередництво іншої мови в мову, що його прийняла" [1].

З погляду походження психологічна лексика поділяється на оригінальну і запозичену. Запозичені слова можуть використовуватися як для називання нових предметів, явищ, процесів, так бути і вторинним найменуванням вже відомих предметів і явищ. У розвитку української психологічної термінології велике значення зіграли запозичення з інших мов, переважно давньогрецької та давньолатинської.

Психологічні терміни давньогрецького походження. Велика кількість психологічних термінів, як в англійській, так і в українській мові мають спільне походження з давньогрецької мови. Наприклад, низка слів з негативним префіксом "а" для опису клінічних та субклінічних психічних феноменів, зокрема:

Агнозія (грец. α – не і γνωσις – пізнання) – розлад процесів впізнавання. Цей симптом спостерігається при деяких нервово-психічних захворюваннях, переважно тоді, коли органічно уражені певні відділи головного мозку.

Афазія (грец. αφασια – оніміння, від α – без і φασις – висловлення) – розлад мовлення, який може виникнути внаслідок локального ураження кори головного мозку, що асоціюється з відповідною мовною діяльністю.

Абулія – порушення волі, часткова або повна відсутність бажань і спонукань до дій.

Латинські запозичення в українськомовній психологічній термінології. Римське панування – IV століття н.е.; введення християнства в Англії (VI-VII); розвиток культури в епоху Відродження (XV-XVI ст.). Наприклад, латинське слово *cure* має похідні англomовні слова, що широко вживаються у текстах психологічного спрямування: *to cure* – лікувати, *care* – піклування, *careless* – безтурботний. Розглянемо значення деяких психологічних термінів, які мають латинське походження [2].

Агресія (лат. *aggressio* – напад) – інстинктивна індивідуальна поведінка людей, тварин, яку породжує страх, лють тощо. Вона виражається в нападі або загрозі нападу на особин свого (рідше чужого) виду.

Деменція (лат. *dementia* – безумство) – синдром стійкого порушення когнітивних функцій внаслідок органічного ураження мозку.

Делірій (лат. *delirium* – марення) – патологічний стан свідомості людини, що характеризується зниженням здатності зосередити увагу, порушенням сприйняття і мисленням.

У ряді випадків зафіксовано явище множинності історичних, етимологічних джерел і етимологічного матеріалу (поняття введене і обґрунтоване А. Трауром). Окрему групу серед інтернаціоналізмів становлять психологічні терміни з англійської: лідер (англ. *leader*), з французької: шок (фр. *choc*) та інших мов. Так, термін *сугестія* був створений за допомогою транскрибування англійського слова *suggestion* із подальшою його адаптацією до морфологічної системи української мови. Цей термін означає те саме поняття, що і лексичний еквівалент навіювання, однак має дещо інші конотації. Функціонування терміна *сугестія* у психологічному контексті зумовило деякі зміни в його значенні. Зараз слово *сугестія*, на відміну від загальноновживаного навіювання, сприймається як елемент термінологічної системи мови. Це показує, що запозичення слова *сугестія* виправдане необхідністю створення термінологічної одиниці, яка відрізняється за своїм значенням від синонімічного загальноновживаного слова. Збереження латинського кореня у складі слова *сугестія* (лат. *suggestio*) дозволяє підкреслити його зв'язок із науковою сферою діяльності.

Висновки. Отже, українська психологічна термінологічна система найбільшу кількість слів запозичила з латинської та давньогрецької, а також певний прошарок лексики становлять інтернаціоналізми англійського та французького походження.

Список використаних джерел

1. Веклинець Л. М. Проблеми унормування сучасної української психологічної термінології // Українська термінологія і сучасність: Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції. Київ: 1996, С. 61.
2. Кияк Т. Вузькогалузові терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології". 2008, № 620, С. 3–5.
3. Скороходько Е.Ф. Сучасна англійська термінологія. Київ, 2002. 76 с.

Колінько О. П.,
д-р філол. наук, професор,
професор кафедри української
і зарубіжної літератури,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Мелітополь

УДК 159.9

ЛІТЕРАТУРНИЙ ІМПРЕСІОНІЗМ ЯК ОСОБЛИВА СФЕРА ЛЮДСЬКОЇ ПСИХІКИ

На рубежі XIX-XX ст. з розвитком модернізму психологізм набуває нової якості. Модерністи визнавали інтуїтивний шлях пізнання поруч із логічним, зосереджуючись на внутрішньому світі людини та суб'єктивних враженнях героя. Для їх психологізму характерна пильна увага до позасвідомих сфер психіки, до внутрішньої боротьби роздвоєного людського "Я". Їх поетика тяжіла до підтексту, коли запроваджувався натяк на внутрішній стан персонажа через внутрішній монолог, психологічну деталь, прийом двійництва, дзеркала, сновидіння, галюцинації, екранізації емоційних переживань на образи природи, інтер'єру чи екстер'єру, просторово-часові експерименти, символізацію, міфологізацію, що сприяло виверженню "назовні" того, що було глибоко приховане в тайниках душі, в темних "безоднях" підсвідомості.

І. Франко, помітивши зміни в психологічному аналізі в період помежів'я, писав, що "в останніх роках минулого десятиліття на нашій літературній горизонті появилася група молодих письменників, вихованих на взірцях найновішої європейської літератури, тої, що сприкривши собі широкі малюнки зверхнього оточення, головну вагу творчості поклала на психологію, головною метою твору штуки зробила: розбуджене в душі читача певного настрою способами, які подають новочасні студії психології і так званої психофізики" [3, т. 41, с. 528].

Серед стильових тенденцій модернізму найпоширенішим є імпресіонізм, запозичений письменством з малярства, що постав як "відповідник живописної техніки, що виражала гру світла; у ширшому значенні його трактували як манеру відтворення безпосереднього враження, перетікання психічних процесів, динаміки внутрішнього життя людини" [2, с. 229]. Літературний імпресіонізм сприяв запровадженню нових жанрів – акварелі, етюд, ліричної мініатюри, новели тощо, у яких форма оповіді – потік світосприйняття (рецепція картини світу крізь призму враження імпресіоністичного героя); емоційно забарвлені, піднесені відчуття природи, любові, мистецтва; максимальне значення пейзажу: кольористичність і швидка зміна сприйняття природи й предметів задля увиразнення хиткості психології героїв [1, с. 145].

Жадання гармонії, самотність, відчуженість, загубленість у буремному світі порубіжного періоду оберталася в імпресіоністів поетизацією миттєвості, нехай недовготривалої, скороминущої, але такої, що дарує надію на краще. Імпресіоністи попри всі відмінності між ними (меланхолійно-сумні картини Е. Дега, вітаїстичні О. Ренуара, К. Моне) завжди вміли показати людину в момент інтимного співвідчуття себе з усім світом. Аналіз тону, кольору, ефектів світла з метою схопити цю мить, вирвати її з вічного процесу змін енергійним мазком, – є складовими їх техніки, яка знайде свій літературний еквівалент вираження у малих жанрах порубіжжя ХІХ–ХХ ст.

Новими виражальними засобами імпресіонізму повною мірою послуговувалася ціла плеяда митців порубіжжя ХІХ–ХХ ст.: М. Коцюбинський ("Intermezzo", "Сон", "В дорозі", "У грішній світ", "Лист" та ін.), О. Кобилянська ("Битва", "Valse melancholique", "Некультурна", "А Господь мовчить", "Огривай, сонце!"), С. Ковалів ("Замість", "Паска", "Моя перша їзда силою пари", "Завіщане", "На Дрімайловім пустарищу", "Кум з маленької хати", "Сільські зіздарі"), Уляна Кравченко ("Голос серця"), Дніпрова Чайка ("Плавні горять"), Михайло Жук ("Дора"), Христя Алчевська ("Асан і Зейнеп"), Євген Мандичевський ("Буря", "Де хочу жити?", "Маєва ніч"), Лесь Гринюк ("Через гори"), Наталя Романович-Ткаченко ("Будиночок над кручею", "Мій осінній спочинок"), Яків Мамонтов ("Під чорними хмарами"), М. Грушевський ("Предок"), Орест Авдикович ("Біциклістка", "Химери", "На пошту" "Слідами пропащих тіней", "Останні скарби"), Г. Хоткевич (зб. "Гірські акварелі") та багато ін.

М. Коцюбинський уміло використовував техніку "внутрішнього монологу". Розкриваючи глибини людської психіки, він, як справжній художник-імпресіоніст, наголошував на визначальній ролі миттєвості в житті людини. Використання прийому сну, тонко психологізованого пейзажу, суголосного стану й настроям героїв, імпресіоністичного прийому вібрації світла, кольористичної техніки, мозаїчність відтворюваних епізодів, що створює враження незакінченості й несподіваності, – ці риси визначають особливості імпресіоністичної поетики М. Коцюбинського.

Пленерна техніка у створенні пейзажних картин potwierджує тяжіння письменників до імпресіоністичного стилю відображення. Так, людина в акварелях Г. Хоткевича завжди в настроєвій єдності з природою як її органічна частка. Тож ріки, потоки, ліси, гори у нього є не тільки картинним зображенням пейзажу, а й своєрідним тлом для відтворення внутрішніх рефлексій персонажа й складовою його душевних переживань.

Орест Авдікович, використовуючи імпресіоністичну техніку письма, за допомогою яскравих мазків, промовистих деталей моделював художню реальність крізь призму думок, почуттів, вражень персонажів, майже малярського відбиття дійсності шляхом передачі кольористично насичених картин природи тощо. Дуже схожа техніка передачі почуттів і настроїв юного героя через сприйняття природи в новеліста С. Коваліва ("Моя перша їзда силою пари", "Завіщане", "На Дрімайловім пустарищу", "Кум з маленької хати", "Сільські зіздарі").

Привабливість пейзажної поетики митців реалізується кольоровою розмаїтістю, пластичністю та більше – "психологізацією" деталей пейзажу, особливою манерою оживлювати зміст відповідно до емоцій персонажів.

Для характеристики персонажів в творах імпресіоністичного стилю нерідко використовують "портрет пейзажу" – тобто портрет героя, представлений на фоні включених у нього елементів пейзажу. Подібну техніку імпресіоністичного портретування (світлотінь, колір, вібрацію) використовує М. Коцюбинський, наприклад, змальовуючи Устю через сприйняття закоханого в неї Кирила ("В дорозі"), жінку-коханку зі сну Антона ("Сон"), стареньку матір, яку побачив син після довгих років розлуки ("Лист") тощо.

Безумовна стилістична близькість до імпресіоністів досить виразно простежується в новелістиці Михайла Жука, який професійно займався живописом і "живописав" новели, серед яких у контексті заявленої проблеми привертає увагу "Дора". Вона у своїй структурі має портретний, інтер'єрний і пейзажний елементи, які відповідають імпресіоністичному принципу "рівнозначних тіл": людина – інтер'єр – пейзаж і які об'єднані в одне ціле.

Отже, послуговуючись пленерною технікою, світловими ефектами, принципом "миттєвого ракурсу", кольоровими імпресіями, митці порубіжжя ХІХ–ХХ ст. намагалися показати гармонію людського життя, сповненого і труднощів, і випробувань, і страждань, але й цікавого, привабливого, що цілком відповідало принципам імпресіоністичної естетики. Письменники тонко інтерпретують пейзаж, сприймаючи його як матеріал зображення психіки людини. Фактично пейзажі зливаються з авторефлексією героя. Частина пейзажів у новелах створена за допомогою характерних імпресіоністичних засобів – світлотіні, напівтонів, розмитого зображення, тобто певної атмосфери й вражень героя. Розбудовуючи опис природи, новелісти акцентують у ньому

емоційно-настроєве сприйняття героя, яке оживлює пейзаж, робить його символічним репрезентантом його внутрішнього світу, що дає право стверджувати, що імпресіоністичні поетологічні техніки і прийоми витворювали нову якість тексту, проникаючи в особливі сфери людської психіки.

Список використаних джерел

1. Колінько О. Українська та російська модерністська новела рубежу XIX – XX ст. (типологічний аспект) : дис... докт. філол. наук : 10.01.05 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. 416 с.
2. Поліщук Я. І ката, і героя він любив...: М. Коцюбинський : літературний портрет. Київ : ВЦ Академія, 2010. 304 с.
3. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1984. Т. 41 : 3 останніх десятиліть XIX віку. С. 471–529.

Крищенко Л. В.,

УДК 159.9

здобувач вищої освіти,

Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна" м. Київ

Науковий керівник:

Острянюк Т. С.,

канд. пед. наук, доцент,

Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна" м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ САМОТНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік визнається всіма дослідниками як вік формування самосвідомості. Досить поширеним явищем у підлітковому віці є самотність.

Дослідженням проблеми самотності займалися багато вчених. Самотність як негативне явище визначала Ф. Фромм-Рейхман, яка говорила про ризик розвитку важкого розладу особистості [1]. Е. Фромм зазначав, що потреба індивіда співвідноситься із зовнішнім світом настільки ж буденна, як і біологічні стимули, що їх визнають частіше; "відчуття повної самотності призводить до психологічних розладів... як і фізичне голодування може призвести до смерті людини" [3, с. 35]. В свою чергу, Віктор Франкл підкреслював позитивний аспект цього стану, називаючи самотність часом, щоб подумати [2, с. 129].

Виділяють декілька груп чинників, які сприяють виникненню самотності в підлітковому віці.

До першої групи відносять деякі особливості даного вікового періоду. Підлітки активно розвивають свою ідентичність, намагаючись визначити, хто вони є. Перш за все, це розвиток самоаналізу, роздумів про свою особистість, місця в соціумі, який породжує потребу підлітка зрозуміти себе на рівні власних вимог до самого себе. Такі спроби ускладнюються через недостатність навиків, відсутність досвіду та знань про самоспостереження та самоаналіз.

В підлітковому віці особливе значення надається спілкуванню між однолітками, на відміну від попередніх періодів, коли значущими були відносини з батьками та важливими дорослими. Підлітки можуть втрачати старих друзів і шукати нові соціальні зв'язки. Цей перехід може призвести до відчуття самотності, особливо, якщо вони не знайдуть нових друзів.

Іншою надзвичайно важливою для особистісного розвитку потребою для підлітка стає потреба в усамітненні.

Відіграють свою роль у виникненні самотності в підлітковому віці і типові для цього періоду вікові кризи: криза ідентичності та самооцінки.

В окрему групу чинників можна виділити особистісні особливості підлітка: сором'язливість, занижена самооцінка, завищені вимоги до себе або інших, нереалістичні очікування і уявлення про любов, дружбу та спілкування. У зв'язку з цим підлітки можуть переживати емоційну стабільність, подекуди й нерозуміння власних почуттів, що також може призвести до відчуття самотності.

Окремою групою можна виділити соціальні чинники, що приводять до самотності: соціальне відторгнення, припинення взаємин або відсутність кола спілкування і близьких друзів як наслідок особистісних особливостей чи переїзду на нове місце проживання, зміни школи, дистанційного навчання тощо. До відчуття самотності та відчуження від інших можуть призвести отриманий негативний досвід у взаємовідносинах з іншими та страхи.

Також можна виділити так звані сімейні чинники, на кшталт частих конфліктних ситуацій, фізичного насильства, відсутність культури спілкування, низьку довіру та повагу між членами сім'ї. Такі ситуації формують у підлітка негативне уявлення про стосунки та спонукають до уникнення небезпеки та неприємних наслідків.

Негативним чинником є гіперопіка як стиль виховання у сім'ї, так і емоційне відторгнення, адже саме такі типи поведінки у сім'ї формують у підлітка риси характеру ("кумир сім'ї" або "непотрібна дитина"), які не сприймаються однолітками.

В колі такої сім'ї формуються комунікативні навички, які в подальшому сприяють виникненню почуття ізоляції, непорозуміння, неприйняття, тобто почуття самотності.

Помітний вплив на формування особистості і поведінку підлітка здійснюється у освітньому закладі. У школі підлітки часто відчують, що їх не розуміють, що

вони нікому не потрібні, особливо якщо виникають труднощі у навчанні. Часто, покладаючись на виключний обов'язок батьків щодо виховання, у школі ставляться вимоги до підлітка щодо дотримання правил та належної поведінки, не навчаючи та не пояснюючи, як досягти бажаного рівня, як перебороти страхи та як себе поводити у певній ситуації.

Підліток, який звик жити за встановленими правилами і нормами, не вміє самостійно і творчо підійти до рішення своїх життєвих проблем.

Отже, можна говорити про те, що проблема самотності підлітків закладається ще в ранньому дитинстві, а в підлітковому віці проявляється більш гостро та ускладнює його соціально-психологічний стан.

В сучасних умовах життя підліткам доводиться переживати посилений тиск з боку Всесвіту та боротися зі збільшеною кількістю чинників, які сприяють виникненню відчуття самотності – пандемія, викликана COVID-19, дистанційне навчання, заборона на відвідування загальних місць збору підлітків, ізоляція, війна, необхідність перебування у небезпечних закритих місцях, неможливість спілкування через відсутність електроенергії чи зв'язку, зменшення соціальних контактів через незнання мови, евакуація з дому на чужину, втрата щоденних звичок і улюблених речей та інше.

Важливо розуміти, що самотність у підлітковому віці – це нормальне явище, але важливо надавати підтримку підліткам, слухати їхні почуття та допомагати їм знаходити здорові способи спілкування та вирішення життєвих труднощів.

Підсумовуючи описане, можна виділити основні, але не виключні чинники, які впливають на виникнення самотності у підлітків: почуття відчуженості від батьків (або нестача позитивної батьківської участі в житті дитини); надлишкове очікування уваги до своєї особистості; підвищення бажання виділитись, яке призводить до того, що підліток відчуває себе невдахою та відторгнутим; занижена самооцінка та загострене почуття жалості до себе, песимізм стосовно можливості бути позитивно оціненим оточуючими; почуття байдужості до життя, його беззмістовності, низькі очікування стосовно власних успіхів у навчанні, що призводить до ланцюга невдач і замкнутості; підвищена тривожність і сором'язливість; розкриття власних когнітивних здібностей, які дозволяють краще себе пізнати; прагнення до самоідентифікації.

Список використаних джерел

1. Магдисюк Л. І., Притка І. Психологічні особливості прояву самотності у юнацькому віці. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2020. № 14. С. 136–143.
2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. К. : КК "Клуб сімейного дозвілля", 2021. 160 с.
3. Фромм Е. Втеча від свободи. К.: КК "Клуб сімейного дозвілля", 2019. 288 с.

Логош Ю. В.,
здобувач вищої освіти,
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна" м. Київ

УДК 159.9

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ ПСИХОЛОГІВ

Проблема самооцінки психологів в умовах війни в Україні є дуже актуальною і важливою. Психологи, які працюють у різних сферах, з різними категоріями населення стикаються з унікальними викликами, які можуть впливати на їхню самооцінку та психічне здоров'я.

На початку широкомасштабної війни частина фахівців долучились до благодійних організацій, почали надавати безоплатну психологічну допомогу. Певна частина фахівців почала проходити додаткове навчання та підвищення кваліфікації з урахуванням викликів військового часу.

А також були ті хто, маючи базову професійну підготовку, не знайшли в собі впевненості включитися в процес психологічної допомоги населенню. Такі спостереження наштовхнули на дослідження самооцінки практичного психолога, яка є складовою професійної ідентичності.

Проблема самооцінки практичних психологів є актуальною і важливою з кількох причин:

1. Професійне та емоційне навантаження: психологи працюють з клієнтами, які можуть мати різні проблеми та потреби, що особливо загострюються внаслідок пережитих травматичних подій в умовах війни. Важливо, щоб психологи розуміли та відчували власні здібності, межі і слабкості, оскільки низька самооцінка може впливати на їхню ефективність та допомогу клієнтам.

2. Професійна конкуренція: у сфері психології існує велика конкуренція, і психологи часто порівнюють себе з колегами. Це може призвести до стресу та вплинути на самооцінку.

3. Ризик "професійного вигорання" фахівців: висока вимогливість роботи психологів і можливість висловлення критики можуть призвести до вигорання та погіршення самооцінки.

4. Психологічний вимір: робота психолога вимагає розуміння власних емоцій, мотивації та стосунків з іншими. Самооцінка є важливою складовою психологічного здоров'я психолога. В умовах війни психологи можуть самі переживати наслідки війни, особливо якщо вони вперше стикаються зі смертю, травмою та стражданням. Це може вплинути на їхню самооцінку та здоров'я.

5. Професійний розвиток: психологи постійно навчаються та розвивають свої навички. Самооцінка грає важливу роль у визначенні потреб у подальшому навчанні та розвитку.

Окреслені причини дослідження самооцінки психологів є актуальним напрямком у психологічних дослідженнях.

Робота практичного психолога належить до таких видів діяльності, в яких професійні та особистісні прояви ("Я-функціональне" та "Я-екзистенційне") стикаються особливо тісно, а професійне зростання неможливе без особистісного. Протиріччя між особистісною та професійною самосвідомістю призводять до порушень особистісної та професійної ідентичності психолога [2].

В аспекті професійного зростання адекватність самооцінки забезпечує можливість формування реальних цілей, проведення адекватного аналізу попередньої роботи та проведення практики саморефлексії для подальшого професійного зростання.

На думку А. О. Реан професійна самооцінка залежить від успіхів в професійній діяльності особистості, яка формується у порівнянні реального і ідеального образу Я-професіонал [3].

Л. Рубінштейн підкреслював, що людина визначається насамперед його ставленням до своєї праці, тому її самооцінка визначається тим, що вона, як суспільний індивід, робить для суспільства [4].

Доктор Мерилін Соренс, засновниця Інституту самооцінки в США, описуючи низьку самооцінку акцентує, що розглядає дане питання не як, низька чи висока самооцінка, а як здорова чи не здорова самооцінка.

Доктор Соренс зазначає, що людина з низькою (нездоровою) самооцінкою боїться пробувати щось нове і часто відмовляється від вигідних пропозицій [5].

Проблема самооцінки також привертає увагу психологів Американської психологічної асоціації (American psychological association). У статті, опублікованій на офіційному сайті асоціації зазначається: "Під час післядипломної освіти студенти мають людей, які спостерігають за ними, оцінюють їхні компетенції та визначають сфери, які потребують вдосконалення. Це припиняється, коли ви стаєте практикуючим лікарем" – каже Надін Дж. Каслоу, доктор філософії, професор психіатрії та поведінкових наук у Школі медицини Університету Еморі, яка виступає за компетентнісний підхід до підготовки психологів.

Доктор Каслоу називає самооцінку тим, що вона зазвичай робить під час спокійного періоду саморефлексії наприкінці року. В парі з колегою, Дж Каслоу працюють з її "внутрішнім ядром", що допомагає забезпечити точний аналіз. Доктор Каслоу оцінює, де вона перебуває, де її навички застаріли та над чим їй потрібно працювати. Потім вона встановлює цілі на наступний рік, окреслює план їх досягнення та аналізує свій прогрес кожного кварталу [1].

Таким чином в питаннях розвитку самооцінки практичного психолога науковці різних країн сходяться в думках, що на розвиток самооцінки практичного психолога впливають адекватність самооцінки, особисті якості та оцінювання професійних колег. Даний висновок дає можливість окреслити

основні параметри для розробки необхідних інструментів для розвитку професійної самооцінки практичного психолога в рамках обов'язкового навчання та саморозвитку в майбутньому.

Самооцінка психологів розвивається протягом життя. Розвиток самооцінки психологів – це складний і індивідуальний процес, і важливо дбати про психічне і фізичне здоров'я, постійно вдосконалювати свої професійні навички і підтримувати позитивний ставлення до самого себе. Існують певні особливості розвитку самооцінки психологів, які можуть впливати на їхню професійну практику і самопочуття. До них відносять: професійний розвиток, особистісний розвиток, взаємодія з клієнтами, самогляд.

Список використаних джерел

1. Taking a hard look. Self-assessment tools and strategies can help practitioners ensure they are practicing competently. URL: <https://www.apa.org/monitor/2017/05/hard-look> (last accessed: 10.11.2023).
2. Психологічна служба : підручник / В. Г. Панок (наук. ред.) та ін. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
3. Психология человека от рождения до смерти / под общ. ред. А. А. Реана. Санкт-Петербург : ПРАЙМЕВРОЗНАК, 2002. 656 с.
4. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1976. 416 с.
5. Dr. Marilyn Sorensen of The Self-Esteem Institute to be Featured on CUTV News Radio. URL: <https://www.einpresswire.com/article/399258133/dr-marilyn-sorensen-of-the-self-esteem-institute-to-be-featured-on-cutv-news-radio> (last accessed: 10.11.2023).

Лущик А. М.,
асистент кафедри соціальної
та практичної психології,
Житомирський університет
імені Івана Франка, м. Житомир

УДК 159.9

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ПЕРШОГО КЛАСУ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Початок навчання у школі є однією з важливих та насичених подій у житті дитини. Цей період вважається відповідальним, як для самої дитини так і для батьків. Переступивши поріг навчального закладу дитина вже змінює свій статус та стає учнем. Зміна статусу включає в себе нові обов'язки, знайомство з новим

колективом, виконання домашніх завдань, новий режим дня. Ускладнює процес адаптації учнів 2022,2023 років – повномасштабне вторгнення, яке триває досі.

Шкільна адаптація – це пристосування дитини до вимог школи, які стали для неї новими, в порівнянні з тими, які були у дошкільному закладі [2,с. 4]. Варто враховувати, що режим дня у період відвідування дитячого садочка, правила та діяльність, яка переважала у дитини змінюється з моменту початку відвідування школи. У цей момент дитина може відчувати тривогу та страх, і наша основна мета мінімізувати такий стан та допомогти дитині адаптуватись до нових умов.

Учні першого класу починають своє навчання в період підвищеного рівня небезпеки, великої кількості повітряних тривог, обстрілів, вимкнення світла та багато інших проблем. В зв'язку з чим, рівень тривоги та страху у дітей може бути вищим. Особливої уваги потребують внутрішньо переміщені діти та діти з особливими освітніми потребами. Перед вчителями постають нові та складні виклики.

Мета адаптаційного періоду: створити психолого-педагогічні умови, які б забезпечили сприятливий перебіг пристосування до шкільного навчання та життя [2, с. 4]. В силу теперішніх подій створити комфортні та саме головне безпечні умови може бути складно, однак це є важливі базові потреби дитини, що зроблять процес адаптації легшим.

З якими можливими труднощами може зустрітись вчитель під час адаптації дітей першого класу в період війни:

1. Труднощі у сприйнятті нового навчального матеріалу, деяким дітям може бути важко зосередити увагу, запам'ятати навчальний матеріал. На це може вплинути стресові ситуації під час навчального процесу.

2. Розгубленість під час повітряної тривоги. Діти по різному реагують на повітряну тривогу і потребують чітких інструкцій від дорослих.

3. Труднощі у виокремленні та поясненні своїх потреб. Дитина може розгубитись та не знати, як пояснити про свої потреби.

4. Можуть бути різкі зміни настрою у дитини, від неконтрольованого гніву до плачу.

5. Важливість тримати все під контролем. Діти можуть задавати багато запитань, метушитись, дзвонити батькам.

6. Страх відійти від вчителя або втратити його з поля зору.

Усі перераховані труднощі є лише частиною ймовірних складних ситуацій, які потребуватимуть розуміння та підтримки з боку дорослих. Особливої уваги можуть потребувати діти з особливими освітніми потребами та внутрішньо переміщені діти. Відчуття загрози може спричинити повторні переживання, що негативно позначається на відновленні переселенців [1, с. 254]. Важливо наголосити, що діти, які були переселені із зони АТО стали надзвичайно чутливими до підсиленних звуків, таких як, посилення шуму літака збільшення

частоти шуму, перегляду військових фільмів та телевізійних новин, велике скупчення людей та багато іншого [1, с. 254].

В свою чергу, додаткової уваги потребують діти з особливими освітніми потребами. Які є чутливими та потребують додаткової допомоги дорослих, якщо дитина має можливість співпрацювати з вчителем та асистентом вчителя, це сприятиме полегшенню процесу адаптації дитини. На сьогодні, учні першого класу вже мають досвід навчання в період військового часу, зокрема, діти мають досвід навчання в укритті та дистанційно. Такий формат є стресовим та може продовжити процес адаптації учнів.

Шелестова Л. В. наголошує, що в умовах війни навчання учнів початкової школи повинно бути орієнтоване на розвиток не лише академічних знань, але й вміння зберігати психологічну стійкість, самоконтроль та уміння вмикати механізми адаптації до змін [3, с. 54]. Війна викликає у дітей різні емоції: стрес, страх, паніку, тривогу, нестабільність, розчарування тощо, що потребує готовності вчителів допомогти учням зрозуміти та пережити їхні емоції, забезпечити їм постійну підтримку та позитивний настрій [3, с. 54]. Створення доброзичливої атмосфери в класному колективі сприятиме не лише успішній адаптації учнів до навчання та до нового колективу але й допоможе під час складних, стресових ситуацій.

Загалом, навчання учнів початкової школи в умовах війни має свої особливості, оскільки діти цього віку потребують особливої уваги, турботи та підтримки [3, с. 54]. Враховуючи опрацьовані джерела варто виокремити, що в силу подій українські першокласники мають додаткові стресові фактори, що впливають на процес адаптації учнів. Однак, завдяки командній роботі спеціалістів закладу освіти та батьків діти можуть пройти процес адаптації до навчання та навчального закладу значно легше та швидше.

Список використаних джерел

1. Козак М. Психологічна допомога дітям з тимчасово переселених родин. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: матеріали II міжнар. студентської наук. – тех. конф., м.Тернопіль, 25-26 квітня. 2019 р. С. 253-254.*
2. Кравчук Л. В. Особливості шкільної адаптації першокласників. *Сучасна школа України. 2013. Вересень. № 9 (261). С. 4-16.*
3. Шелестова Л. В. Індивідуалізація навчання у початковій школі в умовах війни. *The process of science formation and its contemporary appearance: матеріали XII міжнар. наук.- практ., м. Темпере, 20-21 березня. 2023 р.*

Маковєєва В. І.,

УДК 159.9

здобувачка вищої освіти,

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини, м. Умань

Науковий керівник:

Міщенко М. С.,

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини, м. Умань

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Освіта – невід’ємне право людини. Важливе місце в освіті займають діти з особливими освітніми потребами, що мають порушення розвитку.

Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою якої є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти.

Будь-яка дитина, не дивлячись ні на які порушення психофізичного розвитку, має такі ж потреби, як і всі члени суспільства і повинна вести життя, максимально наближене до нормального. Найкращим місцем для розвитку всіх дітей, а особливо для дітей з ООП є рідний дім де їх люблять і приймають такими, як вони є, тому приходячи до навчального закладу необхідно створити певні умови для якісного отримання освіти і швидкої адаптації. У суспільстві здорових однолітків дитина навчається не ставитися до своєї хвороби, як до неминучості і приреченості, а сприймати її як людину з повноцінним життям. Інклюзія дозволяє всім дітям з різними потребами не тільки отримати гідну освіту, а й активно брати участь в навчальному процесі, відчути себе повноцінними членами шкільного/дошкільного колективу, а згодом стати затребуваними громадянами своєї країни, що мають однакові для всіх права і обов’язки [1, с. 96].

Актуальність проблеми полягає в тому, щоб педагоги і працівники психологічної служби створили умови і змогли надати допомогу в психологічній та соціальній адаптації, підготовці до повноцінного життя в суспільстві дітей з особливими освітніми потребами. Адже навчання дітей з особливими потребами спільно з їхніми здоровими однолітками сприяє їх соціальній адаптації. Таке навчання є корисним також і для здорових дітей, бо вони вчаться розуміти проблеми інших, вони стають добрішими [2, с. 248].

У новому Законі про освіту України вказано: "особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту".

Особливі освітні потреби дитини – це особливості дитини, які мають враховуватися під час організації її освіти та адаптації освітнього середовища та освітньої програми.

Найлегше соціалізуються діти з ООП саме у дошкільному періоді. Так, дитина може мати свої особливості, що не дозволяють їй комунікувати з однолітками активно. Проте, зазвичай, поки дорослий не скаже дитині, що вона не є такою, як всі, вона навіть не звертатиме на це увагу.

Якщо у початковій школі вчитель не робить акцент на особливостях дитини, її приймають, однак батьки починають порівнювати дитину з іншими дітьми. На мою думку це актуальна проблема нашого сьогодення. Для того щоб було найменше таких випадків потрібно проводити додаткові заходи для дітей та їх батьків.

А от з адаптацією трохи складніше, адже вона передбачає цілий комплекс вмінь, вольових зусиль та певних особистісних компетенцій для того, щоб опанувати новий вид діяльності в навчальному закладі [3, с. 59].

Поняття адаптації за своєю суттю психофізіологічне. Адже, виходячи з системного розуміння адаптації, адаптаційні процеси, що переважно відносять до психічної чи фізіологічної сфери, як правило, невід'ємні один від одного та тісно взаємопов'язані під час пристосування дитини до умов існування, що постійно змінюються.

Сучасний стан розвитку теорії і практики загальної і спеціальної освіти і психології характеризується об'єднанням наукових пошуків і зусиль, посиленою увагою до поглибленого вивчення особливостей загального і психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП) з метою забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку кожної дитини з урахуванням її психофізичних особливостей, можливостей, здібностей, інтересів тощо. Це вимагає від усіх фахівців супроводу дитинства, пошуку нових ідей, методологій і технологій ефективної допомоги, підтримки та максимально можливого розвитку дитини для її успішного соціального й особистісного становлення [4, с. 26].

Адаптація до дитячого садку – це нелегкий період, через який мають пройти як батьки дошкільнят так і діти, в кожного це відбувається це індивідуально. Дитині зазвичай важко перебувати в новому, незвичному середовищі, тому адаптація вимагає часу, терпіння та злагоджених дій батьків, вихователів та безпосередньо самої дитини. Для того щоб допомогти дитині краще адаптуватися створюються анкети для батьків в яких вони описують свою дитину, це дає змогу краще пізнати дитину і допомогти в адаптації.

Адаптація дитини з ООП до нових соціальних умов, удосконалення дитини, розвиток її всебічної комунікативної діяльності з іншими людьми та формування комунікативних навичок є дуже важливими умовами міцного фізичного та психічного здоров'я та повноцінного розвитку особистості. Розвиток особистості

дитини не є автоматичним, а відбувається за активної участі самої дитини. Уміння встановлювати і підтримувати контакти також передбачає здатність пристосовуватися до соціального середовища в момент його зміни (Базовий компонент дошкільної освіти, 2018).

Отже, адаптація дітей з особливими освітніми потребами передбачає: як вивчення особливостей соціальної та психологічної взаємодії дітей з ООП з дорослими та однолітками, так і соціального статусу в групі та умінь дотримуватися всіх правил поведінки.

У дошкільному закладі також сприяють хорошій адаптації казки та легенди. Вони збагачують знання та уявлення дітей про навколишній світ, розвивають гарний художній смак, розвивають мовлення. Виховний вплив творів цього епічного жанру посилюється доступністю художнього слова, його геніальною простотою.

Навчальні ситуації ефективні у вихованні дошкільників, оскільки враховують психологічні закономірності їх розвитку, емоційно насичені. Їх застосування дозволяє зменшити сильний удар малюка, прямий тиск на нього. Багато разове перебування дитини в умовах подібного характеру дає їй можливість зробити власний вибір, а не механічно дублювати соціально зумовлені зразки.

Враховуючи ці особливості немовлят, у процесі адаптації дітей до ЗДО дорослі повинні створювати умови для встановлення у дітей дружніх стосунків з однолітками, вміння встановлювати контакт з однолітками та проявляти емоційнопозитивні дії по відношенню до інших дітей. При цьому вихователь повинен пам'ятати, що безпосередній вплив на дитину з його боку безумовний і бездумне підпорядкування дитини вказівкам дорослого не сприяють розвитку моральноетичних навичок поведінки. Такі навички виникають лише тоді, коли діти з ООП самі обирають тему гри, розробляють її сюжет, керуючись власним досвідом, реалізуючи в грі прагнення долучитися до життя дорослих. У грі діти з власної ініціативи встановлюють різноманітні контакти один з одним, найчастіше вони самостійно будують свої стосунки. Якщо гра дитини з ООП є вільною та вільною, поза тиском дорослих, ігрові стосунки діють як добровільне навчання, за допомогою якого дитина засвоює моральні норми та етичну поведінку.

Саме створюючи умови для створення гри, під час якої дитина з ООП засвоює норми міжособистісних стосунків і моральні цінності без безпосереднього педагогічного впливу, вихователь найефективніше впливає на процес формування морально-етичних якостей особистості.

Розвиток дитини в грі відбувається насамперед завдяки різноманітній спрямованості її змісту. Розрізняють ігри, які безпосередньо спрямовані на фізичне (рухове), естетичне (музичне), розумове (дидактичне та художнє) виховання. Багато з них одночасно сприяють моральному вихованню (рольові ігри, ігри-драми, прогрес тощо) [5, с. 60].

Отже, процес адаптації є безперервним процесом, який супроводжує людину протягом усього життя. Вчені визначають адаптацію як пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов зовнішнього середовища з метою збереження рівноваги. Залежно від того, до якого рівня відбувається адаптація організму, існує кілька класифікацій цього процесу. Під соціальною адаптацією розуміють безперервний процес активного пристосування особистості до умов соціальної ситуації, а також результатів цього процесу [6, с. 20].

Список використаних джерел

1. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709275/1/%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F.pdf>.
2. Навчально-методичний посібник "Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ", Київ 2018.
3. Шевців З. Основи інклюзивної педагогіки : підручник / З. М. Шевців. – Київ : ЦУЛ, 2017.
4. Компанець Н. М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з особливими освітніми потребами / Н. М. Компанець. – К.: 2018.
5. Завацька Л. М., Микитченко-Белокурова А. М. "Адаптація дітей з освітніми особливими потребами в загальноосвітньому закладі".
6. Інклюзивне навчання: досвід упровадження / упоряд. А. А. Колупаєва ; ред. рада М. Мосієнко, М. Голубенко, Т. Шаповал, Г. Харук ; авт. кол.: І. Луценко, Д. Романовська, Л. Кирилецька та ін. – Київ : ВГ Шкільний світ, 2015. – (Б-ка Шкільного світу).

Маторіна Н. М.,
канд. філол. наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 821.162.1

ПРОЗОПИС БРУНО ШУЛЬЦА В КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО МОДЕРНІСТСЬКОГО РОМАНУ

Різносторонність творчої спадщини Бруно Шульца посприяла його включенню у світовий культурно-мистецький простір як культової фігури світової класичної літератури XX століття. Це презентувало в критиці думку про парадоксальність

літературно-художньої природи митця: Бруно Шульц (1892–1942), польськомовний письменник єврейського походження, яскравий представник галицького літературного пограниччя першої половини XX століття, врешті-решт став всесвітньовідомим письменником-модерністом, твори якого виходять за жанрові, національні та мовні кордони.

Прозова творчість Шульца, без сумнівів, є важливим складником формування поетики й естетики модернізму (знані дослідники модернізму – Г. Бартрем, П. Зіма, М. Кундера, П. М. Лютцелер, К. Маґріс, Г. Мартенс, Ю. Петерсен та ін.). У цьому напрямі прозові здобутки Бруно Шульца, на нашу думку, недостатньо охоплені сучасною українською шульцознавчою рефлексією, що в певний спосіб звужує уявлення як про творчу спадщину Бруно Шульца в цілому, так і про ґенезу західноєвропейського модернізму зокрема.

Під прозописом Бруно Шульца розуміємо не лише т. зв. оригінальні твори письменника – культову літературну діалогію "Цинамонові крамниці" і "Санаторій під Клепсидрою" [9], а також його епістолярій [6] і літературно-критичні нариси [7]. В окресленій розвідці започатковуємо розгляд лише одного аспекту проблеми, а саме: критично-есеїстичний складник шульцівського прозопису в контексті західноєвропейського модерністського роману, зокрема в контексті прозопису французького письменника, есеїста і критика Марселя Пруста (1871–1922), одного з основоположників модернізму в літературі, митця, який здобув світове визнання як автор роману-епопеї "У пошуках втраченого часу"; німецького письменника, філантропа, есеїста Томаса Манна (1875–1955); австрійського письменника та есеїста, драматурга й театрального критика Роберта Музіля (1880–1942); ірландського письменника Джеймса Джойса (1882–1941); німецькомовного австрійського письменника єврейського походження Франца Кафки (1883–1924); англійського письменника, есеїста, журналіста і критика Олдоса Гакслі (1894–1963) та ін. Такий дослідницький підхід є досить актуальним, зважаючи на те що факт критично-есеїстичної діяльності Бруно Шульца дотепер залишається в українському шульцознавстві недостатньо дослідженим.

У розвідці послуговуємося матеріалами колективної наукової праці "Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури" [1], працями М. Бартосік [10], М. Кітовської-Лисяк [3], О. Коцарева [4], Л. Красної [5] та ін., які студіювали і студіюють літературно-критичну спадщину Бруно Шульца здебільшого в цілому, ми ж акцентуємо на проблемі взаємовідношень *прозопис Бруно Шульца – західноєвропейський модерністський дискурс*.

Цікаво, що Бруно Шульц сам "розпочав дослідження" окресленої в розвідці проблеми завдяки власним міркуванням про творчість представників світового красного письменства – сучасних письменників-модерністів. Ідеться і про класичні твори відомих майстрів слова, і про маловідому в українському

читацькому просторі літературну спадщину майстрів пера здебільшого через відсутність українськомовних перекладів. Вочевидь Бруно Шульц, як зауважують знані шульцознавці, професійним критиком не був, це далеко не основна царина його творчих уподобань чи зацікавлень. На тім, оприлюднюючи вдумливий, чіткий аналіз змісту й форми літературних творів, їх сюжетів, особливостей характерів персонажів, ідей, концепцій, осмислюючи творчі постаті представників різних течій і напрямів, Бруно Шульц продемонстрував свій науково-критичний потенціал, конструктивність, оригінальність, креативність мислення дослідника як онтологічно близьких, так і чужих для нього явищ.

У своїх літературно-критичних нотатках митець презентував інтелектуальну й культурну різноманітність завдяки постійній увазі до історично-культурного процесу свого часу, до тлумачення його визначних виявів, до розуміння його онтологічного сенсу тощо. За слушним зауваженням О. Коцарева, літературні нариси Бруно Шульца дослідники творчої спадщини митця сприймають як неоднозначне, орнаментальне, самодостатнє "дзеркало" культури ХХ ст. [4].

Отже, Бруно Шульц вочевидь є митцем із власною концепцією літератури (і мистецтва), яка впливала не лише на оригінальні літературні тексти, а також і на його літературно-критичні нотатки, рецензії, замальовки тощо.

Відкриваємо діалог *Бруно Шульц – західноєвропейський модерністський роман* аналізом стосунків *Бруно Шульц – Олдос Гакслі*, зокрема характеристику їхніх (не)впливів та (не)взаємостосунків тощо.

Олдос Гакслі (Хакслі) – автор романів, оповідань, поезій, подорожніх записок, драм, філософських творів, збірок есеїв, біографій та документальних творів, а також творів для дітей. На українських літературних теренах Гакслі відомий насамперед як автор антиутопічного роману "Прекрасний новий світ" (перекладений українською мовою [2]); значна частка прозопису митця залишається невідомою чи маловідомою широкій українській читацькій спільноті здебільшого через відсутність українськомовних перекладів.

Бруно Шульц присвятив літературно-критичні нотатки "Мандрівки скептика" збірці есеїв Гакслі "Music at Night and Other Essays" (= "Музика в ночі" [11]. Есеї у цій книзі охоплюють різні теми модерністського спрямування, як-от: мораль у мистецтві ("To the Puritan All Things are Impure", захист його друга Д. Х. Лоуренса); музика ("The Rest is Silence": *After silence that which comes nearest to expressing the inexpressible is music* ↔ Після мовчання те, що найближче до вираження невимовного, на переконання Гакслі, – це музика); подібність у поведінці людини і кішки ("Sermons in Cats"); частину цих есеїв можна розглядати як опис змін у суспільстві першої половини ХХ ст. ("Forehead Villainous Low" присвячений зображенню результатів загальної освіти) тощо. Модерністську літературу Гакслі визначає як жах перед очевидним у художньому середовищі

письменника, страх, який змушує докладати копітких зусиль, щоб зруйнувати інструмент мови, яка поступово вдосконалюється ("Art and the Great Truth") тощо.

"Мандрівки скептика" Бруно Шульца – це у певний спосіб есей, якому більше притаманний художній, аніж публіцистичний стиль: у публікації через оповідь-протиставлення відображено позиції двох мандрівників – "гнома" і "мудреця", завдяки чому можна побачити в есеї Олдоса Гакслі основні риси "модерністської присутності", ба більше, риси, притаманні й майбутньому роману "Прекрасний новий світ" (1932).

Перед читачем у поетично-образному змалюванні постають майже всі провідні теми модерністської літератури, а саме: знеособлення людини; її ізолюваність, відчуження і приреченість на неподолану самотність; драматичне вболівання щодо абсурдності життя й закінченості індивідуального існування; зображення мертвої механістичної сутності сучасної цивілізації; критичне відношення до історії тощо.

Порівняймо: "Мандрівник <перший зображений Шульцом мандрівник-*"гном"* – Н. М.> ... меланхолійно копирсається ціпком у смітті: проблеми й проблеми, залишки, уламки і фрагменти проблем. Тут скося дивиться відламана голова, там відкопується нога, видряпується й самотньо шкутильгає по смітнику. У цих рудиментах ще існують слабкі флюїди життя, наближені один до одного, вони ще з'єднуються й оживають. Мандрівник любить реконструювати і складати їх, не обов'язково відповідну голову до відповідного тулуба. Так постають потвори. ... Потирає руки, коли йому вдається створити повсюдну плутанину, маскарад непорозумінь, Вавилонську вежу ідеї" [8, с. 64].

"Одне людське покоління тому – інший скептик мандрував обширами культури: старець у довгому халаті, з сивою бородою. Наскільки ж він мав людяніше від цього гнома обличчя... Світ, у який він вірив, ледь вітрився назовні, ледь ферментував на поверхні, ледь потріскався тонким шаром плісняви. ... Фундамент життєвих догм ще не був пошкоджений. Мудрий старець ще не знав про зрадливість природничих наук, жив простодушною і наївною вірою в атоми й матерію. Його космос, порівняно з космосом гнома, мав набагато людяніші пропорції. Вимірявся категоріями людської думки" [8, с. 64–65].

Між цими двома світами – непереборна відстань: "Від часів доброго старця світ пройшов крізь багато сит з тісними отворами, в яких поступово залишав свою консистенцію. Фройдизм і психоаналіз, теорія ймовірностей і мікрофізика, кванти і неевклідова геометрія. Те, що просоталося крізь ті сита, не було вже світом, схожим на світ, – це була слизиста й безформна фауна, планктон з плитками і хвилястими контурами" [8, с. 65].

Ці, можливо, надто довгі цитати демонструють, як Шульц набуті психоаналітичні, філософські, літературознавчі, культурологічні тощо знання застосовував не

лише при написанні оригінальних прозових текстів, а й під час скрупульозного аналізу творчості (не)однодумців-літераторів, і шульцівські критичні студіювання вирізнялися неочікуваним прочитанням, ґрунтовним аналізом, на тім були написані зрозуміло й доступно особливою поетичною шульцівською мовою.

Отже, у контекст високого модернізму ХХ ст. Бруно Шульца можна включати не лише як автора літературного модерністського дискурсу, але також і як автора модерністського літературно-критичного дискурсу. У перспективі авторських шульцівських студіювань – "участь" прозопису Бруно Шульца в дискусіях про постмодернізм завдяки наявності міфів, колажності, фрагментарності, пародійності в його творчості – місцями це добре лягає в постмодерні практики, відповідно, Бруно Шульца можна вважати одним із їхніх передтеч.

Список використаних джерел

1. Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури. *Матеріали V Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі* / редакція Віри Меньок; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич : Коло, 2014. 784 с.
2. Гакслі О. Який чудесний світ новий! / Пер. з англ. Віктор Морозов; малюнки: Студія DVOIKA. Львів : Видавництво старого лева, 2016. 368 с.
3. Кітовська-Лисяк М. Шульц-критик. *Шульц Б. Літературно-критичні нариси* / опрацювання та передмова М. Кітовської-Лисяк; переклад з польської та післямова В. Меньок. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. С. 5–12.
4. Коцарев О. Ще одна іпостась Бруно Шульца. Рецензія на книгу Бруно Шульца "Літературно-критичні нариси". *День*. 2012. № 224. URL: <http://surl.li/mdkjh>.
5. Краснова Л. Бруно Шульц – критик. Стилистична інтенція ситуативно сформованої мови. *Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури: матеріали V Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі*. Дрогобич : Коло, 2014. С. 326–336.
6. Шульц Б. Книга листів / укл. Єжи Фіцовський; пер. з пол. А. Павлишин. Київ : Дух і літера, 2012. 360 с.
7. Шульц Б. Літературно-критичні нариси / опрацювання та передмова – Малгожата Кітовська-Лисяк; переклад з пол. та післямова – Віра Меньок. Київ : Дух і літера, 2012. 176 с.
8. Шульц Б. Мандрівки скептика. *Шульц Б. Літературно-критичні нариси* / опрацювання та передмова М. Кітовської-Лисяк; переклад з польської та післямова В. Меньок. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. С. 64–66.
9. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича : оповідання; переклад з польської. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.
10. Bartosik M. Bruno Schulz jako krytyk. Kraków : Universitas, 2000. 137 s.
11. Huxley A. Music at Night and Other Essays, including Vulgarly in Literature. ValdeBooks, 2021. 137 p.

Павленко Д. І.,
здобувачка вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 821.161.2

Науковий керівник:

Сазонова О. В.,
канд. філол. наук, доцент
кафедри української мови і літератури,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

СПЕЦИФІКА ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО МАСКУЛІННОГО РОМАНУ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ "МЕСОПОТАМІЯ" С. ЖАДАНА)

Серед розмаїття авторів сучасності яскравою є постать письменника, поета, перекладача й громадського активіста Сергія Жадана, вірші якого заповнили тілток та інстаграм. Адже Жадан видав низку оригінальних та сильних творів, що хвилюють читачів, дивують і надихають. І особливе місце у творчості автора посідає "Месопотамія". По-перше, вона поєднує в собі як прозові оповідання, так і поезії. По-друге, автор у творі описує життя мешканців міста в якому проживає і сам. По-третє, коло порушених питань є актуальним для кожного, а персонажі такими знайомими.

Образи в "Месопотамії" є досить неоднозначними та своєрідними, і водночас такими "своїми" для читачів. Особливість персонажів твору полягає в тому, що "вони всі більш-менш з одного кола – недавні спортсмени, захоплюються джазом і рок-н-ролом" [2, с. 61]. І якщо порівнювати їх із героями інших творів автора, то можна помітити певну схожість, типовість. В одному з інтерв'ю Сергій Жадан підтверджує це: "Зазвичай герої моїх книжок подібні за психотипом. Вони намагаються щось знайти, розв'язати низку проблем. <...> у їхньому серці є певна гризота, яку вони намагаються якось подолати, є той вогонь, який вони прагнуть або розпалити ще більше, або загасити" [6].

Герої роману "Месопотамія" є доволі своєрідними, а тому викликають неабиякий інтерес. Під час аналізу даного тексту систему образів пропонуємо поділяти не на головні та другорядні, а на чоловічі й жіночі. Оскільки виокремити 2-х–3-х головних персонажів дуже складно, бо чи не кожен з них є надважливим для розкриття ідейного змісту твору.

Чоловічі типажі є прямолінійними й приземленими, але всі дев'ять історій першої частини мають саме їхні імена ("Марат", "Ромео", "Іван", "Маріо", "Юра", "Фома", "Матвій", "Боб", "Лука"). Чоловіки, здебільшого, постають перед

читачем "у простому одязі, розбитих черевиках, справжні чоловіки зі справжніми проблемами" [3, с. 138], вони мають обов'язки "підтримувати в робочому стані газову мережу та водогін, дбати про жінок та дітей, годувати вуличних тварин" [3, с. 180]. Натомість жінки в "Месопотамії" є загадовими, сильними, "ніжними й непокірними" [3, с. 5], вони "виростають заради того, аби любити" [3; с. 227]. І чоловікам доводиться мати справу з жінками, "ніжність яких є невичерпною, а пристрасть – некерованою" [3, с. 227].

Для більшості епічних творів характерним є особливий добір імен героїв. У "Месопотамії" Сергія Жадана ця особливість також простежується: помітним є натяк на євангелістів (Матвій, Лука), біблійний образ (Фома), на шекспірівського (Рома-Ромео) та куперівського (Паша Чингачгук) героїв. Алка-Акула одразу викликає асоціації з хижою твариною (полює на чоловіків). Прізвище Валери Чорного попереджає про те, що він темний, поганий, навіює страх на інших; ім'я цього персонажа в тексті згадується дуже рідко: "Крім Чорного. Як його звали, я тепер і не згадаю. Хоча, – замислено замовк Беня, – чому ж не згадаю, Чорним його всі й звали" [3, с. 22].

Дуже лаконічно подається в романі характеристика героїв: одного-двох влучних зауважень достатньо, аби уявити персонажа. Звідси виникають і умовні "ярлики": Марат – боксер, дорослий і відповідальний, "вважав себе мусульманином, до того ж невірним" [3, с. 11]; Сем – колишній спортсмен, який має бойову стійку "старого досвідченого бомбили" [3, с. 14]. Марина – "невідомо чия далека родичка з глибоким голосом і якоюсь прив'ялою зачіскою" [3, с. 15]; Боб – ірландець в ковбойському капелюсі; Даша – "упевнений у собі юрист, із бойовою зачіскою" [3, с. 47] тощо. Дотичною до цієї особливості "Месопотамії" є метонімічне заміщення імені, в чому знову ж таки виявляється прийом авторської гри: "відірваний палець на лівій руці" [3, с. 152] (Юра); ковбой, ковбойський капелюх (Боб); оливкова шкіра й вузькі очі (Коля); шкірянка (Олег). В останніх двох оповіданнях першої частини автор не озвучує імені знайомої Матвія, а там, де про неї йдеться, активно використовує займенники: "Вона підстриглась, їй це пасувало" [3, с. 185]. Це наштовхує на те, що образ цієї героїні є узагальненням всіх жінок роману, оскільки сплітаються риси Аліни, Соні, Даші, Насті та інших.

Як зазначає О. Кискін [4], у постмодерному романі функціональність урбаністичного хронотопу сприяє підсиленню фрагментарності, індивідуалізації часопростору, увиразненню смислового лінцюжка. Тому місто можна вважати окремим повноцінним художнім образом у "Месопотамії". Подібно до персонажів, певні топоси також "подорожують" з однієї історії в іншу. Наприклад, в частині твору під назвою "Ромео" ми бачимо таку мініекскурсію героя: "заглядав до всіх нір та підвалів, які вона згадувала, був у арабів, зазирає до

в'єтнамців, братався з працівниками макдональдса, пив на брудершафт із туберкульозниками, замовляв шампанське в сауні "Здоров'я", знепритомнів у підвалі навпроти синагоги, отямився в дитячому кафе..." [3, с. 57]. За тим же маршрутом прогулюються і Оля з Фомою ("Фома"): "Вони зазирали до всіх тих нір та підвалів, які вона могла згадати, були, ясна річ, в арабів, зазирали, звісно ж, до в'єтнамців, браталися з працівниками макдональдса, які давно до такого звикли, пили на брудершафт із працівниками тубдиспансеру, марно намагалися замовити шампанське в сауні "Здоров'я", згадували дитинство в підвалі проти синагоги, намагалися знайти дівчат за викликом у дитячому кафе" [3, с. 168].

Під час аналізу роману помітним є й те, що місто згадується, зазвичай, поряд з любов'ю: "вся любов належить цьому місту, тому що місто тримається цією любов'ю, наповнюється нею, ніби дощем восени, гріється нею, мов кам'яним вугіллям узимку" [3, с. 203].

Харків у творі виступає цілісним географічним простором зі своїми законами, яким дуже важко не підкоритися, адже він керує всім і всіма. Кожен герой зі своєю долею, вчинками та почуттями є значущою частиною цього міста: "адже кожне історія з першої частини має щонайменше одне протиріччя: "Ми всі живемо в цьому дивному місті, ми всі тут лишилися, ми всі рано чи пізно до нього повертаємось" [3, с. 241].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що герої "Месопотамії" – "це й не інтелігенція, але й не "середній клас", хоч є представники і тих, і тих. Головне – вони всі дещо надламані" [5]. Ю. Ганошенко вказує на досить невпевнений соціальний статус та розмиту ідентичність персонажів твору: "образ себе і майбутнього втрачає чіткість, стан невизначеності затягується" [1, с. 16]. Тобто можемо зробити висновок, що перед читачем постають типажі, які існують у "межиріччі" – стані невизначеності.

Список використаних джерел

1. Ганошенко Ю. А. Замулене межиріччя: межа як конструент ідентичності в романі "Месопотамія" Сергія Жадана. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія : Філологія. Літературознавство. 2017. Т. 301, Вип. 289. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2017_301_289_4 (дата звернення: 05.11.2023).
2. Дзюба І. М. Чорний романтик Сергій Жадан. Київ: Либідь. 112 с.
3. Жадан С. Месопотамія: збірка. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. 288 с.
4. Кискін О. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі ("Чапаєв і пустота" В. Пелевіна, "Перверзія" Ю. Андруховича, "Безсмертя" М. Кундери): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06 "Теорія літератури". Київ, 2006. 20 с.

5. Станісевич Є. Анатомія одного Міста: рецензія на "Месопотамію" Сергія Жадана. URL: <http://www.theinsider.ua/rus/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/> (дата звернення: 05.11.2023).

6. Терен Т. Сергій Жадан: Ніколи не ставився до літератури, як до альпінізму чи спорту. URL: <https://starylev.com.ua/news/sergiy-zhadan-nikoly-ne-stavyvsya-do-literatury-yak-do-alpinizmu-chy-sportu> (дата звернення: 05.11.2023).

Романович І. С.,
здобувач вищої освіти,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

УДК 159.9

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасна система освіти передбачає визнання унікальності кожної особистості та дотримання гуманістичної моделі під гаслом "освіта для всіх, заклад дошкільної освіти для всіх" [3]. В її основі лежить концепція цілісного підходу в реалізації прав і можливостей всіх людей та рівний доступ дітей із особливими потребами до здобуття якісної освіти.

Проблемі інклюзивного навчання дітей з різними нозологіями присвячені праці В. І. Бондар, В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої, О. В. Мартинчук, М. П. Матвєєвої, С. П. Миронової, В. М. Синьова, В. В. Тарасун та інших. Багато сучасних дослідників, які займаються вказаною проблемою, на жаль, констатують факт відсутності у великої кількості працівників закладів дошкільної освіти глибокої особистісної зацікавленості та позитивної спрямованості на реалізацію педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Тому розвиток психологічної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти є важливим і необхідним практичним завданням. Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження виявив, що продуктивними методами розвитку психологічної готовності вчителів до діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами в системі дошкільної освіти є: психологічний тренінг, семінари-практикуми, ділові ігри, навчальні семінари, консультації з надання допомоги в діяльності з дітьми з особливими потребами, рефлексивна самодіагностика.

Вивчення тренінгових технологій як ефективних методів цілеспрямованого формування психологічної готовності відображено у працях Л.А. Петровської, Т. С. Яценко, О. В. Сидоренко. Тренінг – це систематичне набуття знань, умінь, навичок і атитюдів, спрямоване на покращення виконання діяльності у певній галузі [4]. Отриманий практичний досвід, що здобувається в процесі тренінгу, завжди аналізується іншими учасниками тренінгової групи, що дозволяє зрозуміти наявні помилки та віднайти оптимальні варіанти вирішення проблеми. Найкраще людиною запам'ятовуються і усвідомлюються ті знання, які ми отримуємо емпіричним шляхом та через вправи, які виконуємо самостійно. Крім цього, тренінг завжди має емоційне підґрунтя, що сприяє засвоєнню інформації не лише на рівні розумових дій, а й через світ духовних переживань та принципів.

За словами О. Євтіхова, груповий психологічний тренінг є методом навмисних змін людини, спрямованих на особистісний та професійний розвиток через набуття, аналіз і переоцінку особистісного життєвого досвіду в процесі групової взаємодії. В. Пузіков дотримується думки, що тренінг – це ефективна технологія з навчання конкретних навичок та вмінь, що базуються на груповій динаміці [5].

Мета будь-якого тренінгу полягає не в аналізі та інтерпретації проблем особистості, задля подальшого їх усунення або зміни мотивації поведінки, а в активному, свідомому навчанні бажаної поведінки. Кожен тренінг складається з вступної, основної та заключної частини. Об'ємне співвідношення цих частин у кожному окремому випадку може бути різним. Це залежить від мети тренінгу, виду цільової групи, тривалості тренінгу, рівня підготовленості групи.

Заснований на активних методах групової роботи психологічний вплив дає змогу особистості свідомо переглянути власні сформовані погляди і вміння у сфері спілкування, відпрацювати форми взаємодії з іншими людьми, спробувати вирішити складні ситуації, виходити з конфліктів тощо. Зазвичай, психологічний тренінг з формування психологічної готовності вихователів закладів дошкільної освіти до інклюзивного навчання, передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) розвиток уявлень педагогів про зміст і специфіку інклюзивного навчання;
- 2) поглиблення знань вихователів про закономірності розвитку та поведінки різних категорій дітей;
- 3) формування позитивної мотивації у педагогів щодо своєї професійної діяльності у нових незвичних умовах;
- 4) формування позитивних перцептивних установок щодо дітей з особливими освітніми потребами;
- 5) вироблення та розвиток знань, умінь і навичок, які сприятимуть адаптації та усвідомленому вибору варіантів поведінки під час роботи в умовах інклюзії;
- 6) розвиток особистісних якостей педагогів (емпатія, толерантність, здатність до самоаналізу тощо) [2, с. 121].

Таким чином, готовність вихователя ЗДО до роботи з дошкільниками із особливими освітніми потребами є інтегральною професійно-особистісною характеристикою, що включає не лише теоретичну й практичну готовність до виконання професійних функцій, але й усі необхідні особистісні якості – чуйність, емпатійність, відповідальність, комунікабельність, емоційну витримку тощо. Відповідні знання і вміння можуть розвиватися завдяки участі педагогів у соціально-психологічному тренінгу, який передбачає рефлексивну спрямованість навчання, розвиток чіткої мотивації до діяльності з дитячим колективом в інклюзивному середовищі, наявність позитивних емоційних стимулів від занурення вихователів в активну інноваційну діяльність.

Список використаних джерел

1. Блінов О. Особливості організації проведення психологічного тренінгу. *Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки*. Київ: КиМУ, 2008. Вип. 12. С. 9-23.
2. Буйняк М. Г. Структурно-логічний підхід у формуванні психологічної готовності педагогів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Спеціальна педагогіка*. 2017. № 34. С. 120-124.
3. Валицька А. П. Інклюзивна освіта як освіта для всіх. *Інклюзивна освіта: проблеми вдосконалення освітньої політики та системи: матер. Міжнар. конф.* Київ, 2018. С. 70–73.
4. Лук'янчук Н. Класифікація видів тренінгів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 272–279.
5. Федорчук В. М. Тренінг - інструмент особистісного зростання особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 9. С. 690–700.

Супрун А. Г.,
канд. філос. наук, доцент кафедри
філософії та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 123.1

НОВА СВОБОДА В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сучасний освітній процес, як і всі інші сфери, що забезпечують життєдіяльність нашої країни, знаходиться у вкрай складному становищі. Ця складність полягає не тільки у воєнних діях, але і в транзитивній реальності, в якій всі ми зараз знаходимося. Специфічна соціальна реальність, яка стала результатом світоглядних, політичних, економічних, освітніх змін, вказує на необхідність глибокого аналізу того, що відбувається сьогодні і зараз. Аналізувати необхідно не тільки сьогодення,

але найважливіше – минулі історичні події, для того щоб уникнути в майбутньому таких страшних конфліктів, як війна, геноцид, культурне знищення.

Зазвичай у період соціально-політичних загострень епіцентром досліджень та обговорень постає проблема свободи. Свобода – це одне з магічних слів, яке викликає позитивні емоції як у повсякденному житті, так і в науковому. Її досліджують філософи, соціологи, політологи, економісти і юристи, висвітлюючи різні шляхи заміни традиційної людської. Нерідко ми бачимо пропозицію замінити свободу на соціальну свідомість з соціальною відповідальністю, де визнаємо і приймаємо певні обмеження та самообмеження.

В умовах сьогодення у галузі філософських досліджень надзвичайно гостро постає проблема свободи та безпеки, особливо під час війни. Народ, що живе у війні, переживає війну має право на цей складний вибір, який залежить від багатьох чинників. Основним критерієм в даному контексті є реальна загроза насильства чи позбавлення життя з боку ворога, але не менш важливу роль відіграють життєві цінності, індивідуальні переконання, культурні традиції. Поняття свобода в умовах війни має дещо деформоване значення. З одного боку, ми виборюємо свободу, з іншого – ми її віддаємо заради збереження свого життя та життя своїх рідних. Коли ми залишаємося сам на сам зі своїми екзистенційними пошуками, вибір зазвичай падає на безпеку: захистити, захиститися будь якою ціною, зберегти найцінніше – життя. Чи можемо ми засуджувати людей, які втратили все, стояли перед реальною загрозою життю і вибрали власну безпеку? Це питання залишається відкритим для кожного. Але єдино необхідно на всіх рівнях освіти впроваджувати гуманітарні програми для формування критичного мислення, свідомої громадянської позиції, яка б давала можливість вільно самовизначатися та усвідомлювати відповідальність за прийняті рішення і вчинки. В одному з філософсько-соціологічних досліджень було зазначено, що у "суспільствах, де більш поширений індивідуалізм, громадяни можуть віддавати перевагу свободі, тоді як у суспільствах, де поширені складні ієрархії та більший контроль над життєдіяльністю громадян, перевагу надають безпеці. Історичний досвід авторитарного правління або досвід військових конфліктів також схиляє людей вважати безпеку важливішою за свободу". То ж нам з вами, важливо використати цей транзитивний період для детального аналізу історичного досвіду та напрацювання власних результатів, які б могли задовільнити і громадян і державу.

Список використаних джерел

1. <https://rpr.org.ua/news/vybir-ukraintsiv-mizh-svobodoiu-ta-bezpekoiu-pid-chas-viyny>.
2. <https://rpr.org.ua/news/vybir-ukraintsiv-mizh-svobodoiu-ta-bezpekoiu-pid-chas-viyny>.
3. <https://journals.nubip.edu.ua/index.php/Gumanitarni/article/view/9598>.
4. https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=VsgC87IAAAAJ&citation_for_view=VsgC87IAAAAJ:4TOpqqG69KYC.

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Александрович А. В.,

УДК 658.5

здобувач вищої освіти,

Львівський національний університет

імені Івана Франка, м. Львів

Науковий керівник:

Борщук І. В.,

канд. екон. наук, доцент,

Львівський національний університет

імені Івана Франка, м. Львів

ДОСЛІДЖЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На сьогоднішній день аналіз бізнес-процесів стає ключовим інструментом в управлінні бізнесом. Він дозволяє підприємствам докладно вивчити свої процеси, виявити неефективність і виправити будь-які проблемні місця, які можуть обмежувати продуктивність. Аналіз бізнес-процесів - це детальне дослідження кожної частини процесу з визначенням, що працює добре, що потребує покращення та як найоптимальніше внести потрібні корективи.

У міру розширення будь-якої компанії бізнес-процеси експоненціально зростають, найбільш вагомими серед яких є:

- HR, підбір персоналу, підбір нових співробітників, управління заробітною платою;
- обробка фінансів і бухгалтерського обліку;
- маркетинг і продажі, дослідження ринку, прогнозування продажів;
- підтримка клієнтів, адаптація клієнтів, цифрове впровадження, гарантія та обробка повернень.

Проте, як наслідок, мало уваги приділяється чіткому плануванню більш дрібних, але в той же час не менш важливих бізнес-процесів. Нові кроки та завдання просто накладаються на інші, результат стає некерованим і результативність бізнесу знижується.

Ось чому ефективне використання аналітичного інструментарію має велике значення в управлінні бізнес-процесами. Це дає змогу компаніям перевіряти свої повсякденні процеси, визначати, чи працюють вони ефективно, і усунути будь-які проблемні місця.

Аналіз бізнес-процесів – це детальне, багатоетапне дослідження кожної складової бізнесу, щоб визначити, що добре працює у поточному процесі, що потрібно покращити і яким чином. Існують різні методи аналізу бізнес-процесів, але всі вони ґрунтуються на тому, що оптимізовані системи забезпечують кращі загальні бізнес-результати. А це більша економія коштів, збільшення доходу та краща залученість бізнесу. Щоб, наприклад, проаналізувати залучення клієнтів і виявити спади, блокування або неочікувано низькі конверсії [2].

Основна перевага аналізу бізнес-процесів полягає в оптимізованій щоденній функціональності бізнес-операцій, яка стратегічно відповідає бізнес-цілям і прийняттю рішень.

Зокрема, якщо говорити про розвиток малого та середнього бізнесу, доцільно використовувати такий аналітичний інструментарій управління бізнес-процесами:

- проведення аналізу для виявлення найперспективніших аспектів поточних бізнес-процесів та внесення змін для підвищення продуктивності та результативності;
- аналіз ефективності використовуються ресурсної бази в бізнес-процесах, раціоналізації та оптимізації витрат;
- бізнес-аналіз політики безпеки співробітників та клієнтів та правил безпеки діяльності на фірмі;
- визначення оптимальних методів управління та впровадження їх в організацію;
- ідентифікація витратних аспектів бізнес-процесів, що дозволяє зменшити витрати та збільшити прибуток;
- оптимізація та вдосконалення процесів виробництва;
- дослідження бізнес-процесів, які сприяють створенню довіри та підвищенню репутації підприємства, зокрема зміцненн. корпоративної етики [3].

Проте аналіз управління бізнес-процесами, як і будь-який інший процес, має свої недоліки, зокрема:

1. Високі витрати часу і ресурсів: проведення аналізу може бути затратним в часі та ресурсномістким процесом, особливо для великих підприємств.
2. Суб'єктивність: відбір даних та їх аналіз можуть обґрунтовуватися на суб'єктивних оцінках та припущеннях, що може привести до неточних результатів.
3. Суперечливість інтерпретації: різні експертизи можуть мати різні інтерпретації даних, що ускладнює узгодження та прийняття рішень.
4. Неякісні дані: якщо вихідні дані не є надійними або неякісними, аналіз може бути недостовірним.
5. Нездатність отримати зміни: аналіз базується на даних з певного періоду, і він може стати застарілим у контексті швидких змін у бізнес-середовищі.
6. Сфокусованість на минулому: аналіз, який обґрунтовується використанням минулих даних, не завжди може давати належну картину майбутнього.
7. Системний підхід: забезпечення врахування всіх взаємозв'язків у бізнес-процесі може бути викликом, особливо на великих підприємствах.

Незалежно від розміру, галузі чи будь-якого іншого бізнес-чинника, організації можуть виконувати декілька базових кроків для проведення аналізу бізнес-процесів.

Першим кроком у проведенні аналізу бізнес-процесу є документування наявного процесу, його етапів. Ці бізнес-процеси можуть включати: залучення нових співробітників, залучення нових постачальників, впровадження нових програмних засобів.

Наступним кроком є залучення зацікавлених сторін, які використовують ці процеси, а також експертів, щоб зрозуміти, що працює, а що ні, і що потрібно змінити, щоб зробити відповідні процеси ефективнішими.

І для того, щоб остаточно впроваджувати розроблені зміни, необхідно виконати процедуру картографування бізнес-процесів, щоб отримати візуалізацію етапів і потоків бізнес-процесів, а далі вже вносити корективи та впровадити вдосконалення [1].

Також існує певна методологія аналізу бізнес-процесів. Це набір підходів, методів та інструментів, які використовують для вивчення, оцінки та оптимізації бізнес-процесів в організації. Ось кілька основних методологій аналізу бізнес-процесів:

1. BPMN (Business Process Model and Notation): ця методологія використовує графічні моделі для представлення бізнес-процесів. Вона дозволяє створювати детальні діаграми, які легко інтерпретувати.

2. Six Sigma: Цей метод орієнтований на досягнення якості та ефективності бізнес-процесів. Він включає в себе процеси визначення, вимірювання, аналізу, вдосконалення та контролю [3].

3. Lean Six Sigma: поєднує принципи Six Sigma та Lean, і спрямована на видалення втрат та оптимізацію бізнес-процесів [3].

4. TOGAF (The Open Group Architecture Framework): TOGAF використовується для архітектурного аналізу та планування бізнес-процесів на основі стандартних рамок і методів.

5. Event-Driven Process Chain (EPC): ця методологія використовує логічні ланцюжки подій для моделювання та аналізу бізнес-процесів.

6. Swimlane Diagrams: ця методологія використовує "смуги" для виділення ролей і функцій у бізнес-процесі та відображення конкуренції дій.

7. IDEF (Integration Definition for Function Modeling): ця система методів використовується для функціонального моделювання бізнес-процесів та документування їх структури.

8. Value Stream Mapping: цей метод дозволяє аналізувати потік матеріалів та інформації в бізнес-процесі зі зменшенням витрат і вдосконалення продуктивності.

9. SIPOC (Supplier, Input, Process, Output, Customer): ця методологія визначає ключові елементи бізнес-процесу, включаючи постачальників, вхідні дані, процеси, виходи та клієнтів.

10. BPM (Business Process Management): ця методологія орієнтована на управління та оптимізацію бізнес-процесів в організації.

Вибір конкретної методології залежить від потреб проекту та організації.

Правильне використання аналітичного інструментарію управління бізнес-процесами може призвести до покращення різних аспектів бізнесу, включаючи ефективність, ресурсну оптимізацію, політику безпеки, корпоративну етику та інші аспекти, що покращують загальні результати бізнесу. Це означає, що аналіз бізнес-процесів є інструментом для вдосконалення функціональності бізнес-операцій, що відповідає стратегічним цілям і використовує обґрунтовані рішення.

Список використаних джерел

1. Business Process Analysis: Methods, Tools, Steps and Benefits. KnowledgeHut: Professional Bootcamps and Certification Courses Provider for your Future. URL: <https://www.knowledgehut.com/blog/business-management/business-process-analysis>.
2. Що таке керування бізнес-процесами? | Microsoft Power Automate. Power Automate | Microsoft Power Platform. URL: <https://powerautomate.microsoft.com/uk-ua/business-process-management-bpm>.
3. What is Business Process Analysis? – IBM Blog. IBM Blog. URL: <https://www.ibm.com/blog/business-process-analysis>.

Головенко І. О.,
здобувач вищої освіти,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

УДК 658.5

РОЛЬ І МІСЦЕ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Зближення України зі світовим ринком товарів і послуг, відповідне підвищення рівня конкуренції на внутрішньому товарному ринку, підвищення складності та динамізму економічного сектору вимагають від керівників сільськогосподарських підприємств серйозних зусиль для створення сприятливого навколишнього середовища. Ефективне економічне управління та механізми діяльності підштовхують вітчизняних виробників до підвищення конкурентоспроможності своєї продукції, яка обмежена функціонуванням застарілих технологій, обмеженими фінансовими ресурсами та впровадженням новіших процесів адаптації виробництва та управління ресурсами. Сільське господарство України є однією з провідних галузей народного господарства країни.

Дослідженням аспектів обліку готової продукції займалися провідні українські та закордонні науковці, а саме: Білуха Т. М., Безруких П. С., Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Герасимович А. М., Завгородній В. Л., Єфименко В. І., Пушкар М. С., Соколова Я.В., та інші.

Облік виробництва продукції на сільськогосподарському підприємстві є головним напрямком бухгалтерського обліку [1].

Нормативно-правове забезпечення та регулювання обліку готової продукції здійснюється у відповідності до чинного законодавства за допомогою законодавчих документів, таких як: закони України, накази та постанови міністерств, методичні рекомендації та інструкції, положення (стандарти) бухгалтерського обліку та інші.

На облік готової продукції впливають її основні характеристики як активів підприємства. Дослідження даного питання є актуальним, оскільки продуктивне використання готової продукції підприємства є основою ефективної господарської діяльності підприємства та отримання максимального прибутку. Випуск готової продукції та її реалізація є завершальним етапом операційного циклу виробничого підприємства. У цьому контексті завдання бухгалтерського обліку полягає в забезпеченні керівництва інформацією для уникнення суб'єктивності в процесі прийняття рішень.

Також, в свою чергу, ефективне управління випуском готової продукції забезпечує фінансову рівновагу організації; раціональне управління нею сприяє підвищенню ритмічності операційного процесу; планування випуску готової продукції допомагає керівництву вибрати економічні орієнтири і досягти поставленої мети.

Оскільки готова продукція відноситься до активів підприємства, іншими словами – ресурсів, які виготовлені в минулому і в майбутньому очікується одержати від їх реалізації та збуту економічну вигоду, то в фінансовому обліку практичне використання методів її оцінки повинно з одного боку не знижувати витрати на виробництво продукції, з іншої – не завищувати її оцінку. В бухгалтерському обліку готової продукції її класифікація виступає у вартісному виразі і відображається на різноманітних рахунках за допомогою методів оцінки [2].

Щоб визначити місце і роль готової продукції в системі бухгалтерського обліку, необхідно визначити поняття "система". Система бухгалтерського обліку не може обмежуватися простим записом комерційних операцій, що відображає рух запасів на відповідних рахунках, а може бути визначена як система, що характеризується наявністю зв'язків" [3]. Вітчизняні економісти описують систему бухгалтерського обліку таким чином, що надають пріоритет її ознакам, а не, насамперед, сутності.

Собівартість готової продукції є організаційною основою в підсистемі бухгалтерського обліку і виражається різними показниками. У підсистемі фінансового обліку використовується показник собівартості продажів. Для визначення цього показника необхідно використовувати метод калькулювання собівартості, передбачений Національним стандартом бухгалтерського обліку 16 "Витрати". Система калькулювання собівартості продукції на сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без відповідного регулювання та правового забезпечення. Існує безліч нормативно-правових актів, що мають стосунок до досліджуваної галузі обліку. За останні два десятиліття було

сформовано сучасне забезпечення, яке на сучасному етапі зазнає постійних змін, пов'язаних із соціальними, інтеграційними, економічними та іншими факторами. Сьогодні національне законодавство в окремих частинах регулювання обліку виробничих витрат являє собою багаторівневу систему, що потребує постійного оновлення та вдосконалення у зв'язку з процесами реалізації та інтеграції.

Як свідчать проведені дослідження, жодним нормативним документом з бухгалтерського обліку не врегульовано економічної сутності готової продукції, проте, питання обліку готової продукції та її оцінки на підприємствах залишаються актуальними та потребують вирішення. Оскільки продуктивне застосування готової продукції на підприємстві є основою ефективної господарської діяльності підприємства та отримання максимально високих прибутків, подальше дослідження цих питань є актуальним.

Список використаних джерел

1. Пушкар М. С. Розробка систем обліку: навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2017. 198с.
2. Бутинець Ф. Ф., Організація бухгалтерського обліку / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун, С. М. Шулепова. - Житомир: ПП "РУТА", 2018. 576 с.
3. Пушкар М. С. Розробка систем обліку: навчальний посібник. Тернопіль : Карт-бланш, 2017. 198 с.

Губа Д. М.,
здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

УДК 620.9

Проскурня О. М.,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри економіка бізнесу
та міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний
інститут", м. Харків

РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ В ДОВОЄННИЙ ПЕРІОД ТА ЇХ СТАН ПІД ЧАС ВОЕННОГО СТАНУ

У довоєнний період загальна технічна ситуація в енергетичному секторі України була ненайкращою, а з початком повномасштабного вторгнення стала ще складніше. Протягом усієї історії незалежної України й в цей момент, в нашій

електроенергетиці домінували традиційні джерела енергії. Станом на 2021 рік більш ніж половину усієї електроенергії виробляли АЕС (55,1 %), 29,3 % електроенергії виробляли ТЕС (ТЕЦ) і лише 14,7 % виробляли станції на ВДЕ (з ГЕС/ГАЕС включно).

Важкий стан вітчизняної енергетики був пов'язаний з тим, що протягом десятиліть в енергетичному господарстві проводилася модернізація повільно, так як це потребує великих капіталовкладень та ресурсів. Як наслідок, понад 20 % енергетичних установок повністю застаріли, а 70 % з них відпрацювали свій термін експлуатації. Застарілі технології спалювання вугілля і газу та висока зношеність обладнання призводять до надмірного споживання палива і великих викидів токсичних речовин в атмосферу. На частку викидів теплових електростанцій припадає близько 30 % всіх твердих часток, що викидаються в атмосферу внаслідок діяльності людини. Оксиди азоту та вуглецю є основними компонентами смогу. Викиди оксиду вуглецю від електростанцій сприяють глобальному парниковому ефекту.

Все це, а також проблема імпортозалежності, спонукало до розвитку власних ВДЕ, які б стали запорукою енергонезалежності нашої країни. І війна тільки підкреслила стратегічне значення цієї альтернативи.

У період із 2016 до 2021 року відновлювальна енергетика активно розвивалася завдяки стимулювальному "зеленому тарифу", унаслідок чого у 2021 році електростанції на базі "нових" ВДЕ виробляли 8 % усієї електроенергії України (ще у 2016 році їх частка складала лише 1 %). Якщо додати до цього відсотку частку ГЕС та ГАЕС то матимемо 14,7 %, що є дуже гарним результатом на той час. За даними "Центру Разумкова" у 2019 році Україна за темпами розвитку відновлюваної енергетики увійшла до десятки кращих у світі [1], а у 2020 році за темпами розвитку сонячної енергетики увійшла до п'ятірки лідерів у Європі. У 2021 році рейтинг Bloomberg New Energy Finance показав, що сукупний національний інвестиційний потенціал України займає 48 місце серед 136 країн світу. Лише за останні 10 років провідні міжнародні та українські інвестори з ВДЕ залучили в українську економіку понад 12 мільярдів доларів прямих іноземних інвестицій.

За даними НКРЕКП, станом на 31 грудня 2021 року, встановлена потужність сектору відновлюваної енергетики України досягла 9 655,9 МВт [2]. Найвищу частку серед встановлених потужностей складала сонячна енергетика (промислова сонячна енергетика та домашні СЕС) з сумарною встановленою потужністю 7 586,25 МВт. Друге місце посідала вітрова енергетика. Станом на кінець 2021 року загальна встановлена потужність вітроенергетики становила 1672,9 МВт, що майже в 4,5 раза менше від показника сонячної енергетики. До 24 лютого 2022 року "зелену" електроенергію в Україні виробляли 34 вітроенергетичні установки (ВЕС) або 699 вітрових турбін із середньою одиничною потужністю 3,5 МВт. Але слід зазначати, що КВВП (коефіцієнт використання встановленої потужності) ВЕС вище від КВВП СЕС та складає близько 34 %, тому саме частка виробленої

електроенергії вітровою енергетикою вище частки встановленої потужності, але все одно не перевищує показник сонячної електроенергетики. З великим відставанням від попередніх видів ВДЕ третє місце посіла біоенергетика. Загальна встановлена потужність біоЕС та біогазЕС склала 275,9 МВт. При цьому кількість виробленої електроенергії в 2021 році установками на біогазі/біомасі склала 992 млн кВт•год. Замикають цю добірку ВДЕ малі ГЕС, які в тому ж 2021 році виробили не значні, з погляду на всю електроенергетику України, 276 млн кВт•год, при встановленій потужності 120,9 МВт. Таким чином, можна констатувати, що сектор ВДЕ в Україні значно збільшив свої потужності, тим самим залучивши додаткові інвестиції в державний і місцеві бюджети та наблизивши країну до виконання міжнародних зобов'язань у рамках Паризької угоди, Плану зі скорочення викидів парникових газів, Енергетичної стратегії України до 2035 року та Економічної стратегії України до 2030 року.

Але повномасштабне вторгнення країни-агресора, на жаль, дуже сильно вдарило по відновлювальній енергетиці України. Планування діяльності енергетичної організації базується на таких основних показниках: якість послуг, ефективність роботи і можливість розвитку організації. Багато в чому воно забезпечується технологією ведення бізнесу, прийнятою в компанії [3, с. 25]. Тому важливо, щоб під час виявлення критичних сфер діяльності в організації враховувалася їхня залежність від технологічних складових усіх процесів. Зараз ми спостерігаємо, що як раз технологічна складова потерпає від руйнувань під час воєнного стану. Як було зазначено вище, лівова частка ВДЕ України це сонячна енергетика, друге місце посідала вітрова. Обидва ці сектори були зосереджені переважно на Півдні нашої країни. Станом на цей момент значна частина Донецької, Херсонської та Запорізької областей (останні дві є областями-лідерами зі встановленої потужності ВДЕ) є окупована військами агресора. За основними даними Міненерго, під час воєнного стану в Україні та через військові дії виведено з експлуатації 90 % вітрової енергетики (а це приблизно 1500 МВт встановленої потужності) та близько 40-50 % сонячної енергетики (3000 – 3800 МВт). В окупації знаходиться найбільша ВЕС України, а також одна з найбільших ВЕС Центральної та Східної Європи, Ботіївська ВЕС, зі встановленою потужністю 200 МВт. Біоустановки, на відміну від, наприклад СЕС або ВЕС, не прив'язані до якогось конкретного регіону нашої країни, але і вони постраждали під час повномасштабних військових дій. Відомо, що в окупації, а саме в містах Волноваха та Маріуполь, опинились біоенергетичні установки встановленою потужністю 2 МВт. А ще 1,8 МВт потужності біоенергетичних станцій зазнали пошкоджень у Чернігівській області. Але виведені 3,8 МВт потужності є лише 1,4 % від потужностей усіх біоустановок та 0,04 % від усіх "нових" ВДЕ. Мала ж гідроенергетика, не зазнала значних втрат, тому що переважно розташована на невеликих річках Західних областей нашої країни.

Проаналізувавши наявні дані можемо дійти висновку що майже половина встановленої потужності "нових" ВДЕ перестали надавати електроенергію в ОЕС України. Майже не зазнали втрат саме ті види ВДЕ, які в загальному балансі альтернативних джерел складала дуже не великий відсоток, а саме мала гідроенергетика та біоенергетика. Сонячна ж та вітрова енергетика зазнали значно більших втрат через своє географічне розташування. Але все ж таки окуповані території можуть бути, а віримо, що й будуть, деокуповані та всі станції повернуться в енергомережу України. Окрім того, вже після початку повномасштабного вторгнення, 24 травня 2022 року, на Всесвітньому економічному форумі в Давосі компанія ДТЕК представила проєкт збільшення потужностей відновлюваної енергетики в Україні з 9 до 30 ГВт до 2030 року. Тож Україна має всі економічні та технічні ресурси для енергонезалежного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Офіційний вебпортал Razumkov. Електронний ресурс. – Доступ до сайту: URL: <https://razumkov.org.ua>.
2. Офіційний вебпортал НКРЕКП. Електронний ресурс. – Доступ до сайту: URL: <https://www.nerc.gov.ua>.
3. Економічна оцінка енергозберігаючих проєктів. друк. навч. посібник / І. О. Неміровський., О. М. Проскурня. – Х. : НТУ "ХПІ", 2017, – 152 с.

Лапінкова А. О.,
здобувач вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 330.34

Мицишин О. Я.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри цифрової
економіки та бізнес-аналітики,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

АНАЛІЗ ЕКОНОМІКИ КРАЇН ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО РІШЕННЯ TABLEAU, З ФОКУСОМ НА КРАЇНИ УГОДИ НАФТА

Сучасний світ вимагає постійного моніторингу економічних показників та трендів для прийняття обґрунтованих рішень. Однією з потужних засобів для аналізу економічних даних є програмне рішення Tableau. Також варто зазначити, що в XXI столітті світова економіка пережила три економічні кризи: іпотечну

2008-2009 років, європейську 2014-2015 років та коронакризу 2019-2020 років. Це доводить падіння світового ВВП у 2009 році на 5.17 %, у 2015 році на 5.69 % та у 2020 році на 2.86 % [1]. Одним із потужних засобів для аналізу економічних даних є програмне рішення Tableau.

Актуальність дослідження. Північноамериканський Договір про вільну торгівлю (NAFTA) є однією з найважливіших торговельних угод у світі. Динаміка росту економік країн-учасниць (Сполучених Штатів, Мексики та Канади) зазнали значного прискорення після реалізації цієї торговельної угоди. Тому дослідження економічних показників та тенденцій у цих країнах, зокрема в рамках NAFTA, стає надзвичайно важливим завданням.

Основною метою цього дослідження є проведення комплексного аналізу економік країн-учасниць NAFTA за допомогою програмного забезпечення Tableau.

Матеріали та Методи. У цьому дослідженні буде використовуватися значення ВВП країн-учасниць NAFTA, як основний показник розвитку економіки країн. Для аналізу та візуалізації даних використовується програмне рішення Tableau. Методика дослідження включає в себе етапи перетворення даних, створення графіків динаміки змін економік країн NAFTA та інтерпретації даних, вибір моделі тренду та побудова прогнозу.

Першим кроком при дослідженні економічних часових рядів є побудова динаміки ВВП країн-учасниць NAFTA в програмному забезпеченні Tableau і аналіз розвитку країн. Як було зазначено вище світова економіка в XXI столітті зазнала трьох економічних криз.

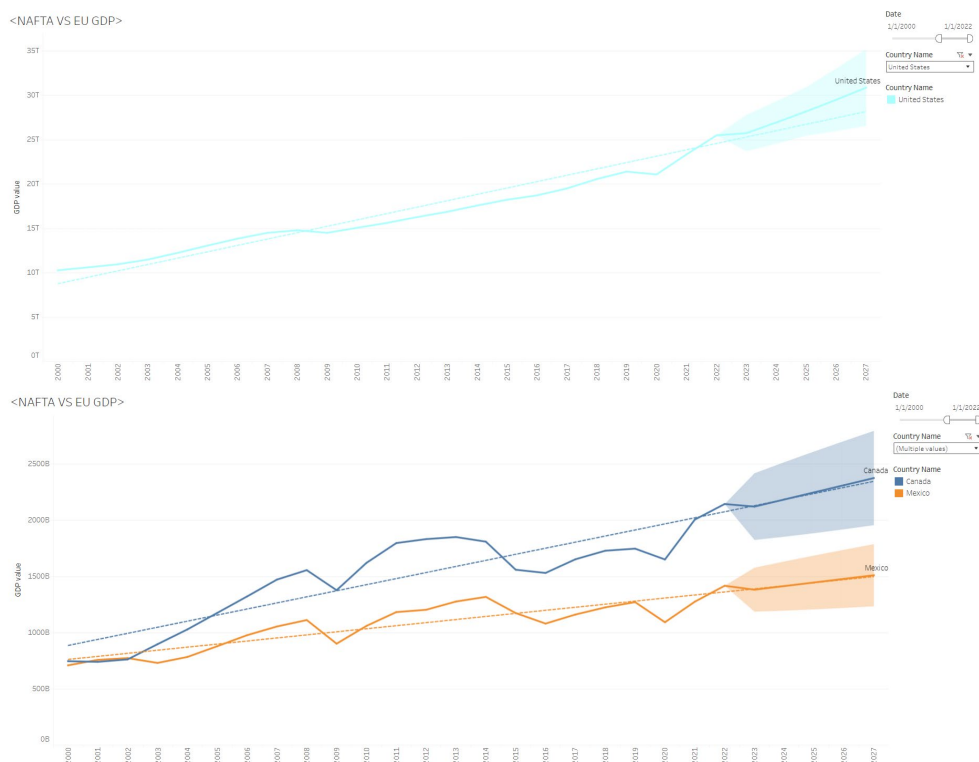

Рис. 1. Динаміка ВВП країн-учасниць NAFTA за 2000 – 2022 роки, рівняння тренду та прогноз на наступні 5 років [2]

Падіння ВВП США спостерігається в 2009 році (зменшення на 2 %). Щодо кризи 2014-2015 років, то в США було навпаки збільшення ВВП на 4 % в 2014 році і 4 % в 2015 році. Наступний спад ВВП спостерігається в 2020 році (зменшення всього на 1 %). Падіння ВВП Канади спостерігається в 2009 році (зменшення на 11 %). Спад ВВП був також під час кризи 2014-2015 року (зменшення на 2 % в 2014 році і зменшення на 14 % в 2015 році). Ще один спад ВВП спостерігається в 2020 році (зменшення на 6 %). Падіння ВВП Мексики спостерігається в 2009 році (зменшення на 19 %). Спад ВВП був також під час кризи 2014-2015 року (спад на 11 % в 2014 році). Ще один спад ВВП спостерігається в 2020 році (зменшення на 14 %). Результати створення дашборду представлені на рис.1.

Також було побудовано динаміку ВВП організації NAFTA, зображену на рис. 2.

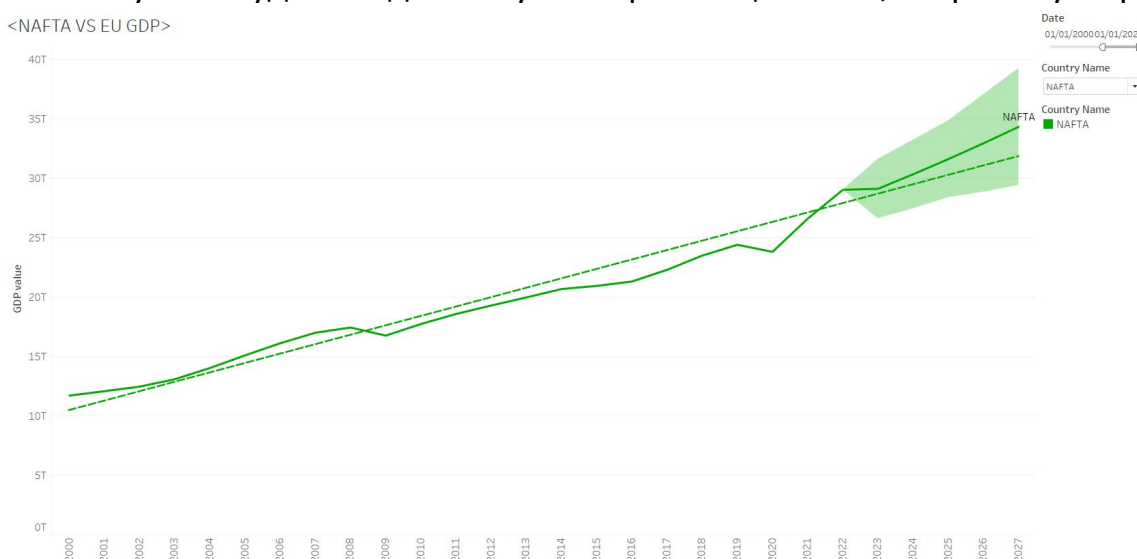

Рис. 2. Динаміка ВВП NAFTA за 2000 – 2022 роки, рівняння тренду та прогноз на наступні 5 років [2]

Падіння ВВП в NAFTA спостерігається в 2009 році (зменшення на 3.9 %). Як було зазначено вище на США майже не вплинула криза в 2009 році, але в Канаді і Мексиці було значне падіння ВВП. В 2014-2015 роках падіння ВВП в NAFTA не спостерігається, тому що ця криза зовсім не вплинула на США, а навіть був ріст ВВП за ці роки і це збалансувало показник ВВП всієї організації, хоча в Канаді і Мексиці був спад ВВП. Наступне падіння ВВП відбулося в 2020 році (зменшення на 2.4 %). Знову ж таки ця криза майже не вплинула на США, але значно вплинула на Канаду і особливо Мексику.

Другим кроком є вибір адекватної моделі тренду зважаючи на значення коефіцієнту детермінації [3]. Для NAFTA найкраще динаміку ВВП відображає лінійна залежність. Рівняння лінійної залежності представлено у формулі 1.

$$GDP = 7,18611 \times 10^{11} \times Year - 1,42847 \times 10^{15} \quad (1)$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації R^2 складає 96%, що говорить про високу адекватність моделі.

Третім кроком є побудова прогнозу ВВП на 5 років та аналіз результатів [4]. Результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Прогнозні значення ВВП НАФТА на 5 років, дол. США [2]

Рік	Прогнозне значення ВВП	Точність прогнозу
2023	29,101,252,637,064	+8.6%
2024	30,325,218,643,987	+9.5%
2025	31,600,663,286,718	+10.2%
2026	32,929,751,698,874	+12.4%
2027	34,314,740,077,157	+14.3%

Отже, якщо розглядати окремо країни – учасниці НАФТА, то з дослідження випливає, що іпотечна криза 2008-2009 років, майже не вплинула на економіку США, значно вплинула на економіку Канади і ще більше на економіку Мексики. Європейська криза 2014-2015 років зовсім не вплинула на економіку США, значно вплинула на економіку Мексики і ще більше на Канаду. Коронакриза майже не вплинула на економіку США, значно вплинула на Канаду і ще більше на Мексику. Якщо ж аналізувати динаміку ВВП організації НАФТА в загальному, то незначне падіння ВВП спостерігалось в 2009 році, не спостерігалось під час кризи 2014-2015 років і незначне падіння ВВП було в 2020 році. З вище сказаного можна зробити висновок, що цей союз вигідний країнам-учасникам НАФТА. За рахунок найбільше розвинутої країни США загалом союз функціонує добре, навіть коли є впливи економічних криз в цілому світі і на країни-учасниці. Також прогнозується падіння ВВП НАФТА в 2023 році і в подальшому зростання ВВП в наступні 4 роки.

Список використаних джерел

1. Мищишин О. Я., Борщук І. В. Аналіз світових економічних криз на основі ВВП передових країн // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". – 2023. – №5.
2. GDP (current US\$). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
3. Add Trend Lines to a Visualization. URL: https://help.tableau.com/current/pro/desktop/en-us/trendlines_add.htm.
4. Create a Forecast. URL: https://help.tableau.com/current/pro/desktop/en-us/forecast_create.htm#:~:text=To%20create%20a%20forecast%2C%20your,Analysis%20%3EForecast%20%3EShow%20Forecast.

Лось Д. В.,

УДК 336.74

здобувачка вищої освіти,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник:

Ткачук Н. М.,

канд. екон. наук, доцентка,
кафедри фінансів, банківської
справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РОЗВИТОК NFC-ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

З появою електронних платіжних систем, готівка поступово почала втрачати частку в грошовому обігу країни. Зміни в умовах сучасного життя спонукають людей різного віку та соціального статусу збільшувати використання безготівкових розрахунків. Останні події, пов'язані з пандемією коронавірусу (COVID-19) та війна з росією прискорили використання банківських онлайн-операцій в Україні.

Сучасний фінансовий сектор України характеризується активним розвитком та впровадженням інноваційних технологій у сферу грошових переказів та розрахунків. Сьогодні серед бізнесу та населення особливо активно почали набувати значення використання картки з NFC-чіпом, що дає змогу здійснювати безконтактні платежі. Головною перевагою технології NFC є швидкість, зручність та безпека розрахунків для користувачів. Подальше поширення цієї перспективної інновації є цілком закономірним і очікуваним.

Розглянемо більш детально особливості NFC-технології при здійсненні карткових платежів. Near-Field Communication (NFC), що в перекладі з англійської означає "комунікація близького поля", це технологія бездротового зв'язку, яка дозволяє здійснювати платежі між двома пристроями, платіжними картками та безконтактними платіжними терміналами, що оснащені NFC-чіпами на відстані 10 см, не здійснюючи при цьому таких операцій, як введення PIN-коду та проведення смартфонами картки через зчитувальний пристрій. Така система значно полегшує процес проведення платежів та скорочує час їх проведення до 1-2 секунди.

За даними Національного банку України, населення України користується переважно картками емітованими АТ КБ "Приватбанк" на базі міжнародної платіжної системи Mastercard.

Рис. 1. Динаміка використання безконтактних карток в Україні у 2019-2023 рр. [1, 3–5].

Аналізуючи дані, що наведені на рис. 1, можна побачити, що загальна кількість активних платіжних карток в обігу зростає, у 2019р. вона становила 64,7 млн шт., з яких 6 % складали безконтактні платіжні картки, у 2020 році – 73,4 млн шт. та 9,7 % безконтактні платіжні картки, у 2021р. – 89,1 млн шт. та 17,8 % безконтактні платіжні картки, у 2022 р. – 108,8 млн шт. з них 22 % безконтактні платіжні картки. Станом на 1 липня 2023 р. загальна кількість активних платіжних карток в обігу становила 110,3 млн шт., з яких майже 29 % складають безконтактні платіжні картки.

Збільшення популярності NFC платежів пояснюється також поширенням мережі POS-терміналів. Проаналізуємо зміни кількості безконтактних POS-терміналів від загальної їх кількості під час воєнних дій та окупації деяких територій на рис. 2.

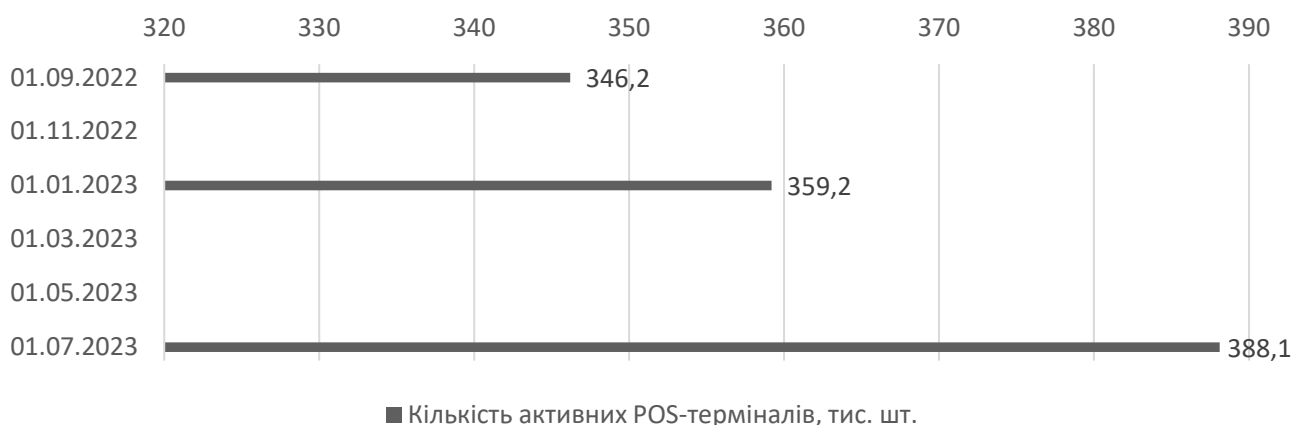

Рис. 2. Динаміка використання безконтактних POS-терміналів в Україні у 2022 –2023 рр. [1, 3–5].

Як видно з рис. 2, внаслідок воєнних дій та окупації деяких територій України, станом на 01.09.2022 р. кількість торговельних POS-терміналів становила 346,2 тис. шт. Станом на 01.01.2023 р. кількість POS-терміналів зменшилася на 6,5 %, але

незважаючи на це 96,9 % з них підтримували безконтактні платежі [4]. Варто зазначити, що кількість активних POS-терміналів у торговельній та сервісній мережах станом на 01.06.2023 р. порівняно з початком року зросла на 8,3 % до 388,1 тис. шт., що пояснюється підвищенням попитом на безконтактні платежі.

Зростання кількості активних POS-терміналів, функціонування яких базується на основі таких платіжних системах як Google Pay та Apple Pay, особливо протягом декількох років поспіль, стало ключовим фактором в підвищенні готовності торгових мереж і клієнтів до переходу на безконтактні платіжні системи, такі як Google Pay та Apple Pay. Це зростання створило інфраструктуру, яка підтримує такі нові технології платежів і робить їх більш доступними.

Google Pay та Apple Pay є одними з найпопулярніших платіжних систем світу, які функціонують в Україні. Першою з'явилася Google Pay в листопаді 2017 року. Україна стала 15 державою в світі, що підключила дану платіжну систему. Українці швидко освоїли ці системи та активно почали ними користуватися. На сьогодні багато українців вже перейшли на спосіб оплати телефоном за допомогою Google Pay та Apple Pay, що сприяє подальшому розвитку цих систем і модернізації способів оплати в Україні.

Платіжні системи Google Pay та Apple Pay надають ряд переваг користувачам: високий рівень безпеки, тобто, для кожної транзакції генерується унікальний одноразовий ключ; швидкість операцій, тобто платежі відбуваються миттєво, за лічені секунди; відсутність комісії за переказ. Проте є і певні недоліки при використанні Google Pay і Apple Pay: потрібний смартфон з підтримкою NFC для безконтактних платежів; на сьогодні, не всі банки в Україні підключені до цих систем – лише 45 надають послугу Google Pay [2].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що безконтактні платежі в Україні на сьогодні є звичним явищем, яке активно розвивається та полегшує повсякденне життя громадян. Практично всі нові банківські картки оснащені NFC-чіпом для здійснення оплати майже в будь-якому терміналі. Молодь охоче користується платіжними системами Google Pay і Apple Pay, в той час як літні люди без проблем оплачують покупки звичайними картками. З часом, коли закінчатся терміни дії старих карток без NFC, вони можуть бути повністю витіснені з обігу, оскільки нові картки майже всі мають чіп для безконтактної оплати.

Список використаних джерел

1. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voyenniy-rik-bezgotivkovi-operatsiyi--u-prioriteti-v-ukrayintsiv>.
2. Підтримувані способи оплати в Україні. URL: https://support.google.com/wallet/answer/12168531?visit_id=638186281976359078-1871349542&rd=1.

3. Платіжна інфраструктура та платіжні картки станом на 01.09.2022 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-veresen-2022-roku>.

4. Платіжна інфраструктура та платіжні картки станом на 01.01.2023 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastrukturaiikvartal-2023-roku>.

5. Платіжна інфраструктура та платіжні картки станом на 01.07.2023 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-iikvartal-2023-roku>.

Лотиш О. Я.,

УДК 658.5

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки
та економічної теорії,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Новосад В. Ф.,

здобувач вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО І ТАКТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Підвищення результативності фінансово-господарської діяльності підприємства, стійкості його функціонування і конкурентоспроможності продукції значною мірою можна досягти за рахунок ефективного управління виробничими витратами. Беручи до уваги тривалість періоду дії управлінських рішень та швидкість досягнення цільових орієнтирів у практичній діяльності виділяють тактичне і стратегічне управління виробничими витратами підприємства. Тактичні рішення дозволяють реалізувати короткострокові плани та досягти короткострокових цілей у сфері управління виробничими витратами підприємства. Стратегічне управління спрямоване на забезпечення економічно доцільної величини виробничих витрат у довгостроковій перспективі, а також покликане розширити масштаби планування, створити можливість своєчасної реакції підприємства у відповідь на зміну умов зовнішнього середовища [1].

Стратегічне управління виробничими витратами передбачає можливість досягнення таких цілей:

– підтримка стабільного економічного зростання та розвитку підприємства і забезпечення зростаючої динаміки економічних результатів діяльності;

- формування системи інформаційного забезпечення процесів планування та контролю всіх рівнях управління;
- зміна виробничої потужності підприємства з метою підвищення економічних результатів діяльності;
- реалізація організаційних заходів, пов'язаних із модифікацією структури виробничих витрат;
- зміна рівня виробничих витрат в результаті проведення технологічних заходів для стимулювання попиту на продукцію підприємства та розширення його ринку збуту.

Необхідно звернути увагу на те, що відмінності у тактичному та стратегічному управлінні виробничими витратами підприємства полягають не тільки у тривалості періоду дії управлінських рішень, що розробляються, але і в необхідності врахування умов внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування господарюючого суб'єкта. Тактичне управління виробничими витратами здійснюється межах сформованих внутрішніх та зовнішніх умов діяльності. Це означає, що воно передбачає досягнення ефективних виробничих витрат у межах сформованої виробничої потужності підприємства та ринкової кон'юнктури на його продукцію. Однак в умовах ринкової економіки виробнича потужність підприємства та ринкова кон'юнктура зазнають змін. Масштаби регулювання витрат виробництва з урахуванням динаміки внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування господарюючого суб'єкта визначаються реалізованою стратегією управління виробничими витратами підприємства. На сьогодні управління витратами має місце тоді, коли вплив на них здійснюється в межах наявних потужностей, тобто виходить з заданого потенціалу. Оскільки на практиці спостерігається тенденція до скорочення частки змінних витрат у сукупних витратах, а більшість становлять постійні витрати, то важливе значення має стратегічне управління витратами при змінній структурі та виробничих потужностях [2].

Для вирішення основних завдань стратегічного та тактичного управління виробничими витратами пропонується сформувати економіко-математичну модель, що дозволяє реалізувати можливість підвищення фінансових результатів діяльності підприємства. В основу побудови економіко-математичної моделі управління виробничими витратами покладена гіпотеза про те, що для підвищення результативності економічної діяльності необхідно забезпечувати більш високу тенденцію зростання прибутку від реалізації продукції над динамікою зростання витрат виробництва.

Структура концепції тактичного та стратегічного управління виробничими витратами підприємства включає:

- економічні цілі управління виробничими витратами підприємства;
- економіко-математичну модель управління виробничими витратами підприємства;

- тактичні управлінські рішення, спрямовані на ефективне здійснення виробничих витрат підприємства;

- умови прийняття тактичних управлінських рішень, спрямованих на ефективне здійснення виробничих витрат підприємства;

- стратегічні управлінські рішення, створені задля ефективне здійснення виробничих витрат підприємства;

- умови прийняття стратегічних управлінських рішень, спрямовані на ефективне здійснення виробничих витрат підприємства.

У концепції сформовано п'ять основних економічних цілей управління виробничими витратами підприємства:

- зниження собівартості продукції та зростання прибутку від реалізації;

- підвищення використання виробничої потужності;

- збільшення рівня виробничої потужності;

- підвищення задоволення попиту на продукцію;

- збільшення обсягу попиту.

Для досягнення тієї чи іншої мети управління виробничими витратами підприємства необхідно реалізувати відповідне управлінське рішення, яке є тактичним чи стратегічним. Можливість здійснення відповідного управлінського рішення визначається умовою його прийняття, яке встановлюється на основі здійснення економіко-математичного моделювання процесу управління виробничими витратами підприємства.

Розглядаючи обсяги виробництва продукції як важливий фактор управління виробничими витратами, аналітичне співвідношення, що описує критерій ефективності здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, запишеться в такому вигляді:

$$\Pi = \sum (P_i - VC_i) q_i - FC \rightarrow \max \quad (1)$$

де P_i – вартість реалізації i -го виду продукції, що випускається підприємством; VC_i – величина змінних витрат i -го виду продукції, що включаються до собівартості одиниці продукції; q_i – обсяг виробництва продукції i -го виду; FC – величина постійних витрат.

Визначення виробничої потужності підприємства за обмеженням економічним ресурсом ускладнюється різною розмірністю, властивою аналізованим факторам виробництва. Для характеристики особливостей управління виробничими витратами, які пов'язані з урахуванням виробничої потужності підприємства, крім обсягу економічних ресурсів різного виду пропонується використати норми їх витрат. Норми витрат всіх видів ресурсів використовуються підприємством впродовж тривалого періоду часу і є базою для порівняння фактичних витрат економічних ресурсів за певних умов та обсягу виробництва. Вони розробляються з урахуванням можливих незначних відхилень від нормальних умов виробництва, але не передбачають нераціонального використання ресурсів. Враховуючи норми витрат та обсяги різних видів економічних ресурсів, аналітичне співвідношення, що використовується для управління виробничими витратами підприємства, має вигляд:

$$\sum a_{ji} q_i \leq Q_j \quad (2)$$

де a_{ji} – норма витрати j -го виду економічного ресурсу для виробництва i -го виду продукції; q_i – обсяг виробництва i -го виду продукції; Q_j – обсяг j -го виду економічного ресурсу.

При формуванні виробничої програми підприємства в управлінні виробничими витратами підприємства слід враховувати більш повне задоволення існуючого попиту на продукцію, що випускається. Прагнення більш повного задоволення існуючого попиту дасть змогу підприємству зберегти свої позиції на відповідній частці ринку товарів. Для забезпечення виконання цієї умови в управлінні виробничими витратами підприємства реалізується таке аналітичне співвідношення:

$$q_i \leq D_i \quad (3)$$

де D – величина попиту на i -й вид продукції підприємства.

Економіко-математична модель для здійснення тактичного та стратегічного управління виробничими витратами підприємства та вирішення їх основних завдань може бути представлена у такому вигляді:

$$\begin{cases} \Pi = \sum (P_i - VC_i) q_i - FC \rightarrow \max \\ \sum a_{ji} q_i \leq Q_j \\ q_i \leq D_i \end{cases}$$

На основі змісту та особливостей здійснення тактичного і стратегічного управління виробничими витратами підприємства нами запропоновано різні моделі зниження витрат виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

**Моделі тактичного і стратегічного
управління виробничими витратами [1, 2]**

Вид	Моделі	Причини	Умова	Економічні наслідки			
				витрати	прибуток	потужність	попит
Тактичне	Збільшення обсягу випуску окремих видів продукції	резерв виробничої потужності і незадоволений попит	$Q_j - \sum a_{ji} q_i > 0$ $D_i - q_i > 0$	зниження	зростання	підвищення використання	зростання задоволення попиту
	Реалізація окремих видів ресурсів	надлишок ресурсів	$Q_j - \sum a_{ji} q_i > 0$	зниження	зростання	незмінна	незмінний
Стратегічне	Збільшення виробничої потужності	обмежені ресурси	$\Delta P / \Delta Q > 0$	зниження	зростання	підвищення рівня	зростання задоволення попиту
	Здійснення організаційних заходів, пов'язаних з модифікацією структури витрат виробництва	незадовільна структура виробничих витрат	$\Delta TC < 0$	зниження	зростання	незмінна	незмінний попит
	Здійснення технологічних заходів, пов'язаних з підвищенням попиту на окремі види продукції	обмежений попит	$\Delta TR / \Delta C > 1$	зниження	зростання	підвищення використання	зростання обсягу попиту

Таким чином, можливість здійснення відповідного управлінського рішення визначається умовою його прийняття, яке встановлюється на основі вибору моделі стратегічного і тактичного управління виробничими витратами підприємства.

Список використаних джерел

1. Правдюк Н. Л., Лепетан І. М., Бурко К. В. Тактичний та стратегічний менеджмент підприємств: обліковий аспект: монографія. Вінниця. Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2020. 448 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/25408.pdf>.
2. Брагіна О. С., Забродна І. О. Розробка стратегічного підходу до управління витратами підприємства. Тези доповідей 55 наукової конференції молодих дослідників ОНПУ/ магістрантів. Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі. Одеса: ОНПУ, 2020. вип. 55. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789.pdf>.

Сук П. Л.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
"Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

УДК 657.3

РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

Складовими елементами процесу виробництва є необоротні активи. Вони беруть участь більш як в одному операційному (виробничому) циклі і мають термін використання понад один рік.

Протягом строку корисного використання (експлуатації) необоротних активів здійснюється систематичний розподіл їх вартості за допомогою амортизації. Вона розраховується за певним методом. Одним із таких методів може бути метод на основі чистого доходу від реалізації.

Метод на основі чистого доходу від реалізації є видом методу (або окремим методом) амортизації необоротних активів на основі доходу (revenue-based amortisation method), що відомий у світовій практиці [1].

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є однією із груп доходів.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – дохід, що визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у тому числі платежів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості)

наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [2; 3].

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відображається по дебету рахунку 70 "Доходи від реалізації" і субрахунках до нього – 701 "Дохід від реалізації готової продукції", 702 "Дохід від реалізації товарів", 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг" і кредиту рахунку 79 "Фінансові результати" субрахунку 791 "Результат операційної діяльності".

За кредитом субрахунків 701-703 відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 "Перестрахування"); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати".

На субрахунку 701 "Дохід від реалізації готової продукції" узагальнюється інформація про доходи від реалізації готової продукції.

На субрахунку 702 "Дохід від реалізації товарів" підприємства торгівлі та інші організації узагальнюють інформацію про доходи від реалізації товарів.

На субрахунку 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг" підприємства і організації, що виконують роботи і надають послуги, узагальнюють інформацію про доходи від реалізації робіт і послуг, зокрема, дохід від орендних платежів за оренду об'єктів інвестиційної нерухомості, про результати зміни резервів незароблених премій [4; 5].

Відповідно до видів чистого доходу від реалізації і субрахунків до рахунку 70, можна використовувати методи амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації, а саме: 1) метод на основі чистого доходу від реалізації готової продукції; 2) метод на основі чистого доходу від реалізації товарів; 3) метод на основі чистого доходу від реалізації робіт і послуг та ін.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відображається в статті 2000 "Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)" Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2) [2; 6].

Річна сума амортизації за методом на основі чистого доходу від реалізації обчислюється як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який вираховується діленням фактичного або планового обсягу сукупного доходу за окремі періоди на плановий обсяг сукупного доходу за увесь період.

Цей метод можна розраховувати двома засобами: 1) на основі планового обсягу чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за окремі періоди і планового обсягу чистого доходу від реалізації продукції за увесь період нарахування амортизації; 2) на основі фактичного обсягу чистого доходу від

реалізації продукції (робіт, послуг) за окремі періоди і планового обсягу доходу від реалізації продукції за увесь період нарахування амортизації.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) вираховується за формулою:

$$\text{ЧД} = \text{Д} - \text{ПДВ} - \text{АП} - \text{ІПЗЗО} - \text{ІВД}, \quad (1)$$

де ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); Д – дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); ПДВ – податок на додану вартість; АП – акцизний податок; ІПЗЗО – інші податки і збори з обороту; ІВД – інші вирахування з доходу.

Вираховують амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого доходу від реалізації за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА}, \quad (2)$$

де СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОЧД} : \text{ПОЧД}, \quad (3)$$

де ОД – плановий або фактичний обсяг чистого доходу від реалізації за окремі періоди; ПОЧД – плановий обсяг чистого доходу від реалізації за увесь період.

Можна застосовувати інший варіант розрахунку амортизації необоротних активів методу на основі чистого доходу від реалізації:

$$\text{СА} = \text{ОЧД} \times \text{КА},$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОЧД}.$$

Визначати амортизацію необоротних активів за методом амортизації на основі чистого доходу від реалізації можна двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

На прикладі розглянемо розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації.

Приклад. Первісна вартість необоротних активів – 82000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 10 років, ліквідаційна вартість – 2000 грн. Отже, вартість яка підлягає амортизації, становить 80000 грн (82000 грн – 2000 грн = 80000 грн).

За період нарахування амортизації необоротних активів передбачається отримати 358000 грн доходу від реалізації, в тому числі: за 1-й рік – 80000 грн, за 2-й рік – 70000 грн, за 3-й рік – 40000 грн, за 4-й рік – 20000 грн, за 5-й рік – 40000 грн, за 6-й рік – 40000 грн, за 7-й рік – 40000 грн, за 8-й рік – 40000 грн, за 9-й рік – 40000 грн, за 10-й рік – 40000 грн.

Обчислимо (виробничу ставку) амортизації: за 1-й рік – 0,1955 (70000 : 358000 = 0,1955), за 2-й рік – 0,1508 (54000 : 358000 = 0,1508), за 3-й рік – 0,1397 (50000 : 358000 = 0,1397), за 4-й рік – 0,1257 (45000 : 358000 = 0,1257), за 5-й рік – 0,1117 (40000 : 358000 = 0,1117), за 6-й рік – 0,0894 (32000 : 358000 = 0,0894), за 7-й рік – 0,0670 (24000 : 358000 = 0,0670), за 8-й рік – 0,0559 (20000 : 358000 = 0,0559), за 9-й рік – 0,0419 (15000 : 358000 = 0,0419), за 10-й рік – 0,0223 (8000 : 358000 = 0,0224).

В таблиці 1 наведено обрахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації за 1-м способом (із початкової вартості необоротних активів).

Таблиця 1

Визначення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від реалізації (1-й спосіб – від початкової вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	80000	70000	0,1955	15640
2	80000	54000	0,1508	12064
3	80000	50000	0,1397	11176
4	80000	45000	0,1257	10056
5	80000	40000	0,1117	8936
6	80000	32000	0,0894	7152
7	80000	24000	0,0670	5360
8	80000	20000	0,0559	4472
9	80000	15000	0,0419	3352
10	80000	8000	0,0224	1792
x	Разом	358000	1	80000

З даних таблиці 1 можна побачити, що при використанні 1-го способу методу на основі чистого доходу від реалізації, вартість необоротних активів протягом строку їх використання розподілилась повністю.

Прорахунок 2-го способу методу на основі чистого доходу від реалізації представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення амортизації необоротних активів за методом на основі чистого доходу від реалізації (2-й спосіб – від залишкової (балансової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий дохід від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	80000	70000	0,1955	15640
2	64360	54000	0,1508	9705
3	54655	50000	0,1397	7635
4	47020	45000	0,1257	5910
5	41110	40000	0,1117	4592
6	36518	32000	0,0894	3265
7	33253	24000	0,0670	2228
8	31025	20000	0,0559	1734
9	29291	15000	0,0419	1227
10	28064	8000	0,0224	28064
x	Разом	358000	1	80000

Як видно з таблиці 2, амортизація необоротних активів за 2-м способом методу на основі чистого доходу від реалізації, розраховувалась із їх залишкової

вартості, а тому в останньому році вартість необоротних активів не розподілилась і була віднесена у витрати періоду.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна нараховувати за методом на основі чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо [7, п. 18].

За видами чистого доходу від реалізації і субрахунками до рахунку 70 можна застосовувати різні методи амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від реалізації: 1) метод на основі чистого доходу від реалізації готової продукції; 2) метод на основі чистого доходу від реалізації товарів; 3) метод на основі чистого доходу від реалізації робіт і послуг та ін.

Ці методи підприємство може використовувати на свій розсуд, наприклад в управлінському обліку, тому що вони не передбачені в законодавстві.

Методи амортизації на основі чистого доходу від реалізації можна визначати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation (Amendments to IAS 16 and IAS 38) (May 2014). URL: https://library.croneri.co.uk/cch_uk/iast/ias16-amending-201405.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід": Наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

6. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : затв. наказом Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13>.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати": Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99>.

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Чорнодуб С. О.,

УДК 372.881.1

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач іноземної мови, ДФПК КЗВО "Дніпровська академія неперервної освіти" Дніпропетровської обласної ради", м. Дніпро

Облом К. О.,

здобувачка вищої освіти, ДФПК КЗВО "Дніпровська академія неперервної освіти" Дніпропетровської обласної ради", м. Дніпро

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

В освітній практиці завжди велика увага приділяється самостійному пошуку та аналізу інформації, що допомагає поглибити особисті знання з теми.

Реалізація індивідуального освітнього маршруту вимагає численних змін не тільки в роботі викладача, а й в освітньому середовищі, і в організації освітнього процесу [4].

Позааудиторній самостійній роботі належить особлива роль у розвитку індивідуальності студентів. Найбільш актуальним самостійне вивчення є для іноземних мов, зокрема англійської, коли роботи в аудиторії недостатньо для отримання якісних навичок. В умовах війни, пандемії та інших негативних явищ, які сильно перешкоджають навчальному процесу і звужують спектр можливостей як для педагогів, так і для студентів, питання про методи самостійного вивчення англійської окремо або паралельно роботі з викладачем стоїть дуже гостро.

Поняття готовності до безперервної самоосвіти головним чином складається з оволодіння навичками самостійної роботи з літературою, прийомами аналізу матеріалу, виділення в ньому головних думок, порівняння різних точок зору, що висвітлюються, систематизація та узагальнення матеріалу, потяг до постійного поповнення своїх знань та бажання удосконалення своєї професійної майстерності, творча наснага. Тому задача вищої школи – це не тільки передача студентам інформації, а, насамперед, навчання їх засобам самостійних дій для здобуття і осмислення нової інформації. Це не тільки самостійне читання, але й формування оптимальних методів і засобів здобуття знань, які необхідні для практичної діяльності [2].

Надання базової або специфічної літератури, доступу до підручників і посібників є надійним методом, що використовується викладачем в справі формування фундаменту для подальшого планування та організації самостійної роботи.

Невід'ємними елементами індивідуального опановування іноземної мови є словники й перекладачі. "Сухий", машинний перекладач або недостатньо влучний, з малим об'ємом контексту словник значно знижують ефективність роботи і можуть вплинути на бажаний результат. Щоб мінімізувати негативний вплив рекомендується використовувати перевірені ресурси. До якісних словників, як двомовних, так і одномовних відносять Cambridge Dictionary, Oxford Learner's Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English та інші. Всі вони зручні і підходять студентам у пошуку контексту або вимови слова у американській чи британській варіації. З перекладачів можна виділити Reverso Context та Longman Dictionary з широким спектром значень і розумінням ідіом.

Ефективним та дієвим інструментом для самостійного вивчення іноземної мови є спеціальні додатки. Залежно від рівня володіння мовою та мети вивчення у даний момент можна використовувати різні застосунки. Умовно вони поділяються на два типи: багатофункціональні курси, що охоплюють всі види мовленнєвої діяльності і комплексно забезпечують навчальним матеріалом та вузькоспеціалізовані додатки, які зосереджують увагу на розвитку окремих видів мовленнєвої діяльності.

До першого типу відносяться Duolingo, Babbel, Busuu, Learn English Grammar, Memrise та інші. Їхня мета дати користувачу базові знання з усіх типів мовленнєвої діяльності і, хоч і неповноцінно, замінити навчальний досвід в освітніх закладах або репетиторський. Часто подібні додатки пропонують тест на рівень володіння іноземною мовою і на базі нього підбирають відповідну програму або релевантні теми для вивчення. Зазвичай вони користуються попитом серед початківців з рівнем A1-B1, але також можуть служити інструментом закріплення граматики.

Такі додатки як Cake, DuoCards, Quizlet, Flashcards: learn languages та багато інших широко використовуються на високому рівні володіння мовою, паралельно аудиторному навчанню і відносяться до другого типу мовних додатків. За допомогою них, зазвичай, поповнюється словниковий запас різними методами (флеш-картки, аудіо супровід, виявлення слів у живій мові та медіа продуктах: фільмах/серіалах/мультфільмах), а також покращується сприймання мови на слух. Перевагою такого інструменту є малі витрати часу відносно отриманих результатів. Вистачає до 20 хвилин кожен день для підтримання ритму вивчання та удосконалення іноземної мови в умовах самостійної пізнавальної діяльності студента.

Роль інтересів та хобі в контексті індивідуального опановування мови складно перебільшити. Забезпечити постійну взаємодію з мовним матеріалом, заповнити своє повсякденне життя іноземною мовою є найдієвішим методом,

серед існуючих, адже спонукає адаптацію розумової діяльності. Кожного дня мозок сприймає мову в інтерфейсі пристрою, музику, книги/комікси, серіали із субтитрами – ці буденні речі стають найкращим способом звикати до мови, яка вивчається. Також велике значення має живе спілкування, в еру технологій можна завести дружбу з людиною на протилежній стороні світу і мати досвід взаємодії з носієм.

Підсумовуючи, для розвитку самостійної роботи студентів найважливішою умовою є індивідуалізація навчання, яка повинна бути покладена в основу функціонування системи професійної підготовки. Її мета досягається спільними зусиллями студента і викладача, отже методи удосконалення самостійної роботи студентів мають носити двосторонній характер, і в своїй основі вони повинні відображати діяльність у системі "викладач-студент" і враховувати характер цієї діяльності. Без відповідного удосконалення самостійної пізнавальної діяльності неможливо реалізувати цілі і задачі процесу засвоєння навчального матеріалу. Вся система організації самостійної пізнавальної діяльності повинна бути спрямована на забезпечення творчого характеру, причому як з боку викладачів-організаторів, так і співучасників цього процесу – студентів [1].

Отже, ефективне формування досвіду самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів можливе лише за умов забезпечення оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної роботи, застосування новітніх методів та технологій організації самостійної пізнавальної, наукової діяльності студентів, урахування специфіки вивчення навчальних дисциплін. Організація самостійної роботи студентів на різних етапах навчально-пізнавальної діяльності сприяє підвищенню результативності навчання, розвиває довільну увагу студентів, формує в них здатність міркувати, запобігає формалізму у засвоєнні знань, розвиває активність та самостійність [3].

Список використаних джерел

1. Атаманчук Ю. М. Особливості організації самостійної роботи студентів в інформаційно-навчальному середовищі університету. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/1201/1/126-7-13.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Заскалета С. Г. Самостійна робота студентів при вивченні іноземної мови як засіб активізації пізнавальної діяльності: URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/zbi rnuku/13/11.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Лучкевич В. В., Кемінь Г. М. Організація самостійної роботи студентів у процесі навчання іноземної мови у вищій школі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_44 (дата звернення: 10.11.2023).
4. Самостійна робота: URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/naukovi-roboty/samostiyna-robota> (дата звернення: 10.11.2023).

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....

SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Поташник А. Ю.,

УДК 612.39

здобувач вищої освіти,

Львівський національний університет

імені Івана Франка, м. Львів

Шукатка О. В.,

д-р пед. наук, професор,

в. о. завідувача кафедри

фізичного виховання та спорту,

Львівський національний університет

імені Івана Франка, м. Львів

РОЛЬ СПОРТИВНОГО ХАРЧУВАННЯ У ДОСЯГНЕННІ УСПІХУ

У світі сучасного спорту, де межі досяжного розширюються з кожним роком, спортивне харчування стає важливою ланкою в досягненні високих спортивних результатів. Це, мабуть, одна з найбільш недооцінюваних складових успішної спортивної кар'єри, особливо для тих, хто лише починає свій шлях у світі спорту. Правильне спортивне харчування позитивно впливає на фізичний стан і результативність спортсменів, відтак важливо розкрити основні принципи та стратегії цієї невід'ємної складової успіху у спорті.

Спортивне харчування спрямоване на поліпшення спортивних результатів, підвищення сили і витривалості, зміцнення здоров'я, збільшення об'єму м'язів, нормалізацію обміну речовин, досягнення оптимальної маси тіла і в цілому на збільшення якості та тривалості життя. Розглянемо позитивні та негативні аспекти спортивного харчування, підкреслюючи його важливість і додатковий характер у раціоні спортсменів. Позитивний ефект спортивного харчування вбачаємо у тому, що воно впливає на збільшення:

– *білка та вуглеводів* (особливо для спортсменів, які розвивають м'язову масу. Якщо раціон складається з 6 прийомів їжі в день, то потрібно за день з'їсти 200 г білка. Це означає, що необхідно буде вживати велику кількість твердої їжі, а часто харчуватися далеко не завжди виходить через роботу, навчання, або через інші важливі справи. Саме тоді можна замінити один або два прийоми їжі спортивним харчуванням);

– *м'язової маси і сили* (гейнер може служити непоганим помічником в наборі м'язової маси, але за умови, що спортсмен важко та регулярно

тренується, правильно харчується і достатньо відпочиває. Для збільшення маси тіла та силових показників використовується креатин. Креатин сприяє збільшенню кількості глікогену в м'язах, а глікоген містить у собі воду (1 г глікогену містить 4 г води). Чим більше глікогену в м'язах, тим більша м'язова маса. Вживати креатин найкраще зі швидкими вуглеводами);

– *витривалості і мобілізації організму* (передтренувальні комплекси надають додаткової енергії і концентрації під час тренувань, особливо в умовах втоми. Їх потрібно вживати під час тренування, після роботи або навчання у вечірній час, коли в організмі мало сил і енергії, немає бажання або концентрації. Передтренувальні комплекси – це нейромодулятори, що стимулюють мозкову діяльність. До їх складу входять: кофеїн, аргінін, вітаміни групи В і ще велика кількість інших інгредієнтів. У комплексі все це дає заряд бадьорості, енергії і надзвичайної наповненості м'язів);

– *вітамінів і мінералів* (вітамінів та мінералів потребує будь-яка людина. При заняттях спортом така потреба зростає у кілька разів. Звичайно ж, кращими джерелами корисних для нашого організму речовин є звичайні продукти – фрукти, овочі, ягоди, м'ясні та молочні продукти, горіхи тощо. Тому важливо включати в раціон різноманітні овочі та фрукти, щоб забезпечити організм необхідними мікроелементами та вітамінами);

– *допомоги в схудненні* (щоб позбавитися від зайвої ваги, потрібно дотримуватися основного правила – витратити енергії більше, ніж вживати. Це означає, що за день необхідно отримувати з їжі на кілька сотень калорій менше, ніж витрачається під час активних фізичних і психічних навантажень. Щоб полегшити та прискорити процес схуднення, можна використовувати спеціальні препарати – жироспалювачі, які допомагають позбавитися від зайвої ваги, але у поєднанні з раціональним харчуванням та фізичною активністю) [1].

Негативні моменти спортивного харчування:

– *не замінює природної їжі* (спортивне харчування повинно розглядатися як добавка до основного раціону. Спортивне харчування може бути корисним для спортсменів, але лише в поєднанні з правильним тренуванням та раціональним харчуванням);

– *користування з обережністю* (деякі спортивні добавки мають побічні ефекти, або є шкідливими для здоров'я, тому їх слід вживати під наглядом фахівця. Наприклад, гейнер буде корисний, якщо спортсмену важко набирати м'язову масу, але якщо є схильність до повноти, то гейнер потрібно вживати з обережністю або відмовитися від нього зовсім і задовольнятися протеїном);

– *тимчасовий ефект передтренувальних комплексів* (ефект від таких добавок може бути тимчасовим і зменшуватися з часом. Не бажано вживати такі добавки людям, в яких є проблеми з серцево-судинною системою).

Висновок. У світі сучасного спорту, спортивне харчування відіграє важливу роль у досягненні високих спортивних результатів. Воно спрямоване на поліпшення фізичного стану, збільшення витривалості, збереження здоров'я і досягнення оптимальної маси тіла. Спортивне харчування надає численні позитивні моменти, однак важливо враховувати, що воно не може повністю замінити природну їжу і повинно використовуватися з обережністю. Тим не менше, в поєднанні з раціональним харчуванням і тренуваннями, воно може позитивно вплинути на високі досягнення спортсменів.

Список використаних джерел

1. Горюк П. І., Гакман А. В. Основи спортивного харчування: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2018. 74 с.
2. Павлова Ю., Виноградський Б. Відновлення у спорті: монографія. Л.: ЛДУФК, 2011. 204 с.

Проненко В. І.,
викладач фізичного виховання,
Відокремлений структурний підрозділ
"Фаховий коледж харчових технологій
та підприємництва ДДТУ", м. Кам'янське

УДК 796.015.1

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ФІТНЕСУ

Сучасна спортивна практика підготовки спортсменів є цілеспрямованим процесом удосконалення морфофункціональних можливостей, що здійснюється під впливом безперервно зростаючих фізичних навантажень. Побудова процесу спортивної підготовки потребує пошуку нових засобів тренування, застосування яких зможе значно розширити діапазон фізичних можливостей шляхом адаптації організму до високоінтенсивних навантажень.

Мета дослідження – виявити можливості організації процесу фізичної підготовки спортсменів із застосуванням фітнес-технологій.

Аналіз значного масиву літературних джерел свідчить, що у підготовці спортсменів високої кваліфікації, окрім стандартизованих та розповсюджених засобів і методів тренування, мають використовуватися специфічні, які використовуються з метою оволодіння новими руховими уміннями та навичками, а також вдосконалення фізичних якостей [2, 4, 5]. На думку низки

авторів [1, 3] значні (психо-емоціональними, методичними, фізичними тощо) ресурси, спрямовані на успішне вирішення завдань підвищення фізичної підготовленості спортсменів, мають технології фітнесу.

Фітнес (англ. Fitness, від дієслова "to fit" – відповідати, бути в хорошій формі) у ширшому сенсі – це загальна фізична підготовленість організму людини, змагальна дисципліна, сутність якої – продемонструвати фізичне і ментальне здоров'я людини через його готовність до фізичної роботи [1]. Фітнес має не лише оздоровче спрямування, його успішно застосовують і як технологію фізичної підготовки спортсменів різних видів спорту.

Розглянемо існуючі підходи до визнання поняття "фітнес-технологія". Так, учена Ю. Беляк трактує поняття "фітнес-технологія" як комплексний фізкультурно-оздоровчий напрям та система фізичних вправ, що спрямована на фізичне вдосконалення, з метою підвищення ефективності тренувального процесу на основі мотивованого вільного вибору форм занять, обладнання та інвентаря. Авторка вважає, що фітнес-технології це сукупність спеціально підібраних засобів, прийомів, методів об'єднаних у визначений алгоритм дій, який забезпечує очікуваний результат [1].

На думку О. Качан [3], фітнес-технології в спорті можуть використовуватися в якості розминки, загальної та спеціальної фізичної підготовки, для емоційного розвантаження і відновлення сил. До організаційно-методичних особливостей занять фітнесом учена відносить:

- великий арсенал фізичних вправ, що виконуються з різною інтенсивністю і варіативністю;
- широке розмаїття інноваційних методів і методичних прийомів;
- високу емоційність занять, отримання задоволення і створення умов для самовираження;
- отримання спеціальних знань і умінь у здійсненні самоконтролю фізичного стану;
- вдосконалення рухових можливостей.

На нашу думку технології фітнесу – сукупність засобів, методів, принципів, форм організації, що застосовуються з метою розвитку і фізичного вдосконалення людей, підвищення фізичної підготовленості спортсменів та формування культури здоров'я.

Наразі, існує велика різноманітність фітнесу, які умовно можна об'єднати у три великі напрями: аеробічні, силові, ментальні.

До аеробічних класів відносять класичну аеробіку, степ-аеробіку, фітбол-гімнастику тощо, танцювальні напрями, програми із застосуванням східних єдиноборств, що побудовані на поєднанні аеробних та силових навантажень для розвитку сили, балансу, гнучкості та реакції, а також високоінтенсивні тренування.

До аеробічних програм відносять ті, що передбачають кардіонавантаження. Ці тренування проводяться з метою зниження ваги та для підтримки м'язів у тонусі.

До силових класів належать групові програми: памп, скульптура тіла, а також персональні з використанням вільних ваг та тренажерного обладнання. До силових програм відносять ті, які передбачають роботу з обтяженням для збільшення сили та збільшення м'язової маси. Такі заняття проводять для зміцнення серцево-судинної системи та формування сили окремих м'язових груп.

До ментальних фітнес-програм відносять ті, що передбачають поєднання силових навантажень із дихальними вправами, що проводяться у статодинамічному режимі. Вони проводяться з метою зміцнення м'язів при щадному навантаженні на суглоби та хребет.

Вибір напрямку фітнесу залежить від поставлених завдань етапу й періоду спортивної підготовки. Підготовчий період тренування становить приблизно 80 днів і спрямований на забезпечення поступового переходу від активного відпочинку до інтенсивної специфічної роботи, на подальший розвиток фізичних якостей, оволодіння і вдосконалення техніки і тактики. У підготовчому періоді закладається міцний фундамент успішної діяльності спортсмена в майбутньому періоді змагання. В основні завдання підготовчого періоду входять: підвищення функціональних можливостей організму, його працездатності; підвищення загальної фізичної підготовленості і розвиток необхідних фізичних якостей; удосконалення техніко-тактичних навичок; виховання морально-вольових якостей; розширення знань в області теорії спортивного тренування.

Змагальний (основний) період тренування. Цей період тренування спрямований на підготовку і успішний виступ в змаганнях. Його тривалість близько 8 місяців. Основними завданнями змагального періоду є: отримання високого рівня тренуваності; подальше закріплення, вдосконалення та освоєння нових варіантів техніки і тактики; розширення і закріплення знань і умінь в тактиці гри; досягнення високого рівня розвитку фізичних, вольових і моральних якостей, необхідних в ігровій боротьбі; розширення теоретичних знань. Змагальний період тренування відповідно до кількості змагань ділиться на етапи попередньої підготовки до змагань, безпосередньої підготовки, участі в змаганнях і активного відпочинку після їх закінчення [5, 6].

Фітнес-технології застосовуються і в підготовчому і в змагальному періодах, але різняться цілями. Підготовчий період, що характеризується переважним навчальним і тренувальним процесами, потребує застосування фітнес-технологій високої інтенсивності й простоти рухових дій, наприклад кроссфіт, гріт-тренування, функціональний тренінг з використанням різного обладнання (степ-платформи, гантелей, боді-барів тощо). У змагальному періоді, особливо на етапі безпосередньої участі у змаганнях, проведення фітнес-програм високої інтенсивності не доречне. Проведення ментальних фітнес-уроків є важливим на будь-якому з етапів спортивної підготовки.

Список використаних джерел

1. Беляк Ю. Класифікація та методичні особливості засобів оздоровчого фітнесу / Ю.Беляк. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – №11. – С. 3–8.
2. Бондарчук А. П. Періодизація спортивного тренування: навч. посіб. / А. П. Бондарчук. – К.: Аграрна наука, 2000. – 568 с.
3. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти : навч.-метод. посіб. / О. А. Качан. – Слов'янськ : Витоки, 2017. – 123 с.
4. Костюкевич В. М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації: навч. посіб. / В.М. Костюкевич. – Київ: "Освіта України", 2009. – 279 с.
5. Ніколаєнко В. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі. / В. Ніколаєнко, О. Байрачний // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 3. – С. 17–20.
6. Соболев Е. О. Фактори міграції в контексті впливу на результативність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів / Е.О. Соболев, Е.Ю. Дорошенко // Науковий часопис "Науково-педагогічні проблеми фізичної культури фізична культура і спорт/" К: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2018. № 09 (103)18. С. 51–54.

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 12. CULTURE AND ART

Осієвський В. В.,

УДК 379.85

викладач кафедри готельно-
ресторанного та туристичного бізнесу,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

КУЛЬТУРНО-ТУРИСТСЬКИЙ КЛАСТЕР "ЦЕНТРАЛЬНИЙ РЕГІОН" НА КІРОВОГРАДЩИНІ: ОСНОВНІ ЗАХОДИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Робота над культурно-туристським кластером передбачає формування унікальної структурованої пропозиції, що сприяє розвитку наявних й створенню нових об'єктів туристичної індустрії та культури, спрямованих на збільшення споживання даних послуг в умовах певного регіону чи дестинації [3, 40]. Культурно-туристський кластер покликаний: розширити спектр та підвищити рівень якості та конкурентоспроможності послуг, що надаються туристам і місцевим жителям; збільшити обсяг внутрішнього та в'їзного туристичних потоків за рахунок задоволення від термінованого туристичного попиту; створити додаткові робочі місця як у туристській індустрії, так і в галузі культури та суміжних галузях; розвинути дорожньо-транспортну та інженерну інфраструктури, покращити стан та створити нові туристичні об'єкти, стимулювати розвиток малого та середнього підприємництва в галузі культури; вдосконалити матеріальну базу та інфраструктуру культурних об'єктів, зокрема, й за рахунок залучення позабюджетних коштів (благодійна діяльність, меценатство, спонсорська допомога тощо).

Основною умовою зростання обсягу туристських потоків та розширення лінійки туристських продуктів Кіровоградської області, зокрема, й створення інноваційних туристських продуктів, збільшення внеску культурного туризму в регіональну економіку є ефективне та систематизоване використання наявних ресурсів, а також розвиток малого та середнього бізнесу в цій галузі. Ключовими туристськими дестинаціями Кіровоградської області зазвичай є Кропивницький, Світловодськ, Олександрія, с. Володимирівка, с. Арсенівка, с. Розумівка та ін. (і відповідні райони), де зосереджені туристичні ресурси, найбільш відомі на туристському ринку, і найбільші підприємства туристської промисловості (туристичні компанії, підприємства харчування). Представлені вище дестинації володіють максимальним потенціалом для розвитку сфери культури за рахунок

значної кількості культурно-історичних об'єктів та інфраструктури для проведення культурних івент-заходів. Відповідно, навколо цих туристичних центрів і можуть розвиватися культурно-туристські кластери.

Бізнес-система, що склалася у XXI ст. в регіональному туризмі, складається переважно з малих й середніх підприємств та є основним фактором розширення ланцюжка створення доданої вартості за рахунок залучення до потенційного культурно-туристського кластеру регіону все більше суміжних економічних галузей. Ланцюжок створення доданої вартості у сфері туризму починається від перевезення, розміщення, харчування туристів, надання послуг установами культури та закінчується послугами суміжних галузей (торгівля, фінанси тощо), якими користуються туристи, перебуваючи на Кіровоградщині. У цьому ключі, об'єктом стратегічного планування є система відносин суб'єктів господарювання, сконцентрованих навколо Кіровоградської області, складових ланцюга доданої вартості турпродукту, що взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги одне одного – тобто кластера [2, с. 77].

Опираючись на рекомендації С. Неділька та І. Щоголевої [1], проаналізуємо пропоновані ними заходи зі створення туристичного кластеру в Кіровоградській області, додаючи власні міркування:

1. Визначення виміру та природи місцевого кластеру, тобто, іншими словами, його позиціонування в соціально-економічному просторі регіону. Погоджуємося з тим, що кластер є моделлю територіальної організації продуктивних сил в регіоні, однак, напевно, враховуючи все вищезазначене, є вірною думка, що кластеризація туристичної індустрії ґрунтується виключно на добровільному та взаємовигідному об'єднанні вже наявних виробників туристичних продукції та послуг. Вважаємо, що вона передбачає появу нових суб'єктів господарювання поряд з комбінованими туристичними турами та впровадженням індивідуального підходу до задоволення запитів туристів.

2. Переваги та складнощі під час створення кластерної моделі розвитку туризму на Кіровоградщині, де серед переваг можна виокремити: підвищення продуктивності підприємств завдяки включенню різних ринкових компонентів виробничої та невиробничої сфери; усунення недоліків на технологічній базі готельних й туристичних комплексів та існуючих ринках; економічна ефективність й позитивний вплив на розвиток територіальної рекреаційної структури; використання незадіяних виробничих потужностей суміжних сфер діяльності; прискорення процесу створення та виведення на туристичний ринок нового продукту; скорочення ризиків та витрат завдяки зменшенню виробничо-торговельних операцій; діяльність окремої управлінської структури, яка координує зусилля учасників для досягнення чітко поставленої мети; збільшення географії бізнес-операцій шляхом розширення ринків збуту турпродукту; комплексне

використання результатів маркетингових досліджень та інформаційних потоків; прискорення темпів інноваційного розвитку, що впливає на темпи становлення культурного туризму в регіоні.

3. Оцінка ймовірних лідерів й та формування групи у зв'язку з цим. Так, серед потенційних членів кластеру в регіоні поряд з Кіровоградською обласною державною адміністрацією і Департаментом культури та туризму в її складі можна виокремити міськвиконкоми та райвиконкоми, Льотну академію Національного авіаційного університету, історико-культурні заповідники; мережу природно-заповідних територій, заклади громадського харчування (Челентано, Primo Violin, Зірка, Орлине Гніздо, Вікторія, Тандир, Камелія, Старе місто, Євразія, Ланжерон), заклади культури та відпочинку; туристичні фірми; готельні комплекси (Європа, Турист, Єлизаветград, Зірка, Дворцовий, Reikartz, Аерополь, Орлине Гніздо, Марія та ін.), транспортні підприємства зелені садиби тощо. Основні вимоги до цих учасників – стратегічна відповідність партнерів, орієнтація на тривалу співпрацю (об'єднання зусиль для забезпечення підвищення рентабельності в майбутньому) та гнучкість.

4. Окреслення бажаних результатів і необхідних ресурсів. Реалізація проекту сприятиме: відновленню та зміцненню існуючої матеріально-технічної бази культурного (і не лише) туризму; створенню якісного туристичного продукту; комплексному розвитку туристичної сфери та появі додаткових робочих місць; виготовленню якісної рекламної продукції про туристичний потенціал Кіровоградщини; поповненню місцевих бюджетів; розвитку підприємництва в туристичній галузі; підвищенню рівня добробуту територіальних громад тощо. Важливо відзначити, що впровадженню кластерної моделі має передувати аналіз стану регіональної туристичної індустрії туризму (туристсько-рекреаційне, зокрема районування за рівнем споживання та за рівнем спеціалізації підприємств індустрії туризму), а також інвентаризація наявних в регіоні ресурсів (матеріально-технічних, кадрових, інформаційних, фінансових) та їх оцінка.

5. Розроблення стратегічного плану, до складу якого входять бенчмаркінг кластеру, складання плану співробітництва навчальних закладів з підготовки фахівців у галузі, з бізнесом. Стратегічні проєкти націлені на оптимізацію діяльності й популяризацію кластера в Кіровоградській області.

В рамках реалізації та впровадження кластерної моделі розвитку туризму в Кіровоградській області автори виділяють кілька етапів. 1) Розробка та підпис Меморандуму про створення туристичного кластеру "Центральний регіон", розробка статуту та організація зборів засновників, розробка Програми розвитку туристичного кластеру "Центральний регіон"; створення інформаційного центру в м. Кропивницький, який буде збирати та систематизувати інформацію про туристичний потенціал регіону; створення медіапродукції про історію, культуру

та природу краю, розробка туристичних буклетів. 2) Створення комплексного туристичного маршруту "Центральним регіоном" за участі малих міст-партнерів та виготовлення схеми-карти маршруту; промоушен туристичного продукту малих міст-партнерів кластеру "Центральний регіон" завдяки створенню веб-сторінки м. Кропивницького та менших міст-партнерів. 3) Аналіз проведених заходів й внесення за потреби відповідних коректур.

Список використаних джерел

1. Неділько С., Щоголева І. Туристичний кластер як інноваційний шлях розвитку туризму в Кіровоградській області. Пошуки туристської привабливості Кіровоградської області: наукові розвідки / За заг. ред. д.г.н. О.В. Колотухи. Дніпро: ФОП Середняк Т.К., 2020. С. 44-51.
2. Щоголева І. Створення туристсько-рекреаційного кластеру як чинник підвищення туристичної привабливості Кіровоградської області. Пошуки туристської привабливості Кіровоградської області: наукові розвідки / За заг. ред. д.г.н. О.В. Колотухи. Дніпро: ФОП Середняк Т.К., 2020. С. 71-78.
3. Kyfyak V., Kyfyak O. A cluster approach to the formation of tourism destinations in Western Ukrainian cross-border regions. *Turyzm/Tourism*. 2021. Vol. 31 (1). P. 39–46.

**Research
Europe.org**